O poveste despre supravieţuire şi dragoste
într-o lume pustiită de război

POLIROM

Susan Abulhawa

Albastrul dintre cer şi ape

BIBLIOTECA POLIROM

Susan Abulhawa

Albastrul dintre cer şi ape

Traducere din limba engleză
şi note de Mihaela Negrilă

POLIROM
2016

Susan Abulhawa, *The Blue Between Sky and Water*
Copyright © Susan Abulhawa, 2015
All rights reserved
© 2016 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-6282-1
ISBN PDF: 978-973-46-6283-8
ISBN print: 978-973-46-5654-7

Coperta: Carmen Parii
Foto copertă: © iStockphoto.com/Fred Froese

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco - un supererou al lumii moderne!

Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

Scriitoarea și activista pentru drepturile omului SUSAN ABULHAWA s-a născut în Palestina, în 1970. Este fondatoarea și președinta Playgrounds for Palestine, organizație dedicată protecției drepturilor copiilor palestinieni. A publicat proză scurtă în antologiile colective *Shattered Illusions* și *Searching Jenin*, iar eseurile și comentariile ei politice sînt cunoscute în întreaga lume. În 2010 a publicat *Mornings in Jenin*, roman inspirat de războiul israeliano-palestinian. *Albastrul dintre cer și ape*, bestseller în douăzeci de țări, este cel de-al doilea roman al ei. În prezent, Susan Abulhawa are cetățenie americană și trăiește împreună cu familia în Pennsylvania.

Pentru Natalie – fiica, prietena și profesoara mea

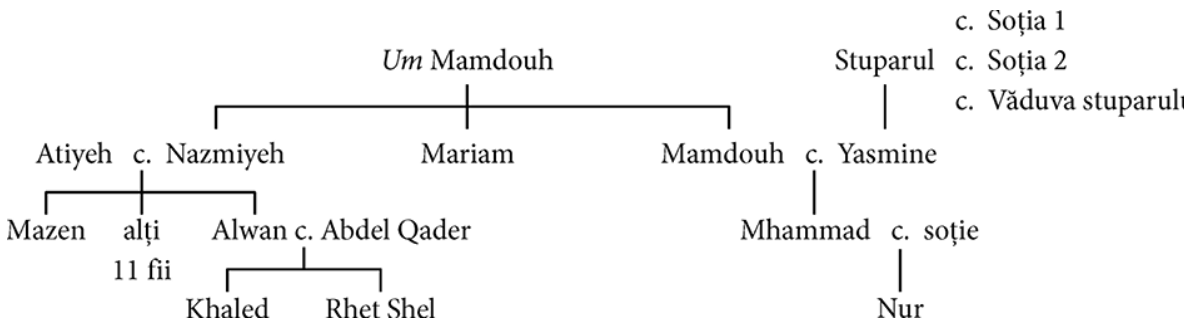
Um Mamdouh
Stuparul
c. Soția 1
c. Soția 2
c. Văduva stuparului
Atiyeh
c. Nazmiyeh
Mariam
Mamdouh
c. Yasmine
Mazen
alți 11 fii
Alwan
c. Abdel Qader
Mhammad
c. soție
Khaled
Rhet Shel
Nur

La sfârșitul anilor ’70 și în anii ’80, Israelul a sprijinit apariția unei mișcări islamice în Palestina, care avea să fie cunoscută sub denumirea de Hamas și urma să fie o contrapondere față de partidul Fateh al lui Yasser Arafat, o mișcare de rezistență revoluționară laică după modelul grupărilor de gherilă similare din întreaga lume din timpul epocii Războiului Rece. În urma Acordurilor de la Oslo din 1993, semnate de Israel și Organizația pentru Eliberarea Palestinei (OEP), a început un interminabil „proces de pace“ și Hamas a devenit principalul mijloc de rezistență palestiniană în fața ocupației militare israeliene și a reprimării permanente a aspirațiilor la autonomie a populației indigene. După două decenii de negocieri eșuate, după o enormă expansiune a coloniilor evreiești pe pământul palestinian confiscat și instaurarea unui sistem de apartheid în teritoriile ocupate, palestinienii au început o revoltă și au organizat alegeri pentru o nouă conducere. În 2006, membrii Hamas au câștigat majoritatea locurilor în cadrul Autorității Naționale Palestiniene în urma unor alegeri considerate a fi corecte și transparente. Israelul și Statele Unite au fost însă nemulțumite de rezultatul alegerilor și au recurs la subminarea noii conduceri. În timp ce Fateh a continuat să controleze Cisiordania, Hamas a câștigat controlul asupra regiunii Gaza. Neputând să înlocuiască Hamas-ul, Israelul a izolat complet micuța fâșie de pământ de lângă Mediterana, transformând-o

în ceea ce avea să fie cunoscut drept cea mai mare închisoare în aer liber din lume. Documente desecretizate, obținute mulți ani mai târziu, au dezvăluit cutremurătoarea precizie cu care Israelul calcula necesarul de calorii pentru cei 1,8 milioane de palestinieni din Gaza pentru a-i face să flămânzească, dar să nu moară de foame.

Khaled

„Ideea e să-i punem pe palestinieni la regim.“

Dov Weisglass[1]

Dintre toate lucrurile care au dispărut, ouăle Kinder sunt cele cărora le-am dus dorul cel mai mult. Când zidurile s-au închis în jurul Gazei și conversațiile adulților au devenit mai încinse și mai triste, eu măsuram gravitatea asedierii noastre după micșorarea numărului acelor ouă de ciocolată delicate, înfășurate în folie de aluminiu colorată, cu jucării-surpriză minunate care stăteau la incubat pe rafturile magazinelor. Când în cele din urmă au dispărut și metalul ruginit al acelor rafturi se holba gol la mine, mi-am dat seama că ouăle Kinder aduseseră culoare în lume. În lipsa lor, viața noastră a căpătat o culoare sepia metalică, apoi a pălit, transformându-se în alb-negru, așa cum obișnuia să fie lumea în vechile filme egiptene, când teta[2] *mea, Nazmiyeh, era cea mai obraznică fată din Beit Daras.*

Chiar și după ce s-au săpat tunelurile pe sub granița dintre Gaza și Egipt ca să se aducă clandestin lucrurile necesare traiului, tot era greu de făcut rost de ouă Kinder.

Eu am trăit în acea perioadă a tunelurilor, o rețea de artere și vene subterane cu sisteme de frânghii, pârghii și scripeți care pompau mâncare, scutece, combustibil, medicamente, baterii, casete cu muzică, absorbantele mamei, creioanele colorate ale lui Rhet Shel și orice alt lucru la care te poți gândi, pe care reușeam să le cumpărăm de la egipteni 24 de ore din 24, șapte zile pe săptămână.

Tunelurile subminau planurile Israelului de a ne pune la regim. Așa că israelienii au bombardat tunelurile și o mulțime de oameni au fost uciși. Noi am săpat altele, mai mari, la adâncime mai mare și mai lungi. Ei ne-au bombardat din nou și au fost uciși încă și mai mulți oameni. Însă tunelurile au rămas, asemenea unui sistem vascular viu.

Odată, Israelul a convins Statele Unite și Egiptul să instaleze un zid subteran impenetrabil din oțel de-a lungul graniței de la Rafah[3] *care să blocheze tunelurile. Oamenii priveau prin binocluri de pe dunele de nisip din Rafah și au râs o lună în timp ce Corpul de Geniști al Armatei Statelor Unite mergea la muncă. Americanii ne vedeau și, deși au plecat la fel de neinteresați pe cât veniseră, eram siguri că râsul nostru, care plutea peste graniță, îi scosese din sărite. Cum au plecat ei, băieții noștri s-au pus pe treabă în tuneluri cu aparate de sudură, tăind metalul care era menit să ne împiedice subzistența. A fost un dar, căci zidul subteran era făcut din oțel foarte bun, pe care noi l-am folosit pentru alte lucruri.*

Eram obișnuiți să fim cei care pierd. Însă de această dată am câștigat. Am fost mai isteți decât Israelul, Egiptul și Statele Unite ale Americii. Gaza a fost, o vreme, o petrecere uriașă. Ziarele noastre publicau caricaturi care îi arătau pe Mubarak, Bush și Netanyahu scărpinându-se în cap și la fund în timp ce

noi râdeam de pe dealurile nisipoase din Rafah ținând în mâini ceea ce făcuserăm din oțelul acela excelent: piese auto, jucării pentru parcurile copiilor, grinzi pentru construcții și proiectile teleghidate.

Bunică-mea Nazmiyeh zicea: „Allah să aibă milă și să ne apere. Toată bucuria asta și râsul ăsta din Gaza vor aduce sigur sânge și suferință. Lumina aruncă întotdeauna umbre“. Trebuie să se fi gândit la Mariam.

Nu la mult timp după aceea, eu m-am dus în albastrul liniștit, acel loc în afara timpului, unde puteam să absorb toată seva vieții și s-o las să curgă prin mine ca un râu.

Apoi a venit Nur, cu gura plină de cuvinte arabe, ce erau scurtate și șmirgheluite pe margini de accentul neregulat al unei străine. Ea a venit cu tot acel entuziasm american de făcătoare de bine care crede că poate repara oameni distruși ca mine și că poate vindeca locuri rănite ca Gaza. Însă ea era mai distrusă decât oricare dintre noi.

Și în fiecare seară, când Nur o punea la culcare pe sora mea Rhet Shel, teta *Nazmiyeh trăgea cerul la locul lui și mama broda pe el stelele și luna. Iar dimineața, când se trezea Rhet Shel, ea atârna soarele. Așa era când s-a întors Nur.*

Acestea erau femeile din viața mea, cântecele sufletului meu. Bărbații pe care îi iubeau au dispărut într-un fel sau altul, doar eu am mai rămas. Am rămas cât de mult timp am putut.

1. Avocat și om de afaceri israelian, foarte implicat în procesul de pace din Orientul Mijlociu.
2. Bunică.
3. Provincie (guvernorat) palestiniană din sudul Fâșiei Gaza.

I

Când totul era verde și istoria noastră trândăvea
pe dealuri, râul Suqreir curgea prin Beit Daras

1

*Stră-*khalto[1] *a mea, Mariam, colecționa culori și le sorta. Două generații mai târziu, mi s-a pus numele după prietenul ei imaginar. Însă poate că nu era doar închipuire. Poate că era cu adevărat vorba de mine. Pentru că acum ne întâlnim la râu, iar eu o învăț să scrie și să citească.*

Un sat dintre satele înconjurate de grădini și livezi de măslini și mărginite la nord de un lac, Beit Daras se afla în secolul XIII pe drumul poștei ce venea de la Cairo la Damasc. Se mândrea cu un caravanserai, un han străvechi la marginea drumului, pentru șirul nesfârșit de călători care împânzeau rutele comerciale din Asia, Africa de Nord și sud-estul Europei. Mamelucii îl construiseră în 1325 d.H., când stăpâneau peste Palestina, și pentru săteni a rămas cunoscut timp de multe secole drept *el-Khan*. Beit Daras era străjuit de rămășițele unui castel construit de cruciați la începutul anilor 1100, castel cocoțat pe o citadelă ce fusese clădită de Alexandru cel Mare cu mai bine de un mileniu înainte de acea dată. Cândva un loc pentru cei puternici, istoria îl fărâmițase transformându-l în ruină și ceea ce mai rămăsese se înălța firav, cuprinzând acum întregul timp, fiind un loc unde se

jucau copiii și în care se duceau cuplurile tinere ca să scape de ochii vigilenți.

Prin Beit Daras curgea un râu plin-ochi cu mulțimea de pești și plante a lui Dumnezeu, râu care aducea binecuvântări și îndepărta gunoaiele, visurile rele, bârfele, rugăciunile și poveștile satului, pe care le vărsa în Mediterana chiar la nord de Gaza. Apa care curgea peste pietre murmura tainele pământului și timpul șerpuia în ritmul creaturilor care se târau, săreau, zumzăiau și zburau.

Când avea cinci ani, Mariam fură fardul *kohl* pentru ochi al lui Nazmiyeh, soră-sa, și îl folosi ca să scrie o rugăciune pe o frunză pe care apoi o aruncă în râul din Beit Daras. Era o rugăciune pentru un creion adevărat și cererea îngăduinței de a intra în clădirea la care mergi când ai creion. Ceea ce scrisese erau mâzgăleli, desigur, în ciuda existenței unei școli elementare cu două săli și patru învățători, plătiți prin donații lunare ale sătenilor. În schimb, ea stătea și își privea fratele și pe alți școlari în uniformele lor, fiecare ducând un creion într-o mână – adevărate simboluri ale statutului lor – și ghiozdanele cu cărți aruncate peste umeri în timp ce mărșăluiau în sus pe deal, către locul acela fermecat cu două săli, patru învățători și multe, multe creioane.

După cum se dovedi, Mariam nu avea nevoie de clădirea școlii pentru a învăța, ci doar de creion și hârtie. Ea își creă un prieten imaginar pe nume Khaled, care aștepta în fiecare zi lângă râul din Beit Daras ca s-o învețe pe Mariam să scrie și să citească.

Culoarea râului era o enigmă pentru Mariam, care stătea pe malul lui contemplând ceea ce părea a fi lipsă de culoare,

ce împrumuta nuanțe de la tot ce se afla în jur. În zilele senine, era un albastru deschis și rece, asemenea cerului. Primăvara, când lumea era deosebit de verde, la fel era și râul. Alteori, era limpede și uneori era înnegurat ori mocirlos. Ea se întreba cum putea râul să capete atât de multe culori, când marea era mereu albastru-verde, mai puțin noaptea, desigur, când puritatea negrului îmbrăca totul pentru somn.

După o adâncă cugetare, mica Mariam ajunse la concluzia că numai anumite lucruri își schimbă culorile. Ea înțelese, de asemenea, la o vârstă fragedă, că vederea îi era ca a nimănui altcuiva. Oamenii își schimbă culorile după starea de spirit, însă sora ei Nazmiyeh zicea că doar Mariam putea să vadă asta. Impregnarea oamenilor cu albastru părea a se întâmpla când aceștia se rugau, deși nu întotdeauna. Expresia oamenilor nu se potrivea neapărat cu culorile lor. Aurele albe păreau răutăcioase și unii oameni le aveau chiar și când zâmbeau. Galbenul și albastrul erau sincere și mulțumite. Negrul era cea mai pură dintre toate, aura bebelușilor, a bunătății fără margini și a forței necuprinse.

Florile și fructele urmau un ciclu de nuanțe o dată cu anotimpurile. La fel și copacii. La fel și pielea de pe brațele lui Mariam, de la cafeniu la cafeniu intens vara. Însă părul ei era mereu negru, iar ochii ei erau mereu așa cum erau: unul verde și unul căprui cu ape aurii. Ochiul stâng, cel verde, era preferatul ei, căci tuturor le plăcea să se uite la el, însă o astfel de curiozitate o făcea pe Nazmiyeh să se îngrijoreze că surioara ei ar putea să ajungă să fie blestemată cu *hassad*, ghinionul deochiului care se abate asupra cuiva din cauza invidiei altora.

2

Bunica mea Nazmiyeh povestea că fusese cea mai drăguță fată din tot Beit Daras-ul. Zicea că a fost, de asemenea, și cea mai rea, iar eu am încercat să mi-o imaginez pe teta *mea în gloria răutății ei tinerești.*

Era datoria lui Nazmiyeh să o apere pe Mariam de relele *hassad*-ului. Unii oameni au, pur și simplu, ochi aprinși, lacomi, care pot să arunce cu ușurință blestemul chiar dacă nu asta vor. Așadar, Nazmiyeh insista ca Mariam să poarte o amuletă albastră care să alunge invidia pe care o simțeau oamenii față de ochii unici ai lui Mariam și, ca să fie sigură, Nazmiyeh îi citea regulat sure din Coran.

Odată, subiectul ochilor lui Mariam se iscă între prietenele lui Nazmiyeh în timp ce spălau rufele la râu. Majoritatea erau de curând măritate sau în așteptarea primului copil, dar unele, precum Nazmiyeh, încă așteptau logodna.

— Cum poate să aibă doar un ochi verde? întrebă una.

Nazmiyeh își azvârli baticul, eliberând un cap de meduză din bucle strălucitoare vopsite cu henna, vârî cămașa albă a fratelui ei în găleata de spălat și spuse în glumă, cu glas mușcător:

— Probabil că vreo bunăciune de roman și-a băgat pula în linia noastră strămoșească acu' niște mii de ani și acum ea se ițește din ochiul bietei mele surori.

În libertatea nestânjenită de care se bucurau femeile în acele dimineți de spălat rufe, au râs toate, cu brațele adânc băgate în gălețile de spălat.

— Păcat că n-a fost un șarpe cu două capete, ca ea să poată avea doi ochi verzi, zise altă tânără.

— Mare păcat, mai ales pentru strămoașa ta, Nazmiyeh, spuse o alta. Ce i-ar mai fi plăcut unul cu două capete!

Râsul suna din ce în ce mai zglobiu, eliberat de nerușinarea nestăpânită care le cuprinsese. Asta era puterea lui Nazmiyeh de a le dezbrăca de buna-cuviință, îngăduindu-le acelora din jurul ei să recunoască vălmășagul din inimile lor. Era nerușinată într-un fel care deopotrivă le intriga și le stânjenea pe prietenele ei. Puține cutezau să o mustre, căci deși limba ei era în stare să vrăjească o inimă, putea fi și un ghimpe otrăvitor sau calea către nedreptate groaznică. Lumea o iubea și o ura pentru asta.

Nazmiyeh credea că straniul colorit al ochilor soră-sii avea legătură cu capacitatea ei specială de a ghici nevăzutul. Mariam nu era o clarvăzătoare, însă putea să vadă strălucirea oamenilor.

— Cum adică *strălucire*? o întrebă odată Nazmiyeh.

— *Strălucirea*! Chiar aici, zise Mariam, trasând cu mâna un cerc în spațiul din jurul capului lui Nazmiyeh.

Nazmiyeh reuși să înțeleagă că lumea lăuntrică a indivizilor alcătuia un halou colorat, pe care numai surioara ei Mariam putea să-l vadă. Familia petrecu zile în șir după aceea testând talentul lui Mariam.

— Spune-mi cum mă simt acum, îi ceru fratele ei, Mamdouh, la întoarcerea acasă după o bătaie cu băieții din vecinătate.

— Ești roșu și verde, răspunse Mariam și se întoarse la ce făcea.

— Roșu și verde împreună înseamnă că ești speriat și aţâţat, zise Nazmiyeh în batjocură.

— Mariam habar n-are ce înseamnă aţâţat, așa că știu că minți, fată groaznică și nerușinată! Mamdouh o plesni peste ceafă pe Nazmiyeh și fugi cu gând să se ferească.

— Bine că fugi, băiete!

— Mi-e milă de sărmanul măgar care o să se însoare cu tine, zise Mamdouh, adăpostindu-se lângă ușă.

Nazmiyeh râse, fapt care nu făcu decât să-l enerveze și mai mult pe Mamdouh.

Deși talentul special al lui Mariam slăbi cu timpul, el rămase una dintre cele două taine ale familiei și Nazmiyeh îl folosea în avantajul ei. Când mama și surorile unui pretendent veneau în casa lor ca să o cunoască pe Nazmiyeh, ea se purta cu îngâmfare și era batjocoritoare căci Mariam putea intui că ele o considerau pe Nazmiyeh nedemnă de fiul lor. La piață, ea îi făcu de ocară pe mulți negustori care încercară să o înșele. Darul lui Mariam era arma secretă a lui Nazmiyeh și ea interzise pomenirea lui în afara casei lor, tot așa cum interzise să se vorbească despre Suleiman.

3

Um[2] *Mamdouh, stră*-teta *mea, a trăit înainte să apar eu. Lumea îi zicea Nebuna, dar era toată numai iubire, din felul ăla liniștit și greu de pătruns. Ea vedea lucruri pe care alții nu puteau să le vadă, deși nu așa cum o făcea Mariam.*

În Beit Daras erau cinci mari clanuri și fiecare avea cartierul lui. Baroud, Maqademeh și Abu al-Shamaleh erau cele mai prestigioase. Ele dețineau majoritatea fermelor, livezilor, stupilor de albine și pășunilor. „Baraka“ era numele de familie al lui Nazmiyeh, Mamdouh și Mariam, dar nu era în el nimic cu care să te lauzi. Locuiau în cartierul Masriyeen, un talmeș-balmeș de lepădături de palestinieni de strânsură care se stabiliseră în partea cea mai săracă din Beit Daras. Ei sosiseră în Beit Daras din Egipt cu cinci secole înainte și își schimbaseră sau renunțaseră la numele de familie pentru că scăpaseră de furia vreunei vrajbe tribale sau, poate, își dezonoraseră în vreun fel familiile și trebuiseră să plece. Nimeni nu știa cu adevărat.

Pentru cea mai mare parte din viața lor în Beit Daras, Nazmiyeh, Mamdouh și Mariam au fost cunoscuți drept copiii lui *Um* Mamdouh, nebuna satului. Chiar dacă nu aveau tată, lumea nu îndrăznea să o vorbească de rău pe mama lor de față cu ei căci Nazmiyeh ar fi apărut la ușa împricinatului, cu limba ascuțită și gata de scandal și cu o îndrăzneală care te băga-n sperieți. Deși copiii deplângeau situația mamei și încercau cu înverșunare să o protejeze de batjocura altora, nu puteau să o ferească întotdeauna. *Um* Mamdouh era găsită adesea holbându-se în depărtare, vorbind cu vântul, sporovăind cu nimeni într-o limbă ciudată, iar uneori râdea fără noimă.

Odată, lumea o văzuse pe *Um* Mamdouh ridicându-și *thobe* și căcându-se în râu și Mamdouh, care avea pe atunci numai 11 ani, bătuse un băiat mult mai voinic decât el pentru că îndrăznise să pomenească de asta. Erau multe nopți când ei

trei erau nevoiți să o ia cu binișorul pe mama lor, să nu mai doarmă pe pășuni printre capre.

Se zicea că tatăl lor i-ar fi părăsit înainte să-l poată ține cineva minte, în afară de Nazmiyeh, cea mai mare dintre ei. „Tatăl nostru a venit înapoi o dată și noi toți am mâncat *ghada* împreună“, le povesti Nazmiyeh. Mamdouh nu putea să-și amintească, dar o crezu pe Nazmiyeh pentru că ea se jura pe Coran. În plus, trebuia să fie adevărat. Cum altfel ar fi putut fi concepută Mariam?

Totuși, Mamdouh își dorea să aibă amintirea unui tată.

4

*Nu vreau să mă reped să vă povestesc despre Nur. Ea era încă la două generații distanță când stră-*khalo[3] *al meu Mamdouh s-a dus să muncească pentru stupar. Însă de credeți, așa cum cred eu, că oamenii sunt în parte iubire, în parte carne și sânge și în parte tot ce mai rămâne, atunci pomenirea numelui ei acum are un rost, la originea părții ei alcătuite din iubire.*

Pe măsură ce Mamdouh creștea, membrele i se lungeau, transformându-l în adult, iar vocea îi devenea profundă, cu un ton autoritar. Reuși să își facă rost de o slujbă permanentă la un stupar, ale cărui borcane cu miere erau vândute în întreaga țară și chiar mai departe, în Egipt, Turcia, ajungând chiar până în Mali și Senegal. Bătrânul stupar își dădu seama

în doar o lună că a găsit băiatul pe care putea să-l crească și să-l învețe pentru ca într-o bună zi să preia afacerea familiei, ce îi fusese transmisă lui de mai multe generații. Stuparul avea trei neveste, dintre care două îi dăruiseră cinci fiice și un fiu, care muri la scurt timp după naștere. Un singur copil, fiica sa cea mică, Yasmine, manifestase talent pentru creșterea albinelor. Habar nu avea el că în mai puțin de trei ani, secolele de albine, stupine, ceară de albine, roiuri, faguri de miere și stupari care îi rânduiseră viața aveau să dispară, de parcă istoria nu existase niciodată acolo. Tot ce avea să rămână era dragostea lui pentru albine, pe care Yasmine, copilul cel mai apropiat inimii sale, avea să o poarte în suflet și să o planteze în solul unui alt continent. Însă nimeni n-ar fi putut ști asta pe atunci. Viitorul oamenilor din Beit Daras era atât de departe de destinul lor, încât chiar dacă un clarvăzător le-ar fi anunțat soarta, nimeni nu ar fi crezut.

Astfel, stuparul începu să-l învețe pe Mamdouh tot ce știa despre arta apiculturii. Zâmbetul său era aproape știrb din pricina rahitismului și nu purta niciodată mănuși de protecție, stăruind că nu îi plăcea separarea de albinele sale – deși își purta întotdeauna pălăria și vălul și ținea o afumătoare în apropiere în caz că se apucau să roiască. Insistă ca Mamdouh să poarte mănuși până când va putea să simtă legătura cu albinele în fiecare părticică a trupului său, începând cu inima și continuând cu alte părți vitale ale lăuntrului său până când îi ajungea la piele.

— Abia atunci n-ai să mai porți mănuși, îi spuse el lui Mamdouh, bătându-l pe umăr.

De fapt, Mamdouh n-ar fi putut avea niciodată o legătură atât de viscerală cu albinele precum spera mentorul său.

Adevărat, sosea devreme la lucru în fiecare zi și stătea până târziu, ascultându-l pe stupar cu orele. Însă entuziasmul și atenția lui Mamdouh aveau la origine rana provocată de lipsa unui tată și dorința pe care o simțea profund în coapse. Auzea foarte puțin din spusele stuparului, absorbind în schimb căldura de a se afla acolo și cercetând în jur pentru a o zări fugar pe Yasmine, fata cea mică a stuparului. Și cum memoria pălește adesea în fața străduinței dorințelor fierbinți, Mamdouh născoci amintirea unui tată, ale cărui trăsături le imitau pe cele ale mentorului său și al cărui caracter semăna cu cel al unui stupar, stând să bea ceai după o masă și vorbind despre miere, în timp ce Mamdouh cerceta camera după adierile iubirii.

Înainte ca Mamdouh să devină ucenicul stuparului, familia sa trăia din ce reușea el să vândă ca negustor ambulant sau să câștige din munci mărunte și din ce primeau de pomană de pe la moschei. Însă nu era niciodată de ajuns, mai ales atunci când poftele ciudate ale mamei sale creșteau. O dată, în timpul sărbătorii Eid[4], când Mamdouh nu avea nici 12 ani și moscheea dărui familiei lor o jumătate de miel, *Um* Mamdouh avu o poftă de mâncare înfricoșătoare pe care oricâtă mâncare ar fi adus la masă nu o putu sătura. Mamdouh trebui să o plesnească înainte ca toată carnea să dispară. Coranul zice că raiul se află sub tălpile mamelor și toată lumea știe că a-ți plesni mama înseamnă să-ți păstrezi singur un loc iad. Însă de bună seamă Allah avea să-l ierte, fiindcă nu acționase în calitate de fiu al ei, ci în cea de bărbat al casei, care trebuie să se asigure ca familia să aibă carne de mâncat. Acela fu momentul când Mamdouh și surorile lui începură să se întoarcă împotriva lui Suleiman, celălalt secret al familiei, căci

știau că pofta mamei lor e din vina lui. Știau când el se afla în apropiere după apetitul nesățios al mamei lor, după ochii ei absenți, care-și arătau doar albul, sau după mirosul ușor de fum care îl însoțea pe Suleiman oriunde s-ar fi aflat.

5

*Oamenii care au cunoscut-o pe stră-*teta *mea* Um *Mamdouh au aflat până la urmă despre Suleiman. Sau au aflat de ea după ce au auzit de Suleiman. În vremurile acelea, cu toții și-au amintit un verset din Coranul Sfânt (El-Higir 15:26-27): „Și Noi l-am făcut pe om din lut, din tină plăsmuită. Și duhurile le-am făcut înainte din focul Samumului“*[5].

Într-o seară mohorâtă și înnorată de decembrie din anul 1945, *Um* Mamdouh hoinări în căutarea lunii până când o găsi, o semilună subțire amestecată în stelele de deasupra Beit Daras-ului. Suleiman era cu ea. Era mereu cu ea acum. Pe când privea la cerul nopții, ea auzi gemete și râsete înfundate în spatele unui zid al ruinelor unei băi publice romane. S-a dus către sunet și a văzut siluetele a patru adolescenți, cu pielea lucindu-le de la lumina lunii și stelelor. Tremurând și gâfâind în bezna rece, cu cămășile *galabiya* ridicate deasupra mijlocului, băieții se masturbau, însă nu cu plăcere, ci, se părea, luându-se la întrecere. Ea începu să-i blesteme, să-i trimită în iad pentru un asemenea păcat. Băieții se înmuiară

instantaneu din cauza fricii și se grăbiră să-și tragă în jos cămășile, până când unul dintre ei văzu cine era.

— E nebuna *Um* Mamdouh, strigă el, și oftară toți ușurați, apoi râseră cu răutate.

— Du-te înapoi în cartierul Masriyeen, îi strigă un băiat.

— Nebunii n-au voie aici, zise altul. Ai de gând să-ți ridici *thobe* și să te caci în râu din nou?

Um Mamdouh se retrase, agitându-și frenetic mâinile.

— Încetați! Suleiman începe să se supere. Și el nu se mânie niciodată. Încetați! Trebuie să vă opriți.

Râsetele lor se întețiră.

— Cine e Suleiman? Asta e porecla fricosului ăluia de fi-tu? O să se cace și el în râu?

Brusc, înainte ca ea să-l poată opri, Suleiman începu să se ivească prin chipul ei. Fărâme de stele dintr-un cer negru sclipiră pe contururile capului ei în timp ce prezența lui creștea. Aceasta ajunse până la lățimea umerilor ei, o imensitate întunecată cu ochi furioși de foc roșu. Scuipa vorbe neînțelese cu un glas care tuna în toate direcțiile și aerul se îmbibă cu un miros de ars, asemenea poluării.

Transfigurați, ținuți în picioare numai de teamă care le încremenesc mădularele, cu sufletele la fel de vlăguite precum pușele, doi dintre băieți își scăpară udul în pantaloni, altul se căcă pe el, iar cel mai mare dintre ei, Atiyeh, cel care fusese cel mai înfumurat și mai rău cu *Um* Mamdouh, înlemni, transformându-se într-un nod de tăcere.

Tot restul vieții lor, băieții aveau să-și compare amintirile despre acel moment și aveau să fie de acord că nimic nu i-a înspăimântat vreodată mai mult, nici măcar bandele evreiești sau, mai târziu, soldații israelieni care au venit mai întâi cu

puști și macete și mai apoi cu incredibile mașini ale morții. Îl zăriseră pe Suleiman într-o clipă de mânie rară. Un adevărat duh.

6

Coranul zice că Allah a făcut duhurile din foc fără fum[6]*. Toată lumea știa asta. Unii venerau duhurile, alții se temeau de ele, dar toată lumea le respecta puterea și se făcea mică de frica ei, iar cei care comunicau cu duhurile erau evitați de unii, venerați de alții și temuți de cei mai mulți.*

A doua zi, părinții și bătrânii fiecărei familii s-au strâns și au mers acasă la *Um* Mamdouh, unde au fost întâmpinați în mica locuință de piatră a familiei Baraka. Femeile au fost invitate să se așeze pe covorul dinăuntru, în vreme ce bărbații, inclusiv băiatul amuțit, primiră ospitalitatea lui Mamdouh în curte, unde li se oferi ceai, curmale și *argileh*, narghilele deja umplute cu tutun și cu apă de trandafiri și cu lămâi. Era limpede că familia se așteptase la venirea lor. Suleiman se ivise pentru a o apăra pe mama lor și, cum nu mai exista nici o modalitate de a păstra acest secret de familie, Mamdouh bănuise că sătenii vor veni la ei. Așa că împrumutase narghilelele de la stupar, care i le dăduse bucuros, presupunând că sunt pentru pretendenții lui Nazmiyeh.

În coliba lor, micuța Mariam privea bănuitor sosirea musafirelor. Nazmiyeh le-a servit pe femei cu ceai de mentă dulce. Baticul ei era împodobit cu monede de metal ieftine care zornăiau nerușinat când mișca din cap și o parte neobrăzată din părul ei scăpase de sub el, astfel încât lumea putea să vadă un indiciu al nestăpânitelor ei bucle arămii. Nazmiyeh pășea încet, conștientă că femeile o priveau. Se îmbrăcase cu *dishdasha* verde cu portocaliu, cea care i se mula pe sânii mari, pe fesele trufașe și pe coapsele care porneau dintr-o talie mică. Nazmiyeh avea un fel de a umple fiecare încăpere în care intra, aspirând tot aerul.

— Bine ați venit în căminul nostru umil, doamnelor. Suntem onorați că ați venit, spuse în cele din urmă Nazmiyeh, cu un zâmbet care le îngădui celor din încăpere să respire.

— Onoarea e a noastră, tânără frumoasă, ziseră ele în cor.

Nazmiyeh nu era frumoasă, cei care o priveau nu-și pierdeau capul în aceeași clipă. Însă pentru cei care o vedeau cu adevărat, care îi simțeau sfidarea și obrăznicia, ea era irezistibilă. Avea pielea de culoarea nucilor, pe care nu încerca să o facă mai albă ferindu-se de soare. Nu încerca să-și îndrepte părul răsucit înfășurându-l, trăgându-l sau călcându-l pentru diverse ocazii, precum nunțile, când femeile își dădeau jos *hijab*[7]-urile una alteia. În schimb, își lăsa buclele în pace, să fie sălbatice și obraznice cum voiau. Indiferent ce credea lumea despre ea, Nazmiyeh se dovedea dificil de ignorat. De fapt, fusese obiectul multor fantezii în Beit Daras.

Femeile din Beit Daras veniseră cu daruri – fructe și legume proaspete, ulei de măsline, miere și dulciuri. Își cerură iertare în numele copiilor lor, asigurând-o pe *Um* Mamdouh, căreia i se adresară respectuos cu *hajje*[8] *Um* Mamdouh, că

fiecare băiat primise o bătaie zdravănă și că toți vor intra să își ceară scuze, dacă ea va îngădui asta. *Hajje Um* Mamdouh stătea tăcută și vorbea doar când cineva i se adresa direct. Le-a asigurat pe femei că Allah este Cel care iartă și că ea i-a iertat deja pe băieți. A rămas nerostit, deși înțeles de toată lumea, faptul că i se cerea iertare lui Suleiman și că aceasta era acordată.

Abia după ce trecură multe ore, una dintre femei explică situația lui Atiyeh, băiatul amuțit.

— Aduceți-l la mine, zise *hajje*. O să-l ajut.

Când intră Atiyeh, Nazmiyeh îl săgetă cu o privire atât de indignată și disprețuitoare, încât el se oprit o clipă, mai nesigur față de lume decât fusese vreodată. Tocmai împlinise 15 ani, deși părea mult mai mic, și Nazmiyeh avea 17 ani, deși părea a fi mult mai mare. O rușine usturătoare se răspândi prin trupul lui Atiyeh și i se amestecă în mădulare la vederea *dishdashei* portocalii cu verde a lui Nazmiyeh întinse pe carnea rotunjită și suplă a pieptului și șoldurilor ei. Coastele îi apăsau inima din cauza stânjenelii și, fu sigur, a iubirii. În ciuda tuturor ochilor ațintiți asupra lui, simți cum bărbăția începe să i se întărească și se repezi spre *hajje Um* Mamdouh să-i sărute mâna și să-și ascundă starea. Însă nu putu vorbi. *Hajje* luă în mână capul băiatului, îl trase spre spate și începu să-și rostească vorbele încâlcite. Ochii i se dădură peste cap în orbite și răsuflarea ei râncedă ajunse la cei din jur. Se opri brusc, cu ochii limpeziți. Băiatul se ridică, aparent mai înalt decât înainte de a îngenunchea, de parcă în acel moment trecuse ultimul prag către maturitate. O privi pe Nazmiyeh cu ochi care îmblânziră privirea ei mânioasă și o încredințară că el e mai puternic decât ea. Nimeni n-ar fi putut să prindă acea

privire fugară, deși dură o eternitate. Apoi el ieși de parcă n-ar fi pățit nimic niciodată și asta fu o dovadă că *Um* Mamdouh, femeia ciudată fără soț și cu trei copii din cartierul Masriyeen, care se căcase odată în râu și dormea pe pășuni, era în realitate una dintre binecuvântații *asyad*, muritorii înzestrați care puteau să comunice cu duhurile de pe alt tărâm.

Vestea se răspândi repede prin Beit Daras și satele învecinate și oamenii începură să vină în număr mare acasă la *hajje Um* Mamdouh. Mulți veneau să cerceteze lumea celor nevăzute. Mai sunt și alte duhuri în Beit Daras? Duhurile ne vor răul? Sunt bune sau rele? E adevărat că duhurile au liber arbitru? Sunt ca noi? E adevărat că ele trăiesc mai mult de o mie de ani? Majoritatea veneau să cerceteze misterele iubirii. El mă iubește sincer? Care pretendent e cel mai bun pentru fiica mea? Soțul meu are de gând să-și ia o a doua nevastă? O a treia nevastă? Aduceau întotdeauna tămâie *bakhour* pentru a o arde, căci *hajje Um* Mamdouh zicea că duhurilor le place foarte mult. Odată, o femeie îi dărui lui *Um* Mamdouh o sticluță de parfum din Lituania și Suleiman stătu plecat până când ea se descotorosi de aceasta. Astfel de parfumuri cu alcool îi provocau dezgust bătrânului duh, fapt pe care mulți îl luară drept o dovadă că Suleiman s-ar fi putut prea bine să fie un înger.

7

*Acelea au fost vremurile din Beit Daras când stră-*khalto *a mea Mariam și-a primit cutia de lemn cu vise și eu traversam timpul și moartea, înainte de a mă naște, ca să o aștept lângă râu; acolo o învățam limba scrisă, iar ea îmi vorbea despre culori și amândoi născoceam cântece.*

Mariam era încântată că atât de mulți vizitatori veneau acum la ea acasă pentru sfaturile mamei ei. Veneau cu daruri și aduceau în Beit Daras energia altor sate și istorisiri de la familii însemnate. Când o vedeau pe Mariam, îl slăveau pe Allah pentru ochii atât de neobișnuiți. Nazmiyeh își lua imediat sora la o parte și citea *muawithat* din Coran ca s-o apere pe sora ei cu cuvintele lui Allah, pentru ca nu cumva complimentele să o lovească pe aceasta cu blestemul *hassad*-ului. Uneori, Nazmiyeh făcea asta în fața femeilor ca să le facă de rușine că sunt atât de îndrăznețe cu complimentele lor față de altcineva în afară de Allah, Creatorul care făcuse ochii surorii ei. Însă lui Mariam nu-i păsa. Îi plăcea foarte mult atenția de care se bucura și îi voia pe oaspeți numai pentru ea. S-a certat cu Nazmiyeh pentru a fi ea cea care să le servească ceaiul, amenințând că va sparge toate vasele familiei dacă Nazmiyeh nu-i va da voie să facă asta.

— Bine, surioară. Credeam doar că tava e prea grea pentru tine, se înduplecă Nazmiyeh, iar înverșunarea din ochii de culori diferite ai lui Mariam se transformă în zâmbet în timp ce căra tava pentru servit.

Capacitatea lui Mariam de a vedea aurele se micșorase cu timpul, așa că acum, la vârsta de șase ani, ea vedea numai ocazionalele izbucniri de sentimente intense. Lumea ei lăuntrică era întotdeauna sortată după culoare. Astfel că, după multe săptămâni în care și-a făcut curaj, în cele din urmă ea le rugă pe femei să-i aducă un creion, un creion albastru precum cobaltul, culoarea lui Khaled, prietenul ei care o aștepta mereu la râu.

A doua zi, câteva femei veniră cu creioane, caiete, gume de șters și ascuțitori puse într-o cutie din lemn sculptat, încrustată cu cuvântul *Allah* caligrafiat cu sidef. Mariam primi darul cu recunoștință și fu uluită. Era o cutie din lemn cu vise pe care Mariam avea să o poarte cu ea tot restul vieții. Începu să petreacă tot mai mult timp la râu și, oricâte amenințări sau bătăi primea de la Nazmiyeh, nimic nu putea să o țină acasă în timpul zilei. Mariam își avea cutia ei de luat în fiecare zi la râu, unde Khaled o învăța să-și scrie numele și cele 99 de nume ale lui Allah. Nu trecu mult până când ea descifră tainele limbii. Încetase să îi mai privească pe elevi în timp ce mergeau la școală și pleca la râu în fiecare zi după ce își îndeplinea treburile casei.

De mai multe ori, Nazmiyeh se ținu după ea ca să-l vadă pe Khaled. Negăsindu-l niciodată, Nazmiyeh ajunse la concluzia că Mariam îl născocise pentru a explica știința ei de carte învățată singură, astfel că viața lor continuă în acest fel. Acestea au fost, poate, cele mai frumoase zile din viața împreună a familiei Baraka. *Um* Mamdouh era respectată, Mamdouh era fericit la slujba sa de creștere a albinelor și Nazmiyeh deveni visătoare, părând mai frumoasă ca oricând.

Timp de doi ani, Mariam se întoarse acasă târziu după-amiaza, nerăbdătoare să îi arate surorii ei tot ce o învățase Khaled, și Nazmiyeh răsfoia paginile, cu inima crescându-i în piept de mândrie. Era sigură că surioara ei era prima din tot Beit Daras-ul care învăța să citească. Odată, într-un moment de insuportabilă dragoste pentru surioara ei inteligentă, Nazmiyeh începu să plângă. Ținu duios între palme fața lui Mariam, se ghemui pentru a-și aduce chipul aproape de al ei și îi zise:

— N-am mai văzut alta ca tine, surioară. Ține minte cât de specială ești, cât de iubită. Vom fi mereu împreună.

— Ți-e bine? o întrebă Mariam, care nu era obișnuită cu această latură sentimentală a surorii ei.

— Da, sunt mai mult decât bine. Sunt îndrăgostită, șopti Nazmiyeh.

Mariam icni de uimire, cu ochii măriți.

— Stt, *habibti*, zise Nazmiyeh ducându-și un deget la buzele surâzătoare. O să-ți povestesc mai târziu. Însă deocamdată acesta e secretul nostru.

Nazmiyeh își asumase dintotdeauna un rol matern în viața lui Mariam. Acum erau și surori, care puteau să conspire și să-și păstreze una alteia secretele. Așa că Mariam, care avea de-acum aproape opt ani, hotărî să-i explice cine e de fapt Khaled. Însă nu în acel moment. Trebuiau să se roage, căci e vremea pentru a patra *salat* a zilei, și să pregătească masa de seară înainte ca fratele lor Mamdouh să se întoarcă acasă de la munca lui la stupină.

8

Stră-teta *mea* Um *Mamdouh nu putea să vorbească cu nevăzutul, cu excepția lui Suleiman, un duh bătrân alungat din tribul său pentru că se îndrăgostise de o muritoare. Sătenii au ajuns să înțeleagă asta cu timpul, dar acest fapt nu le-a micșorat respectul pentru puterea ei. Deși până la urmă vizitele sătenilor s-au împuținat, ele au continuat până când a sosit valul istoriei peste ei și Beit Daras a fost dus de vânt.*

În februarie 1948, acasă la familia Baraka sosiră cinci bărbați. Bătrâni ai satului și *mukhtar*-i[9] aleși din fiecare dintre familiile importante din Beit Daras, ei erau oameni pioși care în mod obișnuit nu ar fi vizitat o femeie ca *Um* Mamdouh, ce trăia cu nevăzutul și fără un soț. Chipurile lor erau severe și sobre, pline de demnitatea vârstei și tradiției tribale. Îl salutară pe unicul fiu al lui *hajje*, Mamdouh, cu strângeri de mână ferme și câte un sărut pe fiecare obraz, un semn de respect față de bărbatul casei, chiar dacă Mamdouh avea acum doar 17 ani. Și-au arătat respectul și cinstirea față de *Um* Mamdouh ferindu-și ochii de ea și ducându-și mâna dreaptă la inimă.

— Bine ați venit în casa noastră, îi salută Mamdouh, făcându-le semn să intre și să se așeze pe pernele de pe covor de lângă mama sa.

— Fie ca Allah să-ți dăruiască viață lungă, *hajje*. Am venit să cerem ajutorul tău și ajutorul lui Suleiman, spuse Abu Nidal, venerabilul *mukhtar* al familiei Baroud.

Înainte ca ei să apuce să spună mai mult, *Um* Mamdouh închise ochii, învăluindu-se în climatul unei alte lumi. Inspiră aerul sever care îi înconjura pe oaspeții ei, bolborosind vorbe de neînțeles până când trupul i se umplu de ecouri și pielea ei emană un miros puternic de funingine. Apoi deschise ochii.

— Ați venit să aflați ce-au de gând evreii? întrebă ea.

Toți dădură aprobator din cap, așa că ea continuă:

— Pașnicii noștri vecini din kibbutz nu ne sunt prieteni. Ticluiesc planuri trădătoare față de Beit Daras.

— Ești sigură, *hajje*? Suntem buni vecini de ani de zile. Le-am dat recolte și i-am învățat să cultive pământul ăsta. Doctorul lor ne-a tratat oamenii și, *inshallah*[10], i-a ajutat să-și recapete sănătatea.

— Eu vă zic numai ce îmi spune Suleiman. El nu minte.

— Spune-ne mai mult, îi cerură ei.

— Numai Allah știe neștiutul și se va face numai voia Lui. Vecinii noștri vor veni însoțiți de alții și vor vărsa sângele neamului Bedrawasi din Beit Daras, spuse ea, aducând vorba despre o familie renumită pentru curaj și talentele războinice. Beit Daras va fi victorios. Toți veți lupta și veți trăi, dar unii dintre frații și fiii voștri vor pieri; totuși, acesta nu va fi sfârșitul. Și mai mulți evrei se vor întoarce și din cer va ploua cu moarte asupra Beit Daras-ului. Încăpățânații Bedrawasi din Beit Daras nu se vor preda. Ei îl vor respinge iar și iar pe dușman, însă furia dușmanului este mare. Sânge băștinaș va curge din aceste dealuri în râu și războiul va fi pierdut.

Dându-și seama de gravitatea unei asemenea vizite, Nazmiyeh, acum în vârstă de 20 de ani, stătea nemișcată, ascultând din locul strâmt al peretelui spart dintre bucătărie și camera principală. Trăgând cu urechea lângă Nazmiyeh,

Mariam nu pricepea pe deplin cuvintele ceremonioase ale mamei ei, însă simțea neliniștea pe care ele o inspirau. Când le aduse cafeaua, Mariam îi cercetă pe bărbații care ședeau cu spatele drept și țeapăn, cu mâinile împreunate în poală. Foielile stânjenite și înghițiturile cu noduri, care făceau ca mărul lui Adam să se ridice și să coboare, păreau singurele mișcări din încăpere. Bărbații nu se priveau în ochi, de parcă asta ar fi trădat disperarea pe care se chinuiau să o ascundă. Nazmiyeh o trase mai aproape se surioara ei și au stat așa, ascultând cum tăcerea tremurătoare se târa din pământ în sus pe ziduri. În cele din urmă, bărbații băură din cafea și *Um* Mamdouh vorbi din nou:

— Numai Allah poate ști neștiutul, dar dacă Beit Daras nu se predă, ținutul ăsta se va ridica din nou, chiar dacă războiul va fi pierdut.

Nimeni nu pricepu înțelesul spuselor ei și nimeni nu cutează să ceară o explicație. Era de ajuns că auziseră că *ținutul ăsta se va ridica din nou*. Se agățară de acele ultime cuvinte de speranță și trăiră cu ele până în ultima lor zi, care la unii veni în luptă la scurt timp după aceea, iar la alții în amintirile nostalgice din taberele de refugiați.

— Fie ca Allah să-ți dăruiască viață lungă, *hajje*. Primește asta pentru osteneala dumitale, spuse Abu Nidal, punând un teanc de bancnote palestiniene în fața ei.

Însă ea le refuză, spunând:

— Puneți-vă soarta în mâinile lui Allah. Sprijiniți-vă de Allah și luptați pentru noi, Abu Nidal. Nu primesc banii. Allah este cel care mă apără și îmi asigură cele de trebuință. Fiul meu va lupta cu voi. Eu voi rămâne, și Suleiman va rămâne și el să ne ajute. Dar să știți că dușmanul va aduce *afareet* din

iblis, demoni din adâncurile întunericului. Fie ca Allah să-ți dăruiască viață lungă și fie ca El să apere Beit Daras-ul și pe oamenii săi.

9

Mariam și teta *Nazmiyeh au ascultat în acea zi din spatele peretelui spart al bucătăriei în timp ce mama lor le vorbea* mukhtar-*ilor despre* iblis *și* afareet. Iblis *era diavolul, iar* afareet *erau cumpliții săi adepți, dar Mariam nu putea să priceapă de ce veneau aceștia în Beit Daras. Și-a îngropat fața la pieptul surorii ei și a strâns-o mai tare. Nazmiyeh a rugat-o pe Mariam să-și aducă cutia de lemn și să scrie un bilet pentru ea. Biletul suna așa: „Dacă vrei să te căsătorești cu mine, familia ta trebuie să vină mâine“.*

La o săptămână după ce vocea tânărului Atiyeh fu eliberată din amuțirea cauzată de vederea lui Suleiman, el și Nazmiyeh își întâlniră din nou privirile în *souq*[11]. Ea își încercă pe el cea mai răutăcioasă privire încremenită pe care o aruncase vreodată cuiva, cu ochii conturați cu *kohl* negru și scoși în evidență de un văl *niqab* pe care îl proba deoarece era împodobit cu clopoței drăguți, însă el nu tresări, ci își miji ochii într-o încercare batjocoritoare de a întrece uitătura ei. Apoi tânărul putu să-i vadă fruntea relaxându-se și ochii îngustându-se din cauza forței zâmbetului despre care el știa

că a prins viață pe sub văl. Ea îi dădu vânzătorului vălul înapoi și se uită în altă parte, știind că Atiyeh o privea.

S-au întâlnit așa de multe ori, vorbind numai din priviri. Șase luni mai târziu, se întâlniră lângă ruinele citadelei romane și timp de încă doi ani Nazmiyeh își refuză toți pretendenții, așteptând ca frații mai mari ai lui Atiyeh să se însoare înainte de a putea veni rândul lui să își aleagă o mireasă. Se întâlneau în prima joi a fiecărei luni într-un loc pe care l-au proclamat al lor. Chinuiți de răbdarea epuizantă și iubirea nerecompensată, în cele din urmă conveniră că nu e un păcat să se țină de mână, iar din delicatețea împletirii, strângerii, apucării și mângâierii degetelor, mâinile lor au creat un limbaj amoros care vorbea despre complicitate și promisiune.

În exact același loc, Alexandru cel Mare construise în anul 332 î.d.H. fortificații după ce instaurase asediul asupra Gazei cucerite, undeva la vreo 35 de kilometri mai la sud. Înfuriat de cele cinci luni de rezistență a locuitorilor din Gaza în fața înaintării armatei sale spre Egipt, el a reușit în cele din urmă să învingă, omorând toți locuitorii de parte bărbătească și vânzând femeile și copiii ca sclavi. Astfel fuseseră clădite fundațiile peste care romanii, câteva secole mai târziu, și-au construit citadela din Beit Daras. Vreo trei mii de ani mai târziu, aici erau ruinele izolate unde iubirea dintre Nazmiyeh și Atiyeh încerca să-și găsească tihna prin ținutul de mână în prima joi a fiecărei luni.

Însă în zilele dintre întâlnirile lor, erau urmăriți și hărțuiți de o dorință năbădăioasă ce nu le dădea pace. Nici măcar nu băgară de seamă tulburarea politică aflată în desfășurare

până când *mukhtar*-ii orașului nu sosiră să o viziteze pe *Um* Mamdouh, insuflând o și mai mare urgență unirii lor.

Membrii familiei încercară să descurajeze hotărârea categorică a lui Atiyeh de a se însura imediat, dar nu folosi la nimic. Încântat de fermitatea nepotului său, patriarhul familiei strânse bărbații din familie. În ciuda fricii care zguduia Palestina pe măsură ce apăreau știri zilnice despre atrocitățile comise de bandele sioniste atât împotriva britanicilor, cât și a palestinienilor, *haj*[12] *Abu*[13] Sarsour aduse șase bărbați și o zestre în aur pentru a cere mâna lui Nazmiyeh pentru nepotul său Atiyeh.

Toată lumea fu de acord că ar fi nepotrivit să se organizeze o festivitate de nuntă în împrejurările tensionate din acel moment. Însă tatăl și bunicul lui Atiyeh jurară că de îndată ce în țară aveau să se reinstaureze calmul și ordinea, vor da cea mai mare petrecere de nuntă pe care a văzut-o satul vreodată. Deocamdată, aduseră un *ma'zoon* să oficieze căsătoria lui Atiyeh cu Nazmiyeh, astfel încât unirea lor să fie *halal*[14] în ochii lui Allah. O cununie atât de grăbită cu o nuntă amânată era neobișnuită, însă acestea erau vremuri neobișnuite.

În schimb, ca să se pregătească pentru patul nupțial, Nazmiyeh și prietenele ei, împreună cu mamele lor, își petrecură ziua în baia publică turcească din Gaza, îngrijindu-și pielea în săli cu aburi, unde femeile își frecau, pensau, epilau și masau fiecare parte a corpului în uleiuri de lavandă. S-au relaxat pe străvechile plăci de faianță fierbinți, bând *karkadesh*, ceai de hibiscus rece, și respirând aerul jilav infuzat cu eucalipt.

10

Eu n-am trăit în acele vremuri. Însă când am mers în albastru, când starea mea a devenit cum a devenit, Suleiman mi s-a dezvăluit cu totul. Nu înțeleg pe deplin asta și nu mă aștept ca voi să înțelegeți. Dar poate că veți crede, așa cum cred eu, că există adevăruri care sfidează alte adevăruri, unde timpul se pliază asupra lui însuși.

Evreii veniră, așa cum spusese *hajje Um* Mamdouh că vor veni, și fură respinși de cei două mii de locuitori din Beit Daras și duhul lor loial, Suleiman. Veniră iar și iar, în martie și de mai multe ori în aprilie 1948, iar furia lor crescu; erau plin de furie și nu le venea să creadă că un sat mic de fermieri și stupari putea înfrânge puterea militară a membrilor foarte bine instruiți din Haganah[15], cu armamentul lor mecanizat și avioanele lor de luptă, pe care le aduseseră clandestin din Cehoslovacia pe sub nasul britanicilor, pe când se pregăteau de cucerire. În cursul ultimului atac din aprilie, au fost măcelăriți 50 de femei și copii din Beit Duras într-o singură zi, după care bărbații și-au trimis familiile în Gaza, în timp ce ei au rămas să lupte.

— Doar până când se potolesc lucrurile, au zis. Luați-vă ce vă trebuie pentru o săptămână-două.

Nazmiyeh împachetă iute o boccea cu mâncare și lucruri pentru două săptămâni și plecă spre râu ca să o ia pe Mariam. Își croi drum prin sat, mergând printre ziduri de teamă. Aerul era încărcat, aproape irespirabil, și oamenii mergeau cu mișcări spasmodice, parcă nesiguri că un picior ar trebui să-l

urmeze pe celălalt. Femeile mergeau grăbite cu legături puse în echilibru pe cap și copii săltați pe șolduri, oprindu-se din când în când să aranjeze când una, când alta. Copiii se chinuiau să țină pasul cu cei mari, care îi trăgeau de brațe. Uimirea brăzda fiecare chip pe lângă care trecea Nazmiyeh și, în ciuda zgomotului și haosului din jurul ei, i se părea că poate să-și audă bătăile inimii izbind în piept.

Lângă râu, aerul a devenit mai ușor, răsucindu-se în crengile copacilor și foșnind frunzele. Cerul era de un albastru senin și estompat, cu nori leneși, nemișcați. Mariam stătea rezemată de pietroiul ei, un bolovan de lângă râu pe care își cioplise numele în ziua în care învățase să îl scrie. Cutia de lemn cu vise era pusă lângă ea și în poală avea caietul deschis. Nazmiyeh îi zărea buzele mișcându-se, de parcă Mariam purta o conversație cu sine, ba chiar râdea, cu un creion în mână.

— Iată-te. Vino, Mariam, trebuie să plecăm, îi zise Nazmiyeh.

Dar Mariam își continuă conversația de parcă n-ar fi auzit-o pe sora ei. Nazmiyeh se apropie mai mult.

— Cu cine vorbești, Mariam?

Mariam sări să-și îmbrățișeze sora.

— Khaled, răspunse Mariam, însă Nazmiyeh, nevăzând pe nimeni, se îngrijoră, disperată că sora ei suferea de aceeași nebunie care zăpăcea lumea mamei lor.

— Mariam, Khaled e un duh?

— Nu, e nepotul tău, zise Mariam.

Un sunet de explozie zbuciumă aerul.

— Trebuie să plecăm, Mariam. Ai auzit explozia aia? Ridică-te acum și vino cu mine.

Nazmiyeh o trase de braț pe sora ei. Mariam își strânse lucrurile în cutia ei de lemn, în timp ce cânta un cântec ciudat pe care Nazmiyeh o mai auzise cântându-l.

O, găsește-mă
Voi fi în acel albastru
Dintre cer și ape
Unde timpul este numai acum
Și unde noi suntem veșnicia
Curgând ca un râu.

— Destul! E timpul să plecăm! țipă Nazmiyeh. Bărbații vor rămâne să lupte, iar noi ne vom întoarce de îndată ce vor pleca evreii.

Inshallah. Cu voia lui Allah.

Înapoi în sat, Mariam își imploră sora să-i dea voie să plece a doua zi, cu vecinii lor care mergeau și ei în Gaza.

— *Minshan Allah*, te rog, Nazmiyeh, se rugă ea, adăugând că voia mai mult timp cu mama ei, cu Mamdouh și cu Atiyeh, care rămâneau să apere satul dacă evreii se întorceau.

Nesigură și confuză cum era toată lumea, Nazmiyeh consimți fără tragere de inimă. Vecinii urmau să plece a doua zi, dis-de-dimineață, și promiseră să o ia pe Mariam cu ei, *inshallah*.

Așa că Nazmiyeh porni la drum cu familia bărbatului, urmând ca sora ei să vină cu vecinii. Fratele și soțul i-au rămas să lupte, la fel și mama ei, pentru ca Suleiman să fie în Beit Daras să ajute. Fără familie asupra căreia să vegheze, Nazmiyeh mergea pe jos cu ceilalți pe drumul spre Gaza,

asurzită de țipetele inimii, care voia să se întoarcă să o ia pe Mariam.

În dimineața următoare, când se trezi familia vecină, Mariam deja plecase. În toiul nopții, îi spusese fiicei lor că până la urmă va pleca împreună cu Nazmiyeh. În schimb, ea se dusese la marginea satului să se ascundă în cel mai bun loc al ei la de-a v-ați ascunselea, mica platformă din interiorul puțului de apă, care era exact îndeajuns de mare cât să adăpostească un copil ghemuit și cutia de lemn cu vise, încrustată cu sidef, și o punguță cu pâine și brânză. Mariam voia musai să-l vadă pe Khaled, să-i spună unde va pleca, astfel încât el să o poată găsi din nou.

Fântâna era la oarecare depărtare de centrul satului, unde avea loc cea mai mare parte a luptei. Într-o zi normală, Mariam ar fi crezut că scâncetele, țipetele și plesnetele din depărtare erau țipetele animalelor sălbatice – câini, capre, măgari, păsări – sau împușcăturile vânătorilor. Însă aceea nu era o zi obișnuită. Duduitul bombelor și felul în care ele izbeau pământul erau inconfundabile și știa că sunetele înăbușite care urmau reverberau din cauza agoniei oamenilor. Timp de aproape două zile, Mariam nu se mișcă de pe platforma din fântână, nici măcar când bărbați necunoscuți care vorbeau o limbă necunoscută veniră să ia apă.

11

*Războiul i-a schimbat pe oameni. A născut lașitate și curaj și a făurit legende. A istorisit povestea despre stră-*teta *mea, o femeie ciudată, făcută din iubire, care n-a rostit în viața ei o minciună și care se mișca prin lume altfel decât ceilalți. Povestea ei a fost repetată de multe ori, iar prin repetarea poveștii stră-*teta *a devenit cunoscută ca* Um *Suleiman, bătrâna curajoasă din Beit Daras.*

Naqba, catastrofa care a inaugurat ștergerea Palestinei de pe fața pământului, a început încet în 1947, cu câte o atrocitate pe rând, pe tot cuprinsul țării. Pentru Beit Daras, bătălia decisivă a avut loc în mai 1948, curând după ce imigranții evrei europeni au declarat un nou stat denumit Israel în locul străvechii Palestine. Haganah și Grupul Stern își spuneau acum „Forțele de Apărare Israeliene“ și au intrat în Beit Daras după ore în șir de bombardament susținut cu mortiere. Un batalion din armata sudaneză a venit în ajutor, dar era prea târziu. Pădurea fusese cuprinsă de flăcări, înghițind casele spre nord. Nori de fum pluteau jos, zugrăvind lumea în negru, așezându-se peste morți ca niște giulgiuri negre și invadând plămânii celor vii, care gâfâiau și se zguduiau în timp ce căutau refugiu. Domnea haosul, perpetuat de și mai multe explozii, inutile acum că Beit Daras-ul era complet mistuit de ceața morții și înfrângerii. Sătenii care rămăseseră în urmă fie fuseseră uciși, fie fugeau deja spre Gaza, iar restul fură luați prizonieri și nu au mai fost văzuți niciodată.

Palestinienii care fugeau din alte sate se întâlneau pe unul dintre mai multele drumuri principale către Gaza care treceau prin Beit Daras. *Hajje Um* Mamdouh, fiul ei Mamdouh și Atiyeh, soțul lui Nazmiyeh, supraviețuiseră înfrângerii și se alăturau acum șuvoiului de fugari. Suleiman îi ajută să scape de captivitate. *Um* Mamdouh îi instrui pe cei doi tineri să-și pună câte o *abaya*, veșmânt de femeie, apoi trase două fire roșii din *thobe* și legă câte unul în jurul creștetului capului fiecăruia dintre băieți.

— Tot ce se află mai jos de aceste fire va scăpa atenției soldaților. Suleiman va avea grijă de asta. Însă nu trebuie să dați jos firele până când nu ajungeți la loc sigur, iar apoi va trebui să nu dezlegați niciodată nodul, indiferent de împrejurări, îi învățâ *hajje Um* Mamdouh.

Când Mamdouh ieși îmbrăcat ca o femeie, cu o ață roșie peste frunte, văzu și mirosi prin văl această lume nouă de cenușă și fumul gros al focurilor obosite și vieților pierite. O mânie care îi urca din pământul negru prin picioare îi îngreuna mișcarea și pierderea de neînțeles a vieții și țării i se strecura în plămâni, făcându-l să tușească. Stătu la o coadă cu alte trei familii de femei și copii care fuseseră strânse la o razie de soldați sioniști și care acum își lăsau toate bunurile jos în grămezi de mâncare, bijuterii, îmbrăcăminte, ba chiar și fotografii. Mamdouh reuși să plece cu o fotografie, singura pe care o avusese vreodată familia, făcută de un jurnalist care vizitase ocazional Beit Daras. Fusese făcută în una din zilele în care Nazmiyeh încercase să o surprindă pe Mariam lângă râu, ca să-l întâlnească pe Khaled. Mamdouh stătea pe malul râului cu brațul în jurul lui Namziyeh, care avea un aer obraznic, cu mâna dusă la buze. Mama lor era acolo într-o *thobe* frumos

brodată, pe care o cususe chiar ea, însă, cumva, era absentă. Iar Mariam, care avea poate opt ani, era prinsă cu chipul relaxat, stând de vorbă cu prietenul ei Khaled, un băiat de vreo zece ani, cu o șuviță de păr alb, în timp ce stăteau amândoi în jurul cutiei de lemn cu vise a lui Mariam. Când fotograful le dăduse poza, familia nu și-a putut aminti să-l fi văzut pe Khaled în ziua aceea la râu și, până când nu au pus mâna pe fotografie, presupuseseră că băiatul era o născocire a imaginației lui Mariam.

Acum Mamdouh privea fotografia, încercând să atingă trecutul, să înduplece ceasul să își inverseze cursul în timp ce mergeau cu pași buimăciți într-o mlaștină de amărăciune. Cuprinși de mutenie, se îndepărtau de viețile lor, de acești noi soldați cuceritori, care erau îmbătați de o înfocare străveche ce amesteca lăcomia și puterea cu Dumnezeu.

Uluiți și nedumeriți din cauza unei sorți neînchipuite, sătenii își continuau călătoria de 35 de kilometri spre Gaza. În depărtare, auziră sunetul unei singure împușcături, urmat de abisul unui țipăt de femeie. În curând, se uniră cu o procesiune mai mare de disperare umană din alte sate. Uneori, lunetiști nevăzuți ocheau și oamenii cădeau secerați. Nu era nimic de făcut decât să-i adune pe morți și răniți și să meargă mai departe. Un glonț trecu prin piciorul lui Mamdouh și acesta se prăbuși, cu *abaya* căzând de pe el. Cumnatul lui, încă deghizat în femeie în *abaya*, încercă să-l care, dar nu putu. Nici mama lui Mamdouh nu putu. Însă Suleiman reuși. El intră în trupul bătrânei și îl ridică pe fiul ei, care avea aproape de două ori mai mult greutatea și înălțimea femeii, și merse mai departe către Gaza cu celelalte suflete fugare.

De-a lungul drumului apărură soldați arabi. Cei rămași din batalioanele arabe învinse fură dezbrăcați până la piele și se înghesuiau unul în altul, umiliți. Veniră și soldați sioniști, trăgând cu armele pe deasupra mulțimilor, ca să se asigure că nimeni nu se întorcea acasă. Când un grup de soldați sioniști a dat peste o bătrână pirpirie care căra fără efort în brațe un bărbat rănit, i-a ordonat să se oprească. Ea își întoarse spre ei albul ochilor și o frică soră cu moartea prinse a spumega în măruntaiele soldaților. Unul dintre ei trase în femeie și aceasta căzu, sângerând, scăpându-l din brațe pe fiul rănit. Însă soldații nu se clintiră, oasele fiindu-le transformate în spumă, inimile în gheață și chipurile devenindu-le pământii înainte ca ei să izbucnească în flăcări, să se zvârcolească și să ardă.

Soldații care veniră să-i salveze pe ucigașii lui *Um* Mamdouh fură și ei cuprinși de foc până când doisprezece bărbați în uniformă ai noului stat evreiesc zăcură carbonizați la pământ nu departe de locul unde zăceau bătrâna și fiul ei, ea moartă, iar el cu un picior grav rănit. Toată lumea văzu ce se petrecuse.

Sătenii fugari din Beit Daras nu avură nevoie de nici o explicație pentru acel foc subit. Știau că la mijloc e Suleiman, însă marșul lor era mai urgent acum, căci sigur aveau să vină și mai mulți soldați ca să răzbune acele rămășițe arse. Un bărbat aruncă lucrurile familiei, pe care le căra, și săltă leșul lui *Um* Mamdouh. Puteau să abandoneze numeroasele alte cadavre presărate în lungul lor drum spre o viață de refugiați, dar nici nu se punea problema să o lase acolo pe prietena lui Suleiman. Nu luptase bătrânul duh alături de ei?

În acel moment, sătenii fugari auziră un glas de femeie strigând „Alwan!“. Când se întoarseră, o zăriră pe Nazmiyeh alergând spre ei, cu părul în dezordine și trupul gol pe sub hainele sfâșiate și pline de sânge.

12

Teta *Nazmiyeh îmi vorbea despre toate cele ce se petrec pe lume, în afară de ziua în care a dispărut Mariam. Ziua în care în inima ei a fost sădit numele „Alwan“, care avea să fie mai apoi cules și din care va ieși numele mamei mele.*

Odinioară răscrucea călăuzitoare dintre Africa de Nord, Orientul Mijlociu și Europa, pământul verde și nisipos al Gazei era centrul negoțului cu mirodenii, cea mai profitabilă afacere de pe pământ în vremurile medievale. Palestinienii din Gaza erau recunoscuți ca fiind dintre cei mai buni artizani, căci lucrau bijuterii foarte căutate încă din anul 2000 î.d.H. Nobilii și pelerinii au fost atrași de Gaza de-a lungul veacurilor și cărturari din întreaga lume au trecut pe acolo de-a lungul „Drumului Mării“ care ducea la Marea Bibliotecă din Alexandria.

Aceleași ținuturi din Gaza fuseseră un loc în care familia Baraka și alți săteni se duseseră în plimbări ocazionale vinerea. Cândva un loc al bucuriei, înotatului, grătarelor, era acum o mocirlă de neliniște și nefericire, care stânjenea fiecare mișcare a lui Nazmiyeh, fiecare efort al ei de a o găsi

pe Mariam în mulțime. Iar când în sfârșit reuși să dea de vecinii ei, Nazmiyeh se adânci și mai mult în disperare când își dădu seama că Mariam nu plecase din Beit Daras. Se învinovăți că nu o silise pe Mariam să plece cu ea. O blestemă pe surioara ei pentru că era atât de căpoasă și își închipui cum o va trage de urechi când o s-o găsească. Știa ce trebuie făcut, însă era nevoită să aștepte căderea serii pentru a se feri de familia lui Atiyeh, care fără îndoială ar fi împiedicat-o. Se culcă devreme ca să se odihnească înainte de o altă călătorie și pentru prima oară în viața ei își aminti un vis. S-a trezit tresărind speriată între trupurile care dormeau în jurul ei. O fetiță care semăna cu Mariam, cu păr negru și creț și cu un nume străin, dar fără ochii diferit colorați, îi arăta lui Nazmiyeh hârtiile, zicând:

— *Teta*, astea sunt de la Khaled. Vrei să ți le citesc?

Ea încuviință din cap și fetița spuse:

— Scrie că Mariam te așteaptă. A ieșit din fântână.

Deși Nazmiyeh îi promisese lui Atiyeh că-l va aștepta în Gaza, ea porni la drum prin întuneric înapoi la Beit Daras, călcând printre coșmarurile familiilor adormite pe jos, pe pământ.

Noaptea era neagră, densă și catifelată, iar Nazmiyeh păși pe cărarea din deșert înapoi spre satul ei. Stelele împodobeau cerul cu sclipiri, dar ea nu reușea să vadă nici ce se înălța în față, nici ce se afla sub picioarele ei. Se opri ca să se roage, înclinându-se și aplecându-se într-o venerare rugătoare. Ceru iertarea păcatelor. Îl chemă pe Allah să o călăuzească. Imploră să o găsească vie pe sora ei Mariam, apoi rugă fierbinte pământul să-i îndepărteze din cale scorpionii și animalele

sălbatice. În curând, zări în depărtare strălucirea unui foc și o porni într-acolo, crezând că Allah îi luminase calea.

Pe drum, dădu peste alți palestinieni care se îndreptau în direcție opusă. Se simțiseră unii pe alții în beznă după felul în care încremeniseră de frică.

— Cine-i acolo? întrebă în arabă un glas de femeie, și Nazmiyeh se relaxă când auzi accentul palestinian *fallahi*.

— Încerc să ajung înapoi în Beit Daras ca să o găsesc pe sora mea, răspunse ea, și cele două femei se apropiară până când reușiră să se vadă una pe alta. Mai mulți copii stăteau agățați de veșmântul femeii și rămaseră tăcuți în timp ce ele două, care nu se cunoșteau, se îmbrățișară de parcă erau membrele pierdute ale aceleiași familii. Femeia vorbi despre ororile de nerostit din satul ei, avertizând-o pe Nazmiyeh să nu se întoarcă.

— Nu-mi vine să descriu ce le fac femeilor, zise ea.

Nazmiyeh îi ură călătorie fără primejdii și amândouă se rugară pentru sine și pentru cealaltă înainte ca una să o pornească spre apele ademenitoare ale malului Gazei, iar cealaltă către flăcările îndepărtate.

Era aproape de venirea zorilor când Nazmiyeh ajunse la fântâna din Beit Daras unde se ascundea adesea Mariam când se juca împreună cu alți copii. Strigă încetișor în fântână, dar nu veni nici un răspuns. Era istovită, murdară și însetată, cu bătăi la picioare și nările pline de nisip. Focul se domolise și Nazmiyeh reuși să vadă soldați în uniformă rătăcind fără țintă pe pământul ars. Majoritatea erau pe deal, jefuind casele mai mari. Nu ajunseseră cu jaful în cartierul Masriyeen, ceea ce îi dădu lui Nazmiyeh timp să bea din fântână înainte de a ajunge acasă neobservată. Luă camerele la rând, șoptind

numele lui Mariam, dar nu primi nici un răspuns. Se uită în bucătărie și baie, apoi se duse la spațiul spart din zidul dintre bucătărie și camera mare, locul lor de tras cu urechea. Se opri înainte de a se răsuci spre colț. Era ultimul loc în care să caute. *Te rog, Allah, fă ca ea să fie aici.*

Și acolo, ghemuită, Mariam dormea cu cutia ei din lemn cu vise, cu genunchii strânși la piept. Nazmiyeh se lăsă la podea și își îmbrățișă sora.

— O, Mariam, *habibti*! hohoti ea, cu teama și oboseala alunecându-i de pe umeri.

Mariam se trezi și se agăță de Nazmiyeh, îngropându-și propriile hohote de plâns la pieptul surorii ei.

De la fereastră putură să vadă în depărtare că unor săteni li se permitea să plece. Soldații le luau lucrurile și bijuteriile, însă li se dădea voie să plece. Pe Nazmiyeh o cuprinse un val de speranță. Avusese dreptate să vină înapoi. Le vor da soldaților orice aveau și vor pleca spre Gaza. Era în stare să bată din nou pe jos, în ziua aia, cei 35 de kilometri. Vor fi bine. *Allahu akbar*.

Nazmiyeh își trase sora mai aproape, ca pentru a o înveli bine pe Mariam cu trupul ei. O sărută pe față și îi curseră lacrimi, lăsând dâre pe funinginea de pe obrajii lui Mariam.

Nici una dintre ele nu îi văzu sau auzi pe cei doi soldați până când unul dintre ei nu o trase pe Nazmiyeh de batic, dându-i-l jos de pe cap. Mariam scoase un icnet. Cârlionții deși și arămii ai lui Nazmiyeh se retraseră și se umflaseră tăind aerul odată cu suflarea ei când se răsuci pentru a-și înfrunta atacatorii. Ochii ei pătrunzători îi făcură pe soldați să se dea un pas înapoi și să se uite unul la altul. Și să zâmbească. Soldații vorbeau în limbi străine și păreau să nu se înțeleagă

unul pe altul, folosindu-se de gesturi pentru a comunica. Nazmiyeh se puse în fața surorii ei și începu să-și scoată cele trei brățări din aur, *shabka* din zestrea ei. Soțul ei încălcase tradiția și i le pusese la încheieturile mâinilor înainte de nunta lor plănuită. Unul dintre soldați le luă, dar celălalt nu fu interesat de aur și nu-și lua ochii de la Nazmiyeh. El se apropie, apucă o parte din părul lui Nazmiyeh și și-l duse la față. Inspiră, închise ochii, o luă pe Nazmiyeh de ceafă și îi sili fața să se frece de partea dintre picioare a pantalonilor lui.

Pe când soldații o pipăiau, rupându-i hainele, forțând-o să se întindă pe spate, dezgolindu-i trupul, Nazmiyeh îi porunci lui Mariam să se întoarcă cu spatele și să-și acopere ochii și urechile cât de strâns putea. Îi zise că totul se va termina în curând și apoi ele își vor vedea de drum. Se gândi că poate să îndure ce avea să urmeze.

Nazmiyeh nu înțelese ce urla soldatul înainte de a o silui. Își încleștă dinții, mușcând durerea violului ca nu cumva să-i scape în glas și să ajungă la urechile lui Mariam.

— Țipă! îi ceru soldatul în limba sa, pe când se înfigea și mai tare în ea. Țipă!

Îi trase trupul în sus de păr, dar Nazmiyeh nu pricepu nici vorbele lui, nici dorința lui de a-i auzi suferința. În schimb, ea continuă să suporte violul cât mai tăcut posibil. Nu putea să o vadă pe Mariam și nu era sigură unde se dusese sora ei. Își închise ochii, aducându-și-l aminte pe soțul ei, Atiyeh, bărbatul acela frumos, în prima lor noapte împreună. Nazmiyeh își înăbușise și atunci glasul, știind că mama și surorile lui ascultau probabil în spatele ușii conjugale. Era o complicitate greșită a memoriei, care o făcu să își scuture capul cu putere, încercând să separe acea imagine de această

realitate. Soldatul crezu că ea i se împotrivește, ceea ce îi făcu plăcere.

Celălalt soldat luă locul celui dintâi, care încerca acum să-și îndese mădularul în gura ei. O plesni de mai multe ori, ordonându-i:

— Țipă! *Țipă!*

Ea îi zări ochii, fante cenușii în pungi de grăsime. Buzele lui erau umede de la salivă și pe frunte îi șiroia sudoarea. Strânsoarea maxilarelor ei deveni mai puternică și soldatul se înfurie și se îndepărtă, bombănind în limba lui:

— Știu cum s-o fac pe curva asta să țipe!

Se întoarse târând-o pe Mariam de păr, ca pe o păpușă moale, ținând strâns la piept cutia de lemn cu vise. Surorile își încrucișară privirile o clipă fără sfârșit, deși nu îndeajuns de mult încât să aibă timp de un cuvânt înainte ca glonțul tras în capul lui Mariam să facă eternitatea să răsune, cutia ei de lemn cu vise deschizându-se în cădere, conținutul ei împrăștiindu-se. Gândul cumplit că soarele nu avea să mai răsară vreodată pe deplin în viața ei îi smulse lui Nazmiyeh un urlet sălbatic, profund.

Soldatul cu ochi cenușii râse, excitat de țipătul pe care își dorise atât de mult să-l audă, și îl împinse la o parte pe celălalt pentru a silui trupul însângerat al acestei voluptoase femei arabe. Urletul lui Nazmiyeh continuă în timp ce el ejacula în trupul ei, apoi celălalt veni să o pângărească pe când ea se uita fix la Mariam, care zăcea într-o băltoacă stacojie ce devenea tot mai mare. Cu o voință epuizantă, ea continuă să țipe, de parcă vocea ei putea să sfâșie realitatea îndeajuns cât să nu fie nevoită să o mai înfrunte vreodată.

Mai sosiră încă doi soldați, altă vulgaritate ce i se desfășura în fața ochilor, și o traseră de păr ca s-o facă să stea într-o altă poziție. Chiar și pletele acelea sfidătoare fură înfrânte și vlăguite de transpirație. Alți soldați intrară și ieșiră din trupul ei, scurgând-o de viață până când se săturară. Ea zăcu acolo, un lucru golit, mânjit cu dâre de lacrimi, sânge închegat și frică uscată. Își ascultă șuieratul propriei respirații și capitulă în fața tăcerii unei dorințe de moarte, așteptând ca ei să o omoare și pe ea.

Atunci se mișcă Mariam. Surioara ei se înălță din leșul de pe jos și se lăsă pe vine în fața lui Nazmiyeh. Cu gingășie, luă în palmele-i mici și osoase fața umflată și înlăcrimată a surorii ei și repetă cuvintele pe care le schimbaseră între ele cândva:

— N-am mai văzut alta ca tine, sora mea mai mare. Să nu uiți niciodată cât de specială ești, cât de iubită. Vom fi mereu împreună.

— Nu înțeleg, cum de vorbești cu mine? întrebă Nazmiyeh, fără să rostească un cuvânt.

— Tot ce se întâmplă este așa cum ar trebui să fie. Într-o bună zi, toate astea se vor termina. Nu vor mai exista ore, soldați și țări. Cele mai cumplite dureri și cele mai fericite triumfuri vor pieri. Tot ce va conta este această iubire, zise Mariam, deși trupul ei fără viață zăcea însângerat.

Nazmiyeh încercă să cuprindă în brațe trupul surorii ei, chiar în timp ce năluca acesteia continua să-i vorbească.

— Te rog, lasă-mă aici. Nu vreau să plec din Beit Daras, spuse Mariam. Acum trebuie să pleci. Să faci o fată și să-i pui numele de Alwan. Acum du-te!

— Plecați! Un ofițer israelian care tocmai sosise la fața locului le strigă soldaților să o lase pe femeia arabă și să ia

cadavrul copilei pentru a fi ars împreună cu celelalte. Fără o vorbă, fără să se uite la cineva, fără teamă, Nazmiyeh își adună o furie rece, calculată, pentru a strânge hârtiile, caietele și creioanele surorii ei. Își acoperi sânii cu cutia lui Mariam și cu ce mai rămăsese din hainele ei sfâșiate. Se ridică în picioare folosindu-se de o putere pe care nu o avea, cu spermă și sânge curgându-i pe picioare, și se îndepărtă cu pași împiedicați, fără a privi în urmă.

Soldaților păru să nu le pese. Nimeni nu o înșfăcă, nimeni nu strigă după ea. Pentru ea n-ar fi contat dacă soldații ar fi făcut asta. Pășind pas după pas, un picior înaintea celuilalt, Nazmiyeh fu purtată de cuvintele surioarei ei. De senzația palmelor lui Mariam pe obrajii ei. De maturitatea vocii lui Mariam. De iubire. Când în cele din urmă deveni conștientă de ce era în jurul ei, mersese deja șase kilometri pe cărarea spre Gaza, unde se îndreptau și alți palestinieni fugari. Acela a fost momentul în care a zărit un grup de bărbați cuprinși de flăcări. Când se apropie, își dădu seama că erau soldați sioniști și îi văzu pe mama ei și pe Mamdouh zăcând la pământ. Atiyeh era și el acolo, încercând să-l ridice pe fratele ei. Nazmiyeh alergă la ei, încercând să-i strige, dar sunetul îi era încă înfundat în gât. Furia și hotărârea care o purtaseră până aici se risipiră și își simți picioarele nesigure. Se chinui să meargă mai departe și când glasul i se eliberă, ceea ce ieși de pe buzele ei fu o promisiune din alt timp și din alt loc.

— Alwan! fu tot ce putu să strige, și continuă să urle în vânt acel nume până când ajunse la ceea ce mai rămăsese din familia ei.

1. *Khalto* – mătușă.
2. Mama lui…

3. Bunic.
4. Importantă sărbătoare religioasă musulmană care urmează după Ramadan.
5. Sura XV din Coran, în traducerea lui Silvestru Octavian Isopescul, Editura ETA, Cluj, p. 223. Potrivit notei traducătorului de la aceeași pagină, Sunum este „Un vânt fierbinte, veninos, care vine de la răsărit și face multă stricăciune“. „Duh“ este traducerea pentru cuvântul arab „djinn“, care poate fi tradus și cu „demon“.
6. În traducerea în limba engleză a Coranului, în loc de „Samum“ este folosită expresia „foc fără fum“.
7. Batic cu care femeile musulmane își acoperă părul și gâtul.
8. Titulatura pentru o femeie musulmană care a făcut pelerinajul la Mecca.
9. Conducător local al unei comunități musulmane.
10. Cu voia lui Allah (arabă).
11. Piață.
12. Titulatură respectuoasă dată unui bărbat care a făcut pelerinajul la Mecca.
13. Tatăl lui…
14. Legitimă, legiuită.
15. Aripa militară clandestină a conducerii evreiești în timpul guvernării britanice în cadrul mandatului asupra Palestinei din 1920 până în 1948; a devenit baza pentru Forța de Apărare Israeliană.

II

Însă violența unei istorii străine de noi a ars acele zile rătăcitoare și cântecul Mării Mediterane a lins rănile istoriei noastre pe malurile din Gaza.

13

Teta *Nazmiyeh atârna cerul în fiecare dimineață, ca pe un cearceaf de safir pe o sârmă de uscat rufe ce făcea piruete în adierea brizei.*

Refugiații se învârtiră pe acolo zile în șir, copleșiți de confuzie. Corturi suficiente au fost distribuite abia după mai multe săptămâni, așa că oamenii dormeau pe pământ, cu pietrele, insectele și animalele. Trupurile obișnuite cu muncă grea și obiceiuri pioase încă se trezeau înainte de răsăritul soarelui doar pentru a fi întâmpinate de trândăvia sorții somnolente care le diviza zilele în linii și șiruri repetitive. Se aliniau de cinci ori pe zi pentru *salat*. Se aliniau de două ori pe zi pentru pâine și supă. Se aliniau la toaletele comune. Cozile le invadaseră chiar și visele și le făureau gândurile de rebeliune, astfel că atunci când unii își imaginau că se împotrivesc prin luptă, se gândeau că mai întâi se aliniază pentru a primi armele, apoi că mărșăluiesc în șiruri de luptători. Iar când sosiră funcționarii ONU, refugiații se aliniară pentru a-și trece numele într-un registru, însemnări scrise de mână în caiete groase. Primiră la schimb carnețele ce trebuiau ștampilate o dată pentru fiecare rație primită. Pe

măsură ce realitatea necazului lor se cristaliza cu fiecare an ce trecea, refugiații se agățau de fiecare fărâmă de dovadă a căminului natal pentru a o da mai departe copiilor lor. Aceste carnețele pentru rații aveau să devină, astfel, o acumulare de frânturi de identitate și moștenire, uneori înrămate în săli de muzee.

Când Nazmiyeh se îndepărtă de violatorii ei în acea zi fatidică din 1948 fără să fie oprită nici măcar o singură dată, ea înțelese că Mariam îi era încă alături, că ceea ce a văzut nu fusese o halucinație. Sufletul nemuritor al lui Mariam o proteja. Era sigură de asta și nu s-a îndoit niciodată că sora ei putea să o audă. Așa că îi vorbea adesea. La început, pe Atiyeh îl nedumerea să-și privească soția stând de vorbă cu *nimeni* în timp ce făcea curat, se îmbăia ori spăla rufe. După fiecare *salat*, ea zicea: „Habibti, Mariam“. Înainte ca ei să facă dragoste, ea îi striga lui Mariam să nu se uite. Cu timpul, Atiyeh se obișnui, ba chiar se gândi că poate Mariam veghează asupra familiei lor de pe tărâmul nevăzut. La urma urmei, îi amintea Nazmiyeh, nu fusese el lovit de mutenie la vederea lui Suleiman?

— Nu te îndoi de adevărul existenței doar pentru că nu o poți vedea sau auzi, bărbate, îi zicea Nazmiyeh. Știu că am văzut-o și am auzit-o pe Mariam în ziua aia, așa cum te văd și te aud pe tine acum, când ești în fața mea. Ea e motivul pentru care noi am supraviețuit călătoriei până aici când sioniștii s-au pus pe omoruri și după ce Suleiman a dat foc soldaților lor.

Când se născu primul ei copil, un băiat cu ochi cenușii, Nazmiyeh nu văzu decât ochii violatorului ei și țipă spre umbre:

— Ăsta e fiul diavolului. Allah mă pune la încercare? Cum să pot iubi creatura asta? Cum să iubesc un fiu al diavolului?

Astaghfirullah! Moașa puse bebelușul la sânul lui Nazmiyeh, dar ea îl împinse la o parte și continuă să implore ce nu putea să vadă:

— Mariam, spune-mi!

— Acum delirezi din cauza travaliului, dar ar fi bine ca vorbăria ta nebunească să înceteze înainte să lași pruncul ăsta să moară de foame, femeie! o preveni moașa.

Nazmiyeh își întoarse capul și se uită iscoditor la ceva dintr-un ungher întunecat al camerei. Zâmbi larg, apoi râse. Era un râs nervos, cu totul nepotrivit. Moașa, o femeie din Beit Daras care și-o putea aduce aminte pe *hajje* care se căcase în râu și stătuse de vorbă cu duhul, presupuse că Nazmiyeh semăna cu mama ei și că în acel moment vorbea cu tărâmul interzis. Se uită spre colțul camerei să vadă spre ce se ațintea privirea lui Nazmiyeh, însă nu zări nimic în afară de niște hârtii cu desene copilărești puse alandala într-o cutie de lemn deschisă. Moașa își strânse repede lucrurile, murmurând versete din Coran, și plecă în așa mare grabă, uitând să-și ia banii cuveniți de la soțul care aștepta afară.

Atiyeh își înfășă primul născut și se plecă deasupra ochilor pustii ai lui Nazmiyeh. Pruncul nu se potolea și Atiyeh încercă să-și convingă soția să-și hrănească bebelușul. O mângâie pe păr, îi puse copilul în brațele neprimitoare și fără vlagă, apoi îl luă înapoi. Încercă să calmeze bebelușul, dar foamea țipătoare își înfigea ghearele atât în tată, cât și în fiu.

— Ce nume să-i punem primului nostru născut, Nazmiyeh? Ce zici de Mazen? Vrei să fii *Um* Mazen, iubito? Lasă-l acum să mănânce de la mama lui.

— Dă-i numele de Iblis! zise ea.

Diavolul.

Atiyeh se plimbă neliniștit de colo până colo, incapabil să aline băiețelul al cărui plânset răsuna acum din abisul abandonului. În cele din urmă, Atiyeh își ținu fiul într-o singură mână și cu cealaltă o plesni peste față pe soția sa, cu toată forța îngrijorării lui.

— Nazmiyeh, o să alăptezi copilul ăsta acum, femeie, sau, pe Allah, divorțez de tine!

Nazmiyeh se uită la chipul soțului ei și văzu ochi de oțel lucind de lacrimi. Își întinse brațele, punându-și încet copilul la piept, iar el se agăță de sânul ei cu o ferocitate care la început îi făcu scârbă lui Nazmiyeh. În curând însă suptul băiatului creă un ritm care se revărsă în ea până când Nazmiyeh fu un râu, fluid și calm. Se legănă într-o cadență monotonă a maternității, prinsă de legătura gurii lui cu sânul ei. Trupul ei continuă să se legene, mama și fiul devenind una, iar lacrimi tăcute îi umeziră obrajii. Atiyeh o luă de mână, iar degetele lui dansară cu ale ei, așa cum o făcuseră într-un timp și loc imposibil de regăsit în prima joi a fiecărei luni.

Mai târziu, ea vorbi cu Mariam:

— Te rog rămâi cu mine, surioară.

Uneori, Nazmiyeh o ruga pe Mariam să-i dea un semn că încă mai era acolo.

— Nu mă voi îndoi niciodată de asta, surioară, zise ea, gravidă în nouă luni cu cel de-al patrulea copil pe când stătea pe vine făcându-le baie primilor trei, fiecare la o distanță de zece luni de celălalt. Toți erau băieți și, cu fiecare nouă

sarcină, Nazmiyeh se ruga pentru fetița care era sortită să poarte numele de Alwan. Poate-mi dai un semn.

Din când în când, deschidea cutia din lemn a lui Mariam și răsfoia hârtiile, care erau așternute cu un scris pe care ea nu putea să-l înțeleagă. Acestea erau momentele când Nazmiyeh își dorea să știe să citească. Le punea la loc cu grijă, atentă să nu rupă ceva, și așeza cutia pe raftul cel mai de sus, ca să nu ajungă copiii la ea, între șiruri protectoare de haine împăturite.

Pe când născu al cincilea băiat, durerea nașterii deveni asemănătoare cu gerul iernii sau dogoarea verii, uneori greu de suportat, dar bine cunoscută și ușor de îndurat. Se plimbă de colo până colo, se ghemui și împinse iar și iar până când copilul fu pregătit și moașa putu să-l tragă afară. Nazmiyeh își ținu răsuflarea și întrebă:

— Ce e?

Încă un băiat. Nazmiyeh trase în piept aerul stătut al încăperii și își închise fața, cu ochii strânși, fruntea încruntată, gândindu-se la următoarea sarcină pe care va trebui să o îndure în curând, până când fiica ei, Alwan, se va putea naște. Își expiră lent dezamăgirea și îl rugă pe Allah ca următorul copil să fie fată.

14

Văduva stuparului ne era rudă doar prin iubire. Această femeie fără copii era fericită oriunde atâta timp cât putea să-și

înfige mâinile într-un pământ roditor, să lase țărâna dătătoare de viață să trăiască sub unghiile ei și să le vorbească plantelor pe care le cultiva.

Mamdouh se holbă la carnețelul lui pentru rații, emis de Agenția ONU de Ajutorare a Palestinienilor Refugiați din Orientul Apropiat, care arăta faptul că el e capul gospodăriei. Însă nu exista nici o casă și nu aveau nimic în posesie[1]. Locuia într-un cort pe care îl împărțea cu sora lui, Nazmiyeh, cu Atiyeh, soțul acesteia, cu odraslele lor și cu părinții lui Atiyeh. Însă Mamdouh rareori era acolo. În cea mai mare parte a primilor doi ani după ce fuseseră siliți să plece din Beit Daras, el dormi pe nisipul țărmului din Gaza, sub bolta stelelor. Își găsise de lucru ca ajutor al unui fierar din partea locului și îi dădea o treime din ce câștiga lui Nazmiyeh și o treime văduvei bătrânului stupar. Considera că așa era corect să facă pentru a-l cinsti pe bărbatul care fusese un tată-surogat. Mai exista un motiv. În timpul anilor pe care îi petrecuse ca ucenic, Mamdouh și fata cea mică a stuparului, Yasmine, se îndrăgostiseră. Nu vorbiseră niciodată despre asta și cu siguranță nu se purtaseră ca niște îndrăgostiți, căci ea fusese logodită și apoi măritată. Chiar și după ce soțul ei a fost ucis de evrei, ea și Mamdouh și-au vorbit dragostea doar prin priviri rare, când el venea să-i dea bani mamei ei vitrege.

Văduva stuparului era o femeie veselă căreia îi plăcea la nebunie să gătească și care rămăsese neschimbată în ciuda războiului, jafurilor, văduviei și sărăciei. Era cea de-a treia soție a stuparului, nu cu mult mai în vârstă decât Yasmine însăși. Și deși cele două femei nu ținuseră una la alta în vremuri mai bune, ajunseră să fie legate de trecutul petrecut

alături ca singurele două supraviețuitoare din familia lor după război și își clădiră împreună un cămin calm din rănile și pierderea comune și din dragostea pentru mâncare a văduvei. Aceasta își petrecea zilele gătind și făcând rost de cele mai bune ingrediente pentru mesele din ziua următoare. La câteva săptămâni după începerea vieții de refugiat, ea își strânsese fărâmele inimii zdrobite și cutreierase locul în căutarea unui lot de pământ unde să-și poată planta o mică grădină.

Zilnic, văduva stuparului culegea roadele trudei ei ca să gătească, să prepare doctorii din plante și să facă troc. Își folosea legumele pentru a se tocmi și a le da la schimb pentru lapte de capră proaspăt, pe care îl bătea și din care scotea unt, îl încălzea ca să facă brânză dulce și iaurt, îl strecura și făcea *labneh* și îl strecura și închega pentru brânză. Își dădea la schimb sfecla, varza, castraveții și cartofii pentru pui și ouă. În timp ce alte femei așteptau în corturi, împovărate de groază, noroi și umilire, imobilizate de zilele inerte de așteptare a ziarului de a doua zi, a rației următoare, așteptând ca cineva să facă ceva, să vină ploaia sau să apună soarele, așteptând să meargă acasă în Beit Daras, văduva stuparului începu să umple aerul cu mirosul normalității. Ea le inspiră pe alte femei să se îndemne la lucru în locuințele lor provizorii și nu după mult timp femeile începură să se strângă, așa cum o făcuseră mereu, ca să spele rufe, să bârfească, să împăturească sărmăluțe în foi de viță, să aleagă orezul de pietre și gărgărițe. Soții lor le puseră sârme pentru uscat rufele și construiră bucătării comune și cuptoare în pământ pentru pâine. În vălmășagul revoluției naționale și a suferinței colective care avea să se adâncească până la

rădăcinile istoriei și să se extindă pe mai multe generații, refugiații din Beit Daras se întoarseră la glumele și scandalurile lor. Și pe când așteptau să se întoarcă acasă, se născură copii și se plănuiră nunți. Tăvălugul banalităților ce le alcătuiau viața îi trăgea din paturile de campanie în spațiile comune, unde se rugau împreună și beau împreună cafeaua de dimineață și ceaiul de după-amiază. Războiul îi adusese fără greș împreună și îi pusese pe toți, indiferent de numele de familie sau avere, în aceleași corturi de pânză groasă aliniate în șiruri cu spații egale între ele pe câmpuri deschise, lipsite de umbră. Toți copiii se jucau alături și în curând atât băieții, cât și fetele s-au dus la școală, care se ținea afară sau în corturi. Ticăloșii, sfinții, bârfitoarele, mamele, curvele, pioșii, comuniștii, egoiștii, hedoniștii și toți ceilalți *-iști* reveniră la purtările lor de mai înainte în această soartă nouă, hidoasă.

Cu timpul, cărămizile de chirpici și tabla ondulată înlocuiră corturile din pânză și taberele de refugiați dădură naștere unei subculturi marcate de mândrie de neclintit, sfidare și insistență neabătută, toate sprijinite de gândul la demnitatea unui cămin, indiferent cât de mult timp lua sau cât de ridicat era prețul pentru construirea lui. Taberele aveau să devină epicentrul uneia dintre cele mai încurcate probleme ale lumii și din mijlocul lor aglomerat aveau să se nască unii dintre cei mai de seamă poeți și artiști arabi. Iar acolo, în inima lipsei de adăpost, dragostea și grija pe care văduva stuparului le insufla în fiecare mâncare făcură din pământul ei un izvor al vieții din care aromele de ceapă, rozmarin, scorțișoară, cardamom și frunze de coriandru pluteau prin toată tabăra, născând amintiri, povești și speranță. La ora mesei, la ea era întotdeauna plin de lume. Vecini, prieteni vechi și noi. Și,

desigur, o dată pe lună, venea Mamdouh. Sosea cu un aer timid, și își spunea la încercare concentrarea și voința pentru a vorbi cât mai așezat și mai politicos. Glonțul care-l nimerise în picior în timpul exilului îi lovise placa de creștere, oprindu-i dezvoltarea, pe când celălalt picior se mai întinsese cu vreo câțiva centimetri, deformându-i mersul și făcându-i mișcările stângace. Talonetul pe care l-a adăugat în interiorul pantofului ajuta, dar nu era suficient.

Văduva stuparului prepara mâncărurile preferate ale lui Mamdouh folosind un *hashweh* special cu propriul ei amestec de mirodenii cu orez și carne pentru a umple legume din grădina ei. Lui Mamdouh îi plăcea cel mai mult *koosa*, zucchini umpluți în sos de roșii picant. Timpul pe care putea să-l petreacă în locuința femeii în ziua de leafă era o răsplată la fel de mare precum câștigurile lui, nu doar pentru mâncarea savuroasă, ci și pentru că îi dădea ocazia de a o vedea pe Yasmine, căci era ceva bine cunoscut, deși nerostit, că într-o bună zi, după ce va fi economisit destul pentru a întemeia o familie, avea să vină să-i ceară mâna.

De fapt, el punea deoparte cealaltă treime din salariu tocmai în acest scop și în mai puțin de un an Mamdouh strânsese destul încât să caute de lucru în Cairo, unde făcu rost de o slujbă la un mare antreprenor de construcții. Înainte de a pleca la Cairo, care la vremea aceea administra Gaza, îi luă cu el pe sora lui și pe soțul acesteia ca să ceară mâna lui Yasmine. Oferi o zestre modestă de 200 de lire egiptene și o *shakba* de logodnă constând într-un colier de aur cu cercei lungi asortați. Pentru a-i ura lui Yasmine bun-venit în familie, Nazmiyeh își scoase una dintre cele două brățări *shabka* ale ei, pe care soțul i le cumpărase pentru a le înlocui pe cele

furate de soldați, și o puse cu dragoste la încheietura mâinii viitoarei cumnate. Femeile începură *zaghareet*, țipete care răspândeau în aer bucuria inimii, astfel încât să o audă toți.

Trilurile anunțară lumii că Yasmine a acceptat și începu pe neașteptate o sărbătoare. Vecinii erau deja strânși lângă casa lui Yasmine și așteptau, căci o căsătorie nu se poate ține niciodată secretă în comunitățile palestiniene, iar acum, în perimetrul restrâns al taberei de refugiați, toată lumea știa aproape tot despre toată lumea. Dansul și cântul se prelungiră până noaptea. Văduva stuparului și Nazmiyeh, ca reprezentante ale miresei și mirelui, anunțară că petrecerea pentru logodna oficială va avea loc peste două săptămâni, după care Mamdouh avea să plece la Cairo singur pentru a munci și a economisi bani pentru nuntă și noul lor cămin.

În ziua sărbătoririi logodnei, văduva stuparului luă pe credit carne de la măcelar, pe care avea să-l răsplătească mai târziu cu produse proaspete, și pregăti un ospăț cu miel fraged gătit cu chimion, scorțișoară și cuișoare și presărat cu semințe de pin prăjite pe un pat de orez, mormane de sărmăluțe în foi de viță și zucchini umpluți, tot felul de salate, *mezze*[2] și castravete în sos de iaurt cu mentă și usturoi. A fost o masă despre care refugiații aveau să vorbească săptămâni în șir.

— Nimeni nu știe să gătească așa cum gătește văduva stuparului, ziceau toți.

— Într-adevăr, căci ea gătește cu inimă, răspunse Mamdouh.

Musafirele vorbiră cu drag despre Mamdouh. Era o alegere bună pentru Yasmine, chiar dacă era șchiop și nu avea altă familie în afară de o soră, ziseră ele. O femeie țâțâi printre

dinți a dezaprobare cu neputință de stăpânit față de Nazmiyeh.

— Toată luma știe că femeia aia poate să aibă o limbă ascuțită, fără rușine, și nu e ceva de care să fii mândru.

Însă o altă vecină îi replică:

— Să ne ferească Allah de limba ta. Biata femeie a fost tăcută ca un șoricel, născând copil după copil de când cu războiul. Mușcă-ți limba și căiește-te. N-ai să vorbești așa despre *Um* Mazen în ziua fericită a fratelui ei!

15

*Brusc deveniți refugiați fără casă după ce Israelul a luat tot, palestinienii erau gata să primească mila sau să fie exploatați în toată lumea arabă, unde cele mai strălucite minți palestiniene au dat roade pentru alte națiuni, iar fermierii cândva mândri izgoneau chemarea pâinii devenind muncitori disperați departe de pământurile lor. Stră-*khalo *Mamdouh fu purtat de acel șuvoi de muncă ieftină care a continuat să-l ducă din ce în ce mai departe.*

La Cairo, Mamdouh muncea fără odihnă. Locuia într-un dormitor comun cu alți muncitori palestinieni. În fiecare zi, se trezea la strigătul *adan*-ului care îi chema pe credincioși la rugăciune și își făcea *salat*-ul de dimineață înainte de a pleca la serviciu, iar la sfârșitul zilei își aduna toată energia pentru o ceașcă de ceai și o cină ușoară cu tovarășii săi înainte de a se

prăbuși în pat. Uneori rămânea treaz ca să-și numere banii, pe care îi ținea într-un săculeț legat tot timpul de corp până când putea să-și trimită câștigurile la Yasmine, pentru păstrare. Își lua două zile libere pe lună ca să se ducă înapoi în Gaza, unde văduva stuparului, Yasmine și Nazmiyeh își vor fi petrecut ziua de dinainte plănuind și pregătind mâncărurile lui preferate. Îl așteptau cu apă pusă la încălzit pe foc, ca să poată să facă o baie ca lumea, singura pe care o făcea în fiecare lună căci la robinetul din dormitorul comun curgea numai apă rece. O *dishdasha* simplă din bumbac fusese spălată, întinsă la uscat și sărutată de soare pentru el și când în sfârșit ajungea, cu taxiul sau ricșa, cele trei femei din inima lui îl acopereau cu sărutări și binecuvântări.

De fiecare dată, le aducea de la Cairo mici daruri și povestiri. Într-o asemenea vizită, el vorbi despre veștile din Kuwait, unde petrolul ridica orașe și industrii noi, iar o nouă societate de beduini plini de drepturi plătea palestinieni să facă de toate; îi puneau să le construiască spitalele și școlile, îi angajau în ele, îi plăteau să le gătească și să-i șteargă la fund. Mai mulți dintre tovarășii săi palestinieni se mutaseră deja în Kuwait și vorbeau cu drag despre deșert.

— Mă gândeam că poate ar fi bine să mergem toți acolo, sugeră el, chiar dacă știa că sora lui, Nazmiyeh, nu ar pleca niciodată din Palestina și nu era sigur că Yasmine a lui ar face-o. Văduva stuparului, pe de altă parte, era gata să meargă oriunde ar fi purtat-o vântul, mai puțin în deșert, unde nu se putea cultiva hrană din pământ; iar Kuwaitul era doar un deșert lângă mare.

Nazmiyeh era la a cincea naștere când Mamdouh și Yasmine se mutară în Kuwait. Înainte de a pleca, Nazmiyeh luă în palme fața fratelui ei, apoi pe a lui Yasmine. Îi sărută cu lacrimi în ochi și repetă cuvintele pe care Mariam le adunase în ființa ei:

— Vom fi mereu împreună.

Nazmiyeh simțea durerea de a fi singura din familie rămasă în Gaza, dar știa că Mariam era mereu acolo și la fel era și soțul ei, Atiyeh, un bărbat care se certă cu propria lui familie ca să o apere pe ea. Nu o acceptaseră niciodată pe Nazmiyeh și, pe măsură ce și mai mulți dintre frații lui se căsătoriseră, grupul de femei care o urau pe soția lui deveni și mai răutăcios sub conducerea mamei sale, care nu lăsa niciodată să-i scape ocazia de a spune că fiul ei s-a însurat cu cineva mai prejos de el. Ziceau că Nazmiyeh e fermecată precum mama ei, *Um* Mamdouh, și că invita diavolul oriunde era. Limba ei ascuțită era dovada diavolului din ea, spuneau ele. Credeau că ea își legăna fundul înadins când mergea și ziceau că le e milă de Atiyeh pentru că trebuie să îndure asemenea rușine. Ziceau că *hijab*-ul ei nu e îndeajuns de bine strâns în jurul capului și că uneori își lăsa buclele arămii în văzul tuturor.

Însă izolarea pe care ele o creară pentru Nazmiyeh și Atiyeh nu făcu decât să îi apropie și mai mult. Un copil după altul veniră într-o viață care de-abia asigura destulă mâncare, în seri petrecute numărând monedele câștigate de pe urma peștelui prins și vândut în fiecare zi. Era o viață care înflorea tandru, cu treburi cotidiene, prosteală, lacrimi și greutăți. Când băieții erau mici, Nazmiyeh își punea câte doi în spate în timp ce trebăluia, iar când mai creșteau, ei îl însoțeau unul

câte unul pe tatăl lor pe barca de pescuit în Marea Mediterană, unde învățau să vadă măreția și miracolul și să se plece lui Allah cu umilință și recunoștință în fiecare zi, înconjurați de apă pe kilometri întregi. Nazmiyeh aștepta pe țărm până când dispăreau în imensitatea mării. Uneori, rămânea acolo un pic mai mult, privind țintă în albastrul misterios dintre cer și ape, cântând cântecul lui Mariam.

O, găsește-mă
Voi fi în acel albastru
Dintre cer și ape
Unde timpul este numai acum
Și unde pentru totdeauna
Curgem precum un râu.

16

Când teta *Nazmiyeh vorbea despre fratele ei Mamdouh sau despre* khalo *Mazen, ochii ei se schimbau. Deveneau odăi pustii în care intra și pe care se grăbea să le mobileze cu povești. Nu era nostalgie, ci o sarcină a memoriei, sarcina de a-i păstra aproape.*

La trei ani după ce plecară, Mamdouh și Yasmine se întoarseră în vizită cu primul lor născut, un băiețel de un an căruia îi puseseră numele de Mhammad, după tatăl lui Yasmine, bătrânul stupar din Beit Daras. Nazmiyeh era,

desigur, mereu însărcinată sau alăpta; cu copiii curgându-i din brațe, îl luă înăuntru pe Mhammad și îl rugă pe fratele ei să se mute înapoi în Gaza, unde băiatul putea să crească alături de verii lui și în țara lui natală. Chiar dacă nu era Beit Daras, era măcar Palestina. Însă Mamdouh găsise în Kuwait un loc în care îi mergea foarte bine, căci avansase rapid de la muncitor la maistru în construcții. Lipsa de suficientă școală era mascată de un simț al spațiului și un talent la matematică înnăscute. Se pricepea să citească planurile și proiectele de inginerie și un renumit arhitect palestinian îl luase sub tutela lui în Kuwait.

— Palestinienii construiesc Kuwaitul înălțându-l din nisip, îi spuse el lui Nazmiyeh. Ar trebui să vezi! Mentorul meu proiectează planul general pentru întreaga țară. Un palestinian a înființat deja armata Kuwaitului și un altul i-a înființat poliția. Cei mai importanți medici și chirurgi sunt toți palestinieni și conduc aproape toate ministerele, de la educație la interne. Mamdouh făcu o pauză, apoi anunță cu mândrie: O să devin arhitect.

Cu atât de multe nașteri apropiate una de alta, Nazmiyeh nu era niciodată fără bebeluși legați în spinare, agățându-i-se de picioare sau atârnându-i de sâni. Deși se plângea întruna de nevoile lor fără margini și îi pocnea pe cei mai mari ca pe niște muște enervante când erau prea neastâmpărați sau se purtau urât, era întotdeauna nefericită când plecau pe mare cu tatăl lor. În golul lăsat de absența copiilor și a bărbatului, îi aștepta pe malul nisipos al Mediteranei privind valurile rostogolindu-se unul după altul. Pentru bărbatul și băieții din inima lui Nazmiyeh, farmecul pescuitului consta și în

întoarcerea acasă la femeia care îi aștepta cu nerăbdare și bucurie, mese copioase și, pentru Atiyeh, amorul care se prelungea până noaptea târziu, luând forme nesfârșite, până când îl durea sufletul, epuizat de dragostea ce i-o purta.

Însă plăcerea lor era întotdeauna limitată de melancolia lui Nazmiyeh când plecau. Așa că, în timpul acelor primi ani de după Naqba, când Gaza era guvernată de Egipt, s-a decis ca unul dintre fiii mai mari să rămână acasă când Atiyeh pleca la pescuit vreme de două săptămâni. Cu prilejul unei astfel de partide de pescuit iarna, când băiatul cel mare, Mazen, în vârstă de 12 ani, rămase ca bărbat al casei, Nazmiyeh cutreieră tabăra de refugiați de la Nusseirat ca o tornadă, ridicând praful și mânia care le reamintea tuturor celor care o cunoșteau de ce nu trebuia să o superi.

Mai devreme, cu doar o oră înainte, Mazen dăduse buzna în casă, cu lacrimi în ochi și furie zvâcnindu-i prin trupul tânăr, cu neîncrederea făcându-i glasul să tremure când și-a confruntat mama:

— Ai fost violată? Sunt fiul violatorului tău?

Nazmiyeh înlemni. Se îndepărtă de legumele pe care le tăia, privi în ochii fiului ei, cenușii, aproape la fel de albaștri precum cerul dimineții. Primul ei născut care supsese la pieptul ei mai mult timp decât oricare dintre ceilalți, aflat acum în pragul maturității. Îl luă în brațe, absorbindu-i mânia și umilința.

— Nu, începu ea, cu un calm implacabil. Cine ți-a spus asta?

Mazen i-a zis un nume.

— Îl știu pe băiatul ăla, spuse ea, și ieși pe ușa din față, cu Mazan după ea.

Nazmiyeh nu trebui să meargă prea departe ca să-l găsească pe băiat cu prietenii săi. El o luă la fugă când o zări apropiindu-se și Nazmiyeh le strigă celorlalți:

— Ați face mai bine să-l opriți sau o să vă tai urechile la toți! Fiecăruia dintre voi!

Ei îi dădură ascultare, înspăimântați de mânia legendară a acestei femei. Când ajunse la băiat, care se zvârcolea să scape mâinile lor, Nazmiyeh îl apucă de ureche și începu să-l bată cu papucul. Cu cât urla copilul mai tare, cu atâl îl lovea ea mai puternic. Se strânse lumea. Un bărbat în vârstă interveni, cerându-i lui Nazmiyeh să se oprească, aducându-i aminte că Allah e unul și încercând să o calmeze. *La ellah illa Allah*. Ea se opri, căci nici chiar Nazmiyeh nu încălca ordinea socială care spune că trebuie să-i respecți pe vârstnici. Însă continuă să țipe la băiat, insistând ca acesta să-i dezvăluie cine i-a spus mizeriile pe care le împrăștia.

Mai târziu în acea seară, băiatul, însoțit de mama și bunica lui, veniră acasă la Nazmiyeh. Purtarea lui ferită îi aduse aminte lui Nazmiyeh de ziua în care Atiyeh, lăsat fără glas de Suleiman, venise acasă la ei în Beit Daras să-i ceară iertare mamei ei. Nazmiyeh zâmbi, invitându-i înăuntru la un ceai.

— *Um* Mazen, fiul meu mi-a spus ce a zis și am venit aici să-ți spun două lucruri. Mai întâi, să-l bați pe fiul meu dacă vrei, până când consideri că ai terminat. Al doilea, că n-a auzit asemenea lucruri în casa mea, ci de la moașa cea bătrână. Ea a spus de față cu fiul meu că, atunci când l-a adus pe lume pe Mazen, ai țipat că e fiul diavolului.

— *Tfadalo*, surorilor. Nazmiyeh le servi ceaiul. Mă voi ocupa de moașă când se vor întoarce soțul și fiii mei.

Sosirea acasă pe care Atiyeh și fiii săi ajunseseră să o aștepte cu nerăbdare fu înlocuită de astă dată de nevoia de a împăca acest necaz. *Mukhtar*-ul orașului fusese chemat să soluționeze problema cumplitei bârfe a moașei și sosirea lui Atiyeh era așteptată cu înfrigurare.

Bărbații se strânseră laolaltă. Atiyeh, *mukhtar*-ul, soțul moașei și câțiva bătrâni. Întrunirea începu cu o cafea și exprimarea regretului de către soțul moașei. El îl asigură pe Atiyeh că și-a pus nevasta la locul cuvenit și că îi pare rău că limba ei i-a dezonorat pe amândoi. Pentru a îndrepta lucrurile, îi oferi lui Atiyeh una dintre brățările din aur ale soției lui. Nu prea aveau ce să dea altceva. *Mukhtar*-ul recomandă ca Atiyeh să accepte oferta, care, zise el, avea să pună capăt disputei. Dădură mâna, se îmbrățișară și se sărutară pe obraji în semn de frăție, apoi întrunirea se încheie cu ceai și dulciuri. A doua zi, Nazmiyeh se duse la piață, având la vedere la încheietura mâinii o brățară de aur nouă, pe care o etală ostentativ o săptămână ca să o învețe minte pe bătrâna moașă, după care i-o dădu înapoi, un gest de mărinimie care o făcu pe Nazmiyeh să câștige respectul și eterna loialitate a moașei.

Nimeni nu mai îndrăzni să scoată o vorbă despre cele petrecute, iar moașa tăgădui că ar fi gândit vreodată rău despre Nazmiyeh. Lumea uită repede, însă în inima tânărului Mazen se semănase îndoiala, iar aceasta avea să germineze în el un sentiment profund de însingurare și un impuls tainic, dar înverșunat de rezistență națională. El încetă să mai meargă la pescuit cu tatăl lui și deveni protectorul mamei.

17

Picioarele tetei *Nazmiyeh cedau uneori și era nevoită să se oprească din ceea ce făcea până când se puteau mișca din nou. Această paralizie subită dura de obicei doar câteva minute, iar uneori câteva zile. O vindecătoare îi spuse să nu se îngrijoreze. Îi zise că îngerii vegheau asupra ei, că înțepenirea picioarelor era modalitatea lor de a o apăra de primejdie. Teta crezu asta, sigură că Mariam era îngerul ei, și dovada se ivi în timpul Războiului de Șase Zile*[3].

În 1967, pe când Nazmiyeh era însărcinată cu cel de-al zecelea fiu, Israelul a atacat Egiptul, iscând un război care avea să dureze doar șase zile și să aducă o nouă generație de soldați sioniști în viața ei, într-o paradă triumfătoare. Primul pe care îl văzu de aproape purta ochelari negri cu rame groase, o inocență fără noimă, rău alăturată unor purtări de militar răuvoitor. Chipul lui tânăr era îmbolnăvit de putere și acoperit de murdăria invaziei la care lua parte pe când îndrepta spre ceilalți arma, cu o autoritate amenințătoare. Atiyeh și fiii mai mari fuseseră strânși și luați de acolo cu un camion, împreună cu alți bărbați. Astfel, Nazmiyeh era singură, cu copiii mai mici agățându-se de caftan când ochii i se opriră asupra soldatului și acesta strigă la ea, ordonându-i să meargă. Cuprinsă de o mânie latentă care o făcu să se repeadă să atace, picioarele îi rămaseră fără vlagă și Nazmiyeh căzu la pământ înainte ca soldatul să apuce să tragă. Picioarele i se înmuiară pur și simplu sub ea. Aveau să treacă trei ani până să fie în stare să meargă iar. Acum în

vârstă de 40 de ani, Nazmiyeh fu sigură că Mariam a intervenit pentru a o salva, căci altfel cu siguranță ar fi fost împușcată. Vecinii o ridicară și o cărară până la o zonă aleasă anume în timp ce soldați cu căști pe cap, îmbrăcați în uniforme rău prevestitoare și încălțați cu cizme lungi, fii identici ai unei curve sioniste, le scotoceau și jefuiau casele, violau și omorau, ardeau pământul și făceau să renască gloria degradării arabe.

Umilința acelui război li se îmbibă în piele. Toți mergeau clătinându-se, uzi până la piele din cauza unei alte pierderi suferite, a unei noi mânii și frici reînviate. Oamenii priveau la televizor cum această armată evreiască de polonezi, austrieci, germani, francezi, britanici, italieni, ruși, ucraineni, iranieni și alții intra mărșăluind în Ierusalim, demolând cartierele celor care nu erau evrei. Fu un moment șocant, care împărți lumea în două: cei care ovaționau și cei care plângeau.

Palestinienii plângeau, dar întotdeauna lacrimile se uscau sau se transformau în altceva. În cele din urmă, anormalul se normaliză și brutalitatea constantă a soldaților israelieni deveni prețul plătit ca să rămână în viață. Oamenii perseverau și, de asemenea, se împotriveau.

Picioarele lui Nazmiyeh erau încă paralizate când îl născu pe cel de-al unsprezecelea fiu, provocând flecăreli care răsunară în toată tabăra și îi întăriră reputația de măiestrie în chestiunile patului conjugal. Femeile își amintiră cum își părăsise soțul ei întreaga familie de dragul lui Nazmiyeh. Cum nu se uitase niciodată la o altă femeie în felul ăla, darămite să-și ia o a doua nevastă, așa cum făceau unii bărbați. Chiar și acum, când Nazmiyeh nu-și putea mișca picioarele, ea și

Atiyeh găsiseră o modalitate de a concepe încă un copil. Femeile din tabără erau fascinate de întrebări pe care nu îndrăzneau să le pună. Cum a făcut ea asta? Încercau să-și imagineze cum se mișca și tot mai multe femei îi căutau acum sfatul căutând să afle tainele apropierii de bărbat și ale aventurilor cărnii.

Deși majoritatea femeilor considerau un noroc că născuse atât de mulți fii unul după altul, Nazmiyeh fu devastată de naștere și de incapacitatea ei de a avea fiica pe care promisese să o numească Alwan. Plânse când moașa o anunță că a născut încă un băiat. Își simțea pântecul zdrențuit. Nu mai știa dacă are picioare. Inima îi tânjea dureros să o vadă pe Mariam când își puse nou-născutul la sân să sugă. Răsuflă adânc de epuizarea anilor și începu să vorbească cu sora ei nevăzută în timp ce moașa, obișnuită de-acum cu ciudatele monologuri post-partum ale prietenei ei, fierbea placenta pentru leacul pe care îl vindea ca tratament pentru felurite afecțiuni, de la gripă la infertilitate. Pântecul fertil al lui Nazmiyeh fusese o sursă de venituri bune pentru moașă, căci se credea că e binecuvântat.

— O, Mariam! Mă vezi, surioară? vorbi Nazmiyeh către eter. Ce să fac acum? S-ar putea să nu supraviețuiesc încă unuia. Țâțele mele n-au fost seci de aproape douăzeci de ani.

Nimeni nu înțelegea de ce încetau să funcționeze picioarele lui Nazmiyeh, nici în ce chip, la fel de misterios, acum mergeau din nou. Indiferent de motiv, nu conta. Poveștile și explicațiile abundau, nefăcând decât să adauge la intriga și legenda lui Nazmiyeh.

18

Destinul s-a răscumpărat la cea de-a douăsprezecea și ultima sarcină a tetei *Nazmiyeh, din care s-a născut, în sfârșit, mama mea, Alwan. A fost în același an în care stră-*khalo *Mamdouh a sunat din Kuwait ca să-i spună că familia lui avea să se mute în curând în Amreeka[4]. În „Carolina de Nord“, a zis el.* Teta *nu știa unde e asta, doar că e și mai departe de ea. Unul dintre fiii ei era deja logodit și plănuia să se mute în Arabia Saudită ca să lucreze. În loc să revină și să se regrupeze, membrii familiei plecau și se împrăștiau. Ea se gândea că Palestina se împrăștie tot mai departe în același timp în care Israelul se apropie mai mult. Israelienii au confiscat dealurile și au instalat colonii alcătuite numai din evrei pe cel mai roditor sol. Au dezrădăcinat cântecele indigene și au plantat minciuni în pământ pentru a crește o poveste nouă.*

Nazmiyeh își ținea la piept nestemata prețioasă, pe Alwan, copila promisă.

— Ea e aici, Mariam! În sfârșit a sosit, surioară! bolborosi Nazmiyeh în timpul nașterii, pe când moașa lua placenta și curăța locul.

Așa cum făceau cu fiecare nou-născut, Nazmiyeh și Atiyeh stăteau întinși împreună, numărându-i degetele de la mâini și de la picioare, uitându-se după alunițe și memorând amănuntele neimportante ale unui alt jalon important al iubirii.

— Acum că o avem pe Alwan, n-o să mai facem sex, declară Nazmiyeh.

Atiyeh rânji, deloc tulburat.

— Asta zici acum. Amândoi știm că nu poți să trăiești fără, spuse el. În plus, ce-o să le zici tuturor femeilor care vin la tine pentru sfaturi? Abstinența ta ar putea afecta creșterea populației de palestinieni și n-am mai fi o amenințare demografică pentru Israel.

— Bine, râse Nazmiyeh. O să-ți dau un pic din chestia asta bună pentru binele Palestinei, zise ea.

Mișcarea de rezistență din Gaza creștea și o cale ferată subterană transporta arme și organiza luptători pentru a se alătura gherilelor Organizației pentru Eliberarea Palestinei. Complotul pentru sabotarea ocupației israeliene nu mai avea răbdare. Exact când Alwan împlini un an, luptătorii reușiră să distrugă mai multe conducte de gaz care alimentau coloniile evreiești din vecinătate, provocând pagube israelienilor. Pentru a sărbători, după cele trei săptămâni de interdicție de a ieși din casă care le fuseseră impuse, Nazmiyeh hotărî să marcheze prilejul cu o petrecere pe plajă de ziua de naștere pentru Alwan, care tocmai învăța să meargă.

Fiii făcură focul unde aveau să frigă pește și legume. Doi dintre ei erau logodiți și și-au adus logodnicele. Mazen, acum în vârstă de 20 de ani, încă nu-și găsise o soție și frații lui glumeau că e precum Yasser Arafat, „însurat cu rezistența“. Familia se așează pe pături, fumă, râse și ascultă chemarea apei, care era prea rece pentru scăldat. Și alte familii erau la picnic pe plajă, bucuroase să iasă din case după interdicția neplăcută de a-și părăsi locuințele. Câțiva bărbați se plimbau fără familiile lor și soldații stăteau amenințător la posturi, așa cum făceau mereu.

— Numai soția mea e mai frumoasă decât marea, zise Atiyeh.

Nazmiyeh țâțâi printre dinți.

— Ce vrei, bărbate? Știu că vrei ceva când vorbești așa mieros.

El zâmbi, pufăind din narghilea, și îi făcu cu ochiul.

— Deocamdată o să iau unul din kebaburile alea cu pește.

Ea îl privi cu șiretenie drăgăstoasă și se întinse după un kebab; văzu cum un grup de bărbați venea agale spre ei în spatele lui Atiyeh. Unul dintre fii își întrebă fratele dacă îi cunoaște pe bărbații aceia. Erau străini. Nici Nazmiyeh nu îi recunoscu. Apoi unul dintre bărbați zâmbi, fluturându-și brațul în semn de salut, strigând într-o arabă palestiniană fără cusur:

— Mazen Atiyeh! *Salaam*, frate! Ce mai faci?

Mazen împietri. Frații se apropiară și ei cu chipuri împietrite. Atiyeh se ridică și îi porunci lui Nazmiyeh să-i ducă de acolo pe cei mici. Necunoscuții or fi arătat ei ca niște localnici și or fi stăpânit bine limba, dar un palestinian adevărat nu-și salută niciodată tovarășul astfel când acesta e cu familia. Dacă însă chiar o face, primul salut plin de respect e adresat părinților sau măcar întregului grup și, chiar și atunci, numai un prieten foarte apropiat abordează un bărbat care e cu întreaga familie. Străinii însă strigaseră numele lui Mazen pentru a-l face să iasă din grup și când își dădură seama că acoperirea lor a fost distrusă, îți scoaseră armele.

Agenții israelieni înarmați dădură năvală, țipând. Logodnicele strigară după ajutor în timp ce Nazmiyeh își smulse copiii de la formele pe care le făceau în nisip. Femeile din alte familii aflate pe plajă își strânseră micuții, în vreme ce

bărbații palestinieni din apropiere se adunară și făcură front comun, arătându-și inutil forța când apărură și mai mulți soldați. Nisipul se ridică în aer și mâncarea fu călcată în picioare. Narghileaua fu răsturnată. Unul dintre frați a fost împins în cărbunele încins al grătarului și arsurile lui au răsunat peste valuri. Apoi, un strigăt hotărât de sfidare a izbucnit din haos. Era Mazen. Sărise să-și apere tatăl și se ridică deasupra busculadei, iar când unul dintre sioniștii deghizați își puse arma la capul lui, Mazen se îndârji cu o hotărâre neclintită. O amenințare atât de fățișă la viața lui Mazen îi potoli îndată pe ceilalți și îi dezvălui lui Mazen un curaj pe care sperase întotdeauna că îl are în inima sa. Sau, poate, era o lipsă de atașament față de viață, o acceptare nepăsătoare a morții, se gândi el.

— ĂSTA E DOAR UN TRUP! zise el, lovindu-se tare cu palma peste piept. Își lovi carnea din dreptul inimii la fiecare cuvânt. Ochii lui cenușii păreau atât de siguri de grația divină, atât de stăpâni pe soartă, încât până și atacatorii săi înlemniră în acel moment neașteptat care atârna între viață și masacru.

Oamenii văzură: israelienii își dădeau seama că prinseseră pe cineva important. Dacă mai înainte pescuiau în ape tulburi, acum știau că Mazen era cel care concepuse sabotajul conductei către coloniile israeliene. Soldații îi împingeau la o parte pe ceilalți, punându-i cătușe lui Mazen, însă vocea lui încă răzbătea.

— TRAGEȚI! ARMELE VOASTRE NU MĂ POT UCIDE! strigă el. ÎNSĂ ELE VĂ VOR OMORÎ AȘA CUM TRUPUL MEU VA MURI!

În mijlocul tumultului, împinsului, târâtului, încătușatului, legatului la ochi, îmbrâncitului, lovitului rămânea o anume încremenire, de parcă în ziua aceea aerul încetase să se miște

și atârna de firele împotrivirii lui Mazen. De parcă soarele își oprise alunecarea pe cer ca să asculte. Și tuturor celor care fură martori ai acelor momente le fu limpede că Mazen fusese un lider al rezistenței ilegale. Înțeleseră că sfidarea și încăpățânarea sa de a nu se supune în tăcere însemnau că evreii îl vor tortura și mai mult.

— GLONȚUL VOSTRU NU-MI POATE ATINGE UMANITATEA! NU-MI POATE ATINGE SUFLETUL! NU-MI POATE SMULGE RĂDĂCINILE DIN PĂMÂNTUL ACESTEI ȚĂRI LA CARE JINDUIȚI! N-O SĂ VĂ LĂSĂM SĂ NE FURAȚI PĂMÂNTUL!

La colțurile gurii lui Mazen apăruseră flori de spumă, în timp ce era târât de acolo, legat la ochi și încătușat. Nazmiyeh văzu sângele ce zvâcnea în venele lui umflate pe când încerca să se lupte cu soldații, agățându-se de fiul ei. Nu era destul loc pe plaja aceea pentru a cuprinde iubirea pe care o simțea. Cu toată forța acelei iubiri, ea încercă să o cheme pe Mariam pe când îl ruga fierbinte pe Allah să-l apere pe fiul ei, să îi apere pe ei toți de acești diavoli.

Un soldat vârî patul armei în coastele lui Mazen și acesta se strâmbă de durere, dar nu se lăsă redus la tăcere. Le era greu să-l târască de acolo, de parcă picioarele lui prinseseră rădăcini în pământ, iar asta le dădu curaj celorlalți să încerce să împiedice răpirea. Se strânseră mai mulți, strigând: „*Allahu akbar! Allahu akbar!*“. Israelienii au început să tragă în mulțime și câțiva bărbați s-au prăbușit în vreme de soldații se îndreptau grăbiți spre vehiculele lor, trăgându-și prizonierii după ei. Chiar și în timp ce Mazen era înghesuit în spatele jeepului lor, glasul încă i se mai putea auzi.

— CINEVA V-A MINȚIT! VI S-A SPUS CĂ ARMELE VĂ FAC PUTERNICI. PUTEREA ADEVĂRATĂ NU FOLOSEȘTE ARME.

BĂRBAȚII ADEVĂRAȚI NU FOLOSESC FORȚA PRINTRE FEMEI ȘI COPII! VOI TOȚI SUNTEȚI MORȚI PE DINĂUNTRU ȘI SUFLETELE VOASTRE MOARTE ȘI PUSTII SUNT CELE CARE VOR OMORÎ PÂNĂ LA URMĂ ACEST STAT MILITAR CRUD!

Israelienii se îndepărtară în viteză. În total, uciseseră patru, răniseră unsprezece și răpiseră opt fii și fiice ale Palestinei în ziua aceea. Oameni se așezară pe acele maluri de la răscrucea dintre trei continente, unde se făcea negoț cu mirodenii și tămâie dinainte de a se naște istoria. Acum mai rămăsese doar plânsetul mamelor stârnit de cumplitul gând al rezistenței și de sângele din nisip, care avea să fie în curând spălat de valuri.

— *Allahu akbar! Allahu akbar!* au țipat ele, și și-au văzut banalitățile înfrângerii fără sfârșit, tratându-i pe răniți și curățându-i pe morți pentru îngropăciune, liniștindu-i pe copii, mergând acasă, blestemându-i pe evrei să ajungă în iad, gătind cina și, în cele din urmă, găsind o cale de a sălășlui în noapte. Gândurile și discuțiile despre Mazen, fiul lui Nazmiyeh, hrăniră fantezii, blocară linii telefonice și dominară conversații în cafenele. Toți purtau în minte gândul că ei erau mai importanți decât gloanțele, chiar dacă trupurile lor nu erau, și că evreii erau mai neînsemnați tocmai din cauza armelor pe care le foloseau pentru a oprima.

Povestea opoziției lui Mazen pe plajă împotriva soldaților israelieni înarmați se răspândi din gură în gură, căpătând de fiecare dată dimensiuni noi, până când deveni legendă printre oamenii locului. Se confirmă că el făcuse parte dintre cei mai de seamă luptători locali din rezistență. Firește, exista îngrijorarea că ar putea să cedeze sub tortura israelienilor, așa că mulți dintre tovarășii săi se ascunseră. Însă israelienii nu

veniră niciodată să-i caute. Mazen nu i-a trădat în temnițele Israelului și asta a întărit și mai mult eroismul lui. Oamenii vorbeau despre curajul său furios din acea zi și asta le insufla un sentiment de putere, chiar dacă era firavă. Nimeni nu fu surprins trei luni mai târziu când Mazen fu acuzat de complot împotriva statului, declarat vinovat pe baza unor probe secrete și condamnat la închisoare pe viață.

Acela a fost momentul în care Nazmiyeh a început să se gândească serios să îl cheme în ajutor pe Suleiman.

1. Joc de cuvinte intraductibil care pleacă de la termenul englezesc „household“ (gospodărie), care conține cuvintele „house“ (casă) și „hold“ (a avea, a poseda).
2. Aperitive mediteraneene.
3. Conflict armat arabo-israelian din iunie 1967, în urma căruia Israelul a ocupat Fâșia Gaza, Peninsula Sinai, Platoul Golan și Cisiordania.
4. America.

III

Ceea ce era scris începu să se tulbure și unele frânturi ale destinului se rătăciră de cealaltă parte a oceanelor Atlantic și Pacific

19

Eu și Nur nu vorbeam niciodată, decât în visele ei, însă am adus-o acasă. Apoi am adus-o din nou acasă. Nur era veriga noastră lipsă, cleștele de rufe de care avea nevoie teta *Nazmiyeh când atârna cerul. Vedea culori așa cum văzuse Mariam.*

Soarele nu răsărise de tot în acea dimineață în Charlotte, Carolina de Nord, ca și cum ziua nu era gata încă să se ivească. Ploaia care cădea pe acoperiș punctase picături roz și galbene ca șofranul în inima lui Nur, iar acum dimineața era un cenușiu ud, așa cum părea a fi bunicul ei. Însă culoarea lui se lumină când o văzu pe ea coborând scările.

— Bună dimineața, *habibti*.

Îi zâmbi lui Nur, care stătea în pijamalele ei ce-i îmbrăcau și labele piciorului, frecându-se la ochi cu o mână și ținându-l în cealaltă mână pe Mahfouz, ursulețul ei.

— E sâmbăta CFC!

Clătite cu fulgi de ciocolată la micul dejun în fiecare sâmbătă. *Jiddo* al ei se ridică de pe scaun. Lui Nur îi plăcea să îi privească mersul nesigur fără baston și pantoful înalt, special. Avea un picior bun. Celălalt era mai scurt din pricină că un soldat rău îl împușcase în placa de creștere. Exista un oarecare ritm în felul în care se lăsa rapid mai jos pentru a

păși cu piciorul cel scurt și apoi se ridica la înălțimea lui întreagă pe piciorul cel bun. Când mergea, trupul i se mișca în sus și în jos, dintr-o parte în alta, în față și în spate, într-o cadență fluidă care lui Nur i se părea că aduce cu un cântec.

— Ce să facem azi, *habibti*?

O ridică în brațe și se întoarse în bucătărie, purtând-o în melodia mersului său.

— *Jiddo*, putem să mergem la parcul cu rațe, să mergem cu bărcile cu pedale și să dăm de mâncare la rățuște și să-mi povestești cum a fost distrusă farfuria ta crescătoare? Și putem să luăm și înghețată, te rog? Pe urmă hai să mergem la atelierul de olărit să mai pictăm niște ceramică. Și…

— Ei bine, ziua asta o să fie plină, cu siguranță, însă bătrânul tău *jiddo* o să aibă nevoie de un pui de somn cândva între toate astea. Și se numește placă de creștere, nu farfurie crescătoare[1].

Nur își imagina o farfurie de ceramică frumos pictată crescând undeva în interiorul piciorului său. Uneori își făcea griji că și-ar putea-o sparge și pe a ei.

El o așeză la masă și se întoarse cu clătitele. Erau doar ei doi și ursulețul fetiței, al cărui ochi drept era un nasture verde pe care bunica ei, Yasmine, îl cususe ca să se potrivească cu ochii lui Nur, unul verde și unul căprui cu accente aurii. *Teta* Yasmine era în rai de ceva vreme de-acum, Nur nu știa sigur de cât timp, și ea îi promisese lui *jiddo* al ei, în acea zi când îl găsise plângând pe canapea, că o să aibă grijă de el așa cum o făcuse *teta*. Însă deocamdată *jiddo* era cel care se îngrijea de majoritatea lucrurilor. Ea știa să gătească cereale, ceva ce mâncau adesea când insista să prepare ea cina. Însă cele mai importante lucruri pe care trebuia să le învețe erau cuvintele,

zicea *jiddo* al ei. Nur știa deja, la cinci ani, să citească din cărțile ei cu poze.

— *Jiddo*, tati obișnuia să mănânce clătite cu fulgi de ciocolată? Și ce făcea Mafhouz? întrebă ea, vrând să audă răspunsul pe care el i-l dădea în fiecare dimineață de sâmbătă a clătitelor

— Da, *habibti*. Îi plăceau la nebunie. Și obișnuiam să avem dimineți de sâmbătă CFC exact ca asta. Numai că Mafhouz stătea chiar lângă masă, așteptând să-i dăm resturi, dar nu puteam să facem asta, căci ciocolata nu e bună pentru câini. Așa că, în schimb, îi dădeam bunătăți pentru câini, zise el.

— De ce a murit Mafhouz, *jiddo*?

— Când îmbătrânesc, câinii mor și se duc în rai.

— Tati era bătrân?

— Nu, *habibti*. Uneori se petrec accidente și… De ce să nu vorbim despre lucruri vesele în sâmbetele CFC? Bine?

Ea se gândi la răspunsul lui, cu picioarele legănându-i-se sub scaun.

— Bine. Ascultă. Asta e ceva vesel, zise Nur, țuguindu-și buzele și suflând.

— Uau! Cred c-am auzit ieșind un mic fluierat!

Ea luă o îmbucătură mare de clătită care îi făcu obrajii să se umfle în timp ce mesteca, încă legănându-și picioarele, și întrebă cu gura plină:

— *Jiddo*, cum se face că tati nu putea să vadă culori strălucitoare?

— Majoritatea oamenilor nu pot, *habibti*. Doar știi că nici eu nu pot.

— Știu. Dar de ce? Cum își dau seama oamenii când cineva e supărat pe ei dacă nu pot să vadă culori strălucitoare?

Jiddo zâmbi un roz strălucitor cu margini ca safirul.

— *Habibti*, foarte puțini oameni pot să vadă culorile așa cum o faci tu. Sora mea Mariam putea. E un talent atât de special, încât cred că ar trebui să fie secretul nostru. Ce zici?

Mai târziu, ghemuită în poala lui *jiddo* pe când făceau un picnic lângă lac, ea îl întrebă:

— Ai vrea să-mi povestești din nou cum ai fost împușcat în placa de creștere?

Bunicul ei voia să-i spună acea poveste și încă alte o mie din Beit Daras, la nesfârșit, și curiozitatea ei îl încânta. Voia ca ea să cunoască și să nu uite niciodată locul care ardea în inima lui. De asemenea, el insista ca ei să vorbească numai în arabă.

Odată, i-a spus lui Nur:

— Poveștile contează. Suntem alcătuiți din poveștile noastre. Inima omului e făcută din cuvintele pe care le punem în ea. Dacă cineva îți va spune vreodată lucruri răutăcioase, nu lăsa acele cuvinte să-ți intre în inimă și fii atentă să nu pui cuvinte răutăcioase în inimile altor oameni.

— De data asta nu o să mă întristez. Te rog, povestește-mi, îl imploră ea.

— Bine, *habibti*. Dar dacă vreo parte te întristează, spune-mi și o să mă opresc.

Bunicul lui Nur își îndreptă roba și luă o gură din cafeaua turcească din ceșcuță. Îi plăcea să-și ia cu el în aceste ieșiri micuța mașină de gătit cu propan, ca să-și facă el singur cafeaua, căci asta îi amintea de vremurile de demult din Beit Daras, când era copil și mâncarea era gătită afară, pe foc.

Bunicul ei inspiră ușor, o adiere dintr-un timp de mult dispărut, și începu.

— N-am avut încotro și am plecat. Oricât am fi luptat, nu ne puteam măsura cu armele lor. Nici măcar când soldații din Sudan – ăsta e numele unei țări, *habibti* – au venit să ne ajute. Așa că am început să plecăm cu toți ceilalți. Eram doar eu și mama mea…

— Cum rămâne cu Suleiman?

— OK, da, n-am uitat de Suleiman. Era și el cu noi. Nu, nu-i un om în carne și oase. Mai mult un fel de înger, însă doar mama mea putea să-l vadă, mai puțin în ziua aceea. Atunci l-am văzut cu toții.

Nur făcu ochii mari, zicând:

— Apoi el s-a făcut mare și a intrat în mămica ta și toată lumea a zis *uau* și a fost ceva înfricoșător.

Jiddo zâmbi și o sărută pe creștet.

— Trebuie să aștepți până la partea aia. Încă n-am ajuns acolo. Oamenii se strângeau din toate direcțiile pe aceeași cărare spre Gaza. Încă auzeam zgomotul armelor. Pe drum au apărut soldați răi, care au tras pe deasupra capetelor mulțimii ca să se asigure că nu ne vom întoarce la casele noastre.

— De ce au făcut asta?

— Pentru că ne-au furat țara.

— Pot să fure și America? întrebă Nur, încruntându-și fruntea mică și făcându-l astfel pe *jiddo* al ei să zâmbească.

— Nu trebuie să-ți faci griji că vor veni soldați aici, o liniști *jiddo*. Oricum, tot ce știu e că în clipa următoare piciorul meu nu a vrut să mai facă nici un pas și am căzut. Fusesem împușcat… în placa de creștere și din această cauză piciorul meu nu a mai crescut.

— Mie îmi place felul în care mergi, zise Nur. Și înainte ca *jiddo* să apuce să răspundă, ea zâmbi știrb și adăugă: Și știu că asta te face fericit.

— Păi, ai dreptate, dar ține minte, păstrează secretul culorilor pentru noi doi, căci alți oameni nu înțeleg.

— Sunt foarte bună la păstrat secrete, *jiddo*!

— Dar nu și față de bătrânul tău *jiddo*, așa-i?

— Nu ești bătrân! zise Nur serioasă, și micul tremur al bărbiei îi trădă gândurile despre Mafhouz, câinele lor care murise pentru că îmbătrânise.

— Dacă aș fi bătrân, aș putea să fac asta? întrebă *jiddo*, și se apucă să își gâdile nepoata, al cărei râs crescu în inima lui.

— Ce s-a întâmplat după ce oamenii cei răi te-au împușcat în placa de creștere?

Continuară în felul ăsta, în curgerea timpului și în afara lui, pe când micuța Nur asculta despre zilele din Beit Daras, când *jiddo* al ei era un băiat pe nume Mamdouh, ucenicul stuparului, cu două surori și o mamă care stătea de vorbă cu duhurile.

20

*Exilul în America i-a oferit lui stră-*khalo *Mamdouh o carieră și câștiguri financiare la care n-ar fi putut decât să viseze oriunde altundeva. „E o țară grozavă“, îi spunea lui Yasmine, care nu era pe deplin convinsă. Însă el credea asta, chiar dacă exilul făcea din el un străin, permanent nelalocul lui oriunde s-*

ar fi dus. Exilul i-a luat fiul, mai întâi scoțând din inima acestuia țara natală și stricându-i araba pe care-o vorbea, apoi luându-i viața într-un accident de mașină. Singura lui consolare atunci fu că Yasmine a lui fusese scutită de suferință.

Când s-a născut nepoata lui, Mamdouh a vrut ca fiul său să îi pună numele de Mariam, în semn de omagiu față de iubita lui soră. Dacă el și Yasmine ar fi avut norocul să mai aibă un copil care să fie fată, el i-ar fi pus numele de Mariam. Deși Yasmine a supraviețuit primei întâlniri cu cancerul, acesta i-a secătuit pântecul după singurul lor copil. Însă cuvintele, poveștile și visurile au rămas, încercând să-și găsească un loc în generația următoare. Mamdouh și Yasmine încercaseră să-i explice asta fiului lor. Îi spuseseră cât de mult ar însemna pentru amândoi ca el să-i pună nepoatei numele de Mariam sau – în disperare de cauză, adăugaseră un compromis – orice nume arab.

— Nu înțeleg de ce ne refuzi această bucurie măruntă, Mhammad, se rugase Yasmine de fiul ei.

— Mami, știi că-mi place să mi se spună Mike.

— Mhammad e numele tău pentru că eu sunt mama ta și așa ți-am pus numele. Unde am greșit noi? Îți renegi identitatea și te însori cu o femeie care ne privește de sus, de parcă am fi gunoaie. Îndreaptă-te, băiete!

Yasmine era rareori atât de aspră. Însă simțise moartea furișându-se pe la marginile zilelor ei și asta schimbase totul.

— Un bărbat care își reneagă rădăcinile nu e bărbat, continuă ea, de parcă Palestina avea să se ridice în fiul ei prin simpla forță a mâniei și durerii.

— De-asta e greu de vorbit cu tine. Mereu dramă arabă și nesfârșitul sentiment de vină arabă.

— De ce, fiule? se rugă ea. De ce mă insulți? Nu te-am crescut așa. De ce te rușinezi să fii arab? Asta ești, indiferent că-ți place sau nu.

— Mami, o să discut cu soția mea! zise el și plecă.

Soția lui, o castiliană din Madrid, refuză mai întâi un nume arab pentru copilul ei. Atât ea, cât și soțul ei căutau să șteargă din viața lor nefericita lui moștenire. De ce să permită ca fiica ei să poarte un nume arab? Și ce dacă asta o făcea fericită pe mama lui? În curând poate că ea avea să moară și ei vor rămâne un nume pentru copilul lor care le va aduce aminte amândurora de ceea ce ar fi preferat să nu-și amintească. Să-și ducă traiul în America era îndeajuns de dificil cu un nume ca Mhammad, de ce să vrea să sufere și copilul lor?

— De ce le place arabilor să sufere? E ca și cum atunci când le insuflă oamenilor sentimente de vinovăție le hrănesc propria nevoie de dramă, îi zise ea.

— Știu, scumpo. Dar ar fi trebuit s-o vezi pe maică-mea. Lucrurile au stat altfel de data asta. Cred că e convinsă că sfârșitul îi e aproape.

Se ajunse la un compromis. „Mariam“ ieșea din discuție căci le dădea prea mult control socrilor ei. Dar ea consimți să ia în considerare un alt nume arab, atâta timp cât numele de familie al copilului era al ei.

Yasmine sugeră numele Nur, căci copila era *nur*-ul vieții ei, lumina zilelor ei, dar muri un an mai târziu fără să știe că numele de familie al lui Nur era Valdez.

21

*A fost o vreme, după ce soția și fiul lui au murit, când stră-*khalo *Mamdouh era deznădăjduit. Nur era tot ce-i mai rămăsese, iar mama ei cu siguranță nu avea să-i mai dea voie să o vadă. S-a rugat de ea plângând ca un copil. A angajat avocați și s-a dus în instanță. În cele din urmă, banii i-au obținut ce voia. A fost nevoie de tot ce avea, de tot ce muncise și economisise. Însă o avea pe Nur și asta era de ajuns. A sunat-o pe sora lui, pe* teta *Nazmiyeh, ca să-i spună că în sfârșit vin acasă.*

Pe când lumea se răcea și începea să cadă zăpada, Nur și *jiddo* al ei făceau supa specială pe care o preparau în fiecare an într-o oală mare și o congelau în porții mici ca să o dezghețe pentru mesele din timpul iernii. Răceala lui *jiddo* îl făcea să tușească mai mult decât de obicei, așa că Nur își asumă sarcina să ajute. Știa deja să umble la cuptorul cu microunde și era în stare să ia supa congelată din congelator urcându-se pe scaun. Se simțea ca un adult atunci când pregătea cina și i-o ducea lui *jiddo* când lui îi era atât de rău din cauza răcelii, încât nu se putea da jos din pat; acolo jucau jocuri, citeau cărți și se uitau la televizor în timp ce mâncau. Când suna alarma de la ceasul special pentru rugăciune, el se dădea jos din pat pentru a-și face *salat*-ul împreună.

În iarna aceea, când ieșiră actele și *jiddo* al ei obținu custodia totală asupra fetiței, el luă două decizii importante. Mai întâi, zise că e vremea ca ei să se ducă acasă în Palestina, unde le era locul. Cumpărase deja biletele și spera ca mașina

lui să se vândă până când trebuiau să plece, peste trei săptămâni. A doua decizie importantă fu aceea că proiectul lor cel nou și foarte urgent împreună era să scrie o poveste de dragoste, pe care Nur a hotărât să o intituleze *Eu și jiddo*. Bunicul ei îi spuse să scrie despre lucrurile ei preferate pe care le făceau împreună. Ea făcu desene și dictă ce voia să scrie, de vreme ce nu știa încă să scrie corect toate cuvintele. Pe mai multe pagini, făcură o cronică a celor mai importante momente din frecventele lor excursii la parcul cu rațe, ilustrate cu desenul lui Nur cu ei doi în barcă și un altul cu *jiddo* al ei dând-o în leagăn la locul de joacă de lângă castel. Pe alte pagini, ea îi desenă pe ei doi citind împreună o poveste înainte de culcare. Mahfouz, ursulețul ei, apărea în majoritatea desenelor și ea scrise o poveste specială despre ochii lui din nasturi, unul verde și unul maro. Un capitol întreg fu dedicat dimineților CFC de sâmbătă, un desen cu clătite uriașe cu fulgi de ciocolată având alături o cupă de înghețată. Era sigură că nici o altă fetiță din lume nu mănâncă înghețată în fiecare sâmbătă dimineață. I se părea o favoare atât de mare, încât își mânca de bună voie legumele în timpul săptămânii. Iar unele capitole fură dedicate trecutului în alb și negru, unde puseră singura poză pe care o avea *jiddo* din vremea aceea.

— Ești chiar tu, *jiddo*? întrebă Nur.

— Da, eram tânăr pe atunci.

— Picioarele tale sunt la fel de mari.

— Da, poza e de dinainte să fiu rănit.

— Aia e Mariam?

— Da.

— Am știut eu!

— Iar aceea este cealaltă soră a mea, Nazmiyeh. Și băiețelul ăsta… ei bine, a fost ceva foarte ciudat. Nu ne aduceam aminte să-l fi văzut, dar știam totul despre el și credeam că e imaginar. Numele lui era Khaled. Era prietenul lui Mariam, stră-*amto* a ta.

— Da, îl știu. Îmi place șuvița albă din părul lui.

Jiddo al ei se uită mai cu atenție la fotografie și o șterse ca să îndepărteze orice urmă de praf.

— N-am mai observat asta până acum, zise el.

La o săptămână după ce începuseră să scrie la cartea lor, răceala lui *jiddo* al ei deveni atât de gravă, încât el nu putu să se dea jos din pat pentru rugăciuni și trebui să doarmă la spital. Atunci o cunoscu Nur pe Nzinga, de la Protecția Copilului, care o duse să locuiască în plasament la o familie până când *jiddo* al ei avea să se facă bine. Se ducea zilnic la spital cu Nzinga, o femeie înaltă și frumoasă, care purta un veșmânt colorat înfășurat în jurul trupului, un *gele*, și care vorbea caraghios pentru că, după cum îi explică Nzinga, ea venea dintr-o țară îndepărtată numită Africa de Sud. În timpul acestor drumuri cu mașina la spital, Nur învață fraze în zulu, iar ea, la rândul ei, o învață pe Nzinga cuvinte arabe. Stătea acolo aproape toată ziua, vorbind cu *jiddo* și lucrând la cartea lor. Când *jiddo* trăgea un pui de somn, ea pălăvrăgea cu asistentele, apăsând pe toate butoanele pe care avea voie să apese, de la automatele cu mâncare la lifturi. Zilnic împărtășea celor care lucrau în spital progresele la cartea ei și îi spunea și lui Nzinga despre asta, când venea să o ducă pe Nur înapoi la familia de plasament.

Cum paginile se umpleau de povești și poze, Nur îi sugeră lui *jiddo* să facă liste de cuvinte bune de păstrat în inimile lor.

— Ce idee minunată, Nur, minunată! exclamă *jiddo*, culoarea lui luminându-se până la un galben strălucitor pe care Nur fu încântată să-l vadă, căci culorile strălucitoare apăreau tot mai puțin. *Jiddo* îi povestise că stră-*amto* Mariam încetase să vadă culorile pe măsură ce crescuse, chiar dacă, ocazional, se mai întâmpla asta atunci când lucrurile erau „foarte emoționante“. Îl întrebase ce înseamnă asta și *jiddo* i-a explicat că lucrurile emoționante erau cele care făceau ca inima ei să se simtă de parcă devenea mai caldă, bătea mai repede sau îi venea să-i zboare din piept. Lucrurile care o făceau să se simtă de parcă avea un nod în gât sau care o făceau să-i vină să plângă. Nur se gândi acum la toate acele lucruri foarte emoționante și îl întrebă pe *jiddo* ce crede despre ideea ei de a face o listă de cuvinte pe care să și-o pună în inimi unul altuia.

— Inima mi-a fost cuprinsă de căldură și am simțit-o de parcă îmi zbura sus pe cer, răspunse el. Așa mă simt întotdeauna când sunt în preajma ta, Nur.

Își făcură liste unul altuia. Ea începu, dar rămase fără cuvinte după „Cumsecade, Persoana Mea Preferată și Cel Mai Bun“.

— Frumoasă, Iubitoare, Lumina Vieții lui Jiddo…, începu *jiddo* al ei.

— Și tu ești cuvintele astea. *Jiddo*, băieții pot fi frumoși? Vreau cuvântul ăla pe lista mea, zise ea.

— Băieții pot fi frumoși, desigur. Crezi că bătrânul tău *jiddo* e frumos?

— Da! Mai ales când mergi fără pantoful special și fără baston.

— Deșteaptă, Grijulie, Bună, Atentă..., le scrise *jiddo* încet, cu mâna tremurând.

— Și eu! Adică și tu! Le vreau și pe alea pe lista mea. Spune-mi-le pe litere, te rog. *Jiddo*, ești bun la jocul ăsta cu lista! zâmbi ea fericită.

Jiddo începu să tușească și apăsă butonul care o anunța pe asistentă să vină să întrebe cum se simte. Lui Nur îi plăcea să facă asta, așa că de obicei *jiddo* îi spunea când era nevoie, pentru ca ea să poată apăsa butonul. Însă de data asta trebuie să fi uitat. Asistenta o puse pe Nur să aștepte pe canapeaua de lângă salonul lui *jiddo*, exact ca atunci când era timpul ca *jiddo* să facă pipi sau caca. Gândul la *jiddo* făcând caca o făcu pe Nur să chicotească.

Pe lângă ea mai trecură niște asistente, care intrară în salonul lui *jiddo*. Stătură de vorbă multă vreme și nu o lăsară să intre înapoi. Ea se gândi că poate era un caca din ăla foarte greu de scos afară, când trebuia să împingi foarte tare.

— Nu încă, zise una dintre infirmiere. De ce nu-ți iei ceva de la automat?

— Sigur! Știu să fac asta singură, se lăudă ea.

Nur își luă o gustare. Se duse la capela spitalului să vadă dacă pastorul Doug venise, dar nu era. Rămase o vreme la cantină, ajutându-le pe femeile de acolo să umple barul de salate, până când ele îi ziseră că trebuie să plece. După ce merse în sus și în jos cu liftul de mai multe ori, insistând să apese ea butoanele pentru toți pasagerii, o auzi pe Nzinga strigând să fie așteptată cu liftul.

— Nur! Aici erai! Te-am căutat peste tot. Trebuie să mergem înapoi la familia de plasament, zise ea.

— Bună, Nzinga. Trebuie să-mi iau cartea și lucrurile, spuse Nur.

— Le-am luat eu pe toate. Uite, zise Nzinga, deschizând o pungă de plastic și dând la iveală cartea lor artizanală, legată cu panglică albastră.

— Nu! Întâi trebuie să merg să-i spun pa lui *jiddo*, protestă Nur, simțind ceva nou înăuntrul ei, o apăsare ciudată în inimă, care înainta către gât, ca un nod.

Nzinga se lăsă pe vine aproape de fața lui Nur, zicând:

— Mă tem că nu putem face asta, îngeraș.

Nur nu mai reușea să vadă culorile din jurul oamenilor ca să înțeleagă dacă ce spuneau era drăguț sau răutăcios. Nodul se făcuse și mai mare și era înțepenit acum în gâtul ei. Bărbia îi tremură și în ochi i se iviră lacrimi. Nu putu să mai spună o vorbă, dar nu știa de ce.

Nur ieși din spital, cu brațele ei micuțe întinse în sus ca să o țină de mână pe Nzinga. Își întoarse capul, instinctiv, să vadă dacă bunicul ei a ieșit din salon și a coborât cu liftul în hol ca să-i spună la revedere. Însă el nu era acolo și asta îi îndureră inima. I-o îndureră atât de mult, încât Nur înlemni și nodul din gât îi explodă într-un țipăt puternic. Ușile din sticlă din fața ei îi inspirau o groază și o teamă pe care încă nu le putea înțelege și pentru care nu cunoștea cuvinte.

Agentul de pază, care era prietenul lui Nur la spital, veni spre ele și Nzinga o ridică în brațe.

— Nu vreau să plec. Te rog, nu mă obliga să plec, reuși să zică Nur, plângând. Sunt lucruri foarte emoționante.

Agentul de pază se uită rugător la Nzinga, care era la fel de mișcată, și zise:

— Ce-ar fi să mergem un pic la cantină. Asta ar fi în regulă, domnișoară?

Nzinga fu de acord.

— Și o să-ți iau preferata ta, adăugă agentul de pază.

Gândul imediat la un *mousse* de ciocolată cu frișcă o distrase pe Nur de la lucrul dureros din inima ei. Însă nu zâmbi și își încolăci brațele pe după gâtul lui Nzinga, temându-se să-i dea drumul. Lucrul din piept i se părea acum ca un monstru. *Jiddo* era acel cineva din viața ei care făcea monștrii să dispară de sub pat și îi alunga din dulapuri. El făcea totul mai plăcut și mai luminos. Iar acum, când lumea devenea mai întunecată și un lucru înfricoșător pândea peste tot în jurul și înăuntrul ei, Nur se rugă de Nzinga:

— Te rog, pot să merg să-l văd pe *jiddo*?

Deși Nzinga nu o duse înapoi în salonul lui *jiddo*, reuși să o calmeze pe Nur și să îi potolească temerile. Vorbiră despre lucrurile ei preferate. Nur îi arată progresele la *Eu și jiddo*, până când în trupul copilei se strecură oboseala și Nzinga o cără la mașină.

Trecură două luni până când Nur află de soarta lui *jiddo* al ei. În acest răstimp, ea aștept răbdătoare permisiunea de a-l vizita din nou. „Când o să se simtă mai bine“, îi zicea mereu asistenta maternală. Nur îi scrise scrisori lui *jiddo* în cartea lor comună cu panglică albastră. Adăugă mai multe adjective la lista ei pentru el. La un moment dat, Nzinga avea să explice ce s-a întâmplat, dar deocamdată Nur continua să se roage ca el să se facă bine în curând, până când una dintre fetele mai

mari care stătea în aceeași cameră cu ea auzi din întâmplare rugăciunea de seară a lui Nur și îi zise:

— Bunicul tău a murit. N-o să se facă bine, proasto. Maturizează-te!

Pământul se cutremură. Luna se prăbuși. Stelele se stinseră. Iar cuvintele răutăcioase ale fetei aveau să răsune pentru totdeauna în inima lui Nur. Lumina slabă a lunii se strecura în raze paralele prin jaluzele și cădea peste copila îndurerată. Mâinile lui Nur erau împreunate strâns în rugăciune și din ochi îi șiroiau lacrimi. Vru să se întindă după Mahfouz, ursulețul ei, dar trupul îi era înțepenit. Simțea bucăți dinăuntrul ei desprinzându-se și căzând, așa cum cad mărgelele dintr-un colier când se rupe șiragul. Dacă stătea perfect nemișcată, poate că *jiddo* al ei, șiragul care ținea alături toate bucățile din ea, nu avea să fie smuls complet de acolo. Știa că fata cea rea avea dreptate. *Jiddo* al ei era mort.

În cele din urmă, Nur se mișcă. Îl luă pe Mahfouz, strângând ursulețul pe care i-l dăruise *jiddo*, și trăi o noapte de durere tăcută, fără să doarmă, în timp ce colierul de mărgele al scurtei ei vieți era deșirat și împrăștiat pe jos.

22

*Stră-*khalo *Mamdouh plănuise să revină în vizită în Gaza după moartea lui Yasmine. Nădăjduiam să-și convingă fiul să meargă cu el, pentru un doliu în sânul familiei, unde* teta *Nazmiyeh,* jiddo *Atiyeh și văduva bătrânului stupar să țină un*

priveghi pentru Yasmine a lor, a cărei absență prelungită făcea ca moartea ei să fie cu atât mai dureroasă. Însă erau fericiți că Mamdouh avea să fie acolo în curând, până când primiră vestea că a murit și fiul lui. Accidentul care îl omorâse pe Mhammad îl zdrobise pe Mamdouh când era deja la pământ. A sunat-o pe sora lui în Gaza: „Nu vreau nimic mai mult pe lumea asta decât să fiu acasă. Nu mi-a mai rămas nimic aici, dar trebuie să mai aștept un pic ca să mă pot întoarce cu Nur“. Teta *și fratele ei vorbiră de mai multe ori pe săptămână după aceea. Conversațiile lor erau aproape exclusiv despre Nur.* Teta *credea că Mariam trăiește în ea. Nu exista altă explicație pentru ochii ei care aveau culori diferite unul față de altul. Apoi telefoanele au încetat.*

Ori de câte ori îl întrebase Nur pe *jiddo* despre mama ei, el îi răspundea doar: „A trebuit să plece și nu știu unde, scumpo“. Curând după ce muri el, Nzinga o găsi pe mămica ei și Nur și Nzinga merseră să se întâlnească cu ea în parc.

— Arăți exact ca mine când aveam vârsta ta, îi zise mama și luă mâinile lui Nur în ale ei, apoi continuă să stea de vorbă cu Nzinga.

Mama ei își retrase mâna ca să o agite prin fața Nzingăi, ca să-i arate cât de supărată e, dar Nur i-o apucă din nou de îndată ce reuși să ajungă la ea. Se concentră să-și țină mâna lipită de a mamei în timp ce adulții se certau despre „fondul fiduciar“. Mama ei urma să fie nevoită să se mute din Texas înapoi în Carolina de Nord pentru a-l putea obține. Mama zise:

— Sunt banii ei. Eu sunt maică-sa. Eu ar trebui să mă ocup de fondul fiduciar. Cum pot altfel să am grijă de ea? Nu sunt bogată.

Nzinga, care rămăsese calmă, se aplecă la înălțimea lui Nur și o rugă blând să meargă să se joace un pic cât discutau cei mari.

I se dădu voie să-și petreacă noaptea cu mama ei la motel în acea primă noapte, dar apoi trebui să aștepte la familia de plasament până când mama se putea muta înapoi în Carolina de Nord.

— Vezi ce fac eu pentru tine, Nur, îi zisese mama ei printre buzele foarte roșii. Asta pentru că te iubesc atât de mult.

O sărută pe copilă. Nur radia de fericire. Avea o mămică adevărată care o iubea foarte mult, al cărei sărut lăsă o urmă roșie pe obrazul ei. Dovada.

— Însă trebuie să facem ceva cu numele tău. Nuria e cel mai apropiat, dar e catalan, ceea ce nu e cu mult mai bine decât arab. Hai să-ți zicem Nubia, spuse ea.

Nur doar clătină din cap, neștiind cum e posibil să schimbi numele cuiva.

— Dar ăsta va fi secretul nostru. Nu-i spune doamnei de la Protecția Copilului, bine?

— N-o să-i spun, mami. Era plăcut să spună cuvântul ăla. Mami. Sunt bună la păstrat secrete, adăugă ea.

În noaptea aceea, Nur mai adăugă pe lista ei trăsătura aceea: *Păstrătoare de Sigrete*. Iar când mămica ei fu de acord să-i citească o poveste înainte de culcare, Nur nu pomeni de cartea secretă cu panglică albastră pe care o scriseseră ea și *jiddo*. Știa, în felul acela în care copiii mici știu pur și simplu anumite lucruri, că mamei ei nu i-ar plăcea *Eu și jiddo*.

Mamei lui Nur îi luă mai multe luni să se mute în Carolina de Nord și nu existară vizite în Texas, ci doar telefoane date

din când în când lui Nur, în care mama îi vorbea despre procesul pe care îl intentase pentru a obține controlul asupra fondului fiduciar provenit dintr-o poliță de asigurare mare. Nu erau destui bani ca Nur să meargă în Texas, nici măcar în vizită, „până când nu obținem fondul fiduciar“, îi zicea mama ei.

Nur începu școala în timp ce locuia la familia de plasament și aveau să treacă mulți ani până când să înceapă să colinde printre amintiri și să guste felul adecvat, dar pustiu, în care era îngrijită de plasamentul familial; cele trei mese îndestulătoare de fiecare zi, pereții albi și podelele curate, sarcinile gospodărești și programul strict pus în aplicare, și o cameră pe care o împărțea cu alte trei fete aflate în plasament, mult mai mari decât ea, care vorbeau cu atâtea înjurături, încât Nur încerca să stea departe de ele. Fetele îi spuseră că ar trebui să învețe să știe de glumă și să nu pârască. Îi reamintiră că e o Păstrătoare de Sigrete. Astfel că Nur nu mai dormi bine, stând întinsă și temându-se de ceea ce ar putea să aducă noaptea. Și fu peste măsură de bucuroasă când Nzinga veni cu vestea că mama ei s-a mutat în sfârșit în Carolina de Nord și că Nur va locui cu ea de îndată ce Protecția Copilului va putea să inspecteze noua casă.

Casa cea nouă avea două dormitoare. Unul era doar pentru Nur, iar celălalt pentru mama ei și Sam, prietenul acesteia. Foloseau toți o singură baie și își petreceau cea mai mare parte a timpului în camera mare aflată imediat lângă bucătărie, unde puseră un televizor nou, foarte mare, cu

carcasă din lemn. „Întotdeauna am vrut un televizor uriaș“, a spus mama ei.

Când veni următorul cec lunar din fondul fiduciar, Sam insistă ca ei să folosească o parte din bani pentru a cumpăra așternuturi noi pentru camera lui Nur, în locul cearceafului alb prea mare și a păturii uzate pe care mama ei i le pusese pe pat.

— Încă ne mai trebuie lucruri pentru casă, ezită mama ei.

— Îi luăm lenjerie de pat, stărui Sam, făcându-i cu ochiul lui Nur, care stătea zâmbind, închipuindu-și cum își va decora camera ca să se asorteze cu plapuma cea nouă, întrebându-se dacă ar putea să-și ia așternuturi cu imagini cu Femeia Fantastică sau, poate, cu Cenușăreasa.

— E foarte sexi să faci pe tăticul pentru fiica mea, iubitule, spuse mama ei, apucându-l dintre picioare.

Nur închise ochii strâns. Când îi deschise, Sam îi zâmbea. Apoi el și mama ei se duseră în camera lor și închiseră ușa. Scoaseră zgomote groaznice, pe care Nur le înăbuși cu televizorul uriaș.

Totuși era mai bine să aibă o mămică adevărată și propria ei cameră și Nur muncea din greu să fie demnă de asta. Ajuta la curățenie și învăță să facă cafeaua, care fu apoi adăugată la sarcinile ei gospodărești. Până se dădea mama ei jos din pat, Nur era deja îmbrăcată de școală și adulții erau așteptați de cafea proaspăt făcută. Sârguința ei de acasă era egalată doar de notele bune pe care le lua la școală. Deși doar în clasa întâi, ea citea și scria ca un copil de clasa a treia. Așa strălucea ea, descoperise un spațiu unde putea să simtă dragoste și admirație, dacă muncea pentru ele. Așa că muncea și studia cât de mult putea.

Însă fericirea ei nu îi dădea sentimentul că e fericită. În această nouă viață era impregnat un dor după ceva ce nu se afla acolo. Un bătrân al cărui mers era un cântec. Povești la culcare despre o altă lume. Un parc cu rațe și un loc de joacă în formă de castel. Un fel de dragoste care nu avea nevoie de treabă făcută în casă sau de note exemplare. Dorul acela se i se sădi în trup și, când se manifesta, se simțea ca o durere de burtă, care începea în burtica ei și mergea până în spatele ochilor.

23

Mama era cu 14 ani mai mare decât Nur. Îl întâlnise deja pe tata atunci când teta *a anunțat că micuța Nur va veni în Gaza cu stră-*khalo *Mamdouh. Însă asta n-a împiedicat-o să fie emoționată de gândul că va avea o surioară în preajmă.* Teta *Nazmiyeh îl suna întruna pe fratele ei. Ea trăiește tot felul de dezamăgiri și necazuri, dar zilele acelea de așteptare lângă telefon și de formare neîncetată a numărului lui au fost deosebit de grele pentru inima ei. Panica sâcâitoare că și-a pierdut fratele era egalată doar de îngrijorarea că Nur e singură în Amreeka. Se ruga tot timpul și încerca în taină să-l invoce pe Suleiman, dar răspunsurile nu se iveau, nici de la telefon, nici de la Dumnezeu, îngeri sau duh.*

Nimeni nu i-a spus direct lui Nur vestea. Ea prinse frânturi din conversații și din felul nou în care se mișcau trupurile în

jurul ei: chipul senin al mamei ei, convorbirile telefonice animate, mâinile și atenția îndreptate spre burta mamei. Nur nu doar că urma să aibă un frate sau o soră, dar Sam avea să fie tăticul ei vitreg. Data nunții urma să fie stabilită în curând.

Pentru a sărbători, Sam îi dădu mămicii ei un catalog frumos din care să-și comande orice voia. Nur așteptă răbdătoare să-i vină rândul în timp ce mama îl răsfoia. Când Nur încercă să o ajute, fu alungată de acolo.

În sfârșit, catalogul, marcat cu cercuri și însemnări, cu paginile îndoite la margini, se afla pe măsuță. Nur îl deschise la secțiunea cu modele care păreau de vârsta ei. Erau multe lucruri din care să alegi. Rochii, pantofi, șosete, cămăși, fuste, pantaloni scurți, sandale, funde, păpuși, jucării. Însă știa să fie rezonabilă. „Nelacomă“ era deja pe lista cu calități. Mama ei plecase în oraș și Nur își petrecu timpul singură acasă gândindu-se la ce să aleagă. Înainte de a adormi cu catalogul în brațe, alesese patru lucruri: o rochie în dungi alb-albastre cu un cordon roșu care se lega cu o fundă mare în spate, pantofi roșii de lac cu o baretă deasupra, ciorapi albi și un câine maro din pluș căruia îi dăduse deja numele de Malcolm, ca să fie prieten cu Mahfouz, ursulețul ei. Îi trecu prin minte să le zică M&M și își imagină că-i duce la școală pentru ora de expunere și descriere[2].

Soneria sună de mai multe ori și țârâitul puternic o trezi pe Nur, care era pe canapea, cu televizorul pornit și catalogul încă în mâini. Mama ei venise acasă.

— N-ar trebui să fii trează la ora asta, zise maică-sa când intră pe ușă.

— Mami, am încercuit lucrurile pe care le vreau din catalog, începu Nur.

— Bine, du-te la culcare, Nubia.

— Am încercuit doar patru lucruri. N-am fost lacomă deloc, adăugă Nur. Vrei să vezi ce am ales?

— Îmi arăți dimineață.

Sosi în sfârșit ziua în care se livră comanda din catalog. Erau trei cutii, două mari și una mai mică. Mămica lui Nur le deschise pe rând, insistând că numai cei mari puteau deschide pachetele. Nur aștepta în timp ce mama ei scotea pe rând câte un articol. Despături fiecare lucru, inspectă fiecare pereche de pantofi și fiecare tub de ruj. Nur se foia, lungindu-și gâtul ș trăgând cu ochiul în cutia deschisă, sperând de fiecare dată că următorul obiect va fi al ei.

— Da, e frumos, zise Nur când mama ei o întrebă dacă îi place setul de căciuliță, mănuși și ghetuțe pentru bebeluș. Aceeași scenă se repetă pe măsură ce cutiile erau golite încet. Nur nu disperă, nici măcar când își dădu seama că fuseseră scoase toate lucrurile. Începu să se uite prin hainele noi; poate că ratase din greșeală rochia ei cea nouă.

— Unde sunt lucrurile pe care le-am încercuit eu, mami?

— O, scumpo, am uitat să-ți spun! zise mama ei. Când am sunat să fac comanda, mi-au spus că nu au ce ai ales tu.

Lucrul acela tare care locuia în burtica lui Nur se trezi la viață. O luă în sus și începu să i se îngrămădească în gât, împingându-se în spatele ochilor. Ultima oară când Nur plânsese, mama ei îi spusese să nu mai fie o plângăcioasă. Ea își scrise „Nu o Plângăcioasă“ pe listă. Acum, când mama ei a ieșit din cameră și Nur a rămas singură cu trei cutii goale și lucrurile cele noi împrăștiate pe acolo, amintirea acelei trăsături de personalitate nedorite o ajută să-și învingă

lacrimile. Vru să întrebe dacă cei de la catalog îi vor trimite lucrurile când le vor avea, dar știu că nu trebuie să o facă și se duse în camera ei. Acolo, simți tăcerea cum se furișează și-o învăluie, înfășurându-se în jurul trupșorului ei. Durerea familiară de burtă se dezlănțui. Abia când durerea se intensifică, Nur își dădu voie să plângă. *Pentru că nu ești o plângăcioasă dacă chiar s-a întâmplat ceva rău.* Plânse, și plânse, și mai tare și mai zgomotos când nu veni nimeni să vadă ce face. Auzi că Sam s-a întors acasă. Continuă să plângă, chiar dacă durerea dispăruse, până când la un moment dat mama ei intră în cameră.

— Mami, mă dor foarte tare stomacul și capul, zise ea, ușurată să termine cu plânsul.

— Nubia, de câtă atenție ai nevoie? Faci așa ceva de fiecare dată când fac planuri. Te rog să încerci să dormi, zise mama ei, închizând ușa în urma sa.

Noaptea târziu, Nur se trezi și-l văzu pe Sam așezat pe patul ei.

— Bună, zise el. Ce-ți mai face burtica?

— Mai bine, răspunde ea, frecându-se la ochi pentru a alunga somnul.

— Hai să vedem, zise Sam, ridicându-i cămașa de noapte. Biata burtică. Îi frecă pielea. E o burtică foarte drăguță. Se apucă să o pupe pe burtică, pe buric, apoi deasupra acestuia. Pe urmă, în jurul buricului. Și ai cei mai frumoși și mai neobișnuiți ochi pe care i-am văzut vreodată.

Îi trase cămașa de noapte la loc, acoperind-o.

— Crezi că mămica ta e rea uneori?

Nur clătină din cap, în semn că nu.

— Haide, spune adevărul. O gâdilă ușor, făcând-o pe Nur să râdă. O, deci te și gâdili? Va trebui să te gâdil până nu mai poți, în curând.

Nur decise că îl iubește pe Sam.

— Deci, spune-mi, îi ceru el din nou.

— Da, uneori mami e rea, recunoscu ea.

— Nu-ți face griji. O să am mare grijă de tine, zise el.

O înveli la loc, o sărută pe frunte, apoi pe obraz și plecă.

Într-adevăr, Sam începu să intervină în favoarea lui Nur. O duse să-i cumpere haine noi pentru a înlocui ce nu mai venise niciodată din catalog. Când nepoata lui Sam, care era de-o vârstă cu Nur, vru să fie fata care ține florile la nuntă, Sam insistă că această onoare era doar a lui Nur. La o cină cu familia, Nur se sui în poala lui Sam, punând stăpânire pe el, și scoase limba la nepoată. Sam o strânse ușor de mijloc, întărind astfel alianța lor secretă. Încetă să se mai ducă la cumpărături seara cu mama ei, rămânând în schimb acasă pe post de babysitter. În prima seară de acest fel, pe când jucau dame și Nur încerca să trișeze, Sam începu să o gâdile. Când reuși să-și tragă suflarea printre accesele de râs, Nur îl imploră să înceteze. Însă de cum el se opri, ea îl chinui ca să-l provoace să o gâdile din nou.

— Știu un loc special pentru gâdilat la care nici măcar nu te-ai fi gândit, zise el. E un punct mic pe care îl gâdili și apoi îl simți prin tot corpul.

— Ba nu, nu știi! Unde?

— E un secret. Știi să păstrezi un secret? Sau ești genul de fetiță care trăncănește?

— Nicidecum. Eu nu trăncănesc niciodată. Sunt cea mai bună păstrătoare de secrete.

Își aduse aminte de lista ei. Păstrătoare de Sigrete.

24

Teta *Nazmiyeh se trezi într-o dimineață în ceața nopții trecute, cu spectrele unui vis groaznic încă agățându-se de ea. În cavernele somnului, mersese înapoi pe jos la Beit Daras, de astă dată în căutarea lui Nur. O găsi pe Mariam ca înainte, manevră pereții astfel încât să le ascundă complet, așa cum putea să o facă doar în vis, și zise: „De data asta, vom fi mai isteț decât ei“. Apoi Mariam îi arătă un câmp deschis înconjurat de fumul ce se ridica din viața care ardea. În mijloc stătea un copil mic. „E Nur“, zise Mariam. Lângă ea apăru o femeie, așezată și ținând receptorul unui telefon la ureche, și un bărbat veni să o dezbrace pe Nur, mângâind-o indecent. În vis, Nazmiyeh sări instinctiv, iar saltul cuprinse distanța de la zid la câmp, ca să o salveze pe Nur. Însă intrară soldații ascunși în memorie, repunând în scenă o traumă veche. Se ridică în capul oaselor în pat atunci când răsună arma și Mariam se prăbuși.* Jiddo *Atiyeh al meu o ține în brațe în patul lor. „N-am putut să fiu mai isteață decât ei. Mariam a murit din nou și Nur e singură și speriată“, spuse ea hohotind de plâns, urmărită de vis.*

Carnetul de note al lui Nur din clasa a treia sosi plin cu steluțe aurii. Sam îl citi cu voce tare.

— Scrie că „Nur este o fetiță deosebit de inteligentă. Sunt impresionată de abilitățile ei la scris și citit, care depășesc nivelul clasei. Aș vrea să-i propun transferul în clasa a patra la citit“.

Chipul lui Nur se lumină de mândrie, însă apoi altceva i-l încremeni atunci când mama ei reacționă.

— Ce drăguț. Și eu eram o elevă bună la școală. Așa că m-oi fi moștenind. Nu e nevoie să mergi la o școală simandicoasă, oricum. Eu am mers la o școală publică și la fel poți să faci și tu. N-ar fi drăguț? Poți să fii exact ca mine.

Lucrul care trăia în burta lui Nur se mișcă.

— Acum că banii pentru taxa ta școlară vor veni la mine, putem să folosim banii ăia mai bine, pentru lucruri de care chiar avem nevoie, adăugă mama ei.

Pe Nur o podidiră lacrimile și se duse în camera ei pentru ca nimeni să n-o facă plângăcioasă. Rămase acolo ore în șir, ascultând zgomotele casei de dincolo de ușa ei. Pălăvrăgeala mamei ei la telefon. Televizorul uriaș. Sam. Cei doi făcând ceea ce făceau în dormitorul lor. Își acoperi urechile cu mâinile. Se gândi la clasa a patra, la citit. La glasul unui bătrân din capul ei: *Cuvintele sunt foarte importante, Nur*. Se uită prin cameră, atentă la neregularitățile din zugrăveală, cutele șifonate ale draperiei, petele de pe ușă și detaliile materialului din care era făcută rochia ei. Iar un pic mai târziu își auzi mama plecând.

Apoi fu liniște. Liniștea unei inimi în care era o gaură ca făcută cu lingura. Își scoase cartea secretă, dezlegă panglica albastră și se uită lung la lista ei. Se holbă la ea. În burtica ei colindă și crescu un vid, până când se iviră două cuvinte mari, îndrăznețe, și ea le adăugă pe listă. Acolo, chiar sub „Niciodată

Pârâcioasă“ și „Nu Țipă Niciodată“, Nur scrise „Murdară“ și „Rea“.

Puse cartea deoparte, ieși din camera ei și se duse în dormitorul mamei ei, unde știa că o aștepta Sam.

25

Istoria ne-a îndepărtat de propriul destin. Însă în cazul lui Nur, viața o azvârli atât de departe, încât nimic din jurul ei nu semăna cu ceva palestinian, nici măcar cu viețile strămutate ale exilaților. Era un paradox, căci viața ei reflecta cel mai elementar adevăr despre ce înseamnă să fii palestinian, deposedat, dezmoștenit și exilat. Că a fi singur pe lume, fără familie sau clan ori pământ sau țară înseamnă că trebuie să trăiești la mila altora. Sunt unii cărora poate că le este milă și alții care exploatează și fac rău. Trăiești după toanele gazdei, rareori tratat cu demnitate, aproape întotdeauna pus la locul tău.

Pe măsură ce simptomele bolii misterioase a lui Nur deveneau tot mai frecvente, la fel sporea și mânia mamei ei. Asistenta medicală a școlii o sună o dată să vină să o ia pe Nur mai devreme pentru că avea febră mare. Mama ei sosi la scurt timp după aceea, exprimându-și îngrijorarea împreună cu asistenta. Însă când ajunseră la mașină, mama ei o apucă de braț și o strânse cu o supărare nefirească.

— Ai face orice ca să primești puțină atenție, nu-i așa?

Mama ei înfipse aceste cuvinte cu unghiile în carnea lui Nur.

— Îmi pare rău, se trase Nur înapoi.

— Taci din gură și urcă.

Nur urcă în tăcere în mașină, târându-și trupul care ardea ca un furnal. Știa că nu trebuie să plângă, dar nu-și putea împiedica lacrimile. Își simțea ochii grei și inima i se făcu mică, pe măsură ce o cuprindea epuizarea.

— Am spus să taci. Nu mă prostești cu lacrimile tale. Ca să pui capac, acum vrei să faci pe victima? Vocea i se ridică și cuvintele împrăștiară un șuvoi de furie la întâmplare, cunoscută de-acum. ASTA E AFURISITA MEA DE NUNTĂ. NU-ȚI PERMIT SĂ FII CENTRUL ATENȚIEI!

Nur întoarse capul ca să se uite pe geam, inspiră adânc și lacrimile dispărură. Pur și simplu. La opt ani, lacrimile lui Nur se uscară și nu aveau să mai apară decât la maturitate, stând pe țărmul Gazei, cu Mediterana mângâindu-i picioarele și cu o scrisoare împăturită și reîmpăturită în mână.

Mai târziu în seara aceea, mama lui Nur intră în camera ei, întrebând-o blând dacă vrea să mănânce de cină, însă nu așteptă un răspuns.

— Știu că am fost aspră cu tine azi, dar e doar din cauză că te iubesc. Încerc să fac din tine un om mai bun. Vezi toate lucrurile drăguțe pe care le-am cumpărat ca să-ți pot oferi o viață bună? Nimeni n-a făcut vreodată așa ceva pentru mine. Vreau doar să te gândești cum mă simt uneori. Încerc să făuresc o viață bună pentru noi toți, dar asta înseamnă că trebuie să ajuți și tu. Bunicii tăi și restul familiei vor veni pentru nuntă și voi avea nevoie ca tu să te porți frumos și să

fii ascultătoare, bine? Crezi că poți să fii o fiică bună și să le arăți tuturor ce familie fericită suntem?

Nur dădu aprobator din cap.

— Ce fată cuminte.

„Ziua cea mare“ pică pe 1 iunie, cu o zi înainte de cea de-a noua aniversare a zilei de naștere a lui Nur.

— Am făcut asta înadins, ca să-ți pot dărui cel mai bun cadou pe care l-ai primit vreodată! Darul unui tată și, în curând, doi frățiori gemeni, îi zise mama ei.

Din Texas sosiră diverși membri ai familiei, iar bunicii lui Nur, *abuelo* și *abuela*[3], veniră cu avionul din Florida.

— Uită-te la tine! Ești atât de frumușică! exclamă *abuela* și continuă să vorbească în spaniolă. Păreau bucuroși să o revadă pe Nur și nu îi ziceau Nubia. Ba chiar *tía*[4] Martina și *tío*[5] Umberto își amintiseră de ziua ei de naștere și îi aduseseră un cadou împachetat, cu un bilețel pe care scria *Pentru nepoata noastră, Nur. Cu drag, Tía și Tío*.

— Ca să fiu sinceră, Santiago e cel care ne-a adus aminte! o auzi Nur din întâmplare pe *tía* Martina spunându-i mamei ei. Nur ciuli urechile la menționarea lui *tío* Santiago. Deși îl mai întâlnise doar o singură dată, *tío* Santiago devenise imediat ruda ei preferată. Venise în vizită o singură dată și își petrecuse mult timp cu Nur. Îi dăduse lecții de chitară și o dusese în parc. Nur se agățase de atenția lui cu toată forța pe care o avea, iar când *tío* Santiago plecă, Nur se îmbolnăvi de familiara durere de burtă.

Acum, o hărmălaie la ușa de la intrare o atrase pe Nur în living. Mai întâi zări husa chitarei. Era tocită, prinsă cu bandă

adezivă și etichete viu colorate. Santiago ignoră pe toată lumea și veni la Nur, ridicând-o în aer.

— Nur! Uite ce mult ai crescut!

Deși Nur nu mai putea să vadă sentimentele în culori, știu că acesta e un moment de un albastru vibrant. Aproape ca atunci când era ridicată în aer de *jiddo* al ei. Aproape iubire. Chipul, ochii, inima, pielea, mâinile și degetele ei de la picioare zâmbiră.

Rămase lângă *tío* Santiago tot restul zilei, chiar dacă *abuela* făcu observația că el ar trebui să îi spună „fetiței“ să meargă să se joace cu copii de vârsta ei. Însă ea se prefăcu a nu înțelege, mai ales fiindcă și *tío* Santiago ignoră această remarcă.

Cu unul dintre rarele prilejuri când Nur nu era cu *tío* Santiago, ea îl văzu în celălalt capăt al camerei stând de vorbă cu Sam. Disperarea îi cuprinse trupul și simți față de Sam o ură bruscă și intensă. Nur fugi la *tío* Santiago, trăgându-l de acolo, punând stăpânire deplină asupra acestuia cu o asemenea hotărâre, încât Santiago merse cu ea afară, unde puteau să vorbească singuri.

— Nur, ești bine, scumpo? întrebă Santiago.

Lacrimile care se adunau în spatele ochilor dar refuzau să curgă i se strângeau în burtică.

— Mă doare burta, zise ea.

Santiago se lăsă pe vine ca să fie față în față cu nepoata lui.

— Mai e și altceva, Nurita?

— Nu vreau să vorbești cu Sam! izbucni Nur parcă fără să vrea, nesigură de unde îi veniseră aceste cuvinte.

— Bine, n-o să vorbesc cu el. Dar poți să-mi spui de ce?

Toată greutatea secretului ei o apăsă. Buzele îi tremurară, de parcă era felul corpului ei de a convinge lacrimile care trebuiau să cadă. Respirația i se acceleră și trupul lui Nur înțepeni. Toate cuvintele pe care voia să le zică se strânseră într-o mocirlă în interiorul burticii.

— Nu știu. Mă doare rău burta, *tío*, fu tot ce reuși să articuleze.

— Ai mâncat, Nurita? întrebă Santiago, iar ea răspunse cu o clătinare ușoară din cap.

— Hai să o ștergem în parc și să luăm niște hotdogi. Însă nu putem sta plecați mult timp, altfel mămica ta o să se supere pe mine, zise Santiago.

Plecară prin curtea din spate și merseră pe jos două cvartale până în parc. Pe când își mâncau hotdogii, Santiago o întrebă delicat:

— Nurita, Sam sau altcineva ți-au făcut rău sau ți-au cerut să faci ceva ce nu ai crezut că e bine?

— Nu.

Păstrătoare de Sigrete. Niciodată Pârâcioasă. Nu Țipă Niciodată.

— Nurita, asta e familia ta, dar indiferent ce ți-ar spune, să crezi că ești minunată.

Nur înclină aprobator din cap, zicând:

— Bine, *tío*.

El zâmbi și adăugă:

— Iar când vei fi mai mare, fă ce-am făcut eu. Pleacă de la ei cât de repede și cât de departe poți.

Tío Santiago plecă în seara aceea, fără să-și ia la revedere de la Nur. Ea auzi cearta mare și știu că era, cel puțin în parte,

din cauza ei. S-a întâmplat după ce Santiago a băgat-o în pat. Ea le auzi glasurile ridicate, alternând între engleză și spaniolă. Mama ei a zis că Santiago nu știe nimic și că ar trebui să rămână ce a fost toată viața: un ratat, un hipiot dependent de droguri. Că el să discute despre cum își crește ea copiii atunci când va deveni un bărbat adevărat și va avea copii sau măcar o slujbă. *Tío* Santiago o întrebă dacă știe când a fost ultima oară când Nur a mâncat sau a făcut baie. Îi zise că mirosea de parcă nu făcuse baie de ceva vreme. Mama lui Nur îi zise să se ducă naibii.

— Ce-i în neregulă cu familia asta? urlă Santiago, iar apoi zise cuvintele care au căpătat contur și au prins greutate în clipa în care au lovit aerul. Cuvinte care au devenit o permanență în viața lui Nur: Ea nu e un pantof vechi pe care poți să-l pui la păstrare sau să-l arunci când ai chef.

Asta era. Un pantof vechi. Lucrul care pândea amenințător înăuntrul ei, mereu acolo, gata să fie o durere de burtă, căpătă brusc forma unui pantof vechi și uzat. Pășea în sus și în jos prin corpul lui Nur, în timp ce ea stătea nemișcată. Pantoful cel vechi se opri exact pe burta ei. Se mai auziră niște voci și apoi îl auzi pe Sam zicând:

— Oricum, de ce petrece timp cu o fetiță frumoasă un bărbat în toată firea ca tine?

Urmă o tăcere prelungă, apoi un bufnet și zgomotul de lucruri care se sparg, după care Nur o auzi pe mama ei țipând:

— Ieși dracu’ afară din casa mea!

Ușile se trântiră și în camera lui Nur se strecură furia pe la spațiul de sub ușă și prin gaura cheii, târându-se pe pereți, făcându-i trupul să se ghemuiască și zugrăvindu-i somnul cu groază pentru „ziua cea mare“ de a doua zi.

Dimineață, Nur păși încet în tăcerea din casă, care-i făcu părul să se ridice de spaimă. Fu salutată mai întâi de Sam. Turna suc într-un pahar; avea ochiul stâng umflat și vânăt. Restul familiei stătea la masă și se întoarseră toți să se uite la Nur.

— Unde e *tío* Santiago? întrebă Nur, cuvintele ei parcă mergând pe vârfuri în mijlocul liniștii.

Mama ei se întoarse la loc. Nur nu știa dacă să se așeze sau să se retragă. Inima îi bătu în piept mai tare și mai agitat. Sam nu vorbi. Stricase totul cu Sam și acum *tío* Santiago plecase. Ce făcuse? Trupul îi tremura.

— Îmi pare rău, mami, zise Nur.

— Du-te înapoi în camera ta. De la început ai fost hotărâtă să strici ziua asta și acum ai obținut ce voiai.

Cuvintele se înfipseră ca niște gheare în Nur și îngroșară aerul în timp ce ea se așeză pe pat, înfometată, apoi se întinse, după care stătu din nou așezată. Pantoful cel vechi mergea prin stomac și o cuprinse durerea. Însă rămase în camera ei până când, după ore în șir, veni Sam cu un sendviș, chipsuri, suc și fursecuri. Nur se uită lung la el, ca pentru a-și cere scuze, regretând că s-a întors împotriva lui. Regreta că îl ura.

— Îmi pare rău, Sam, zise ea.

— E în regulă, prințesa mea. E bine că s-a întâmplat asta, ca să vezi singură cine te iubește cu adevărat și cine o să fie alături de tine, spuse Sam, și Nur îl încercui iute cu brațele. Mi-a fost dor de tine, continuă el, însă Nur nu reacționă. Vor pleca peste puțin timp la repetiția pentru nuntă și eu și tu putem să mergem la ei mai târziu, bine?

— Bine.

— Ce fată cuminte.

El plecă. Nur mâncă în camera ei, fericită să ignore zarva de la parter până când se auzi zgomotul ușii de la intrare deschizându-se și închizându-se, urmat de cel al portierelor de la mașini deschizându-se și închizându-se și de cel al motoarelor de la mașini pornind și apoi estompându-se. Pe urmă se făcu tăcere, întreruptă de scârțâitul scărilor sub greutatea picioarelor cuiva. Își puse cartea pe noptieră – *Stai departe, tunet, auzi-mi strigătul*[6] de Mildred Taylor. Își domoli tremurul pumnilor în poală, holbându-se la ei în timp ce pașii ajunseră la ultima treaptă de sus, care scârțâi cel mai tare.

Sam intră în camera ei, zicând:

— Bună, prințeso.

Nur a fost bolnavă pe tot parcursul nunții, însă nu îndrăzni să pomenească de durerile de burtă sau de focul din pipi, iar a doua zi fu imobilizată la pat de febră. Sam îi aduse supă și veni întruna să verifice cum se simțea.

— Te iubesc, Nur. Știi asta, da?

— Și eu te iubesc.

Deși la frageda vârstă de nouă ani, Nur se întrebă cum poate iubirea să ocupe același spațiu ca ura.

— Ți-o aduci aminte pe doamna aia de la Protecția Copilului? întrebă Sam.

— Da.

— A venit aici mai devreme. *Tío* Santiago încearcă să iște necazuri între noi. E gelos pe ce avem tu și eu.

— Ba nu, nu este! Nur își adună toată sfidarea pe care i-o permise trupul ei vlăguit.

— Păi ai văzut cum te-a părăsit. Cine e cel care îți stă mereu alături și îți sare în apărare, Nur? Nimeni n-o să te iubească așa cum te iubesc eu și trebuie să te asiguri că n-o să zici nimic care să ne destrame familia, zise Sam.

— Unde e mami?

— E geloasă că te iubesc atât de mult.

— Sam, mă doare rău burta și se mișcă pereții.

— Mă duc să-ți aduc niște bere de ghimbir. De obicei ajută.

Mai târziu, se poate să fi fost vorba de minute sau de ore, Nur se trezi în țipetele care se auzeau de la parter. Îi auzi pe mama ei, pe Sam și alte voci necunoscute, dar nu avu puterea să se ridice. Vocile se apropiară și începură să urce scările. Crezu că recunoaște vocea care insista:

— Domnule, avem un ordin judecătoresc. Dacă nu vă dați la o parte din calea mea, veți fi arestat.

Sursa acelor cuvinte intră în camera lui Nur.

— Nzinga! îi strigă Nur numele, dar nu ieși nici un sunet.

Nzinga se repezi la patul ei.

— Dumnezeule mare! Nur? Apoi se răsuci și strigă cu accentul ei minunat: Sunați la ambulanță. Arde de febră!

Nur clipi, simțind căldura pleoapelor alunecându-i peste ochi.

— Doamne, e leoarcă de transpirație și urină. Ce e cu voi, oameni buni!? exclamă Nzinga, în timp ce cineva o ridică pe Nur din pat.

— Mi-e foarte frig, șopti Nur.

Pe când era cărată în jos pe scări, îl zări pe Sam lăcrimând. Afară, apucă să vadă fugar o polițistă care o ținea de brațe pe mama ei. Mama ei țipa la cineva. La *tío* Santiago.

Nur își închise din nou pleoapele grele, întorcându-se la visul care îi fusese întrerupt de toată această agitație. Se făcea că vede un râu. O fată pe nume Mariam și un băiat pe nume Khaled, cu o șuviță de păr alb, care o învăța pe Mariam să citească. Îi cunoștea bine din poveștile de demult ale lui *jiddo*.

— Nur, ce bucurie să te revăd! zise Mariam.

— Mă înveți și pe mine? îl întrebă Nur pe Khaled.

— Vei învăța să citești în arabă la facultate, Nur, zise Khaled, și arătă în depărtare spre un tânăr chipeș care îngrijea niște albine. Iată-l pe *jiddo* al tău.

Inima lui Nur se umflă de bucurie. Îi țâșni din piept și își luă zborul. Ea alergă în urma inimii, strigând la tânărul stupar din depărtare:

— *Jiddo, jiddo! Jiddo, jiddo!* Sunt eu, Nur!

Îl strigă întruna și simți o mână peste mâinile ei. O femeie cu accent o chemă:

— O, fetițo…

Privi în jur și văzu mai întâi *gele*-ul albastru metalic al Nzingăi, apoi chipul ei blând. Erau bipuri, lumini și pereți albi. *Tío* Santiago era și el acolo.

Vorbiră, apoi el o sărută pe frunte pe Nur.

— O să te faci bine, Nur, îi zise el.

Doctorii o mai ținură două zile în spital, „ca să fie siguri că infecția a dispărut complet“. Fusese „destul de gravă“, ziceau ei. Nur era o „fată norocoasă“, căci infecția i se dusese de la funduleț la „rinichi“. „Vaginul era rănit în interior“, ca și cum cineva îi „făcuse ceva“. Putea Nur să le spună „cum s-a întâmplat asta“?

Ea reuși să rostească un „Nu“ emfatic când o întrebară dacă *tío* Santiago îi făcuse rău.

— Sam a fost!

Nu au silit-o să povestească tot. I s-a dat voie să deseneze imagini ca să arate ce îi făcuse Sam. Ea crezu că trebuie să deseneze și ce îi făcuse ea lui Sam, așa că desenă, iar asta o făcu pe Nzinga să plângă.

În curând veni vremea să părăsească spitalul, având-o din nou pe Nzinga în viața ei. De astă dată, la vârsta coaptă de nouă ani, ea refuză să plece până când nu-i aducea cineva cartea secretă și pe Mahfouz, ursulețul ei. Nzinga i le aduse. Și în prima ei noapte într-un nou plasament familial, Nur se ghemui cu Mahfouz, uitându-se lung la coperta cărții ei, contemplând cuvintele *Eu și jiddo*, încercând să-și aducă aminte tandrețea pe care o trăise. Se gândi la un pantof vechi și simți că în interiorul trupului ei erau împrăștiate foarte multe insule din lacrimi uscate, neplânse. Se uită la cartea pe care încă nu o deschisese și o puse deoparte. Aveau să treacă aproape 15 ani până când Nur ave să deschidă din nou cartea aceea, pe când își cerceta amintirile în căutarea lui *tío* Santiago, a lui *jiddo* și a unui băiat pe nume Khaled, cu o șuviță de păr alb.

26

Aveau să treacă mai mult de două decenii până când teta *Nazmiyeh a auzit poveștile despre viața lui Nur. Când* teta *se uită în ochii aceia de culori diferite, simți că timpul se strânsese*

în el însuși și îl slăvi pe Allah. Zise că lumina cea mai strălucitoare se găsește la celălalt capăt al întunericului. Și zise că Nzinga e una dintre noi, că va avea întotdeauna un cămin în Gaza.

Nzinga era de aproape doi ani în Statele Unite când i se repartiză cazul unei fetițe pe nume Nur, al cărei singur tutore, bunicul, era grav bolnav. Sarcina ei era să îi asigure fetei locuință temporară în timp ce încerca reunificarea sau plasamentul familial la rude.

Prima dată când îi întâlni pe domnul Mamdouh Baraka și pe nepoata lui la *Charlotte Mercy Hospital*, bătrânul îi zise lucruri ca „Îți mulțumesc, fiica mea“ și „Da, copila mea“. O surprinse să audă un arab folosind obiceiul lingvistic african de a se adresa străinilor ca unor rude. Au stat un pic de vorbă și, după ce fetița ieși din salon, el o apucă strâns de mână, implorând-o cu toată forța pe care o putu aduna:

— Te rog ajut-o pe nepoata mea să ajungă la familia noastră din Gaza dacă eu nu voi reuși să ies de aici.

Îi arătă actele și aranjamentele pentru zborul cu avionul și îi dădu numele unui vechi prieten din California care putea să comunice cu sora lui din Gaza, de vreme ce Nazmiyeh nu știa să vorbească engleză.

Nzinga se uită la el nesigură și în umbrele care îi apăsau chipul zări povara singurătății intangibile a exilului. Micile urme ale vârstei i se iteau din piele, pielea de palestinian musulman, alungat la periferii și în straturile de jos ale societății. Strămutarea îi încovoiase sufletul și posibilitatea de a-și lăsa nepoata singură acolo îi punea în ochi o teamă sălbatică.

Nzinga văzu toate astea și rămase la spital mai mult decât plănuise.

— Voi face tot ce pot pentru Nur, vă promit, îi zise ea bunicului.

Când ziua cea tristă veni și trecu, Nzinga o cunoscu în sfârșit pe mama lui Nur și înțelese de ce Mamdouh stăruise ca Nur să fie trimisă la familia ei din Gaza. Pe mamă prea puțin o interesa fiica ei, pretinzând că e incapabilă financiar să aibă grijă de Nur, până când Nzinga fu obligată să o informeze că bunicul lui Nur avea o asigurare de viață substanțială, pusă într-un fond fiduciar pentru creșterea și educația lui Nur.

Nzinga încercă, dar nu reuși să pledeze convingător ca Nur să fie trimisă să locuiască la rudele din altă țară, când mama ei biologică voia să o ia. În plus, statul nu îi permitea lui Nur să călătorească în afara granițelor Statelor Unite atâta timp cât era sub tutela instanței judecătorești. Nzinga nu avu încotro și o dădu pe Nur mamei ei. Și pe Nzinga o îndureră, chiar dacă nu o surprinse, că patru ani mai târziu i se dădu sarcina de a găsi din nou un cămin pentru Nur. După șase plasamente familiale temporare și șase școli diferite în decurs de doi ani, pentru Nur apăru un loc permanent la un orfelinat baptist din Thomasville, Carolina de Nord, denumit Mills Home.

27

Nur avea tot ce voia. Noi credeam că toți americanii au tot ce vor. Însă în ciuda siguranței, libertății și oportunităților care îi ieșeau în cale, în ciuda educației și notelor bune, în ciuda lucrurilor la care excela, Nur era omul cel mai nefericit pe care l-am cunoscut noi. Pentru ea nu exista un loc pe lume în care să fie. Putea fi tolerată, poate chiar acceptată, atâta timp cât era cuminte. Dar când nu era cuminte, era alungată, abandonată. Așa că încerca mereu să fie cuminte, supusă, și se panica atunci când se supăra cineva pe ea. Viața săpă gropi și tuneluri în ea. O umplu cu o tăcere imensă căreia îi crescură colți și gheare care o tăiau în interior.

Mills Home era un campus alcătuit din 20 de „căsuțe“ ridicate de Biserica Baptistă din Sud. În fiecare căsuță câțiva „părinți ai casei“ găteau pentru 10-15 copii.

Nur avea 12 ani când Nzinga o duse cu mașina acolo, într-o zi caldă de vară. Ea băgă de seamă că Nzinga se îngrășase de ultima dată când o văzuse și vru să o facă grăsană. Se gândi la toate lucrurile răutăcioase pe care putea să i le zică Nzingăi. Ceva despre codițele ei stupide, poate. Însă cuvintele îi rămâneau întotdeauna în gât. Putea să le scrie pe ceva mai târziu. Pe hârtie, putea să își spună cât de mult o ura pe Nzinga pentru că o muta de la o casă de plasament nasoală la alta.

— Nur, știu că suferi groaznic, rupse Nzinga tăcerea. Iar faptul că a durat atât de mult să găsim un loc de plasament permanent pentru tine nu a ajutat.

Plasament. Nur știa bine jargonul Protecției Copilului. Ea era un caz de „neglijență și abuz sexual fără posibilitate de reunificare“. Fusese nevoie de mult efort din partea Nzingăi ca să obțină acea clasificare pentru Nur, astfel încât aceasta să nu trebuiască să se întoarcă să locuiască cu mama ei. Însă Nur se întreba uneori dacă asta n-ar fi mai bine decât să se tot mute de la o școală la alta. Să fie tot timpul eleva cea nouă, care fie era terorizată de alții, fie își crea prietenii care în scurt timp erau rupte ca hârtia.

Înainte ca Nur să meargă la primul domiciliu de plasament, Nzinga îi dăruise un covoraș pentru rugăciune, cu hainele de care avea nevoie pentru *salat*.

— Bunicul tău a vrut ca tu să continui să te rogi așa cum o făceați împreună și eu i-am dat mamei tale covorașul și hainele pe care mi le-a încredințat el, zisese Nzinga. Însă bănuiesc că nu le-ai primit niciodată, de vreme ce nu te-am văzut rugându-te așa cum obișnuiai să o faci la spital cu bunicul.

Nur îi mulțumi pentru dar. Însă noua ei mamă de plasament îi spuse clar că ea are un cămin creștin și îi ceru lui Nur să-i dea covorașul făcut sul. Nur nu-l mai primi înapoi.

— Voi cere la district să ți se ia un covoraș pentru rugăciune și haine de *salat*, zise Nzinga în ziua în care o luă pe Nur cu mașina ca să o ducă la a doua locuință de plasament. Ar fi trebuit să știu că nu trebuia să te pun în plasament la familia aia. Îmi pare rău, Nur.

— Nu-mi pasă. Oricum nu vreau o tâmpenie de covoraș de rugăciune, zise Nur.

A doua locuință de plasament era o casă stil vagon cu trei etaje din Charlotte, unde locuiau alți șase copii, în grija unei

femei în vârstă și de treabă din Jamaica. Ea și Nzinga se îmbrățișară când ajunseră. Nur nu reacționă și nu răspunse. Se holbă la orice obiect neînsuflețit reuși să găsească, un loc la care să se uite. Asistenta maternală era cumsecade și Nur se adaptă la noul ei cămin, care începu să i se pară ca o familie. Își făcu prieteni la noua școală și în curând începu să-i meargă bine.

Însă după opt luni, Nzinga veni să o mute din nou. Toți copiii erau mutați. Drumul la spital al asistentei lor maternale cu o zi înainte o lăsase invalidă din cauza unui atac cerebral. Nici unuia dintre copii nu i se dădu voie să o viziteze și Nur nu o mai văzu niciodată. Și uite-așa, tot timpul, o familie se forma și se dezmembra.

Următoarele patru locuințe de plasament fură o ceață, amestecându-se într-un singur incident în care niște copii mai mari făcură pipi într-o cană și îl turnară pe ea în timp ce dormea, acuzând-o apoi că a făcut pipi pe ea. Nur nu știu cum să se răzbune. Totul în mintea ei – cuvinte, furie, umilință, chiar și bucurie – încerca să-și găsească o cale de ieșire, însă fără să reușească. În gât, în burtă, în spatele ochilor. Nimic nu își croia drum la exterior. Cocoloașele de cuvinte nerostite și lacrimile nevărsate se formau și prindeau rădăcini, născând o tăcere care se răspândea în toate părțile corpului ei, astfel încât totul la ea părea tăcut. Respira și mânca în tăcere. Ochii îi erau muți, tăcuți. Așa era în prima zi când sosi la Mills Home. Whitter, noua ei asistentă maternală, o albă lipsită de vlagă, cu buze extraordinar de subțiri, fu încântată că le fusese adusă Nur, „primul copil musulman din campus“:

— Lăudat fie Iisus! Aici iubim și acceptăm pe toată lumea, zise ea.

Nur nu reacționă. Își fixă privirea pe ceva insignifiant și aștepta să se termine cu saluturile, prezentările, cititul regulilor, importanța lui Dumnezeu și Iisus în fiecare căsuță, formalitățile unei alte „familii“. Iar când Nzinga plecă, Nur nu-i zise la revedere.

În următorii șase ani, Nzinga avea să facă drumul de două ore cu mașina o dată la șase luni ca să o viziteze pe Nur. Abia când avea 14 ani, Nur își dădu seama că nici un alt asistent social care se ocupa de un caz nu făcea așa ceva pentru vreun alt copil din campus.

— De ce vii mereu? Nici măcar nu e treaba ta, întrebă Nur, luând o îmbucătură mare din burgerul ei la micul restaurant la care mergeau de obicei cele două cu prilejul acestor vizite.

Nzinga ridică privirea din farfurie, cu un zâmbet pătrunzător în ochi.

— Ai dreptate că nu sunt obligată să vin. De ce crezi tu că vin?

— De unde dracu’ să știu eu! își dădu Nur ochii peste cap.

— Ți-am mai spus să nu folosești înjurături de față cu mine, fetițo! izbucni Nzinga, însă nici măcar o astfel de agitație sau supărare nu diminua lucrul acela din ochii ei care părea să-i zâmbească întotdeauna lui Nur.

— Îmi pare rău, Zingie.

— Îmi plăcea de bunicul tău și poate că-mi place și de tine. Când ești drăguță și când nu folosești cuvinte urâte, îmi place și mai mult de tine, zise Nzinga. Cum sunt notele tale?

— Bune.

— Da, știu, îi făcu Nzinga cu ochiul. Doamna Whitter a zis că ești cea mai bună elevă pe care au avut-o în căsuța lor.

— Așa o fi, zise Nur, și Nzinga râse.

Încă râzând, Nzinga își băgă buzele sub dinți, imitând-o pe doamna Whitter:

— Lăudat fie Iisus!

Râseră amândouă.

— Îți stă bine când râzi, spuse Nzinga. Așa erai când te-am întâlnit prima oară. Felul în care erați tu și bunicul tău împreună a fost probabil cea mai bună poveste de dragoste pe care am văzut-o vreodată. Poate că de aia ești unul dintre puținele cazuri de care nu pot să mă desprind.

Nur coborî privirea, făcându-și de lucru cu mâncarea din farfurie.

— Abia dacă îmi mai amintesc cum arată, zise ea. Nici măcar nu mi se mai pare real. Ca și cum totul a fost un vis.

— Știu cum e să vii dintr-o iubire atât de mare și într-o bună zi să te pomenești singură în locuri străine, fără dragoste care să te țină întreagă. Am avut cinci frați și toți au murit.

— Suntem blestemate, spuse Nur zâmbind.

Zâmbi și Nzinga.

— Eu cam asta simt, Nzinga. Ca și cum nu există nimic care să mă țină întreagă. De parcă sunt pur și simplu făcută dintr-o grămadă de bucăți din locuri diferite și totul e lipit laolaltă cu bandă adezivă și o să se desprindă dacă mă mișc prea tare sau vorbesc prea mult sau ceva de genu', zise Nur.

Nzinga se întinse peste masă, ridicând ușor bărbia lui Nur și luându-i obrazul în căușul palmei.

— N-o să te desfaci în bucăți. Ești mai întreagă și mai puternică decât majoritatea oamenilor. Vrei să-ți spun de ce știu asta?

— De ce?

— Pentru că n-am mai întâlnit pe nimeni altcineva care la 14 ani să-și cunoască în amănunt propriile sentimente așa cum o faci tu. Și n-am mai întâlnit pe cineva de 14 ani care să poată să exprime prin limbaj acele sentimente așa cum tocmai ai făcut-o tu. De fapt, nu întâlnesc nici prea mulți adulți care să poate face asta, zise Nzinga, mijindu-și ochii și încrețindu-și fruntea. Într-o zi, o să-ți faci propria ta familie, Nur. Sper că-ți vei găsi drumul spre lumea din inima bunicului tău. El voia să știi arabă și să-ți cunoști neamul din Palestina.

Lui Nur, Palestina i se părea o altă planetă. Abia dacă-și mai amintea araba pe care o știuse când era copil.

— Cum o fi, zise ea.

În seara aceea, după plecarea lui Nzinga, Nur o rugă pe doamna Whitter să îi scoată cartea din seiful căsuței, dar doamna Whitter nu știa nimic de ea. Avea să afle mai târziu că Nzinga o salvase din una dintre ultimele locuințe de plasament, unde alți copii puseseră mâna pe ea și mâzgăliseră obscenități, ștergând desenele lui Nur. Deocamdată însă Nur crezu că a pierdut-o la mutarea dintr-o locuință de plasament în alta și fu disperată.

— Orice ar fi în neregulă, roagă-l pe Iisus să te ajute. El iubește pe toată lumea. Dar o să te iubească și mai mult dacă îl vei accepta drept mântuitorul tău, zise doamna Whitter.

Nur lăsă acele cuvinte să cadă în spatele ei și nu se întoarse să le ridice. Se duse în cameră, aprinse lumina și își ghemui trupul în jurul amintirilor înfășurate într-o panglică albastră, intitulate *Eu și jiddo*. Se gândi la scrisorile către mama ei rămase fără răspuns și își dădu seama că Nzinga era femeia cea mai apropiată de o mamă pe care o avusese vreodată.

În noaptea aceea visă din nou – așa cum avea să o facă repetat ani în șir – un râu, un băiat pe nume Khaled, cu o șuviță de păr alb, și o fată pe nume Mariam cu o cutie din lemn cu hârtii și creioane, care o salută în arabă:

— „*Salaam ya nur oyoon Mamdouh.*“ Salutări, lumina ochilor lui Mamdouh.

Nur o întreba în arabă ce făceau.

— Învățăm limba, îi răspunseră ei.

— Mă înveți și pe mine? întreba Nur.

Însă băiatul, Khaled, clătină din cap cu părere de rău, zicând:

— Mai întâi trebuie să înveți să clipești.

Apoi el și Mariam reveneau la o conversație în arabă pe care ea nu o putea înțelege. În vis, Nur încercă să clipească, dar ochii i se uscară și se trezi speriată.

Visul cel ciudat care o chinuia pe Nur se schimbă atunci când își începu studiile de arabă la facultate. Din prima zi de curs, copiii din visele ei de lângă râu se aflară acolo, cu aceleași cuvinte, dar de data asta ea putu să clipească. Khaled ținea în sus un tabel cu alfabetul arab și începând cu acel moment, Nur putu să comunice cu ei doar clipind din ochi. În vis, degetele lui Khaled se mișcau peste litere și ea clipea când el ajungea la litera de care avea ea nevoie. Literă cu literă, ea lega cuvinte și propoziții arabe ca să vorbească cu Mariam și Khaled.

Nur închidea ochi în fiecare seară și îi deschidea de cealaltă parte, unde putea clipi întruna pentru a desfereca acele cuvinte care trăiau adânc în ea, înțelegând treptat conversațiile dintre Mariam și Khaled. Aceste întâlniri din somn păreau aievea și deveniră și mai animate când Nur

petrecu un semestru la Universitatea Americană din Cairo ca să se obișnuiască cu limba. Însă întotdeauna dimineața se trezea în ceața unei senzații vagi cu gândul la toate astea, apucând firele unui vis ce dispărea, pe care știa că tocmai îl trăise cu doar câteva clipe înainte. În zadar închidea iar ochii pentru a-l evoca din nou.

1. Joc de cuvinte în limba engleză, pornind de la termenul „plate“ din sintagma „growth plate“ (placă de creștere), unde „plate“ poate să însemne nu doar „placă“, ci și „farfurie“.
2. Metodă de predare întâlnită mai ales în America de Nord, prin care elevii de vârstă foarte mică sunt încurajați să aducă la oră obiecte alese de ei, pe care să le descrie colegilor.
3. Bunicul și bunica (sp.).
4. Mătușa (sp.).
5. Unchiul (sp.).
6. Titlul original *Roll of Thunder, Hear My Cry*.

IV

Ne descurcam cu rămășițele zilei,
ridicam case
din moloz, ne îmbăiam unde înotau peștii,
nășteam iubire din nimic, ne încărcam
praștiile și căutam putere în cocktailuri
Molotov.

28

Alwan era mama mea; raiul se afla sub picioarele ei. Mulți ani după ce fu luat fratele ei Mazen, ea a privit-o pe teta *Nazmiyeh încercând să-l invoce pe Suleiman. Însă* teta *nu avea acest dar, așa că mama pretinse că îl are ea. Era numai o copiliță, dar* tetei *îi luă câteva zile să-și dea seama că micuța ei Alwan născocea tot.* Teta *o ciupi de ureche pe fiica ei și îi zise că lui Allah nu-i plac copiii care își mint mamele*.

Alwan nu era considerată frumoasă. Era zveltă, cu trăsături alungite care îți lăsau impresia că e înaltă, dar nu era. Chipul ei era alcătuit din forme geometrice, cu un triunghi alungit pe post de nas. Și trupul ei era ascuțit, cu membre subțiri și puține curbe. „Nu prea are pe ce să pună mâna un bărbat“, zicea soacra ei. Deși trăsăturile ei erau ciudat puse laolaltă, nu era neatrăgătoare. Purtarea solitară îi dădea un mister care îi intriga pe băieți, ca un puzzle care trebuie rezolvat. Era cunoscută ca fiind credincioasă și deveni singura femeie din familie care purta *niqab*, deși mama ei, Nazmiyeh, o convinse până la urmă că *niqab*-ul era neislamic. Însă zvonurile că vorbea cu duhurile o urmau din copilărie și îi țineau la distanță pe unii posibili pretendenți.

Era o născocire că vorbește cu Suleiman. Dar când mama ei o trase de ureche pentru că mințise, Alwan rămase bosumflată tot restul zilei, până când se întoarse Atiyeh de pe mare. Spre deosebire de mama ei, care se descărca de emoțiile negative și uita de asta, Alwan se crampona de ale ei.

— Ce s-a întâmplat, Alwan? o întrebă tatăl ei.

— Mami m-a tras de ureche pentru că nu crede că pot să vorbesc cu Suleiman, zise ea, regretându-și imediat cuvintele când ochii tatălui ei se măriră, uimiți de o amintire reînviată, a unei nopți cumplite de demult de pe pășunile din Beit Daras.

— Vorbești cu duhuri? Fie ca diavolul să fie alungat din această casă! exclamă tatăl ei. Nazmiiiiiiiiiiiiyeh! o strigă Atiyeh pe soția lui și începu imediat să spună rugăciuni. Alwan se puse pe plâns.

Atiyeh se uită urât, în tăcere, la soția și fiica sa în timp ce acestea îl asigurară că nici una dintre ele nu putea vorbi cu Suleiman sau cu vreun alt duh. Iar în acest tribunal casnic, legătura dintre mamă și fiică fu întărită de complicitate și de dorința lor de a vorbi cu Suleiman. A doua zi dimineața, tatăl ei o chemă după micul dejun:

— Pune-ți sandalele, Alwan. Plecăm.

— Unde, *baba*[7]? Acasă la *amto* Suraya?

— Nu.

— Să cumpărăm lucruri?

El nu răspunse. Ea merse alături de tatăl ei, înțelegând că acum era timpul să tacă.

Sosiră acasă la șeic și Alwan se prinse de caftanul tatălui ei când văzu locul scobit în care ar fi trebuit să fie ochiul drept al șeicului și norul alb ce îi acoperea ochiul stâng.

— Vino aici, fiica mea, zise șeicul, și tatăl ei o împinse pe Alwan cu un ghiont ușor spre acesta.

Alwan se așeză pe perna de lângă orbul înfricoșător, cu degetele în gură și rugându-l din ochi pe tatăl ei să o ducă acasă.

Bărbatul înfricoșător îi pipăi trăsăturile feței, încercând să vadă cu mâinile-i noduroase.

Degetele lui Alwan erau încă vârâte în gură și buza de jos îi tremură și i se răsfrânse în afară când scoase un scâncet.

Orbul citi versete din Coran un răstimp care păru o veșnicie. După o vreme, lui Alwan nu-i mai fu teamă de el, dar continuă să privească locul fără un ochi și ochiul cu nor. Era obosită și îi era foame, dar bău apa specială pe care i-o dădu el și păși peste *baboor* de șapte ori așa cum îi ceru el. Alwan recită *Fatiha* și se simți mândră când șeicul cel bătrân și cumsecade cu un ochi înnegurat și o gaură în loc de ochi o felicită pentru că ținuse minte un capitol important din Coran la o vârstă atât de fragedă. El zise că Alwan e, de bună seamă, foarte deșteaptă, iar ea îi recită mai mult ca să-i demonstreze că are dreptate.

— Bravo, Alwan! zise bătrânul cel drăguț.

Tatăl ei îi mulțumi șeicului și îi dădu un plic înainte ca ei să plece.

În drum spre casă, se opriră să cumpere bunătăți din susan lipicios, preferatele lui Alwan.

— Iartă-mă dacă am fost aspru. Poți să-ți iei ce bomboane vrei din magazin, zise Atiyeh, cărând-o în brațe pe Alwan, ale cărei brațe micuțe se strânseră mai tare în jurul gâtului tatălui ei.

Așa cum trecerea anilor plămădește inima, timpul avea să-l înmoaie pe Atiyeh, iar vârsta avea să-l găsească bătrân, povestindu-i nepotului său Khaled:

— Toți bărbații care au supraviețuit masacrului din Beit Daras au jurat că Suleiman i-a ajutat. Unii au spus chiar că l-au văzut lovindu-i pe dușmani. Însă eu pur și simplu nu puteam să am duhuri în casă.

Cu timpul și urmând instrucțiunile stricte care îi fură date în ziua aceea, din mintea lui Alwan dispărură conversațiile cu duhul. Însă în firea ei rezervată stărui ceva ce ținea de lumea cealaltă și mamele potențialilor pretendenți, care preferau să se păzească decât să pătimească și o evitau. Pe de altă parte, Alwan era fiica lui Atiyeh, *Abu* Mazen, un pescar respectabil și un musulman practicant, și fratele ei, Mazen Atiyeh, era un deținut politic legendar. Dar Alwan voia să se mărite din dragoste, așa cum făcuse mama ei. Voia să trăiască o poveste de seducție și iubire care crește de la o ochiadă fugară la o privire lungă și apoi la un dor nestăpânit și poate la un dans interzis al mâinilor, așa cum făcuseră părinții ei în Beit Daras pe vechile ruine ale gloriei grecești și romane. Alwan făurea povești de dragoste și le trăia în închipuire, dar numai acolo, lăsau impresia că nu se gândește la iubire.

Când Abdel Qader veni cu tatăl lui să o ceară în căsătorie, ea avea aproape 18 ani. Părinții, frații și prietenele o sfătuiră să accepte. Băiatul era îndeajuns de chipeș, dintr-o familie bună și era un muncitor sârguincios. Era și el refugiat în tabăra din Nusseirat și avea o zestre modestă. Ce era cel mai bine, era pescar, la fel ca tatăl ei.

Alwan acceptă și Nazmiyeh izbucni în *zaghareet*, dând fuga afară pentru a împărtăși vestea familiei și vecinelor, care se alăturară strigătelor de bucurie cu propriul *zaghareet*. Această chemare neașteptată printre femei aduse acasă la ei vecini și musafiri veniți să întrebe ce se întâmplă, curioși să afle cu cine urma să se mărite, în sfârșit, Alwan. Mai târziu în seara aceea, pe când Nazmiyeh se pregătea de culcare, îi zise lui Alwan:

— Sunt prea obosită acum, dar mâine o să stăm de vorbă despre chestiunile intime ale căsniciei. Am atâtea să-ți spun despre lucruri pe care le-am învățat cu tatăl tău.

— *Yumma*, te rog, nu, se rugă Alwan, supărată.

— O să te răzgândești când Abdel Qader o să pună mâna pe tine și n-o să știi ce naiba să faci, râse Nazmiyeh și se întoarse pe o parte să doarmă.

Abdel Qader abandonase școala la vârsta de 13 ani ca să-și ajute tatăl pe barca familiei și de atunci petrecuse puține zile departe de mare. Chiar și în timpul sărbătorii Eid-ului, când nu muncea nimeni, Abdel Qader căuta ritmul mării care se rostogolea sub el. La mal, păstra ritmul constant al mâinilor unui om muncitor, fie peticind sau vopsind chila ori puntea bărcii, fie reparând instalațiile de la cele două robinete de apă curentă din casa lor, fie construind, poate, rafturi noi pentru lucrurile familiei sale, care se aliniau pe pereții subțiri ce îi despărțeau de vecini. Toată lumea era de acord că e un bărbat bun și muncitor și Alwan nu văzu nici un motiv să refuze când el veni să-i ceară mâna. Și fraților lui Alwan le plăcea de Abdel Qader, chiar dacă nu-l cunoșteau bine. De fapt, puțini îl cunoșteau bine, nici măcar tovarășii săi pescari, care

înțelegeau felul în care marea cheamă un bărbat la solitudine. Sub purtarea lui blândă și temperamentul calm era o liniște impenetrabilă, la fel ca marea însăși, și alți pescari îl iubeau așa cum iubeau marea, știind că nu vor descoperi adâncimile sau tainele nici ale unuia, nici ale celuilalt.

Însă înainte ca familia să-și poată acorda marele consimțământ final, buna cuviință cerea ca și Mazen să-și dea binecuvântarea.

29

A durat trei ani după ce Mazen a fost arestat până când teta *Nazmiyeh a putut să-l vadă din nou. Începând de atunci, viața ei se măsură după vizitele la Închisoarea Ramon și evenimentele vieții se socoteau în funcție de apropierea de fiecare vizită.*

Deși Mazen avea voie să primească o vizită a familiei o dată la șase-opt luni, Nazmiyeh își reînnoia lunar cererea la Crucea Roșie de a călători la Închisoarea Ramon. Cum Mazen era neînsurat și nu avea copii, doar mama lui avea permisiunea să-l viziteze. La fiecare călătorie, Nazmiyeh deplângea această nedreptate. „Ce-o să se întâmple când o să mor? Nu va mai fi nimeni care să-l poată vizita pe băiatul meu.“ Autoritățile închisorii rămaseră neînduplecate.

În aceste îndelung așteptate zile de două ori pe an, Nazmiyeh se trezea la trei dimineața. Atiyeh și toți copiii ei se sculau o dată cu ea, într-o așteptare tăcută plină de

rugăciunile pe care le făceau pe parcursul nopții. *Te rugăm, Doamne, fă ca soția mea, mama mea să-l viziteze pe fiul meu, fratele nostru. Dă-le, te rugăm, o clipă de iubire. Te rugăm, n-o trimite acasă fără glasul lui reînnoit în inima ei.*

Atiyeh îi pregătea micul dejun și băieții puneau la pachet mâncare pentru lunga călătorie și fotografii pentru Mazen. Călătoreau cu ea pe întuneric înainte de răsăritul soarelui, dincolo de două puncte de control luminate de reflectoarele de la turnurile de pază, în timp ce pisici sălbatice căutau hrană în mormanele de gunoi din apropiere, până când ajungeau la autobuzul închiriat de Crucea Roșie, în care se îmbarcau și alte familii ale deținuților, cu aceleași rugăciuni în ochi.

În ziua când ea făcu vizita în care urma să-i dea lui Mazen vestea apropiatei logodne a lui Alwan, familia lui Abdel Qader li se alătură ca să o conducă pe *hajje* Nazmiyeh. Aduseră bomboane și scrisori, deși Nazmiyeh nu putea să le ia cu ea și să le treacă de paza israeliană. Atiyeh o atinse pe mână, invocând limbajul lor intim, și își priviră degetele mișcându-se într-un dans străvechi înainte ca el să o sărute pe frunte.

— *Allah ma'ek, habibti*, zise el. Allah fie cu tine, iubita mea.

Autobuzul era plin, pe unele locuri fiind așezate câte două persoane, mamă și copil sau doi frați, amestecând somnul și nerăbdarea de a-și vedea rudele. Femei din diverse sate, care se întâlneau doar de două ori pe an în aceste călătorii, umpleau orele dezvăluind vești despre nașteri, scandaluri, căsătorii, decese, bârfe, rețete culinare. Copiii se jucau. Unii dintre ei deveneau prea neastâmpărați alergând prin autobuz și erau inevitabil plesniți de o mamă sau bunică, sătulă de zarva lor. *Hajje* Nazmiyeh mustră un băiețel care alerga încolo

și încoace pe culoar, răstindu-se la el să se potolească. La orizont se iveau unul după altul groaznicele puncte de control. Soldați tineri cu puști mari urcau și coborau din autobuz, cerând să vadă carduri de identitate, uneori silind pe toată lumea să coboare, să se alinieze lângă asta sau aia. Să aștepte. Și iar să aștepte. Să despacheteze ce cărau. Să aștepte. Să arate cardul de identitate. Să aștepte. Transpirau sau tremurau. Așteptau. Răspundeau la întrebări: De ce-ți acoperi părul? De ce-ți pierzi timpul supunându-te la asta? Ai gustat vreodată pulă evreiască? E ca o bomboană.

Unii soldați erau din cale-afară de politicoși, jenați de slujba lor. Unul îi dădu o gumă de mestecat unui fetițe:

— Îmi pare rău că trebuie să așteptați atât de mult, zise el.

Fetița zâmbi. Ochii mamei erau goi. Așteptau toate. Apoi fură din nou în autobuz și gândul de a-i vedea pe bărbații pe care îi iubeau amână umilirile. Însă nu pentru Nazmiyeh. Blocuri de ură se înălțau în interiorul ei, construind pe terenul vast al gândurilor închisori în care putea să-i bage pe soldații aceia și pe mamele lor fără inimă, ca să trăiască veșnic acolo în beznă.

După cinci ore, așteptau în fața închisorii. Intrară și merseră în camere mici, unde li se ordonă să se dezbrace. Așteptară împreună în goliciunea lor, încercând să-și țină ochii ațintiți la pereți sau la pardoseala de gresie. Însă nu și Nazmiyeh. Ea le cercetă pe celelalte femei și vorbi despre cât de puțin fermi erau sânii lor.

— Fie ca Allah să-i blesteme pe toți evreii pentru că i-au răpit bietului tău soț sucurile din merele alea coapte. Își ridică propriii sâni, spunând: Și ai mei obișnuiau să fie ridicați. Dar soțul și copilașii mei înfometați i-au supt până i-au secătuit.

Râse stânjenită, conștientă de remarcile ei nepotrivite și dezaprobându-le. Însă nimeni nu-i făcu vreun reproș. Femeile au dreptul să se descurce în felul lor în aceste momente. O altă femeie dezbrăcată de *hijab*, cu sâni ofiliți, lăsați și lipiți de corp, murmură o rugăciune cu pietate mecanică, cerându-i lui Allah putere pentru ea și iertare pentru *thalemeen*, opresori.

Fiecare femeie are dreptul să se descurce în felul ei în aceste momente, desigur. Dar nu așa.

— Taci din gură, femeie! zise Nazmiyeh, persiflările ei nervoase transformându-se în gheață. Să-i ierte? Femeie proastă! Ne-au furat viețile și viețile fiilor noștri. Stăm aici ca niște vaci gata să fie mulse sau futute, dacă au chef, și tu vrei ca Allah să-i ierte? Roagă-te ca El să-i ardă pe toți sau nu spune nimic suficient de tare să te aud, căci nu știu, zău, ce-o să fac, cu tot focul ce îmi arde acum în inimă. Trecem prin toate astea ca să ne vedem fiii. Nu-mi strica dispoziția.

Nazmiyeh fu recunoscătoare pentru acest nou dispreț iscat în mintea ei și îl depozită acolo unde fuseseră măsurătorile pentru sâni, pe care le folosea neîndemânatic încercând să umple locul umilit secătuit din pricina goliciunii și a unui detector de metale trecut printre picioare și peste trup de un soldat pe care nu-l privea ca pe un om. Femeia cu sâni ofiliți începu să plângă liniștit în timp ce altele o consolau și alungau diavolul uitându-se cu ochi dezaprobatori la Nazmiyeh – *a'ootho billah min al shaytan* – când o femeie-soldat aduse într-un cărucior o cutie mare cu hainele lor și, cu un gest al mâinii, le lăsă să se îmbrace.

Mai trecură două ore până când vizitatoarele fură chemate, una câte una, să-i vadă pe deținuți. Femeile săreau în picioare de parcă erau imponderabile și dispăreau după

grilajele și ușile de metal. Nazmiyeh sări când i se strigă numele și stătu la coadă ca să treacă de metal, lemn, arme, soldați, ziduri și detectoare de metal până când se putu așeza pe un scaun din plastic în fața unui geam gros cu sticlă murdară, prin care fiul ei se uita la ea. Era încă foarte chipeș. Părul îi era atins de cenușa vârstei și culoarea pământie a pielii arăta că are nevoie de soare. Și deși ochii lui cenușii se închiseseră la culoare și se adânciseră, adăpostiți de pleoape obosite, încă mocneau de viață. Timp de treizeci de minute minunate, Nazmiyeh se scăldă în chipul frumos al fiului ei. Îi privi buzele mișcându-se și îl auzi printr-un receptor pe care-l lipi tare de ureche, ca să-i simtă mai bine vocea. El își dădu binecuvântarea pentru căsătoria lui Alwan, își lipi palma de sticlă în dreptul mâinii mamei sale, zâmbi și o liniști dându-i asigurări că nu se lăsase cuprins de deznădejde. Nazmiyeh ținu ridicate fotografiile și el își miji ochii ca să vadă chipurile noilor nepoți și nepoate, ale fraților care creșteau și ale vechilor prieteni. Îi povesti mamei sale despre deținuți noi și vechi și despre unii deținuți politici legendari, dar nu vorbiră mai mult despre asta căci tot ce discutau era înregistrat. Indiferent de cum era vremea afară, în acea mică încăpere cu scaune din plastic și barieră din sticlă între mamă și fiu cerul era senin și aerul curat. Soarele strălucea, luna zâmbea și stelele sclipeau. Râurile curgeau curate și copacii dănțuiau în adierea vântului. Nazmiyeh absorbea tot cu lăcomie, memorând fiecare cuvânt al fiului ei. Fiecare notă de dragoste din ochii lui. Se concentra să înregistreze tot, ca să poată să le revadă în gând și să-i numere firele de păr din mustață, dacă voia. Să revadă versurile chipului său.

Se auzi sunetul alarmei, anunțând că timpul lor împreună s-a terminat. Mamă și fiu se îmbrățișară din priviri, păstrând în siguranța memoriei cele treizeci de minute.

Femeile fură controlate din nou înainte de a pleca. Goliciunea, cutia cu haine, detectoarele de metale, grilajele, ușile, zidurile și timpul irosit fură la fel, dar umilința trecuse. Stăteau în tăcerea propriului sine, în demnitatea cămăruțelor pe care și le construiau în inimă, cu scaune din plastic, sticlă murdară și cântece de dragoste. Rămaseră în acel spațiu în orele care urmară în autobuz, prin punctele de control și sub un cer care se întuneca. Copilul neastâmpărat care fusese mustrat de Nazmiyeh se ținu din nou de șotii în drum spre casă. De data asta Nazmiyeh zâmbi și îl trase lângă ea.

— Ești un băiat frumos, fiule. Poftim, zise ea, dându-i o bomboană din geantă.

30

Teta *Nazmiyeh și* jiddo *Atiyeh aveau un dans al mâinilor lor.* Teta *zicea că așa își spun unul altuia secretele. Eu nu eram născut încă, dar știu că mâinile lor au dansat în ziua în care s-au căsătorit părinții mei. Și știu că după nuntă mâinile lor s-au împletit într-o slabă presimțire*.

Asemenea tuturor nunților din tabără, cea a lui Alwan și Abdel Qader aduse sute de oaspeți și mii de privitori pe străzi și pe alei. Părea să fie multă curiozitate și nerăbdare pentru

această uniune. Două *zaffeh* distincte dansară pe străzi, unul ținând ridicată mireasa în alb pe un scaun și unul pentru mire, pe cal, atât scaunul, cât și calul fiind împodobiți cu flori și steaguri. Femeile și bărbații cântau și își înălțau rugăciunile spre cer, lăsând în urmă un curent fermecat ce se înălța spre balcoanele cu privitori ce mărgineau aleile.

Bucuria lui *hajje* Nazmiyeh fu mai mare decât toate. Ea dansă și cântă pe străzi. Dacă lumea n-ar fi fost obișnuită cu purtările ei obraznice și cu inima ei bună, ar fi fost scandalizată de o femeie în toată firea în *thobe* tradițional brodat care își scutura șoldurile în public. În schimb, oamenii aplaudară și cântară cu ea. Nazmiyeh ducea două fotografii înrămate – un portret al lui Mazen și o poză cu Mamdouh și Yasmine – și le ridica din când în când deasupra capului atunci când dansa, pentru a aduce familia absentă în mijlocul lor în singurul mod în care știa cum să facă asta.

Sperau că Mamdouh va ajunge la timp pentru nuntă din America. Primise în sfârșit actele pentru custodia totală de care avea nevoie pentru a părăsi țara cu nepoata lui, Nur. Se întorcea definitiv în Palestina cu cel mai nou membru al familiei lor. Din fotografiile pe care el le trimisese, Nazmiyeh fusese uluită să vadă că Nur moștenise ochii lui Mariam. Ținea o poză cu micuța Nur și plângea, crezând că Mariam trăia cumva în ea. Mamdouh mărturisise și că el credea că Nur vede culori, așa cum văzuse sora lor cu mulți ani în urmă, fapt care doar o intrigă și mai mult pe Nazmiyeh și îi spori nerăbdarea de a-și cunoaște nepoata. În sfârșit, totul se rezolva, așezându-se la locul potrivit. În dragoste.

Erau aproape opt ani de când Nazmiyeh îi văzuse pe fratele ei și pe Yasmine. Aceștia veniseră într-o vizită din cauza dorului nespus de casă și aduseseră două valize cu daruri din America. Când auzi chemarea *adan*-ului, Yasmine plânse. Închiseră ochii și traseră în piept mirosurile din *souq* și sorbiră briza de pe marea Gazei. Nazmiyeh se îngriji de ei cu drag și îi ținu aproape. Văduva bătrânului stupar venea și pleca în fiecare zi, gătind pentru ei. Nazmiyeh și Yasmine se țineau de mână ca școlărițele când mergeau și stăteau de vorbă până târziu nopțile. Fumau narghilele în fiecare după-amiază și își umpleau orele retrăind povești despre oameni și locuri dintr-o vreme aflată chiar sub pielea subțire a pleoapelor. Nepoții lui Nazmiyeh, nu cu mult mai tineri decât Alwan, care era încă o tânără, ascultau cu aviditate acele povești, protestând când mamele lor trăgeau de ei să plece acasă, iar apoi visând la Beit Daras. La un râu. La o femeie care vorbea cu un duh și la o fată pe nume Mariam care a învățat singură să citească.

Când sosi ziua inevitabilă a plecării lor, familia fu de neconsolat. Mamdouh și Yasmine ar fi rămas și nu s-ar fi întors niciodată în America de n-ar fi fost fiul lor, care refuzase să vină înapoi cu ei. Era la facultate și logodit cu o spanioloaică. Atât Nazmiyeh, cât și Yasmine se rugară fierbinte pentru o despărțire grabnică. Fiul lor, Mhammad, fusese în Gaza înainte ca Alwan să poată să își amintească. Nu știa sau nu voia să vorbească arabă și se plângea de toate, de la mâncare la ceea ce lui i se părea o lipsă de igienă. Frații lui Alwan au vrut să-i dea o bătaie binemeritată, dar a intervenit Nazmiyeh, deși mai apoi a regretat. „Asta se întâmplă când ai un singur copil. Nu e bătut de părinți și de frați până iese

răutatea din el. Ar fi trebuit să-i las pe băieții noștri să-l caftească. I-ar fi prins bine“, îi zisese ea lui Atiyeh.

În anii de după acea vizită, fiul lor se căsători cu femeia hispanică și avu o fiică, Nur. Cancerul lui Yasmine reveni și în curând ea muri. Apoi muri Mhammad într-un accident de mașină și Mamdouh se plecă recunoscător în fața lui Allah pentru că o scutise pe iubita lui Yasmine de durerea pierderii singurului ei copil. Atunci se hotărî Mamdouh să se întoarcă definitiv în Gaza, dar nu fără Nur. „Vino acasă, frate“, se rugase Nazmiyeh. „Nu există demnitate în viață sau moarte departe de căminul și familia ta.“

Obținerea custodiei lui Nur durase câțiva ani și îl costase toți banii lui și îndelungate proceduri juridice. Atunci când în cele din urmă o dobândi, fericirea lui Nazmiyeh fu la fel de mare ca porțile de intrare la Domnul. Acum, singura ei fiică urma să se mărite, fratele ei venea în sfârșit acasă, aducând-o pe Nur, singura ei nepoată de frate, în care poate că trăia spiritul lui Mariam – și într-o bună zi, era sigură de asta, Allah avea să-l aducă acasă și pe Mazen. *Allahu akbar!*

Deși Nazmiyeh fu dezamăgită când fratele ei sună să spună că s-a îmbolnăvit și că trebuia să-și amâne călătoria, nu se îngrijoră prea tare. El o asigură că reunirea lor va avea loc în scurt timp. Ea propuse amânarea nunții, dar Mamdouh insistă ca totul să se desfășoare așa cum era plănuit; urma să ajungă și el acolo destul de curând. „*Inshallah*, familia noastră va fi din nou întreagă.“

La puțin timp după nuntă, Mamdouh începu să sune de câteva ori pe săptămână. Era la spital și, deși încerca să o asigure pe Nazmiyeh că totul va fi bine, ea simțea altceva.

Avea o infecție pulmonară, zicea el. Infecțiile dispar întotdeauna cu antibiotice. Zicea că va fi acasă în curând. Exilul lui îndelungat avea să se termine. Exilul, zicea el, îi furase totul. Extirpase din singurul său fiu căminul, originea și limba. I-o luase pe Yasmine. Exilul îl făcuse un bătrân într-un loc care nu-i devenise niciodată familiar. Însă viața fusese și îndurătoare, căci avea un dar în această nepoată minunată, care se putea întoarce acum acasă în Gaza cu el. Ea știa deja să vorbească araba și pofta ei să asculte povești despre Palestina era nemărginită. Făceau o carte împreună, cu toate lucrurile pe care le iubeau.

— Se numește *Eu și jiddo*, îi spuse el surorii sale.

— Fie ca Dumnezeu să vă țină pe amândoi în palmele iubirii și să-ți prelungească viața, frate, ca să-i fii și tată, și bunic, răspunsese Nazmiyeh, dar în inima ei voia să întrebe ce era cu graba asta pentru asemenea nostalgie.

Apoi apelurile telefonice încetară.

Nazmiyeh forma numărul lui, dar auzea doar un mesaj automat în engleză, pe care nu putea să-l înțeleagă. O rugă pe Alwan să încerce și obținu același efect, apoi îi ceru unuia dintre fiii ei să încerce, crezând că ea și Alwan formau greșit. El primi același mesaj și Nazmiyeh ieși val-vârtej, înjurându-și copiii pentru incapacitatea lor de a îndeplini sarcina cea mai simplă de a telefona cuiva. Se scula de mai multe ori noaptea pentru a verifica telefonul galben din camera mare. Apoi își făcea un pat improvizat, dintr-o rogojină și o pernă, lângă telefonul galben și dormea în camera mare, trezindu-se tot timpul ca să verifice dacă telefonul are ton. Visa că Mamdouh sună și se scula agățându-se de fumul acelui vis, încercând să-l transforme în realitate prin puterea voinței. În timpul

meselor, trăgea telefonul lângă ea. Când unul dintre nepoți se lăudă cu carnetul de note, ea îi ceru imediat să încerce să formeze numărul de telefon al fratelui ei.

— Ești cel mai deștept dintre toți. Sunt sigură că poți să formezi corect, zise ea.

Băiatul de numai 11 ani privi roată la adulții la fel de uimiți ca el în timp ce forma numărul pe discul rotativ, câte o cifră pe rând.

— E în regulă, fiule. O să încercăm întruna și până la urmă o să dea rezultat, zise ea la auzul acelui afurisit de mesaj automat american, și luă telefonul înapoi, verificând din nou receptorul ca să se asigure că are ton.

În cele din urmă, telefonul galben sună. Nazmiyeh, două dintre nurorile ei și proaspăt căsătorita Alwan erau la piața locală, cumpărând fructe și legume pentru masa lor de *jomaa* de a doua zi. Consimțise să-și părăsească telefonul galben pentru că *Abu* Bara'a, negustorul de mirodenii, avea un telefon roșu. Atiyeh promisese că va ruga să încerce acolo pe oricine suna la ei și se grăbea spre piață când sună telefonul roșu. Un *Abu* Bara'a cu aer neîncrezător îi dădu receptorul lui Nazmiyeh, care era așezată în magazinul lui și bea ceai. Ochii lui Nazmiyeh se măriră și urlă ca toată lumea care putea auzi să facă liniște în timp ce răspundea.

— Mamdouuuh, Mamdouuuh! Tu ești, frate? Mamdouh? Acele clipe apărură pe chipul ei ca un zâmbet de neînchipuit și când trecură, zâmbetul dispăru. Cerul se prăbuși, Beit Daras se prăbuși. Nazmiyeh căzu în genunchi fără vlagă pe podea. Își ținea fața în mâini.

Din adâncul trupului lui Nazmiyeh, alături de care erau fiica și nurorile ei, în hărmălaia pieței se propagară, ca niște

unde, cercuri concentrice de tăcere. Negustorii își părăsiră clienții ca să se uite neputincioși, iar agitația tocmelilor se transformă în șoapte abia auzite cum că *hajje* Nazmiyeh a primit Telefonul și că vestea pe care i-a adus-o era cea de care se temuseră cu toții.

Apelul telefonic era de la un vechi prieten al lui Mamdouh din California. Era un palestinian care îl cunoscuse pe Mamdouh de când sosise prima oară în Statele Unite. Nazmiyeh știa de el și chiar mai vorbiseră o dată la telefon, când Mamdouh și Yasmine o sunaseră cu ani înainte. Omul era profund întristat și regreta că trebuie să dea un asemenea telefon. Exista un pachet cu lucruri personale ale lui Mamdouh care nu putea fi păstrat la Nur pentru că era prea mică. Promise să trimită pachetul pe care îl primise de la Protecția Copilului. Mamdouh îl rugase să se asigure că Nur va fi trimisă în Gaza să trăiască alături de familie, nu în plasament familial, însă Nur era în acel moment pe cale de a se muta la mama ei. El nu mai putea să facă nimic. Nazmiyeh auzi lacrimi în cuvintele lui. Nu exista posibilitatea de a o scoate pe Nur din țară. El era sigur că Nur e crescută în religia creștină. Mama lui Nur nu îi dădea voie să stea de vorbă cu fetița.

— Sunt un om bătrân. Un străin. Mi-aș dori să pot face mai mult, zise el.

Nazmiyeh ședea în locul acela de pe pământ și greutatea durerii ei unelti parcă cu gravitația, prăbușind-o și mai mult, transformând-o într-un trup de tăcere densă.

— Ce se întâmplă? șopti o femeie din mulțime.

— *Hajje* Nazmiyeh a primit telefonul. *Enna lillah wa inna elayhi raji'oon*. Fie ca El să aibă milă de sufletul fratelui ei,

răspunse cineva.

31

Mama mea iubea simplu și trăia de parcă privea lumea prin fantele unei draperii. Lumea credea că pietatea o făcea să poarte niqab-*ul când era tânără, dar ea o făcea pentru a-și desăvârși invizibilitatea – pentru a lua draperiile cu ea în timp ce își străbătea propria viață. Însă tatăl meu a văzut-o. A pășit în spatele draperiei și a iubit-o acolo. Când ea hotărî să-și dea jos* niqab-*ul, lumea crezu că era din cauza cicălelii* tetei *Nazmiyeh. De fapt, era pentru* baba*. El nu i-a cerut niciodată asta, dar ea știa că el voia chezășia chipului ei, al întregului ei chip, în toate spațiile din viața lui.*

Anii îi aduseră lui Alwan câteva pierderi de sarcină și un copil născut mort. Aduseră exproprierea pământului și coloniști israelieni și mai mulți soldați. Așezările exclusiv evreiești și punctele de control hărtăneau dealurile, iar soarta excava pântecul lui Alwan. Deși primii ani ai căsniciei ei cu Abdel Qader fură plini de speranță, iubire și încântare, pe la colțuri începură să se acumuleze umbre, iar ochii dezaprobatori ai mamei lui stăruiau asupra pântecului ei gol. Pustiul pântecului se mări până când îi ocupă toate gândurile și umplu camerele în care stătea.

— Înțeleg dacă vrei să-ți iei încă o soție, dragul meu. Te rog doar să nu divorțezi de mine, îi zise ea la cinci ani după nunta

lor.

— În viață primim doar ce vrea Allah, *habibti*. Hai să lăsăm asta în mâinile Lui deocamdată, zise Abdel Qader.

El se gândise, de fapt, la chestiunea unei a doua soții, mai mult din cauză că mama lui devenea din ce în ce mai gălăgioasă și-i deplângea soarta fără copii. Însă el se temea că s-ar putea ca problema să fie chiar sămânța lui, nu pântecul lui Alwan. În acea perioadă, Abdel Qader consimți să se mute în casa familiei lui Alwan. Frații ei își construiseră locuințele în apropiere și unul își făcuse casa construind un nou etaj pe casa părintească. În casă locuiau acum doar părinții lui Alwan și dormitorul ei era încă liber. Alegerea de a locui acolo le aduse amândurora vigoare și optimism. Cândva pe parcurs, în locurile tăcute ale inimii, care nu cunosc cuvinte, apăruse hotărârea pură că vor fi mulțumiți cu vrerea lui Allah. Primiră această acceptare a sorții în limbajul conjugal al intimității. Fu nerostită, dar înțeleasă din felul în care făcură dragoste în prima lor noapte în fostul pat al lui Alwan – detașați de așteptări, pasionați. Alwan o văzu în ochii soțului ei și plânse de plăcere. Abdel Qader o ținu strâns în brațe, o mângâie puternic, o sărută adânc. Era o foame, aproape violentă, care trezi în ea o poftă nefamiliară și nereținută. Se consumară unul pe altul în noaptea aceea și își ciopliră cu gura, dinții și unghiile locuri de refugiu unul în celălalt, unde își lăsară bucăți din inimă în trupul celuilalt.

Se întâmplă din nou ca Alwan să rămână însărcinată, dar nu îndrăzniră să spere. Burta ei continuă să crească, nestânjenită de gândul nașterii, chiar și în luna a noua de graviditate. Atiyeh și Abdel Qader erau pe mare când Alwan a intrat în travaliu, dar ea îi interzise mamei ei să le trimită

vorbă. Voia să-și cruțe soțul, să suporte singură dezamăgirea. Refuză să meargă la spital, insistând asupra intimității într-un alt ceas de necaz. Așa că Nazmiyeh chemă moașa și împreună aduseră pe lume un băiețel, după numai patru ore de travaliu.

Așa m-am născut eu. Pe 27 decembrie 1998, cu trei săptămâni înainte de următoarea vizită programată a tetei *la* khalo *Mazen.*

32

Nu știu cine mi-a pus numele sau când. Mariam mă numea Khaled, dar nu știu dacă eu i-am spus că așa mă cheamă sau dacă ea îmi zicea așa pentru ca teta *să-i pună numele lui Khaled când m-am născut eu. În felul ăsta, Mariam a fost cea care mi-a pus numele înainte să mă nasc, după ce m-am dus în albastru la vârsta de zece ani. Știu că nu are sens. Îmi pare rău că nu pot s-o spun în nici un alt fel.*

Nazmiyeh îl ridică pe nepoțelul care plângea și inima lui Alwan fu cuprinsă de durere când zări fața copleșită a mamei ei.

— Ce-i cu el? vru Alwan să știe.

Nazmiyeh se uită la fiica ei, apoi din nou la bebeluș.

— Khaled. Pune-i numele de Khaled. E un băiețel sănătos și frumos, zise Nazmiyeh, punându-și nepotul la pieptul fiicei ei. *Allahu akbar!*

Peste măsură de bucuroasă, Alwan își luă băiatul atât de drag. Îi plăcea numele, dar stărui ca ei să îl aștepte pe Abdel Qader.

Nazmiyeh trimise de îndată vorbă după Atiyeh și Abdel Qader, să se întoarcă. Vestea ajunse mai întâi la cei mai apropiați și în curând casa lor fu ticsită de prieteni și rude. Veniră frații lui Alwan, familiile lor și socrii și rudele prin alianță, precum și frații și surorile lui Abdel Qader și familiile lor. Soacra lui Alwan lăsă la o parte bosumflarea și veni plină de veselie. Vecinii se îngrămădiră să vadă. *Allahu akbar!* ziceau toți. Felicitări, Allah să binecuvânteze și să apere copilul ăsta. Allah e atoateștiutor și plin de îndurare. Și pe când se învârteau, revărsându-se afară pe alei, li se dădu voie să o vadă un moment pe Alwan, dar nu și pe bebelușul Khaled. *Hajje* Nazmiyeh interzise oricui să îl vadă sau să-l țină în brațe pe Khaled, mai puțin soacrei și mai târziu lui Atiyeh și lui Abdel Qader. Susținea că din cauza microbilor, dar de fapt îi era frică să nu ispitească soarta. Se temea de blestemul *hassad*-ului, răutatea privirilor fierbinți, invidioase. Până când nu putea să-i pună nepotului un talisman albastru pentru a alunga deochiul și să recite deasupra lui versetele protectoare din Coran, nu avea să le permită altora să se apropie de el.

Atiyeh și Abdel Qader reveniră pe uscat cât de repede putură. Pe când sosiră ei, casa era plină și numele Khaled se fixase, deși Abdel Qader plănuise inițial să-i pună numele Mhammad, după tatăl său.

Abdel Qader își luă băiatul în brațe, cu ochii în lacrimi, și ceilalți părăsiră camera, făcând loc pentru reunirea noii familii. Într-o solitudine tandră creată de ei înșiși, Alwan și Abdel Qader se minunară de bebelușul lor, îi inspectară

cordonul ombilical retezat, îl slăviră glumeț pe Allah pentru înzestrarea sănătoasă dintre picioare, îl priviră cum sugea de la sânul lui Alwan, îl sărutară și îi inspirară parfumul și aduseră mulțumiri nemărginite pentru generozitatea lui Allah. *Allahu akbar*.

Potrivit obiceiului arab, al doilea nume al lui Khaled fu numele tatălui său, al treilea nume al său fu cel al bunicului și tot așa, urmate de numele de familie. Așa că el era Khaled Abdel Qader Mhammad Ghassan Maqademeh. Și întocmai cum copiii își iau numele de la tații și bunicii lor, ei la rândul lor își numesc părinții. Astfel, începând din acea zi, Abdel Qader deveni cunoscut ca *Abu* Khaled și Alwan fu *Um* Khaled.

33

Teta *Nazmiyeh a fost cea care mi-a tăiat cordonul ombilical. Zicea că a știut că voi fi nepotul ei preferat din clipa în care m-a ținut în brațe. Însă acesta era secretul nostru și eu l-am păstrat*.

Când s-a născut Khaled, fiul lui Alwan și al lui Abdel Qader, *hajje* Nazmiyeh s-a gândit că acesta se afla în lume de mult mai mult timp. Ea a fost prima care a apucat să se uite bine la el. Ținându-și în brațe nepotul nou-născut în numele lui Allah cel îndurător și iertător, aproape că l-a scăpat din brațe când a zărit smocul de păr alb din creștetul coamei sale negre, aducându-și aminte de cuvintele lui Mariam: *Khaled are o șuviță albă în păr*. Allah e atoateștiutor și misterios în căile

Sale. Ea încercă să se gândească la ce ar putea însemna asta, dar se împotmoli și se încurcă în propriile-i gânduri. „Bătrână proastă“ fură ultimele ei vorbe față de ea însăși în această chestiune, dar asta n-a împiedicat-o, peste ani, când Khaled a învățat să vorbească, să-l întrebe dacă cunoștea sau visa o fată pe nume Mariam.

— Nu, era răspunsul constant, indiferent cât de meșteșugit era formulată întrebarea.

În ciuda abuzului în creștere al coloniilor israeliene și a turnurilor de pază amenințătoare, familia își ducea zilele susținută de darurile mării, de treburile cotidiene, de zvonuri și bârfe, de politică și sfidare și de iubire. Cum toți fiii lui *hajje* Nazmiyeh se căsătoriră și începură să aibă copii, ea era înconjurată zilnic de un regiment de nepoți care o îmbrățișau și se întreceau pentru dragostea ei. Erau verișori care se certau, luptau și se uneau în funcție de prietenii de moment ale mamelor lor, ale căror gelozii și certuri ofereau un peisaj schimbător al alianțelor. Războaiele nurorilor erau uneori explozii de blesteme și alteori aisberguri care erau târâte în bucătăria lui *hajje* Nazmiyeh în zilele de vineri, când se strângeau toți pentru masa în familie *jomaa* de după rugăciunile de la amiază. Și așa cum aceste reuniuni *jomaa* erau prilejuri pentru tratate de pace, ele erau în egală măsură și câmpuri de bătălie, unde pe deasupra mobilei erau azvârlite remarci usturătoare și priviri pline de bucurie malițioasă, unde ochii se dădeau peste cap, frunțile se încruntau și se bătea din picioare. Însă existau limite pe care nu cutezau să le încalce. Numele lui Allah nu putea fi invocat niciodată decât cu respect, nu erau permise înjurăturile vulgare și *hajje*

Nazmiyeh avea întotdeauna ultimul cuvânt, iar autoritatea ei era absolută în disputele familiale.

Jomaa ghada de la *hajje* Nazmiyeh dădea tonul pentru restul săptămânii. Când una dintre cumnate veni etalând o rochie nouă – „Soțul meu mi-a cumpărat-o fără nici un motiv“ – celelalte au stat bosumflate zile în șir, întrebându-și soții: „De ce nu poți să fii și tu ca fratele tău și să-mi cumperi cadouri din când în când fără nici un motiv?“.

La fel se întâmpla cu mobila nouă și aparatura electrocasnică nouă. Se întâmpla suficient de des încât, până la urmă, frații s-au rugat unul pe altul să se asigure că soțiile lor nu vor provoca astfel de dezordine plină de gelozie. Dar în zadar. Când una dintre ele rămase gravidă, Nazmiyeh le zise în glumă celorlalte soții:

— Se pare că restul fiilor mei vor fi fericiți în săptămânile următoare, căci știu că și voi, celelalte, veți încerca să rămâneți însărcinate.

Alwan își imploră mama să nu mai vorbească așa, zicându-i:

— Ar putea să creadă că vorbești serios.

— Cine a zis că nu vorbesc serios, fata mea? rânji Nazmiyeh. Așteaptă numai. Peste câteva săptămâni, cel puțin două dintre ele vor veni să spună că sunt însărcinate.

Alwan citi mai des din Coran, ca pentru a îmblânzi vorbele scandaloase ale mamei ei. În războaiele casnice dintre cumnate, Alwan era teren neutru. Nimic din firea ei nu le provoca pe celelalte. Ea era singura fiică a lui *hajje* Nazmiyeh, nu foarte atrăgătoare, și avea un singur fiu și un soț ciudat și retras. Era, de asemenea, cea mai apropiată de *hajje* Nazmiyeh, liantul care îi ținea laolaltă pe toți frații și le silea

pe neveste să-și împartă viața și copiii una cu alta. *Hajje* Nazmiyeh era matroana plină de vorbe de duh pe care celelalte matroane o iubeau și o urau în egală măsură. Era, poate, singura la care se făcea referire folosindu-i-se prenumele. Față de toate celelalte mame se folosea forma de adresare *Um* cutare sau *Um* cutare. Faptul că Nazmiyeh nu era identificată în funcție de relația ei cu altcineva nu era un semn de lipsă de respect, ci o mărturie a forței ființei ei, care era un amestec de sfidare, maternitate, bunătate, sexualitate și îndrăzneală obraznică. Nici un fiu sau soț nu putea să o redenumească. Oamenii erau atrași de ea. Copiii și nepoții o îndrăgeau și îi sărutau mâinile la venire și la plecare. Era soacra care își învăța proaspetele nurori să gătească mâncărurile așa cum le plăceau soților lor. Le făcea pe toate să roșească cu întrebările ei. „Fiul meu știe ce face în pat? Dacă nu știe, să nu-ți fie teamă să-l înveți.“ Le făcea să râdă. Iar când aveau nevoie să plângă, găseau un loc iubitor pe umărul ei. Fără să-și dea seama, aceste femei care credeau că se antipatizează una pe alta deveniră unite ca niște surori sub ochii lui *hajje* Nazmiyeh, iar asta se dovedea în momentele dificile, cum a fost ziua în care *hajje* Nazmiyeh a primit telefonul despre fratele ei sau în anii care urmară, când cerul s-a năruit, revărsând moarte pe acoperișurile lor.

34

Nimeni nu băgă de seamă primul meu „episod“, când am intrat și am ieșit din albastrul tăcut. Era o zi ca oricare alta. Aveam poate șase ani, mergeam pe jos la școală cu verișorii și prietenii mei când coloniștii coborâră de unde stăteau cocoțați. Femei evreice care împingeau cărucioarele bebelușilor lor, cu copiii mai mari mergând pe lângă ele. Am observat imediat veninul triumfător al bătăușilor ieșiți să se distreze. Ne-am împrăștiat toți care încotro să ne adăpostim, în timp ce copiii coloniști, sub supravegherea mamelor, azvârleau în noi cu pietre și sticle sparte. Chiar înainte ca lumea să mă îmbibe într-un albastru tăcut, am simțit umezeala fierbinte a șuvoiului urinei mele coborându-se în pantaloni, pe picior. Următorul lucru pe care mi-l aduc aminte e verișorul meu, care mă mustruluia în timp ce ne îngrămădeam după un bolovan: „Data viitoare, nu sta pe loc ca un măgar prost. Dacă nu te trăgeam eu de acolo, evreii te-ar fi nimerit“.

A venit ziua în care Israelul și-a luat înapoi coloniștii. Lumea zicea că e ca și cum Israelul și-ar fi tăiat un membru de dragul păcii. Palestinienii din Gaza traseră aer printre dinți și își dădură ochii peste cap. Ca să vezi, ziceau ei. Fură întruna, omoară și schilodesc și se cred curajoși nevoie mare că îl dau înapoi după ce au secătuit pământul de apă curată și hrană. Să-i ia dracu’, ziceau ei, cutreierând locurile acum revigorante unde fuseseră coloniștii. *Hajje* Nazmiyeh reîncepu să vorbească cu Mariam, cerând semne. Nu știa pentru ce. Ea avertiză că o sărbătoare atât de mare nu e bună.

— Lumina va naște umbre, le reaminti ea oamenilor.

Curând după aceea, Atiyeh muri liniștit în somn. Nu fu ceva neașteptat, căci el căpătase deja trăsăturile muribunzilor – răbdare nesfârșită și înțelepciune adâncă, picioare târșâite, mâini tremurătoare și zâmbete la întâmplare. Uneori, fără nici o provocare aparentă, mâinile lui și ale lui Nazmiyeh se găseau una pe alta – când se uitau la televizor, când mâncau, când strângeau masa ori în pat – și degetele lor își începeau tangoul intim fără vârstă, născut cu atât de mult timp în urmă din dorul interzis în mijlocul rămășițelor unui castel-citadelă dispărut. Știau amândoi că sfârșitul e aproape, dar nu vorbeau niciodată despre el decât în dansul tăcut al mâinilor lor. Cu toate acestea, moartea lui fu devastatoare. A făcut brusc din Nazmiyeh o femeie bătrână, tinerețea pe care ea o petrecuse în iubire fiind îngropată acum într-un mormânt. Nazmiyeh își scoase eșarfa colorată și legă în locul ei durerea neagră. Își privi cu nostalgie temătoare fiii spălându-și, purtându-și și îngropându-și tatăl. Ei se adunară în jurul mamei lor și îi sărutară picioarele în timp ce din boxe răsuna Coranul, melodia sa hipnotică unduind prin trupurile îndoliaților. Oamenii veniră să-și prezinte condoleanțele și plecară respectuoși.

În jurul ritmului lent al acestei morți în familie, facțiunile palestiniene se luptau între ele și când facțiunea mai puțin conciliantă față de Israel câștigă, Israelul închise și izolă toată Gaza, împiedicând chiar și accesul la mare.

Începând din ziua aceea, *hajje* Nazmiyeh se îmbrăcă în negrul alinător al văduviei și nu mai adăugă niciodată culoare, exceptând cusăturile brodate ale tradiției de pe *thobe*. Abdel Qader sărută mâna soacrei sale, rugându-l pe Allah să

adauge mulți ani vieții ei, și din marea care trăia înăuntrul lui zise:

— Cel puțin *Abu* Mazen a murit de moarte bună.

Măcar nu îl omorâseră sioniștii.

35

O fată din America pe nume Rachel Corrie veni să trăiască în Gaza. Frumusețea ei ne-a emoționat pe toți. Toți cei unsprezece milioane de palestinieni din întreaga lume. Într-o scrisoare pe care a scris-o din Gaza către mama ei în America, ea a zis: „Am petrecut mult timp scriind despre cât am fost de dezamăgită să descopăr, oarecum la prima mână, cât de mult rău încă suntem capabili să facem… Descopăr, de asemenea, forța și capacitatea elementară a oamenilor de a rămâne umani în cele mai grele împrejurări… Cred că demnitate este cuvântul.“

Alwan, *Um* Khaled, avu încă o sarcină în 2003, care avansă destul de mult pentru a se putea identifica sexul înainte să o piardă. Soțul ei le tot spunea tovarășilor de pescuit că va avea o fată. Și de aceea se învinui Abdel Qader pe sine pentru pierderea sarcinii. Vorbise cu autoritate despre lucruri care sunt exclusiv ale lui Allah. A jelit, însă în curând s-a resemnat, cu obișnuita-i renunțare în fața voinței lui Allah.

— N-a fost soarta noastră să avem copilul ăsta, *Um* Khaled, încercă Abdel Qader să își consoleze soția. Vom încerca din

nou. *Inshallah*, vom avea o Rachel a noastră, *habibti*, zise el, pe când căuta iertarea lui Allah.

Alwan își făcu curaj și protestă:

— Toată lumea pune fiicelor numele Rachel, *Abu* Khaled. Nu vreau numele ăsta. Nici măcar nu e arab și nu știm ce înseamnă, de fapt, numele ăsta englezesc.

— Alwan, am convenit. Tu ai pus numele primului copil. Eu voi pune numele următorului, zise el, sigur de victorie în această neînțelegere conjugală.

Alwan nu mai spuse nimic.

— Crede-mă, *Um* Khaled. Indiferent ce înseamnă numele în engleză, aici înseamnă puritate a inimii, credință neștirbită și curaj profund.

— *Abu* Khaled, hai să nu punem nume unui copil pe care nici măcar nu-l avem încă. Aduce ghinion.

El consimți din toată inima, îmbrățișându-și soția.

36

Odată, baba *se întoarse ducând marea în părul ud și hainele ude leoarcă. În ziua aceea, mama mă trimisese să fac troc cu vecinii: o lămâie și usturoi pentru cepele pe care eu și* teta *le-am tocat apoi pentru mâncarea noastră. Un an mai târziu, când am plecat definitiv în albastru, Suleiman m-a dus înapoi în timp să fiu martor la ceea ce se petrecuse în ziua aceea în mare. Și, în întoarcerea înapoi, noi am devenit parte din acea zi. Noi, eu și*

Suleiman, am fost cei care ademeniseră peștele în ape mai puțin adânci.

Abdel Qader își luă într-o zi un rămas-bun simplu de la mare. Mediterana era calmă și cerul nemărginit. El și tovarășii lui pescari inspirară întinderea în timp ce ajungeau la limitele celor trei mile marine impuse de Israel. Asta era depărtarea maximă permisă înainte să se tragă cu canonierele în ei, așa că aruncară plasele în apă și așteptară. În barca lui Abdel Qader erau patru oameni și Murad, vărul lui, scoase un pachet de cărți de joc, uzat și soios din cauza numeroaselor jocuri de *Tarneeb* în aerul sărat și umed al mării.

Pescarii se luară peste picior în lumea bărbaților aflați pe mare, cu țigările atârnând în colțul gurii, cu chipurile aspre, nebărbierite, la soare, o frăție mulțumită pe o imensitate tăcută, așteptând ca aceasta să le aducă ce aveau nevoie ca să trăiască. Stătură așa ore în șir înainte să strângă plasele cu pești mici. Știau că, atât de aproape de țărm, captura nu va fi bogată, dar îi mulțumiră lui Allah pentru ceea ce aveau în timp ce un morman de creaturi marine luceau zvârcolindu-se la soare. Aruncară din nou plasele și de astă dată prinseră un miracol. Biban de mare, epinefel, plătică, *snapper*, barbun, chefal, sardină, ton. Pescarilor mai că nu le venea să creadă. De unde veneau toți peștii ăia? Rugăciuni care primiseră răspuns, căile misterioase ale milei lui Allah. Iar strigătele entuziaste ale pescarilor din bărcile de peste tot umplură aerul de deasupra apei.

Exaltarea de pe mare amuți brusc când nave israeliene se îndreptară cu viteză către mica flotă de vase de pescuit răspândite în largul țărmului Gazei. Majoritatea bărcilor își

strânseră iute plasele și plecară în viteză spre uscat cu norocul lor. Abdel Qader și tovarășii săi erau cel mai aproape de navă și nu putură să fugă de vasul israelian care se îndrepta spre ei. Pe când stăteau și își împătureau plasele, unul dintre pescari exclamă:

— Verificați să nu fi plutit dincolo de cele trei mile!

— Suntem în regulă. Stai calm. N-am greșit cu nimic, zise Abdel Qader, și, deodată, marea deveni o cămăruță cu un mic vas de pescuit, o navă și fără ferestre sau uși. Abdel Qader strigă peste apă: Nu suntem dincolo de cele trei mile.

Soldații râseră și traseră, făcând o gaură în ambarcațiune. Pescarii se grăbiră să o astupe.

— Ziceți că vreți libertate, dar voi oprimați peștii, zise râzând un soldat. Poate că ar trebui să vă încurcăm într-o plasă ca să vă arătăm cum se simt ei.

Le ordonară pescarilor să își arunce captura înapoi în mare și priviră cu toții creaturile acelea marine îndepărtându-se înot. Pe urmă, soldații îi puseră pe bărbați să se dezbrace, să se dea jos din barcă și să numere până la o sută în timp ce călcau apa. Când terminară, soldații le ordonară să ia numărătoarea de la capăt. Detaliile precise ale cruzimii le ușurau lâncezeala patrulării pe mare; astfel că soldații se amuzau, dar apoi se plictisiră, deși așteptaseră și puseseră pariuri în timp ce pescarii numărau în apă.

Abdel Qader și vărul său, Murad, erau flancați de doi dintre tovarășii lor, *Abu* Michele, un creștin, și *Abu* al Banat, un bărbat care avea șase fiice, dar nici un băiat. Lumea îi zicea „tatăl fetelor“. El fu primul care muri de epuizare și, pe când se scufunda, niște soldați chiuiră în timp ce alții le plăteau banii datorați în urma pariului. Abdel Qader și *Abu*

Michele încercară să-l țină la suprafață, dar abia erau în stare să se țină pe ei.

— Aveți milă! Avem copii și familii, se rugă de ei Abdel Qader.

Murad închise tăcut ochii și se topi în mare ca disperarea, apoi unul dintre soldați ochi și îl împușcă în umăr pe *Abu* Michele. Abdel Qader rosti *shehadeh*, pregătindu-se să-și întâmpine sfârșitul. Însă soldații terminaseră. Plecară în viteză, siajul din urma navei lor lovindu-se de rămășițele bărcii. Abdel Qader își relaxă corpul și îl lăsă să alunece prin apă, ținându-și respirația, alungând impulsul de a inspira apă adânc în plămâni, până când o mână se întinse după el. Urcă spre suprafață și ieși din apă trăgând zgomotos o gură de aer. *Abu* Michele plutea lângă el, aproape leșinat.

— Nu mă lăsa să mor, *Abu* Khaled, îi zise el.

Câteva familii din Khan Younis făceau grătar, la un picnic pe plajă, când unii dintre copii veniră gâfâind din apă, arătând spre ceva din depărtare. Adulții se ridicară în picioare, mijindu-și ochii pentru a desluși formele care se apropiau. Era cel puțin un bărbat, aflat în necaz. Zăriră mâini care se agitau în aer, apoi auziră strigătele de ajutor ale omului. Doi tineri din familie săriseră deja în apă, înotând ca să-l salveze. Mai aproape, văzură încă unul, rănit, care se agăța de rămășițele din lemn a ceea ce era probabil o barcă. Alții plonjară în apă cu câteva *abaya* pentru a-i acoperi pe bărbații dezbrăcați înainte de a ieși șchiopătând din apă. Bărbatul rănit fusese împușcat în umăr, pierduse sânge și era inconștient. Îl duseră în grabă la spital. Acolo, îi chestionară pe bărbați.

— Cum te cheamă, frate? întrebă cineva.

— Abdel Qader, *Abu* Khaled, zise bărbatul, și mai adăugă doar atât: Suntem pescari. Au venit evreii. Mai erau încă doi cu noi, s-au întors în marea Domnului. Acum trebuie să mă duc să le spun familiilor lor. Mă voi întoarce după prietenul meu cu familia lui.

37

Când muri jiddo *Atiyeh,* baba *stătu în primul rând al șirurilor de rugăciune pentru cel răposat. Ca toți ceilalți, el le zise mamei și* tetei*: „Fie ca anii rămași lui să fie adăugați anilor voștri“. Iar când am fost doar noi acasă seara, când fuma o narghilea, când își expiră gândurile într-un nor de fum care se zgâi înapoi la el,* baba *zise: „Mă bucur că* Ammi *Atiyeh a murit de bătrânețe. E o binecuvântare să mori de moarte bună“.*

Nu exista de lucru în regiune. Asediul Israelului asupra Gazei duse la o creștere a șomajului la 80% și în rândul noii generații începu să se furișeze încet malnutriția. Abdel Qader se alătură numărului crescând de bărbați fără slujbă, care se strângeau în fiecare dimineață în cartierele lor. Aceștia erau muncitori, obișnuiți să se scoale înainte de răsăritul soarelui pentru a aștepta la cozile de la punctele de control israeliene ca să ajungă la slujbele lor. Erau bărbați cu mâini mari, bătătorite, cu unghii rupte și cu cicatricile muncii grele. Cu spinări puternice, chiar dacă nu tinere. Se adunau, îndemnați

de imboldul obiceiului celor care câștigă pâinea de a-și părăsi familiile devreme și a se întoarce târziu, obosiți și mândri de orele de trudă zdrobitoare. Se adunau ca să scape de rușinea trândăviei. Ca să evite privirile copiilor lor înfometați. Puțini dintre ei stăteau vreodată la cozile pentru rații ale ONU. Se puteau baza pe soțiile, fiicele și fiii lor să îndeplinească sarcina umilitoare de a aștepta cu orele pentru a se întoarce cu saci de orez și făină. Însă Abdel Qader avea doar un singur fiu, de abia șapte ani, și o soție gravidă care avusese deja prea multe pierderi de sarcină pentru a risca încă una cărând rațiile grele.

El amâna cât de mult putea mersul la cozile pentru pomană. Ba chiar încerca să-i facă pe nepoții și nepoatele lui să-l ajute, dar aceștia luau deja ceea ce era alocat familiilor lor. Când nu se găsea nimic de lucru și nu mai era nimic de mâncare, el își lăsa capul în jos și aștepta la cozile pentru rații alături de femei și copii, care se uitau la el cu milă, alimentându-i sentimentul de neputință și inutilitate.

Rușinea sa își schimba forma în mânie și Alwan era ținta cea mai ușoară. Slăbiciunea ei și incapacitatea ei de a naște mai curând copii sănătoși erau de vină. Punea la îndoială alegerea sa, aceea a unei soții cu șolduri înguste căreia îi luase atât de mult timp să îi facă un copil. Din fericire, primul născut fusese un fiu, astfel că avea cine să-i ducă numele mai departe. Totuși, dacă ea ar fi fost o soție mai bună, el ar fi avut deja mulți copii care ar fi putut să stea la cozile alea, scutindu-l pe tatăl lor de o asemenea rușine. Ar fi trebuit să le asculte pe mama și surorile lui când au încercat să-l descurajeze să se însoare cu Alwan, a cărei bunică fusese nebuna din Beit Daras. Și a cărei mamă, Nazmiyeh – deși o iubea pe femeia aia,

Dumnezeu s-o binecuvânteze – era cea mai nerușinată *hajje* pe care a cunoscut-o vreodată. Ar fi trebuit să fie atent când și-a ales nevasta. Era numai vina lui Alwan. Vina deficienței ei și a familiei ei blestemate.

Abdel Qader plecă dimineață și se întoarse la începutul după-amiezii cu doi săcotei de rații aruncați peste umăr. Îi azvârli în mijlocul camerei, pentru ca soția lui să se ocupe de ei. Alwan se holbă la sacii grei și își atinse burta umflată cu mâna. Apucă sacul cu orez și își aplecă greutatea pentru a-l târî în colț. Se strâmbă de efort. Rugă tăcut pe Allah să-i protejeze sarcina și își povățui pruncul nenăscut să fie cuminte și să nu încerce să iasă prea repede, după care apucă sacul cu făină, ca să-l mute în colț lângă cel cu orez. Apoi aduse mulțumiri pentru solitudinea suferinței ei, ușurată că *hajje* Nazmiyeh făcea pâine în cuptorul *taboon* de afară, de sub portocalii sub care se adunau zilnic matroanele.

Încă năuc din cauza umilinței prin care trecuse și încă învinuind-o pe Alwan pentru asta, Abdel Qader nu se uită la soția lui în timp ce ea se chinuia cu sacii. Ieși, nesigur încotro să meargă. Voia să-și lase propria piele, mânia și neputința în urmă. Nu tu o slujbă la care să meargă. Nu tu barcă. Marea îl trădase. Era prea rușinat ca să se alăture bărbaților. Prea plictisit de ei. Se plimbă. În apropiere îl văzu pe fiul său Khaled cu alți băieței, ascultând cântece englezești groaznice și dansând ca o fată. Priveliștea îi reînnoi supărarea, care îi dădu, în sfârșit, un țel și autoritate, chiar dacă pentru scurt timp.

Deși i-ar fi plăcut să facă țăndări casetofonul pentru senzația de putere de-o clipă, nu era atât de nechibzuit încât să distrugă un obiect pe care nu-și permitea să-l înlocuiască.

Apăsă butonul de oprit și stătu cu o privire aspră care-l făcu pe fiul său să se facă mic.

— Cum poți să asculți mizeria asta?

— *Baba*, ăsta e rap, nu e muzică israeliană.

— Toate sunt la fel. Și să nu-mi răspunzi obraznic când vorbesc. Își plesni fiul peste față, dărâmându-l la pământ. Du-te s-o ajuți pe maică-ta, băiete!

Cu ochi îndurerați, Abdel Qader se răsuci și se îndepărtă încet, fără țintă, către nicăieri. Spre mare.

Când în cele din urmă se întoarse, Abdel Qader era ud leoarcă de apă de mare, cu ochii umflați și roșii. Intră în tăcere în casă și se duse să-și schimbe hainele. Ceva din felul în care se mișca, din felul în care capul lui părea prea greu îi descurajă pe soție și copil care nu-l mai întrebară de ce erau hainele lui atât de ude. Alwan făcuse tot ce îi stătuse în putință pentru masa lor, dar Abdel Qader nu o lăudă. Nu vorbi deloc. Ea își dori unul dintre rarele lui momente afectuoase. În schimb, el stătea cufundat într-un noian de gânduri, lângă fiul său, dar cumva foarte departe. Abdel Qader încercă să își adune bărbăția din mânia ce i-o dădea gândul că ar fi trebuit să aibă o familie mai mare până acum. Mai mulți copii în jurul mâncării. Însă partea mai sinceră din el se rușină de gândurile lui și fu recunoscătoare pentru gurile mai puține de hrănit. Orele anterioare din mare și calea lașă la care se gândise încă îl bântuiau. Își aduse aminte de acea zi fatidică pe mare când fuseseră înghițiți barca și tovarășii lui. Amestecul familiar de teamă, neajutorare, mânie și uimire începu să-i spumege în trup. Închise strâns ochii și își încleștă pumnii pentru a-l opri.

— Ce s-a întâmplat, *baba*?

Abdel Qader deschise ochii, relaxându-și pumnii la atingerea fiului său. Chiar atunci, *adan*-ul îi chemă pe credincioși la rugăciunea de seară. Îl sărută pe obraz pe fiul său, pe obrazul pe care îl plesnise mai devreme.

— Fie ca Allah să-mi taie mâna dacă te mai lovește peste față, zise el. Hai să ne rugăm de *magreb* împreună, fiule.

Cei doi stătură aproape unul de altul pe covorașele lor de rugăciune, unul mare, unul mic, aplecându-se, îngenunchind și prosternându-se împreună dinaintea lui Allah.

Familia mâncă și stătu să se uite la știri, apoi dădură la telenovela de seară preferată a lui *hajje* Nazmiyeh. Khaled se duse la culcare și în curând în casă răsună sforăitul lui *hajje* Nazmiyeh din camera mare. Alwan termină cu vasele și i se alătură lui Abdel Qader, care stătea afară, fumând din narghilea. După atâția ani de căsnicie, în care se nu se putea lăuda decât cu un singur copil și prea multe pierderi de sarcină, Alwan înțelegea că soțul ei dădea vina pe ea pentru umilirea pe care o simțea.

— Ce pot să fac? întrebă ea.

El nu se uită la ea, pufăi mai departe din narghilea.

Ea stătu la picioarele lui o vreme și își făcu curaj să vorbească din nou:

— Îmi pare rău, Abdel Qader. Lovește-mă dacă vrei. Pot să îndur. Dar te rog nu te îndepărta de mine.

Vorbele ei îl mișcară, făcându-l să se aplece mai aproape de soția lui. Își puse mâinile pe fața ei și o trase mai lângă el. O sărută pe frunte, mai întâi șovăitor, apoi cu putere, strângând-o aproape de el.

— Nu e vina ta, Alwan. Cu voia și mila lui Allah, vom trece prin asta.

Asta fu tot ce zise. Își ținu soția în brațe și în noaptea aceea dormiră într-o îmbrățișare care ținea lumea laolaltă.

38

Când se născu sora mea Rhet Shel, teta *îmi spuse să nu mă îngrijorez. Aveam să fiu întotdeauna preferatul ei, chiar dacă lui Rhet Shel i se puse numele după singurul american curajos de care auzise ea vreodată. „Restul americanilor doar fac arme ca să ucidă sau gunoaie pe care să le vândă oamenilor“, zise* teta *Nazmiyeh. „Nu știu de ce i-a făcut Allah atât de frumușei, cu păr galben și așa mai departe.“ Cugetă la propriile-i cuvinte și adăugă: „Poate pentru a te face să uiți de răutatea din inimile lor“.*

Fetelor li se dau adesea numele după bunicile lor sau după vreo femeie îndrăgită din familie, din Coran sau din istorie. Însă fiica lui Alwan și a lui Abdel Qader își primi numele după o tânără americancă pe care o chema Rachel Corrie, o activistă internațională care fusese călcată de un buldozer israelian în timp ce încerca să împiedice demolarea casei unei familii palestiniene. Toți martorii jurară că șoferul a călcat-o intenționat și Gaza se revărsă pe străzi pentru a o omagia ca martiră. Înmormântarea lui Corrie marcă prima și singura dată când în Gaza steagul american fu purtat pe străzi cu respect, pe când acoperea un sicriu de formă, după ce trupul ei fu trimis familiei, în Olympia, Washington.

Curând, sute de fetițe din Gaza primiră numele Rachel, chiar dacă toate eforturile Gazei în privința pronunției americane fură doar aproximări din două silabe care sunau, în variantele arabizate, ca *Ra-Shel* sau *Rhet Shel*, ultima acordând mai multă atenție sunetului englezesc *ch*. Abdel Qader jură că cinstirea lui Rachel Corrie în acest mod fusese mai întâi ideea lui și se cramponă de numele ăsta până când Akwan dădu naștere celui de-al doilea copil al lor.

Lunile de dinaintea nașterii lui Rhet Shel fură grele, însă Abdel Qader primi răspuns la răbdarea și rugăciunile sale cu bani și pui după nașterea fiicei lui. Reuși să facă rost de un mic împrumut de 500 de dolari de la o organizație de ajutorare, pe care îi folosi ca să cumpere cherestea, plasă de sârmă și furaje pentru pui. Ce rămase, se cheltui pentru cumpărarea de pui vii pentru o afacere de familie.

Lui Khaled i se părea că mama lui fusese însărcinată mulți ani. Când el avea șapte ani, sosi sora lui, Rhet Shel. El vrusese un frate și țâțâi printre dinți când familia și prietenii se bucurară de noua sosită.

— E urâtă, n-are păr și are pielea galbenă, le spuse el prietenilor săi Wasim și Tawfiq. Tot ce face e să plângă. *Baba* îi vorbește întruna, de parcă ea poate să priceapă. De ce face asta? Parcă își pierde mințile, se plânse Khaled.

Înainte să vină Rhet Shel, *baba* al lui trăia într-o varietate de toane proaste. Își pierduse barca și refuza să aducă vorba despre asta. Israelul îi izolase de lume, silindu-i pe unii să flămânzească. Khaled își auzi tatăl spunând:

— Dumnezeu să-i pedepsească pe evrei pentru ceea ce ne-au făcut.

În aceeași zi, Khaled se uita la televizor la o echipă de fotbal israeliană și repeta cuvintele tatălui său, în timp ce ochii lui urmăreau membrele suple, musculoase, care se mișcau în uniforme frumoase, albastre, cu dungi strălucitoare aurii. Repetă rugămintea către Allah când camera de filmat se roti panoramic peste fanii de pe stadion și văzu băieți de vârsta lui distrându-se și bucurându-se de ceea ce părea a fi cea mai interesantă zi imaginabilă. Își continuă ruga către Allah:

— Și după ce evreii vor fi pedepsiți, Te rog, adu uniformele lor în Gaza, zise el, adăugând pentru a fi clar: Uniformele albastre cu dungi strălucitoare aurii.

Khaled se gândea că el e cel care aduce noroc familiei, nu această nou-născută. La urma urmei, el era cel care se ruga de cinci ori pe zi și făcea *dua'a* către Allah. Ținea ranchiună pentru laudele care mergeau la surioara lui și încerca să o depășească pe Rhet Shel în alte moduri. Îl ajută pe *baba* să construiască pe acoperiș cotețul pentru pui. Învață foarte repede și în curând *baba* îi dădu voie să țină ciocanul, care, așa cum știe toată lumea, este treaba cea mai importantă la construirea lucrurilor. Tatăl lui era un simplu ajutor care tăia lemnul cu fierăstrăul și îl ținea în timp ce Khaled bătea cuiele cu ciocanul.

Alwan zâmbi pe când bandaja mâinile bătătorite ale soțului ei, ascultându-l povestind cum a construit peste zi cotețul pentru pui cu fiul lor.

— Khaled era atât de stăpân pe situație, încât nu mi-a venit să-i iau ciocanul, zise Abdel Qader. Nu știu cum o să mă

descurc mâine, însă. Ne mai trebuie încă o zi întreagă să terminăm tot.

— O să pun bandaje mai groase. *Inshallah*, mâinile tale se vor vindeca repede. Trupul se vindecă foarte repede, lăudat fie Allah, zise Alwan, zâmbindu-i sfios soțului ei, și Abdel Qader începu să se întărească în clipa aia.

— S-a vindecat acolo jos? Sunt sigur că au trecut mai mult de cele 40 de zile obligatorii, șopti el.

— Au trecut doar 22, zise ea și ridică ochii jucăuș, adăugând: Dar trupul mi s-a vindecat complet.

Abdel Qader începu să meargă spre Alwan, erecția sa nerespectând deloc scripturile, care prevedeau că un bărbat nu trebuie să se atingă de soție timp de 40 de zile după nașterea unui copil. Alwan ezită, apăsată de povara religiei.

— Măcar lasă-mă să o alăptez pe Rhet Shel mai întâi. Mi s-au mărit sânii, zise ea, încercând să-l țină la distanță pe soțul ei și să-și tempereze propria dorință, dar Abdel Qader trăgea deja de ea.

— Las-o să doarmă. Pot să te ajut eu, spuse el, punându-și gura la pieptul ei. Supse dintr-un sân, apoi din celălalt, apoi o luă de la capăt. Cu cât se delecta mai mult cu acel păcat, cu atât se întărea mai mult. În curând, se mișca în ea, făcând ca lumea lui să redevină așa cum trebuie.

Mai târziu, pe când fuma o țigară întins lângă soția lui, Abdel Qader trecu în revistă inventarul binecuvântărilor, începând cu Alwan. Ea i-l dăruise pe Khaled, care avea să devină, *inshallah*, un bărbat puternic menit să-i ducă numele mai departe. Cotețul pentru pui era aproape gata și nu folosise nici măcar o treime din împrumut, ceea ce însemna că putea să cumpere mai mulți pui și puicuțe decât calculase inițial.

Trase din țigară și făcu calculele iar și iar, rearanjând numărul de pui și puicuțe gândindu-se cum să facă cel mai mare profit în perioada de timp cea mai scurtă posibil. În cele din urmă rămase la 14 pui, 20 de puicuțe și un cocoș, estimând că, dacă totul mergea conform planului, *inshallah*, va putea să asigure traiul familiei și să restituie împrumutul în 16 luni. Dansul cu aceste cifre, oricât de sărăcăcioase, îl mulțumi. Trase adânc ultimul fum din țigară, satisfăcut, apoi o stinse în scrumieră și se întoarse pe partea lui să doarmă. *Allah e generos*, se gândi el, și trase concluzia că credința lui neștirbită din acele vremuri grele îi atrăseseră bunăvoința divină. Chiar atunci, micuța Rhet Shel începu să se miște. Încă o binecuvântare de pus la socoteală.

39

Când cerul, uscatul și marea au fost baricadate, noi ne-am adăpostit trupurile în pământ, ca rozătoarele, ca să nu murim. Tunelurile se întindeau sub picioarele noastre, ca niște fire narative pe care istoria le scrie, le șterge și le rescrie. Familia noastră încă avea pui, iar eu scoteam bani din livrarea ouălor și eram îndrăgostit de Yusra. Odată, am găsit un singur ou Kinder la un magazin și l-am cumpărat imediat. L-am pus în pachetul pentru casa Yusrei și m-am simțit mândru să îi ofer un asemenea dar fetei pe care o iubeam, dar nu mi-am putut împiedica vina că nu i-l dădusem lui Rhet Shel. Dintotdeauna își dorise unul.

Khaled hrănea puii zilnic înainte și după școală și privea cum li se înmulțește numărul. Livra comenzile la clienți, cea mai grozavă dintre îndatoririle sale căci, din când în când, unii îl lăsau să păstreze restul. Alegea întotdeauna ouăle cele mai mari pentru casa Yusrei, căci nu era niciodată prea devreme să înceapă să se pună bine cu familia drăguței lui pentru ziua când va fi mare și îi va cere mâna. La vremea aceea, făcea un efort deosebit să-și îmblânzească părul cu un strop de ulei de măsline, pieptănându-și o cărare într-o parte, perfectă pentru a-și despărți părul negru și lucios. Își purta blugii cei mai buni și o cămașă albă încheiată până la guler, băgată bine în pantaloni. Știa că mai erau mulți ani până când o să îi apară păr pe față, dar își cerceta atent linia maxilarului, în caz că e un bărbat care se maturizează devreme.

Spre marea lui iritare, *teta* Nazmiyeh îl privea cu un rânjet cunoscător.

— Azi ai o livrare la familia Yusrei, fiule? întreba ea.

— Nu! mințea el.

— Bine, pentru că arăți așa de fercheș, încât nu vreau ca fata aia să-ți facă ochi dulci.

Khaled se gândea la ideea ca Yusra să-i facă ochi dulci și se ruga ca ea să fie cea care răspunde la ușă. De obicei, așa se și întâmpla. Khaled dădea din banii lui ca să completeze ce lipsea din plata Yusrei. Viața devenise mai promițătoare pentru familie. Erau suficienți bani pentru ce aveau nevoie. Nu se mai duceau la cozile pentru rațiile oferite de ONU și își puteau permite bunătăți, precum ciocolata și pastele, care erau aduse prin contrabandă din Egipt prin tuneluri.

Dacă n-ar fi avut deja o slujbă, Khaled ar fi cedat poate seducției tunelurilor. Era una dintre puținele slujbe bine plătite și oamenii de afaceri care dețineau tunelurile angajau de obicei băieți și tineri îndeajuns de mici de statură și de mlădioși ca să se târască încolo și încoace prin pasajele înguste, târând și împingând coșuri cu marfă și trimițând înapoi containerele goale după alte mărfuri. Aduceau pe furiș o listă lungă de articole interzise, cum ar fi scutece, zahăr, creioane, benzină, ciocolată, telefoane, tacâmuri, cărți. Un proprietar de tunel întreprinzător începu să livreze chiar și mâncare de la KFC din Egipt. Nu trecu mult și Khaled își văzu prietenii abandonând școala pentru a munci acolo. Primul care merse fu Tawfiq, un băiat subțire de 12 ani. Fratele lui mai mare lucra deja în tunel, dar nu mai fu bun de nimic după ce-și pierdu ochiul stâng și se răni grav la cel drept. Era rândul lui Tawfiq să-și ajute familia.

În acea primă zi, pe când profesorii îi treceau absenți pe Tawfiq și Khaled, cei doi prieteni erau prezenți la o oră de orientare cu alți cinci băieți de vârsta lor în satul tunelului, ascultând instrucțiunile despre cum se manevrau pârghiile și cărucioarele folosite pentru a deplasa containerele și ce să facă dacă pământul se cutremura din cauza bombelor sau dacă se prăbușea tunelul. Khaled se dusese chiar dacă știa că mama și bunica lui îl vor bate cu rândul pentru că plecase de la școală, dacă aveau să afle. Era sigur, de asemenea, că ele nu-i vor spune tatălui său decât dacă făcea asta din nou. Întotdeauna primea cel puțin un avertisment.

Khaled se duse în ziua aceea să facă un comision din prietenie pentru Tawfiq, al cărui chip se făcu pământiu înainte de a pune piciorul în tunel. Fiecare băiat nou trebuia

să fie însoțit de unul mai în vârstă, mai experimentat, în prima săptămână de lucru.

Satul tunelului era un oraș sinistru cu uși închise și ferestre cu obloane. Nu prea erau copii, căci rareori erau văzuți jucându-se pe străzi. Copiii de aici munceau și aproape toate chipurile erau protejate de fașe care să le apere de praful omniprezent ce plutea în aer precum o ceață uscată care nu se mai termina. Tawfiq știu să-și aducă *kaffiyeh*-ul și și-l înfășură peste față.

— Sunt gata, zise el.

O cărare cu pietriș ducea la gura tunelului, care se afla în interiorul unui șopron pentru capre dintr-o grădină cafenie, părăsită. Tunelurile mai noi erau mai sofisticate decât acesta. *Tuneluri de cinci stele*, așa erau numite. În ele se putea merge aproape vertical pe toată lungimea lor. Galeriile erau luminate de șiruri de felinare și grinzi de structură le dădeau un plus de siguranță. Însă tunelul ăsta era îngust și întunecos, cu doar un singur sistem de pârghii și cărucioare. Din cauza asta proprietarul angaja numai băieți cu trupuri subțirele.

Tawfiq apucă funia când se așeză deasupra coșului din plastic și se uită înapoi la Khaled pe când funia îl cobora încet în măruntaiele pământului. Stând la buza tunelului, Khaled își privi prietenul cum tremură, apoi cum dispare în gaura întunecată.

— Cum poate să vadă încotro merge acolo jos? îl întrebă Khaled pe un muncitor de lângă el.

— Sunt felinare la fund.

— Cum e acolo?

— Rece ca păsărica mă-tii. Nu mai pune întrebări tâmpite.

Khaled aşteptă tăcut ore în şir până când apăru în sfârşit Tawfiq, cu faţa acoperită de murdărie. Era suficient de târziu încât Khaled să fie sigur că va lua o mamă de bătaie, dar nu atât de târziu ca mama şi *teta* să se îngrijoreze deja. Lui Tawfiq i de dădu pe loc plata pentru o zi şi cei doi prieteni, unul de nouă ani, celălalt de doisprezece, avură în buzunare simbria cinstită a bărbaţilor muncitori.

— Cum a fost? întrebă Khaled în timp ce mergeau la un magazin din apropiere.

Tawfiq îşi suflă nasul şi îi arătă şerveţelul lui Khaled, spunând:

— Uite aşa e.

Khaled se uită la mucii cu praf.

— Mai era un băiat la fund. Mahmood. Foarte de treabă. Suntem prieteni acum. Chestia care îi ieşea lui din nas era chiar mai rea, zise Tawfiq, cu ceva ce aducea a invidie. Ştii ce m-a mirat cel mai mult?

— Ce? întrebă Khaled, cu interes pe chip.

— E foarte frig în subteran, se strâmbă Tawfiq. Credeam că o să fie mult mai cald acolo jos, de vreme ce e mai aproape de iad.

Cei doi prieteni păstrară acea dilemă pe chipurile tinere într-o tăcere gânditoare, până când dispăru în alte gânduri.

— Lui Mahmood îi creşte deja păr pe faţă. Mi-a arătat. Are un smoc pe bărbie, dar nu şi mustaţă, zise Tawfiq. Însă are o strungăreaţă mare între dinţii din faţă. Pun pariu că fetele fac glume pe chestia asta. Sărmanul tip.

Într-adevăr, Khaled încasă o bătaie de la mama lui. *Teta* nu fu deloc compătimitoare, mai ales când el recunoscu că a mers

la tuneluri.

— Ar fi bine să nu aud că te mai duci. În fiecare zi mor oameni acolo jos! țipă Alwan.

Teta Nazmiyeh adăugă:

— În fiecare zi afurisită!

Îl amenințară că-l vor spune tatălui său dacă se va mai duce vreodată la tuneluri. El promise că nu va mai merge, dar continuă să se întâlnească după școală cu Tawfiq lângă magazinul al cărui proprietar zicea că va încerca să facă rost de mai multe ouă Kinder.

Într-o zi, după două săptămâni, Tawfiq nu veni la locul obișnuit unde aștepta Khaled. În schimb, se dusese pe mare și în ziua următoare îi explică motivul.

Tawfiq sărise în coșul din plastic ca să fie coborât în tunel, ca de obicei. Însă în ziua aceea, o pală puternică de aer se ridică din deschizătură, aruncându-l pe Tawfiq sus în aer. Nu știa ce se întâmplase sau cum și când aterizase de se pomenise la peste zece metri de locul în care tocmai se aflase. Rămase acolo ca într-o ceață, incapabil să vadă în fața lui, dar îi auzi pe oameni strângându-se, alergând, strigând:

— Se prăbușește tunelul!

Vaierul ambulanțelor se împletea cu vaietele femeilor care alergau spre sunetele familiare ale dezastrului. Prietenul său Mahmood se aflase în tunel. Băiatul cu zâmbet vesel, strungăreață mare și păr facial rar, pe care fusese invidios Tawfiq, nu mai era. Oamenii dădură fuga să-l ajute pe Tawfiq, îl stropiră cu apă, apoi se întoarseră să-i ajute pe ceilalți care încercau să sape.

Tawfiq s-a îndepărtat mergând, apoi a fugit. Și s-a pomenit singur cu întinderea albastră a Mediteranei.

— Am stat pur și simplu acolo o vreme, îi zise el lui Khaled. Apoi m-am dus acasă.

40

La început, eram prea mic și prea gelos ca să văd farmecul pe care l-a adus Rhet Shel în lumea noastră. O învinuiam pentru propria mea durere. Când baba *l-a omorât pe Simsim, puiul meu preferat, a urlat la mine să mă călesc, să mă maturizez, să fiu bărbat. „Băiete, nu poți să pui nume unui pui. Asta e binecuvântarea lui Allah care ne ține în viață“, a spus el. „Uite, vino să mă ajuți să jumulesc penele astea, fiule.“ Am făcut întocmai și apoi am fost însărcinat cu tăierea puilor. Rhet Shel a primit munca mea de a-i hrăni. Nu la mult timp după aceea, lumea s-a schimbat și eu m-am dus în albastru.*

Khaled își calma ființa, invoca numele lui Allah și bălmăjea ceva abia auzit înainte de a trece cu iscusință lama, într-o singură mișcare rapidă, prin gâtul subțire al păsării.

Rhet Shel, care avea acum trei ani, primi sarcina de a hrăni puii. Le arunca furajele cu îndemânarea nesigură și slabă a unui copil mic, împrăștiind semințele numai în jurul piciorușelor ei și uneori în părul ei împletit, un spectacol zilnic pe care tatăl ei adora să-l observe. Abdel Qader stătea în pragul ușii cu cafeaua și țigara, privind-o pe Rhet Shel cum se umple de încântare când puii se strângeau în jurul ei să mănânce. Încerca să facă ordine.

— Nu, nu, nu, puilor! își dojenea ea prietenii cu pene, dând autoritar din arătătorul ei grăsun. Lăsați-i și pe puișori să mănânce. Mișcați-vă, mișcați-vă. Nu, nu, nu. Pui răi!

Toți cei care-l cunoșteau pe Abdel Qader înțeleseră că Rhet Shel era cântecul care-i făcea inima să danseze. Ea era, poate, cea mai mare iubire a lui. Pentru Khaled, Rhet Shel era o pacoste care putea scăpa nepedepsită pentru orice și era lăudată pentru tot ce făcea, indiferent cât de infantil. Nu avea îndatoriri gospodărești în afară de hrănirea puilor, pe care nu putea să o facă așa cum trebuie, iar când Khaled încerca să o corecteze, tatăl lor țipa la el. Mai rău, Khaled fu avertizat să nu îi permită lui Rhet Shel să-l vadă tăind puii.

— Nu vreau să fie tristă, îi zise *baba*.

Khaled îi detesta pe amândoi pentru că nimeni nu își făcea vreodată griji cu privire la sentimentele lui. Taică-său credea oare că pentru Khaled e ușor să ucidă și să jumulească de pene? Și ce dacă Rhet Shel era fată și era foarte mică? Nu era atât de inocentă. I-ar fi prins bine să se călească, să se maturizeze. Trebuia să înțeleagă că puii nu sunt animale de companie. Erau carne, o binecuvântare de la Allah. Așa că el de fapt îi făcea o favoare când potrivea lucrurile în așa fel încât ea să-l vadă întâmplător când omora puiul ei preferat pe acoperiș. Era cel cu panglică albă în jurul gâtului.

— Ți-am zis să-l cruți pe ăla, nu-i așa? țipă Abdel Qader la Khaled.

— Da, *baba*. Dar…

— Să nu-mi răspunzi obraznic! Ai făcut-o intenționat. Ți-am zis clar să nu tai puiul ăla și i-am legat panglica aia la gât special ca să mă asigur cu nu faci vreo greșeală.

— Panglica a căzut, *baba*, se rugă Khaled de el, apoi simți peste față palma furioasă a tatălui său.

— Nu minți! Să nu minți niciodată, băiete! NICIODATĂ să nu minți!

Abdel Qader își scoase cureaua ca să-l lovească din nou pe Khaled.

Am simțit un fel de nemișcare, de parcă trupul îmi devenise el însuși un moment de tăcere. O peșteră golită a unei vieți în cadrul unei vieți. Îmi văd tatăl; furia i s-a preschimbat în îngrijorare. Apoi în teamă. Pe urmă în groază.

— Khaled! Khaled! strigă Abdel Qader, scăpând cureaua din mână.

Rhet Shel dăduse buzna în cameră, plângând, să mă salveze când l-a văzut pe *baba* lovindu-mă.

— Fiule! Fiule! Ce s-a întâmplat? Îmi pare rău, fiule. Îmi pare rău. N-am vrut să-ți fac rău. Khaled! Răspunde-mi, fiule, te rog! Ce-am făcut?

Acum Abdel Qader implora și Rhet Shel plângea. Alwan a dat fuga înăuntru.

— *Abu* Khaled, asta s-a întâmplat și deunăzi și și-a revenit, îi zise Alwan soțului ei.

— Ce se petrece cu el? întrebă el, înspăimântat și scos din minți de ochii dați peste cap ai fiului său și de lipsa de expresie care încremeni pe chipul acestuia.

— Așază-l culcat. S-a mai întâmplat asta. I-a fost bine când l-am frecat pe piept așa, zise Alwan, tremurând.

Felul în care mama îmi frecționează pieptul e liniștitor și simt cum mă cuprinde dragostea. Sora mea, Rhet Shel, încă plânge în hohote. S-a atașat de mine și simt mila unindu-ne. Îmi pare rău și mă simt rușinat că i-am omorât puiul.

— Tawfiq și Wasim l-au adus așa acum câteva săptămâni. Au zis că a început să dea ochii peste cap în toiul unei discuții, îi zise Alwan soțului ei.

— Trebuie să-l vadă un doctor, Alwan. Ar fi trebuit să-mi spui despre asta, zise el.

— Am crezut că a fost doar din cauză că e sensibil. N-a durat decât câteva minute.

Alwan îl frecționa acum mai puternic, cu spaima cea mai adâncă a unei mame. Se uită la soțul ei, aceeași îngrijorare trecând de la unul la altul, când ochii lui Khaled părură să se limpezească în timp ce clipi de câteva ori.

— Ce se întâmplă? N-am nevoie de doctor, zise Khaled.

7. Tăticule.

Khaled

„Te simți ca un copil care se joacă cu o lupă, arzând furnici.“

Un soldat israelian,
despre atacarea Gazei

Am știut că 27 decembrie 2008 nu va fi o zi obișnuită. Avea să marcheze primul deceniu din viața mea, acea trecere importantă de la vârsta cu o cifră la vârsta cu două cifre.

Provenind din familii numeroase, în care zilele de naștere treceau ca orice altă zi, Alwan și Abdel Qader nu-și băteau capul cu astfel de fantezii. În plus, *hajje* Nazmiyeh se împotrivea, din superstiție, sărbătoririi zilelor de naștere, dat fiind că Mazen fusese răpit cu singurul prilej când ea dăduse vreodată o petrecere de o zi de naștere. Însă Khaled făcuse atâta caz de ziua lui, numărând zilele luni în șir, încât el inspiră un soi de așteptare în rândul familiei și apărură planuri pentru o petrecere. Până și Abdel Qader luă parte.

— Așadar, fiule, câte zile au mai rămas? îl întreba el de câte ori îl îndemna sufletul.

Tawfiq și Wasim, care erau deja la o vârstă din două cifre, mi-au spus că împlinirea vârstei de zece ani e magică. Ziceau că

îmi va da puteri neașteptate. Am întrebat ce fel de puteri. Ei au rânjit și mi-am spus că trebuie să aștept. Însă mi-am dat seama că-mi jucau o festă. Uneori făceau asta, deoarece eram cel mai mic dintre ei.

Când copiii plecară la școală, Alwan începu să facă un tort. *Hajje* Nazmiyeh consimți în silă să nu interzică petrecerea.

— Erai prea mică să-ți amintești ultima dată când am avut o *hafla* de o zi de naștere în familia asta, îi spuse *hajje* Nazmiyeh lui Alwan.

— *Yumma*, evreii nu l-au luat pe Mazen pentru că ai dat tu o petrecere când am împlinit eu un an. Te rog să fii rezonabilă. Asta o să-l facă pe Khaled foarte fericit, se rugă Alwan de ea.

— Fie ca Allah să ne atingă viețile cu mila Sa, fiica mea, zise *hajje* Nazmiyeh, cedând în fața rațiunii, în ciuda aburilor premoniției din răsuflarea ei.

Credeam că Tawfiq și Wasim mă mint. Însă spuneau adevărul. Împlinirea vârstei de zece ani era tot ce spuneau ei, ba chiar mai mult. A fost magică, așa cum au zis ei. Până și evreii au venit să sărbătorească cu mine. Toată Gaza, și cred că lumea întreagă, a sărbătorit cea de-a zecea aniversare a zilei mele de naștere.

Tocmai se dădea drumul de la ore primului schimb și străzile erau pline de copii care fie veneau de la școală, fie mergeau la școală când Israelul a lansau primele bombe. Exploziile au zguduit pământul, dărâmând clădiri și trupuri și toate lucrurile traiului sfărâmate în bucăți care zburau prin aer în toate direcțiile. Nu aveai unde să fugi.

Gaza ardea.

Khaled rămase în picioare unde se afla, ducându-se în locul pe care mama lui îl numea „episoade“, pentru care ea căutase

ajutorul doctorilor, care însă nu avuseseră ce face. Era un loc liniștit de refugiu, adânc înăuntrul său. Un loc al albastrului.

Artificii grozave au făcut pământul să se cutremure. Mașinile mergeau pe străzi claxonând tare și oamenii alergau peste tot, urlând și agitându-și mâinile în aer. Ambulanțele au pornit sirenele și goneau pe străzi. Israelul a trimis avioane pentru mine, ce zburau atât de jos, încât clădirile se zgâlțâiau și toate geamurile au explodat. Am greșit în privința evreilor. Sunt minunați. Baba *nu are dreptare când spune că sunt răi și îl rog pe Allah să uite toate rugăciunile mele pentru pedepsirea lor*.

Se revărsa sânge și se ridica praful. Fumul vopsea plămânii și inimile bubuiau. Moara care mai rămăsese, ultima sursă de pâine, fu bombardată. La fel și școli, case, moschei și universități. Apoi Israelul a împrăștiat peste Gaza fosfor alb[1].

Ei au adus elicoptere care au trimis șuvoaie enorme de confetti albe, care tăiau cerul ca o plasă de păianjen. Și confetti au aterizat ca un milion de lumânări cu un milion de flăcări. Unii oameni au prins flăcările de confetti și alergau de colo până colo cu ele pe trupuri, țipând. Ce invenție! Toată lumea știe că evreii sunt cei mai deștepți oameni din lume. Am devenit aproape imponderabil și am plutit prin Gaza. Am planat chiar și pe deasupra mării. Așa arată magia vârstei de zece ani.

De la zgomotul groaznic din Gaza, s-a făcut liniște aici, în interiorul vârstei de zece ani. Pe când planam în centrul acelei tăceri, am putut s-o văd pe Rhet Shel înăuntrul unei peșteri ciudate de la temelia casei noastre. Baba *susținea cu spatele un perete, urlând la Rhet Shel să plece și am știut că ar trebui să o strig și eu. Așa că am strigat-o și am continuat să cutreier lumea, de parcă eram o adiere de vânt.*

Rhet Shel n-a răspuns la chemarea mea, dar de sub trupul tatălui meu s-a ivit un bărbat și a împins-o repede pe Rhet Shel spre mine. Am știut că bărbatul ăla nu e deloc un bărbat. Era Suleiman. Asta e ceea ce vreau să vă spun despre atunci când ai zece ani: Știi lucruri fără să știi cum de le știi. Pe urmă, toți bărbații din oraș m-au cărat pe străzi până la mama, care a fost fericită să mă vadă și doar m-a strâns în brațe și a plâns.

1. Substanță care are proprietatea de a lua foc la contactul cu aerul, motiv pentru care este folosită și ca armă.

41

În pielea tetei *Nazmiyeh erau scrise povești. Pe când eram un băiețel de patru-cinci ani, ridurile de pe chipul ei erau parte a unui joc pe care-l jucam împreună. Marca două puncte întâmplătoare de pe fața ei și trăgea un pui de somn. Puteam s-o trezesc oricând, dar numai după ce descopeream o cărare de riduri care lega cele două puncte.* Teta *putea să se aleagă cu o moțăială de o jumătate de oră, știind că voi fi pe deplin absorbit de harta de pe fața ei. Îmi plăcea mult să unesc urechea stângă de colțul ochiului ei drept. Era o cărare aproape dreaptă, cu un rid lung peste frunte care se lăsa în jos ca să se unească cu alte trei linii mai mari care îi ieșeau din colțul ochiului, mai ales când râdea. Jocurile acelea mi-au gravat în memorie chipul* tetei*, ca niște ulițe care duc acasă.*

Bombardarea Gazei de către Israel a modificat ceasul. De parcă timpul fusese întors, el se mișca acum ca melcul, trecerea sa zilnică fiind stânjenită de molozul care acoperea terenul, prezența sa fiind atât de densă încât *hajje* Nazmiyeh simțea soarele târându-se încet de-a lungul greutății imense a fiecărei ore. Era nevoie să se facă atât de multe și totuși nu era nimic de făcut. Oamenii se adunau fără să aibă nimic de spus. Chiar și când vorbeau, cuvintele lor erau acoperite de o tăcere

care se holba într-un abis în timp ce își alegeau și îngropau morții. Până și furia și chemările la răzbunare păreau de formă. Lacrimile alcătuiau un fel de refugiu. Un loc în care să mergi ca să mai simți ceva în dărâmăturile care altfel necesitau amorțeală. Pentru mulți, era pur și simplu o așteptare a morții. Speranța părea fără noimă la această oră și ideea morții era atât de alinătoare și ispititoare, încât nimeni nu vorbea, ca nu cumva cuvintele să pună capăt seducției unui sfârșit liniștit.

Însă timpul chiar trecea, oricât de lent. Încet, oamenii se reîntoarseră la ei înșiși, salvând viața. *Hajje* Nazmiyeh strânse unele dintre oalele ei, hârtii la nimereală care zburau pe acolo și care puteau fi folosite pentru școală, creioane rupte care poate mai erau de vreun folos. Poate un pantof care putea fi împerecheat cu altul, chiar dacă nu se potrivea. Pentru unii copii – căci, slavă lui Allah, copiii sunt rezistenți – scotocitul prin ruine se transformă în joc și întrecere. Însă pentru majoritatea, peisajul distrugerii ascundea părțile sfărâmate din ei – amintirile bombelor, fricii și celor morți de curând – și nimeni nu voia să le găsească pe acelea. Așa că stăteau la periferia propriilor vieți, pe pietre, strângându-se în jurul focurilor ca să se încălzească, așteptând timpul să se scurgă șontâcăind. Cineva arunca o scândură peste un pietroi mare pentru a face un balansoar și copiii se jucau, cu râsul lor ca niște sori mici. Iarna aspră petrecută afară în corturi printre grămezi de moloz făcu loc primăverii care se forța să iasă din pământul pârjolit, absorbind poluarea bombelor și durerea. Apărură insectele, apoi păsările, pe urmă fluturii.

Casa lui Nazmiyeh fusese parțial distrusă. Ea și Alwan puteau încă să pășească pe ușa de la intrare și să-și

recunoască căminul, dar etajul, acolo unde trăiseră unul dintre fiii ei și familia lui, era distrus, iar ușa care ducea la dormitorul lui Alwan și Abdel Qader se deschidea acum spre afară, spre exteriorul sufocat de moloz. Baia dispăruse și ea și li se dădură corturi, împreună cu alte paisprezece familii ale căror case fuseseră bombardate. Cortul era prevăzut cu felinare și paturi de campanie albastre, fiecare purtând un contur alb al Pământului, simbolul Organizației Națiunilor Unite. Însă *hajje* Nazmiyeh nu folosi cortul lor, adăpostindu-se în schimb la un alt fiu al ei în acea primă noapte, în timp ce bărbații încercau să recupereze trupul lui Abdel Qader. Și astfel recviemurile melancolice ale Coranului se revărsară din fiecare megafon, din fiecare minaret, din fiecare suflet.

Dură mai multe zile să se sape după trupul lui Abdel Qader pentru a-l scoate de sub o clădire prăbușită. Acesta era motivul pentru care Alwan îi interzise lui Rhet Shel să ia parte la întrecerile de salvare cu ceilalți copii. Încă o dată, fiii lui Nazmiyeh își abandonară viețile individuale și se reuniră la picioarele mamei lor, o forță de muncă alcătuită din bărbați puternici, capabili, care se simțiseră neputincioși în timpul invaziei, alergând și strângându-se laolaltă ca să se adăpostească de capriciile morții. Ei trudiră, mânați de furie, umilință, hotărâre și iubire, mai întâi pentru a recupera trupul lui Abdel Qader și pentru a-i spăla și îngropa cadavrul; apoi pentru a reconstrui casa mamei și surorii lor.

Israelul împiedicase ani de zile intrarea materialelor de construcție în Gaza, însă un antreprenor local începuse o întreprindere profitabilă reciclând pietre și moloz, transformându-le în cărămizi pentru construit. Frații puseră

mână de la mână ca să cumpere ce puteau din aceste cărămizi și folosiră diverse amestecuri de noroi în loc de ciment, care era imposibil de găsit în Gaza. Soțiile și copiii lor veneau și ei, aducând mâncare, și solemnitatea se transforma până la urmă în familiarul haos, râsul și ciorovăiala familiilor numeroase.

În ritmul acestei trude de restaurare, al permanenței rugăciunilor în masă, al înmormântărilor în serie pe măsură ce erau recuperate cadavrele, al imnurilor poetice din Coran, al reuniunilor familiilor și vecinilor, al conversațiilor, lacrimilor și jucatului copiilor, casele fură separate cât mai mult posibil, dușmăniile dispărură, nu mai existară scandaluri și polițele din trecut fură șterse cu buretele. Bărbații își recâștigară masculinitatea din ochii recunoscători ai femeilor care se îngrijeau de trupurile lor obosite și de hainele lor ude de sudoare. Găseau alinare de la mamele ca *hajje* Nazmiyeh care împiedicau orice tăcere prin *dua'as* către Allah pentru a-i păzi și binecuvânta pe fiii lor; de la neveste, care făceau dragoste cu ei; și de la copii, care li se agățau de mâini și picioare, piepturi și gâturi pentru alinările pe care le putea oferi un tată puternic. Femeile munceau alături de bărbați, curățând molozul, reparând și construind de la capăt. Făceau curățenie, găteau și organizau sarcinile gospodărești ale copiilor. Mișcarea permanentă și durerea din mușchi și oase le legănau sufletele rănite, oferindu-le măcar o distragere a atenției.

Însă nimeni nu putea să facă nimic pentru Alwan. Era precum un copac într-o toamnă fără de sfârșit, care stă nemișcat, cu frunzele murind, își pierde vigoarea și apoi se prăbușește. Ea deveni o insulă în sine și pentru o vreme fu

dificil să o găsești în propriii ei ochi. Vru să-și reia obiceiul de a purta *niqab*-ul, dar *hajje* Nazmiyeh îi zise:

— Prostii! Nici măcar nu e port islamic. Nu ai cum să-ți ascunzi durerea în spatele unei credințe prefăcute.

La suprafață, viața semăna cu o descompunere. Distrugerea clădirilor și infrastructurii era atât de uriașă, încât resturile și praful colorară aerul în gri zile în șir. Pământul verde era pârjolit și apoi acoperit cu un strat de fragmente de lucruri sfărâmate și trupuri zdrobite. Însă după ce morții fură îngropați și se vărsară toate lacrimile, timpul se subție, devenind un lichid ce năvăli peste Gaza ca un pârâu peste stânci, netezind colțurile zimțate și acoperindu-le cu un nou mușchi al vieții. Legiunea de trupuri capabile care curăța molozul, reconstruia, recicla, gătea și se aduna era o industrie care reconstituia comunitatea.

Nazmiyeh și Alwan îl plasară pe Khaled în centrul tuturor acestor lucruri. La săptămâni după atac, el încă nu ieșise din episodul său. Între vizite inutile la doctori, familia ținea rugăciuni permanente pentru el. El inspira și expira. Partea asta funcționa, slavă lui Allah. Un medic norvegian cumsecade, pe nume Mads, îi puse tuburi care intrau și ieșeau din el, conectate la pungi de plastic pentru nutrimente și pentru urină și fecale. Doctorul spuse că totul în interior funcționa și le învățâ pe Alwan și Nazmiyeh cum să-i umple perfuzia cu „mâncare“ și cum să golească pungile de urină și fecale.

— Asta înseamnă că poate să ne audă și să înțeleagă?

— Nu știu. Nu avem resurse să verificăm dacă există activitate cerebrală. Asta e tot ce pot să fac deocamdată, se scuză doctorul.

Khaled

„Unde aș fi putut să-mi strig disperarea și furia pe care le simțeam pentru această soartă cumplită pe care noi o vedeam de atât de aproape?“

Mads Gilbert

Aici timpul nu există. Totul e acum*, dar când sunt cu Suleiman nu pot să fiu și cu mami, Rhet Shel și* teta *Nazmiyeh. Îl părăsesc pe Suleiman când o simt pe mama. O aud vorbind cu cineva pe care nu-l cunosc. Îi spune acestui necunoscut că de obicei ochii mi se dau peste cap. Însă acum ea zice:*

— Privește! Ochii lui sunt normali și clipește. E ca și cum ar fi treaz.

Încearcă să convingă pe cineva că pot să o aud. Bineînțeles că pot. Urlu: DA! Însă pricep deja că ei nu mă aud. Am încetat să încerc când Suleiman mi-a spus că vorbele mele îmi colindă prin minte, fără să iasă poată ieși.

Aud vocea unui bărbat.

— Toți suntem unul, hajje*, îi zice el* tetei *mele.*

Aș vrea să vină în fața mea, ca să-l pot vedea.

Iată-l. Cu o cameră de filmat. O să fiu dat la televizor? O întreabă pe mami ce s-a întâmplat. Vrea să știe dacă era ceva în

neregulă cu mine înainte de invazie. Mami îi zice că am avut episoade și crize care veneau și treceau.

— L-au găsit așa și l-au adus aici, zice mami. Apoi a început să tremure. Avea crize. Ne adăpostiserăm la școală. Am plecat de acasă fiindcă bombele erau prea aproape. Toată lumea fugea să se adăpostească în locul sigur oferit de școala ONU. Khaled și Rhet Shel erau cu mine, zice mami, iar eu mă întreb, totuși, dacă vorbește despre mine, căci nu-mi aduc aminte nimic din toate astea. Soțul meu, Abu *Khaled, ne-a lăsat aici și s-a dus înapoi să salveze puii.*

Vocea mamei se schimbă, ca și cum i-ar veni să plângă. Apoi plânge. Ea plânge și teta *Nazmiyeh îi mulțumește lui Allah pentru mila Sa și Îl roagă să le dea puterea de a îndura voia Lui. Mami vorbește din nou:*

— Eram în școala ONU și Rhet Shel s-a îndepărtat de mine când am adormit. N-am putut să o găsim și Khaled s-a dus să o caute. Eram siguri că era într-o clasă cu ceilalți copii și Khaled tocmai se uita prin școală.

Însă eu nu-mi amintesc să mă fi dus să o caut pe Rhet Shel. Văd creștetul capului mamei cu coada ochiului, mișcându-se înainte și înapoi pe fundalul draperiilor mușchi pe care unchii mei le-au atârnat pentru noi. Mami poartă un hijab *negru și cu coada ochiului văd o linie neagră formată de mișcarea înainte și înapoi a capului ei. Întotdeauna se leagănă când plânge.*

Bărbatul vorbește, întrebând ce s-a întâmplat după aceea. Mami nu răspunde. Linia neagră e hipnotizantă și cred că ar trebui să plec ca să fiu cu Suleiman. Bărbatul îi spune mamei să se sprijine pe Allah pentru că în El e puterea noastră, iar mami și teta *proclamă drept răspuns Unitatea lui Allah.*

— Și pe urmă ambii copii au dispărut. Am pus pe toată lumea din școală să-i caute. Apoi elicopterele israeliene au început să tragă, zice mami.

Abia acum realizez că nimic din ce am văzut nu a fost real. Nu a existat o sărbătorire a zilei de naștere. Reiau totul în minte, parcurg detaliile memoriei și văd chipul groazei. Al terorii nemiloase. Evreii distruseseră Gaza și-mi uciseseră tatăl.

— Allah să-i bombardeze și pe ei, de dragul Profetului, zice teta.

Vreau să plec acum. Linia neagră a hijab*-ului mamei a dispărut și ea nu mai plânge. O aud pe teta făcând cafea.*

— În cele din urmă am găsit-o pe Rhet Shel hoinărind prin scrumul din curtea școlii. Își sugea necontrolat degetul mare și a trebuit să i-l smulg din gură ca s-o înțeleg. Însă tot ce zicea era că a fost adus de Khaled înapoi și că acesta a plecat. Nu știa unde a plecat el și a refuzat să mai spună altceva.

Nu țin minte asta.

— După câteva ore, bărbații au venit alergând, cărându-l pe Khaled.

Asta îmi amintesc. M-au cărat până la mami și ea a fost…

— Am fost atât de fericită să-l văd, încât doar l-am luat în brațe și am plâns.

V

Ne-am îngrijorat când soarele s-a cufundat în cer.

Întunericul a aprins stelele, așa cum numai întunericul o poate face, și noi zăceam în țărână, privind la splendoarea și la veșnicia de deasupra

42

Nur iubea neclintit, stăruitor și nechibzuit. Inima nu-i era îndeajuns de isteață încât să aibă limite ale generozității ei. Poate că asta e ceea ce face cuiva respingerea de către mamă. Aduce inimii un retard. O face să iubească greșit, să iubească prea repede, fără limite.

Încă mai vorbeau. Chiar și după ce Nzinga s-a măritat și a făcut copii, după ce Nur a ajuns la vârsta la care a ieșit din sistemul de asistență socială, a absolvit facultatea, apoi studiile postuniversitare, după ce regimul de apartheid din Africa de Sud s-a prăbușit și Nzinga s-a întors la Durban cu familia ei, ceea ce exista între ele a rămas. S-a schimbat așa cum au avut nevoie. Părțile sale erau alcătuite din maternitate, legătură ca între surori, legătură ca între femei, tovărășie în luptă, activism politic, mentorat, prietenie.

Când Israelul începu un atac devastator asupra Gazei în decembrie 2008, Nur lucra ca psihoterapeut pentru primăria orașului Charlotte, ajutând adolescenți să-și înfrunte istoricul de violuri, abuzuri, neglijare, consum de droguri și traume de neînchipuit.

— E logic să intri în acest domeniu, zisese Nzinga pe Skype. Noi, toate femeile rănite, facem carieră din a încerca să-i

reparăm pe ceilalți.

La scurt timp după atacul Israelului, Nzinga i-a trimis lui Nur pe e-mail un link cu un filmuleț.

Dragă Nur,
Ce mai faci?
Uite filmulețul de care îți spuneam. Mi-am amintit că la facultate ai făcut o lucrare despre sindromul locked-in[1] *și m-am gândit că poate vrei să te uiți la ăsta. Am verificat numele de familie, desigur, așa cum fac întotdeauna cu articolele din Gaza. Din păcate, nu este același cu numele bunicului tău.*
Am fost foarte mișcată de lucrurile extraordinare pe care le fac mama și bunica, care, este limpede, au pierdut foarte multe pentru a avea grijă de acest băiat.
Dă-mi de veste despre strângerea ta de fonduri. Faci lucruri minunate, boo. *Sunt foarte mândră de tine.*
Cu drag,
Zingie

Nur dădu click pe link și se uită la documentarul de opt minute. Arăta un prim-plan al băiatului din film și Nur se uită lung la chipul lui, la șuvița de păr alb. Băiatul i se părea cunoscut. Îl chema Khaled. Două femei stăteau pe fundalul oferit de niște draperii mușchi. Cea mai în vârstă era bunica. Mama lui refuza să creadă că băiatul era comatos. „Știu că poate să mă audă. Uneori clipește când îl rog să o facă.“

În biroul lui Nur sună telefonul. Era aproape opt seara. Cineva de la comitetul de organizare pentru strângerea de fonduri în beneficiul Fondului de Ajutorare a Copiilor din Palestina o anunța că primiseră în sfârșit confirmarea prezenței vorbitorului. Era un psiholog palestinian, unul dintre puținii din Gaza. După șase luni de telefoane, corespondență și întâlniri cu demnitari aleși prin vot și cu funcționari de la Departamentul de Stat pentru a obține de la

oficialii israelieni permisul de călătorie pentru vorbitor, ca să poată pleca din Gaza, au primit vestea că doctorului Musmar i se va permite să treacă granița la Rafah și să zboare spre Statele Unite de la Cairo.

— Super, zise Nur, întinzând mâna după o pungă cu chipsuri de cartofi în timp ce închidea.

43

Nur era ordonată și curată. Era chiar metodică în excavarea stomacului ei, umplându-l cu mâncare nesănătoasă și provocându-și un reflex de vomitare cu ajutorul a două degete, apoi spălându-se imediat pe dinți după un tipar consecvent care aducea un sistem și precizie abuzului și aversiunii de sine. Muncea ore nesfârșite, plătite sau ca voluntar, perfecționând obiceiurile singurătății și fugii prin salvarea altora. Și, zilnic, își îmblânzea ochii desperecheați la culoare cu ajutorul simetriei stricte a lentilelor de contact căprui.

Energia zilei era zorită și plină de așteptări. Nur se ocupă de voluntari, asigurându-se că fiecare aspect al strângerii de fonduri avea personal corespunzător. Organizațiile căutau întotdeauna ajutorul lui Nur pentru astfel de evenimente, pentru că ea aducea ordine, chiar dacă nu și imaginație, în tot ce făcea.

Puse trei voluntari la biroul de înregistrare, zece la catering și doi urmau să vină pentru a se ocupa de serviciul de

babysitting. Mesele pentru vânzări aveau personalul aferent, ușierii erau la locul lor cu diagramele de plasare și Nur le desemnă câtorva voluntari sarcina de a umple pungile de cadouri ale donatorilor la un colț de masă, unde ajuta un bărbat pe care nu-l recunoștea. Înalt, brunet, cu o mustață mare, voluntarul necunoscut crea un fel de gravitație acolo unde stătea. Prezența lui trase de Nur până când, în cele din urmă, aceasta se apropie, chipurile ca să verifice cum se desfășura treaba cu plicurile.

Luni mai târziu, avea să examineze acel impuls care o mânase spre el. Ce fusese atât de special? La eveniment mai fuseseră mulți oameni pe care ea nu-i cunoștea sau recunoștea, majoritatea de asemenea arabi, cu trăsături ca ale lui. De ce îi captase el atenția?

— Bună, Nur! Noi aproape am terminat, zise unul dintre voluntari.

— Grozav! Se pare că le-ați dovedit repede. Mai avem vreo două ore până la sosirea clienților, zise Nur.

Necunoscutul de la masă se ridică, foarte înalt, de fapt, și timid.

— Mă numesc Jamal, spuse el, întinzând mâna.

Vocea lui era puternică, dar blândă, accentuată de ritmurile vioaie și de timbrul arabei. Era zvelt, aproape concav, de parcă încerca dinadins să nu ocupe mai mult spațiu. Hainele îi cădeau lejer, oarecum șifonate pe pielea cafenie, iar părul îi era răvășit, poate prea lung. Ochii lui căprui erau atenți, plasați sub pleoape lăsate, care îi confereau un aer de tristețe. Spre deosebire de aspectul său general dezordonat, mustața îi era meticulos îngrijită. Simetrică, tunsă, pieptănată, perfectă. Lui Nur, bărbatul i se păru frumos.

— Eu sunt Nur, zise ea, întinzând mâna.

Atingerea pielii lui o emoționă, oricât de scurtă fu întâlnirea dintre mâinile lor. Apoi cuvintele dispărură și tăcerea dintre ei deveni stânjenitoare.

— Nur, vrei să distribuim plicurile pe fiecare scaun? întrebă un voluntar.

— O, da, mulțumesc foarte mult! răspunse Nur, cu mai mult entuziasm decât era justificat.

După ce voluntarii plecară de la masă, Nur îi mulțumi lui Jamal pentru că dăduse o mână de ajutor.

— Mi-a făcut plăcere, zise el, mutându-și greutatea de pe un picior pe altul.

— Așadar, ce te aduce aici?

— Sunt doar în vizită, zise el, cu mai multă siguranță de sine acum.

— Păi te așteaptă un regal. Vorbitorul e nemaipomenit. Sunt sigură că discursul lui va fi plin de inspirație.

— Cine e vorbitorul? întrebă el, cu un surâs furișându-i-se pe o parte a feței.

— Un psiholog din Gaza. Doctorul Musmar. Încercarea de a obține pentru el permisiunea de a pleca din Gaza a fost un coșmar.

El ridică din sprânceană, de parcă era cuprins de curiozitate.

— Abia aștept să-l aud.

— Trebuie să fie pe aici de-acum, zise Nur, privind în jur.

— Îl cunoști?

Ciudat de dornică să impresioneze, Nur lăsă să-i scape de pe buze o minciună:

— Da.

Încercă repede să retracteze, dar nu putu să facă asta decât cu o altă minciună:

— Ei bine, doar prin e-mail.

Născocirile se formau mai repede decât putea gândi și cu cât vorbea mai mult, cu atât se încurca mai tare în minciuni spuse la nimereală.

— Am corespondat despre un pacient care mă interesează. E un caz foarte trist…

Căută în memorie filmulețul. Șuvița de păr alb. Nu reușea să-și amintească numele băiatului.

— Un băiețel din Nusseirat…

Se bucură că măcar își amintea numele taberei de refugiați.

— E în comă. Mă rog, nu o comă propriu-zisă…

— Ești clinician pe probleme de sănătate mentală? o întrerupse el.

— Da, lucrez la DSS în Charlotte, zise ea, ușurată să poate spună un mic adevăr.

— DSS?

— Departamentul de Servicii Sociale. Lucrez cu adolescenții care fac tranziția în sistemul de plasament în urma unor circumstanțe dificile.

— Dar spune-mi, te rog, care este interesul tău. Scuză-mă, engleza mea e un pic prăfuită. Vreau să spun că sunt curios de ce te interesează acest pacient anume. E foarte departe.

Acum el era cel stângaci.

Nur se sprijini pe autoritatea conferită de cunoaștere și invocă în minte filmulețul documentar. Folosind jargonul profesiei, ea vorbi despre mama băiatului, care credea că fiul ei o putea auzi. „Sindromul *locked-in*“, îl numi Nur, explicând

că e o afecțiune rară. Că o parte a creierului – trunchiul cerebral, zise ea – e vătămată și întrerupe toată mișcarea musculară fără a afecta cogniția sau percepția.

Iar când el nu răspunse imediat, Nur păși, foindu-se incomod, și mai adânc în încurcătura minciunii improvizate:

— Intenționez să merg în Gaza ca să lucrez cu acest pacient și cu alții de la un centru de psihoterapie de acolo, zise ea.

El lăsă privirea în jos, mutându-și picioarele cu un aer stânjenit, aproape vinovat.

— Doctore Musmar! Aici erai! strigă președintele comitetului din cealaltă parte a încăperii.

Nur se uită în spatele ei, în căutarea doctorului Musmar, dar nu era nimeni acolo. Când Nur se răsuci înapoi, el încercă să-i zâmbească în chip de scuză. Nur roși și se îndepărtă grăbită.

— Nur, așteaptă, te rog, strigă el, încercând s-o oprească, însă mai mulți membri ai comitetului se strângeau deja în jurul lui, întinzându-se să dea mâna cu el.

Nur găsi un colț departe de mulțime, de unde îl putu vedea cercetând din când în când sala cu privirea. O căuta pe ea? Se strecură mai adânc în colț și așteptă până când putu să plece devreme.

Ajunsă acasă acum, mâncă, apoi vomită.

În marțea de după strângerea de fonduri, Nur primi un scurt e-mail de la el.

Dragă Nur,

Te-am căutat imediat după discurs și tot restul serii, dar n-am avut noroc. În cele din urmă am reușit să dau de această adresă de e-mail. Sper că e corectă. Vreau să-mi cer scuze, sincer, pentru că nu ți-am spus imediat cine sunt. Nu știu de

ce am intrat în jocul ăsta și mi-e rușine pentru asta. Voi fi un om fericit dacă voi afla că m-ai iertat. Te rog, dă-mi de știre că măcar ai primit acest e-mail.

Cu sinceritate,

Jamal

Nur îl citi de mai multe ori, scrise, corectă și șterse un răspuns și își petrecu ziua gândindu-se doar la asta. Vru să vorbească cu Nzinga, dar era prea târziu la Durban ca să sune atunci când se logă pe Skype.

Stimate domnul doctor Musmar,

Nu aveți pentru ce să vă scuzați. Mă bucur că mi-ați scris. Am fost groaznic de jenată după discuția noastră și am hotărât să plec mai devreme. Sper că timpul pe care l-ați petrecut în Charlotte a fost plăcut.

Cele bune,

Nur

E-mailul ei avea înregistrată ora 4:30 a.m. și răspunsul pe care-l primi fu la 4:38 a.m.

Dragă Nur,

Te rog să-mi spui Jamal și te rog să nu te simți stânjenită. Ai fost încântătoare și fermecătoare. Sincer, nu pot să-ți spun cât de bucuros am fost că te-am cunoscut. Mi-ar plăcea foarte mult să mai corespondăm, mai ales despre teoria ta cu băiatul din documentar. Știu de acest filmuleț deoarece băiatul – numele lui este Khaled – a fost adus de mama lui la clinica noastră și am un dosar despre el. Un cineast local i-a luat un interviu lui Um Khaled când a auzit despre fiul ei și despre circumstanțele misterioase ale afecțiunii lui. (Nu a avut tăieturi sau traume importante pe nici o parte a corpului sau la creier, care să le poată oferi medicilor un indiciu pentru a înțelege cum a intrat în această comă; sau poate nu este comă, așa cum ai spus tu.) N-am prea avut ce să facem pentru el, dar poate aflu de la tine ceva ce l-ar putea ajuta.

Nu știu dacă mai intenționezi să vii în Gaza, dar am un grant care ți-ar putea plăti un mic stipendiu timp de un an, cu o cazare modestă la hostelul nostru. Am atașat o cerere de înscriere, dacă te interesează. Sper că o vei lua în considerare.

Cu afecțiune,

Jamal

Corespondența lor continuă, o construcție zilnică a unui refugiu epistolar unde Nur mergea ca să aibă senzația unui scop. La marginile memoriei, Nur descoperi un moment când bunicul îi spusese că ochii ei diferiți la culoare erau la fel cu cei ai surorii lui. „Cred că ești singura din familie care a moștenit ochii ei“, îi spusese el cu foarte mult timp în urmă. „Și avem o familie foarte mare, pe care o vei cunoaște într-o zi, curând.“ Își imagină că găsește o femeie în vârstă, în Gaza, cu ochii ei; că e înconjurată de familia ei numeroasă; că găsește locul de care aparține.

Luni mai târziu, veni și ziua în care trecu pentru prima oară granița dintre Egipt și Rafah. Jamal era acolo, așteptând-o la frontiera din Gaza. Își tunsese părul și părea cumva mai ordonat decât atunci când fusese la strângerea de fonduri din Statele Unite.

— Bine ai venit, Nur. Gaza e mai senină prin prezența ta, zise el, luându-i bagajele.

— E minunat să te văd și să fiu aici.

— Nu te mai gândești dacă să-mi spui Jamal sau nu, nu-i așa? zâmbi el și râseră împreună.

— Arăți altfel, remarcă ea.

— A, păi da. Soția mea nu-mi tolerează tendința pentru aspectul dezordonat. Când m-ai văzut, eram pe cont propriu de o lună, în timp ce soția mea era în Canada, în vizită la familia ei.

Cuvântul *soție* păși ușor în spațiul pe care Nur îl crease din cuvinte, litere și dorințe.

44

Împreună cu Nzinga și familia ei, tío *Santiago asistă la festivitatea de acordare a diplomelor la facultatea lui Nur. El îmbătrânise mai mult decât îi era vârsta; pielea îi pălise din lipsă de soare și dinții i se îngălbeniseră de la heroina care îi pava brațele. Își vânduse chitara, dar găsise o muzicuță aruncată cu care să-și însoțească muzica lăuntrică. În acea zi a absolvirii lui Nur, el îi cântă cu tandrețe imposibilă, rănit dincolo de vindecare. Iar luni mai târziu, când fata primi prin poștă muzicuța aceea, împreună cu o scrisoare în care era anunțată de moartea lui Santiago, memoria ei creă o imagine a lui dispărând ușor în melancolia acelui cântec pe care i-l cântase la absolvire.*

Biroul lui Jamal era o cămăruță cu pereți goi acoperiți de vopsea verde care se cojea, cu un ventilator de metal pe tavan și o fereastră crăpată. Mormane de hârtii și dosare în dezordine se îngrămădeau pe podea și pe birou erau câteva cești de cafea și ceai murdare. El se uită distrat printr-un dosar.

— Cred că ți-am trimis prin e-mail tot ce am. Cum ziceam, l-am întâlnit de două ori. Familia lui l-a adus din nou a doua oară după ce le-am spus că nu pot să fac nimic. Clătină din cap: Oamenii încă găsesc voința de a spera la miracole în locul ăsta afurisit.

Lui Nur îi veniră tăcut în minte versurile unei poezii din fisurile memoriei:

Speranța nu e un subiect de discuție,
Nu e o teorie.
E un talent.

Nur răsfoi dosarul, care arăta că nu e nimic în neregulă din punct de vedere fizic cu Khaled care să explice starea lui asemănătoare cu coma.

— Aici scrie că el are un caz de schizofrenie în familie? arătă Nur spre o însemnare scrisă parțial în engleză.

— Se pare că străbunica lui vorbea cu duhurile. Prin părțile astea, asta înseamnă de obicei schizofrenie, zise el, și un nume neobișnuit se ivi din adâncurile ei, croindu-și drum în conștiința lui Nur.

— Asta o să sune ciudat, dar pe bunica lui o cheamă Suleiman? întrebă ea.

— Chiar și fără să știu prenumele femeii, pot să-ți spun că nu e Suleiman, pentru că ăsta e un nume de bărbat.

Mașina lui Jamal opri pe o alee îngustă mărginită de ziduri înalte și cenușii din beton pe care erau graffiti și afișe cu martiri, chipurile lor severe, tinere privind afară din grandoarea enervantă a mormintelor premature. În apropiere, niște fetițe, una dintre ele cu un bebeluș ridicat pe șold, jucau șotronul, copiii mai mici uitându-se la ele, în timp ce băieții interpretau scene cu soldați arestând palestinieni, în jocul lor folosind bețe pe post de mitraliere. Nur coborî din mașină, brusc împovărată de magnitudinea sarcinii ei și de sentimentul sâcâitor de inadecvare care rareori o părăsea.

De parcă ar fi știut, Jamal îi zise:

— Nu sunt destui psihologi pentru a acoperi nevoile de aici. Așa că, indiferent de natura ei, prezența ta este de un imens ajutor.

El schimbă câteva cuvinte cu unii dintre copii, care îi conduseră cu entuziasm printr-un labirint de alei. Jamal îi făcu semn lui Nur să-l urmeze, adăugând:

— Și nu se știe niciodată. Până la urmă, s-ar putea să fii miracolul pe care îl caută familia.

Copiii se opriră în fața unei uși de metal deschise la culoare, pe care erau desenați cu spray graffiti care se extindeau pe zidurile de beton anemice din jur, plumburii din cauza dimineții și a afișelor lipite ce înfățișau imaginea unui pescar care își descâlcea plasa lângă mare. Trăsăturile lui nu erau clare, dar se putea vedea că își mijea ochii, iar pielea lui înnegrită, aspră, vorbea despre o intimitate cu soarele și mare.

— Acela e *Ammou Abu* Khaled, zise unul dintre copii, arătând spre afișe. Khaled e bolnav și nu mai poate să vorbească.

Ușa de metal se deschise și Nur o recunoscu pe mama lui Khaled din documentar. Ea îi întâmpină cu un bun venit exuberant, care avea în el măsuri egale de ospitalitate arabă, speranță și credința că Allah aduce lucruri bune celor care continuă răbdători să încerce și să creadă.

— Allah să-ți aducă bucurie așa cum prezența ta îmi aduce mie bucurie, zise mama. În casă, o luă pe Nur de mână, sărutând-o pe obraji. Eu sunt *Um* Khaled. Mama mea, *hajje* Nazmiyeh, *Um* Mazen, este în bucătărie. Vine imediat.

Jamal le salută pe femei, ducându-și mâna dreaptă la inimă în loc să dea mâna cu ele. Se duse la Khaled, care stătea într-un scaun cu rotile în mijlocul camerei, sprijinit cu perne.

Surioara lui ținea strâns un ursuleț de pluș, cu trupul băgat în fratele ei, cu degetul mare în gură, și amândoi se uitau la un televizor mic, captivați de un desen animat mut cu *Tom și Jerry*. Pe o tăviță de lângă Khaled, niște lumânări pâlpâiau, topindu-se încet.

— Spune bună, Rhet Shel, o îndemnă *Um* Khaled pe fetiță, care se ridică pentru a da mâna cu Jamal, apoi cu Nur.

— Bine ai venit, fiule. Bine ai venit, fiica mea, zise bunica, intrând din bucătărie. Purta o *thobe fallahi* tradițională neagră, brodată cu modele frumoase în culorile trandafirilor, măslinelor și lămâilor din regiune. Un batic delicat negru îi încadra zâmbetul și, împreună cu pieptul ei imens și șoldurile late, îi dădea un aer de generozitate maternă. Deși pielea îi era ridată de vârstă, nu părea să fie mult mai bătrână decât fiica ei, de parcă ridurile de pe chip erau unghere și crăpături în care se instalase tinerețea.

Hajje Nazmiyeh, care era considerabil mai scundă decât Nur, trase cu ambele mâini fața lui Nur mai aproape, îi cercetă ochii, apoi o sărută pe fiecare obraz în semn de salut, având pe chip ceva ce semăna a dezamăgire. Apoi se întoarse spre Rhet Shel, zicându-i:

— *Habibti*, vino să mă ajuți să aduc mâncarea.

— Vai, nu, *hajje*. N-ar fi trebuit să te deranjezi atât, spuse Jamal.

Hajje Nazmiyeh se uită dezaprobator la el.

— Ar trebui să știi mai bine, fiule. Dacă vii acasă la *hajje* Nazmiyeh, nu pleci cu burta goală. Și nu-ți face griji. Fiul meu ajunge curând aici. N-o să fii singurul bărbat, zise ea, apoi dispăru în bucătărie, ajutând-o pe Rhet Shel să aducă restul mâncării.

Alwan, *Um* Khaled, își luase zi liberă de la lucru în speranța că acest psiholog nou, americanca pe nume Nur, ar putea veni cu răspunsuri care să-l scoată pe fiul ei din starea aia, redându-l lui însuși. Sosi unul dintre frații ei și luară toți un mic dejun alcătuit din ouă, cartofi, *za'atar*, ulei de măsline, măsline, hummus, *fuul*, murături și pâine proaspătă, caldă. Deși Nur vorbea fluent araba, i se păru dificil să urmărească accentul rapid din Gaza și nu înțelese schimbul scurt de cuvinte prin care Alwan își întrebă mama despre examinarea chipului lui Nur.

— Ai crezut că e ea?

— Bineînțeles. Câte americance au numele Nur? zise *hajje* Nazmiyeh. Însă Nur a noastră are ochii lui Mariam.

Alwan își ascunse enervarea și puse capăt șoaptelor lor în fața oaspeților.

— Probabil că sunt mii acolo cu numele ăsta. Nu e momentul, *yumma*. Acum e vorba de Khaled.

Pe *hajje* Nazmiyeh o amuza că americanca Nur știa să vorbească arabă și, în timp ce Alwan îi punea întrebări despre afecțiunea fiului ei, despre ce se putea face pentru el, *hajje* Nazmiyeh o corecta pe Nur la pronunția cuvintelor. Rhet Shel își sugea degetul mare, holbându-se la Nur cu un amestec de curiozitate încântată, timiditate și neîncredere.

Văzând că una dintre lumânări e aproape pe terminate, *Um* Khaled se întoarse spre Rhet Shel, spunându-i să aducă una nouă, apoi îi explică lui Nur:

— Țin lumânări aprinse în timp ce e treaz. Așa a clipit prima oară. Sunt sigură de asta. A reacționat la lumânări. Își

ținu respirația cu ochii închiși și expiră încet: El e undeva înăuntrul lui.

Jamal și fratele lui Alwan se uitară în altă parte, neputincioși în fața acestei dureri de mamă. Nur își puse palma pe mâinile împreunate ale lui *Um* Khaled și *hajje* Nazmiyeh se grăbi să risipească tristețea care se năștea în cameră.

— Destul cu asta, fiica mea, spune *alhamdulillah* și întâmpină cu bucurie orice aduce Allah în viața noastră, zise ea, apoi îi făcu semn lui Rhet Shel s-o ajute la strâns farfuriile

Bărbații ieșiră și se duseră la cafeneaua din apropiere, lăsându-le pe femei să planifice ședințele lui Nur cu Khaled. Înainte de a pleca, Jamal îi șopti lui Nur în engleză:

— Să nu promiți ceva ce nu poți îndeplini.

Băieții jucau fotbal afară, așa că Alwan închise fereastra, zâmbindu-i șovăielnic lui Nur.

— Poți să-l faci pe fiul meu să se trezească?

Nur se uită în jos, căutându-și cuvintele pe podea.

— *Um* Khaled…

— În casa noastră, când suntem doar noi, femeile, spune-mi Alwan. E în regulă. Știu că americanii folosesc prenumele, o întrerupse Alwan. Sunt sigură că fiul meu nu e în comă.

— Cred că ai dreptate, Alwan, dar… Nur ezită când văzu cum acele câteva cuvinte făcură soarele să strălucească în ochii acestei mame și îi răspândiră un zâmbet prin trup și în tot ce era în cameră. Își aminti avertismentul lui Jamal și continuă: Cred că cel mai bun lucru pe care pot să-l fac e să încerc să găsesc o cale prin care el să comunice.

— Allah să-ți umple inima cu bucurie așa cum tocmai ai umplut-o tu pe a mea, zise Alwan, îmbrățișând-o pe Nur.

Hajje Nazmiyeh intrase înapoi în cameră.

— Nu pricep o vorbă din ce zice americanca, îi spuse ea lui Alwan, apoi îi zâmbi lui Nur. E în regulă, copilă. Ai făcut-o fericită pe fiica mea care strică cheful altora și, cu ajutorul lui Allah, te vom învăța să vorbești araba așa cum trebuie.

— Poate mă ajuți, se întoarse Nur spre Rhet Shel, care se pitea în colț cu jucăriile ei de pluș.

Rhet Shel zâmbi pentru prima oară, un surâs timid pe care îl acoperi cu jucăria de pluș. Nur se lăsă în jos privind-o în ochi și scoase ceea ce părea a fi o jucărie din plastic.

— Nu știu cum îi zice în arabă, dar în engleză asta e o muzicuță, îi spuse ea lui Rhet Shel, suflând în instrument.

Rhet Shel nu îndrăzni să întindă mâna după muzicuță.

— Vrei s-o încerci?

Rhet Shel aprobă din cap.

— Cândva, i-a aparținut unui muzician foarte special. Nu pot să ți-o dau de tot. Însă poți să cânți la ea cât vrei, zise Nur. Crezi că poți să ai grijă de ea pentru mine?

— Da! promise Rhet Shel. Pot să merg să le-o arăt prietenilor mei?

— Desigur.

Chiar atunci, băieții care se jucau afară marcară un gol. Sunetele aspre ale bucuriei lor se revărsară în cameră și Rhet Shel alergă să li se alăture și să le cânte la muzicuța ei nouă.

1. Afecțiune cunoscută și sub denumirea de „deconectare cerebro-medulo-spinală“ sau „pseudocomă“.

Khaled

„Ceștile noastre de cafea, păsările și copacii verzi cu nuanță de albastru, și soarele care sărea de pe un zid spre un alt zid ca o gazelă, și apa din norii de forme nemărginite răspândiți pe ce rație de cer ne-a mai rămas, și lucrurile a căror amintire e respectată, și această dimineață, puternică și luminoasă – toate semnalează că suntem oaspeți ai eternității.“

Mahmoud Darwish

Azi am dat un gol când am jucat fotbal cu Wasim și Tawfiq. Am văzut-o pe Yusra uitându-se de la fereastră. Știu că totul e în capul meu, dar am simțit mingea săltând de pe picior în poartă. Am simțit îmbrățișarea prietenilor mei. Am simțit ochii Yusrei ațintiți asupra mea și brațele prietenilor mei în jurul meu.

Wasim a venit în vizită. A stat în raza privirii mele, apoi și-a mutat fața acolo unde ochii noștri nu se puteau întâlni. Dar l-am văzut suficient de mult ca să-i văd părul de pe față. I s-au lățit și umerii. Nu e încă bărbat, dar nu e doar un băiat ca mine. M-am întrebat cât timp a trecut.

Merg adesea la Beit Daras. Întotdeauna la râu, unde eu și Mariam stăm într-un spațiu nemărginit de albastru. Scriem un cântec împreună. Sau poate că ni-l aducem aminte. Poate că l-am moștenit cumva:

O, găsește-mă
Voi fi în acel albastru
Dintre cer și ape
Unde timpul este numai acum
Și unde pentru totdeauna
Curgem precum un râu.

Jiddo *Atiyeh al meu vine și el aici și o cunoaște bine pe Mariam, deși e ciudat să-l văd fără* teta *Nazmiyeh. Aici e iubire în fiecare spațiu și mă chinui să înțeleg realitatea, căci îmi amintesc că ei nu sunt în viață. Cum să-i spun mamei despre această libertate? Că există un Beit Daras într-o Palestină fără soldați în care putem toți să mergem?*

Deocamdată, comunicăm cu ajutorul lumânărilor. Când stau lângă râul din Beit Daras cu strămoșii mei și cu bătrânii săteni, o lumânare luminează cerul și știu că e mami, care mă cheamă acasă. Mă duc întotdeauna înapoi la ea. Întotdeauna clipesc pentru ea. Ea îmi șoptește că știe c-o aud. La fel și teta *mea.* Teta *Nazmiyeh mi-a zis: „Știu că ești încă aici, fiule“. Știe că sunt înăuntrul corpului meu. Îmi cântă și îmi spune lucrurile din inima ei. Îmi spune povești despre Beit Daras, apoi eu le trăiesc când mă duc acolo. Locurile și oamenii despre care îmi povestește apar când mă duc înapoi la râu, lăsând-o singură cu trupul meu, care mi se pare din ce în ce mai străin. Învelișul unui băiat, în care mă întorc doar ca să stau cu lumânările pe care mami le face din lucrurile din inima ei.*

Acum, Nur e aici și stau mai mult timp priponit de lumânările mamei. Ea nu mai e o fetiță lângă râu, cu mine și Mariam, ci o americancă având un țel. Stă de vorbă cu Rhet

*Shel, istorisindu-i despre un bunic din Gaza, și când mă întorc la râu văd că era stră-*khalo *meu Mamdouh. A fost cu noi acolo tot timpul. Nur nu știe că ea a venit acasă. Când* teta *Nazmiyeh a tras-o mai aproape, Nur a examinat și ea fața* tetei *în căutarea urmelor poveștilor lui* jiddo *al ei despre o soră ai cărei ochi de culori diferite i-a moștenit Nur. Vreau să-i spun tot ce știu.*

Nur mi-a cerut să clipesc dacă pot s-o aud și s-o înțeleg. Așa că am clipit și mami a declarat triumfător:

— Ți-am spus eu!

Rhet Shel este ajutorul lui Nur și, când ele stau de vorbă, aud glasul surioarei mele alungându-și anxietatea de pe umerii ei mici. Împreună, ele fac pentru mine scheme cu litere și cuvinte.

45

Nur venea în fiecare zi și stătea mai mult decât era nevoie. Se gândea că își ține o promisiune. Că face ceva bun. Că ajută. Făcea asta, desigur, dar numai printr-o coincidență. Venea să se scalde în zarva înghesuită a familiei și vecinilor. Venea să privească viața de aproape, să-și frece sufletul până la sânge de ritmurile familiilor. Aburul cald al vieților noastre se condensa pe pielea rece și uscată a lui Nur și ea îl absorbea pe tot. De aceea venea, pentru roua familiei ce i se lipea de piele.

— A rămas concentrat aproape jumătate de oră și a răspuns la întrebări simple. O clipire din ochi pentru da, două pentru nu, zise Nur la telefon cu entuziasm.

— Asta e extraordinar, Nur. Trebuie să fie tare bine să vezi îmbunătățiri atât de repede, răspunse Jamal.

— Nu știu la cât de mult putem spera cu adevărat, dar cea mai mare schimbare a fost cu Rhet Shel. Majoritatea întrebărilor au venit de la ea, continuă Nur. Voia să știe dacă lui Khaled îi place părul ei, dacă vrea să se uite la un film cu ea.

Fusese o zi miraculoasă; era o bucurie să asiste la manifestarea, oricât de scurtă, a doi copii blocați în mintea lor în moduri diferite. A fost ideea lui Rhet Shel să pună vechea

muzică a lui Khaled și era sigură că el încerca să danseze când i-a tresărit obrazul. Acel mic spasm muscular a făcut-o pe Alwan să cadă în genunchi, cu lacrimi în ochi.

Hajje Nazmiyeh lua ceaiul cu vecinele, făcând toate pâine în cuptorul *taboon* comun de afară, când sosi Rhet Shel, cu răsuflarea tăiată, să o zorească pe bunica ei să lase grupul matroanelor și să vină să vadă. *Hajje* Nazmiyeh grăbi pasul, lăudând slava nemărginită a lui Allah, pe când nepoata ei nerăbdătoare îi spunea că se trezea Khaled. În spatele lor, unele dintre prietenele lui *hajje* Nazmiyeh se țineau după ele.

În ciuda dezamăgirii de a-l vedea pe Khaled încă imobilizat în corpul său, ele fuseseră deja influențate de exaltarea lui Rhet Shel și se lăsară și ele cuprinse de ea. Muzica pop a lui Nancy Ajram și Amr Diab dospea aerul din casa lui *hajje* Nazmiyeh, dând formă și versuri unei zile transformate de farmecul lui Rhet Shel. Ea își legă în jurul șoldurilor înguste de copil eșarfa mamei ei și dansă. Micile ei prietene erau acolo, căci se ținuseră după ele așa cum o făcuseră și matroanele. Dansară și ele, în timp ce femeile le încurajau bătând din palme. Nu trecu mult și *hajje* Nazmiyeh li se alătură și o trase și pe Alwan în hărmălaie.

Continuară acea veselie spontană, alimentată de starea de atenție a lui Khaled și de clipitul acestuia la momentul potrivit. Nur puse cântecele pe care le alegea Khaled clipind din ochi dintre cele pe care i le arăta Rhet Shel. Cinci cântece, prin care fericirea lui Rhet Shel le refăcu și le vindecă, au ridicat asediul instaurat de Israel, au pus capăt ocupației militare și le-au dus înapoi în căminul lor din Beit Daras.

Afecțiunea pe care o simțea Nur pentru ceea ce o înconjura se apropia încetișor de zidurile veseliei lor. Ea zâmbi tăcut,

privind cum se dezvăluie iubirea obișnuită, sperând că răpăitul stropilor ei va nimeri pe ea.

46

Buna-cuviință nu-i îngăduia mamei să îmbrace din nou niqab-*ul după ce a murit* baba*, dar ea asta ar fi vrut. S-ar fi vârât bucuroasă într-o* burqa*, precum femeile din Golf, ca să poată fi mereu singură în întuneric și în amintire. Numai eu puteam să văd profunzimea suferinței mamei. Își păstra durerea în lumea ei din spatele draperiilor. Transforma o parte din aceasta în mici sfere de mânie pe care le azvârlea spre ceilalți fără nici un motiv întemeiat, dar suferința îi supura în trup.*

Succesul de la început al lui Nur cu Khaled fu urmat de luni de frustrare în care ea nu reuși să obțină de la el un răspuns susținut. *Hajje* Nazmiyeh îi spuse că miracolele se arată greu. Că ele apar numai când credința e puternică. Însă în timp ce Khaled continua să privească absent la lume, Rhet Shel înflorea. Animată de responsabilitatea ei ca ajutor al lui Nur, ea deveni îngrijitoarea fratelui ei, vorbindu-i, pieptănându-i părul, spălându-l pe față, curățându-i urechile, nasul, buricul și unghiile de „murdărie“. Seara, când pleca Nur, Rhet Shel se prefăcea că îi citește lui Khaled așa cum făcuse Nur în timpul ședințelor și se ocupa și de hrănirea lui, mai ales că mama ei se întorcea acasă de la lucru tușind mai

mult, cu mai puțină viață pe chip în fiecare zi, iar privirea *tetei* era întotdeauna prea încețoșată.

Alwan se întorcea de la cooperativa femeilor palidă la față și obosită de la brodat la *thobe*, care erau scoase pe furiș prin tuneluri în Egipt și vândute în toată lumea. Americanii bogați de origine palestiniană – toți americanii erau bogați, nu-i așa? – erau cei mai importanți clienți ai cooperativei. Plăteau mulți bani pentru orice era din țara natală. Alwan auzise chiar de o familie care cheltuise câteva mii de dolari pe două găleți cu pământ din Nablus, ca să-l presare pe mormântul tatălui lor exilat atunci când Israelul nu le-a dat voie să îndeplinească ultima dorință a acestuia de a fi îngropat în Palestina.

— Cât crezi că ar plăti pentru pământ din Gaza? glumi zeflemitor una dintre femei.

Râseră. Unele își exprimară simpatia.

— *Al ghorba* e dureros pentru suflet. Săracul bătrân a trăit încercând să ajungă acasă și nu a putut, nici măcar în moarte. Allah să aibă milă.

— Noi suntem cele sărace, închise în Gaza, zise alta, foindu-se pe scaun parcă pentru a-și ușura năduful. Și înainte să aduci vorba despre asta, pentru banii pe care ni-i plătesc nouă, ei primesc ceva prețios, ceva ce își doresc. Nu le cere nimeni de pomană. Când o să lupte cum luptăm noi sau ne vor trimite niște arme ca să luptăm, atunci vom putea să-i numim palestinieni.

Unele femei țâțâiră în semn de aprobare, unele se supărară, reamintindu-le femeilor de membrii familiilor care plecase în străinătate pentru a munci și a trimite bani acasă. O femeie, cea mai tânără din grup, dar respectată pentru combativitatea ei, le avertiză că dezbinările pe care le creează

inamicul printre palestinieni continuă, însă fu redusă la tăcere de alta:

— M-am săturat să aud prelegerile tale politice! Se întoarse apoi spre celelalte, zicând: Serios, doamnelor. Credeți că am putea să facem bani vânzând pământ din Gaza?

Femeile continuară, dar Alwan nu zise nimic.

— Ce crezi, *Um* Khaleed? o întrebă o femeie pe Alwan. Americanca aia palestiniană pare destul de cumsecade. Cum o cheamă? Nur?

Alwan se gândi la venerația cu care se uita Rhet Shel la Nur și își aminti cum îi spusese Rhet Shel că vrea să fie exact ca Nur când va fi mare.

— Să-i vorbești de rău pe alții e un păcat, zise Alwan.

Prietenele ei clătinară din cap și chicotiră:

— Cu siguranță nu semeni cu maică-ta.

Însă acea conversație îi permise lui Alwan să se aventureze în spatele ascunzișurilor din inima ei. Nur o făcuseră să spere degeaba. De ce-și lăsase femeia asta viața ei din America pentru a veni în nenorocita lor de tabără de refugiați din Gaza? Se folosea de fiul ei pentru a studia sau a avansa în carieră pe socoteala lui? Occidentalii veneau și plecau tot timpul în tururi de război și sărăcie doar pentru a se duce înapoi să scrie cărți. Alwan își închipui satisfacția de a pune capăt vizitelor lui Nur. Khaled era pierdut pentru ea. Își dorea pentru el mila morții. Ce viață ducea el acum, cu un trup care doar respira, mânca din pungi și se căca în pungi, de care ea se îngrijea folosind o energie pe care nu o avea? O mânie surdă clocotea în ea din cauza incapacității de a făuri un trai mai bun pentru Khaled sau Rhet Shel, care se repezea la ea când intra pe ușă, ca să o ajute pe biata ei mamă în timp ce se

chinuia să se așeze, să se miște. Rhet Shel a ei, încă atât de mică, devenise îngrijitoarea fratelui ei. Gravitația amărăciunii o atrase pe Alwan în centrul acesteia, unde Nur era motivul pentru tot ceea ce o mâhnea. Iar când tusea începu să i se adâncească în piept, o detestă și mai mult pe Nur, de parcă trupul ei chinuit era vina lui Nur. Apoi îi purtă pică lui Nur din cauza supărării cauzate de veninul nerostit care i se acumula în inimă; din cauza păcatului acestui sentiment. Încercă să alunge tot. Se rugă la Allah pentru ajutor și imploră iertare pentru dorința crescândă din inima ei de a-l chema pe Suleiman.

— Suleiman, de e pe placul lui Allah, te rog, ajută-ne. Adu-l înapoi la noi pe fiul meu, se ruga ea.

— Mami, soția lui *el doktor* ne-a invitat mâine la o *ghada* pentru Nur! veni Rhet Shel alergând la Alwan.

Nur veni în urma lui Rhet Shel.

— Am mașina centrului pentru două zile ca să vizitez pacienți și au zis că pot să o folosesc și să-mi fac treburile.

Alwan crezu că recunoaște un soi de rugăminte pe chipul lui Nur. Sau poate că era o invitație la un armistițiu nerostit care să pună capăt animozității nerostite a lui Alwan.

— Trebuie să rămân aici cu Khaled, zise Alwan, ferindu-și privirea.

Însă Rhet Shel nu vru să audă așa ceva.

— Putem să-i punem scaunul cu rotile în mașină. Allah să te țină, mami, te rog!?

Alwan auzise de soția lui Jamal, care provenea dintr-o familie înstărită din Gaza, dar al cărei frate fusese suspectat ca trădător. Ea se întrebă dacă va putea să confirme sau nu zvonurile care existau de mult timp despre fratele ei. Cum

arăta casa ei pe dinăuntru? Era o bucătăreasă bună? Cum trăiesc oamenii ca ea? Alwan era curioasă.

— Bine, *habibti*. Putem să mergem dacă vrea și *teta* să meargă, zise Alwan.

Nazmiyeh ridică din sprânceană.

— Vom avea de vorbit despre multe cu femeile!

— *Tu* vei avea, își corectă Alwan mama, căci ea încetase să se mai ducă la acele întruniri, sperând că o pauză de la fumatul din narghilea îi va calma tusea care nu-i mai dădea pace. Însă în curând descoperise plăcerea solitudinii și începuse să aștepte cu nerăbdare liniștea de a fi de una singură câteva ore pe săptămână, atunci când mama ei se alătura femeilor din vecinătate ca să fumeze, să bea ceai, să mănânce *bizir* și să bârfească în vreme ce copiii și nepoții se jucau în jurul lor.

Însă a doua zi femeile aveau să se adune fără ele. Alwan parcă le și auzea în minte, anticipând poveștile lui *hajje* Nazmiyeh despre soția doctorului și *ghada* ei.

Rhet Shel se duse la Khaled.

— Clipește de trei ori dacă mă iubești, Khaled! Bine, clipește doar de două ori. De ce nu clipești? Clipește, Khaled! Doar o singură dată! Clipește! MAMI, MAMI, NUR! A CLIPIT! Rhet Shel se ghemui lângă fratele ei să se uite la televizor și Alwan o auzi spunându-i despre „o *ghada* elegantă în casa unor oameni bogați“ și „pun pariu că ei mănâncă la o masă“.

47

Teta *avea grijă de tot în timp ce mami lucra toată ziua. Zicea că suntem norocoși s-o avem, căci mama noastră nu era în stare să gătească mai nimic. Vinerea, spațiul nostru se umplea de concertul unchilor mei, al soțiilor lor certărețe și al verilor mei.* Teta *conducea desfășurarea zilei, stabilind reguli, reducând la tăcere ceea ce nu-i plăcea, încurajând ceea ce-i plăcea să audă. În aceste zile râdea mai mult decât în altele și mă punea pe mine în centrul a tot, ceea ce automat o aducea și pe Rhet Shel în centrul lucrurilor. Aromele de scorțișoară, cardamom, cuișoare și nucșoară se întrețeseau cu râsetele și ciondănelile. Mai târziu,* teta *ne ducea pe țărm, cărându-mă și pe mine după ea, unde se mâncau semințe de* dovleac*, se pufăia din narghilele, se bea ceai dulce de mentă și copiii se jucau în compania lunii. Prietenele* tetei*, matroanele din tabăra de refugiați, cu care odinioară spăla rufele în Beit Daras, i se alăturau acolo pentru a reînnoi legăturile de-o viață de bârfe, căsătorii, nașteri, război, scandaluri, prietenie, rugăciuni și tot traiul frumos și aspru care le făcuse trupurile să se zbârcească și să se rideze.*

Casa doctorului era în contradicție cu bărbatul modest care lucra cu copiii din tabăra de refugiați. Nazmiyeh țâțâi printre dinți la vederea ei și urcă treptele late din granit spre o ușă mare, cu arcadă. Era impunătoare, deși nu în felul vechilor case din Gaza construite cu secole în urmă. Această casă era nouă, o chestie țipătoare într-un cartier scump plasat în cel mai mare ghetou din lume.

Le întâmpină o femeie izbitor de frumoasă, îmbrăcată în veșminte occidentale elegante, cu părul descoperit și coafat. Lui *hajje* Nazmiyeh i se păru că femeia se așteptase ca Nur să vină singură. Cercetă chipul lui Nur după o reacție la mirarea femeii, însă o văzu, în schimb, pe Nur observând frumusețea ei. Nur reuși să schițeze un zâmbet, chiar fals, dar Nazmiyeh văzu nesiguranța și scuzele strecurându-se în postura lui Nur. Față în față cu soția minionă a doctorului, Nur încerca să își micșoreze sinele ei de femeie înaltă și robustă. Ea își întinse mâna, spunând:

— Mă bucur să te cunosc, Maisa. Jamal mi-a spus foarte multe despre tine.

Nazmiyeh știu că Nur mințea.

— Îți prezint familia mea din Gaza: *Hajje Um* Mazen, *Um* Khaled, Rhet Shel, iar acesta este Khaled, continuă Nur.

Hajje Nazmiyeh își dădu seama că Nur încerca să domolească mândria rănită care îi schimonosea chipul lui Alwan. Băgase și ea de seamă mirarea femeii când le văzuse pe toate în ușă.

— Desigur, da. Bun venit, bun venit, le ură Maisa, dând mâna cu ele și sărutându-le pe obraji.

Înainte de a da mâna cu Maisa, Alwan făcu un pas mic mai aproape de Nur, într-o aliniere spontană de solidaritate. În limbajul intuitiv, nerostit, al femeilor, dacă avea să izbucnească un război la *ghada*, cele care aveau să se încaiere urmau să fie Alwan și Nur și această femeie simandicoasă. *Hajje* Nazmiyeh se simți mai ușoară pe picioare, îmboldită de drama tăcută aflată în desfășurare, mai ales că băgase de seamă iritarea crescândă a lui Alwan față de Nur în cursul

săptămânii anterioare. *Hajje* Nazmiyeh strânse și ea rândurile, făcând un pas ușor către Nur când dădu mâna cu Maisa.

— Allah să-ți sporească belșugul, *sitt* Maisa, și să te binecuvânteze cu un fiu care să ducă mai departe numele familiei, zise Nazmiyeh.

Alwan îi dădu un ghiont lui Rhet Shel, îndemnând-o să o salute pe gazdă, și fetița se apropie cu sfială.

— Binecuvântarea lui Allah asupra ei, zise Maisa, luând mânuța lui Rhet Shel. E foarte drăgălașă. Allah s-o țină veșnic. Îmi amintește de fiicele noastre când erau micuțe. Adăugă că fiicele ei se apropiau acum de vârsta facultății și în acel moment erau în vizită la familia ei în Canada.

— Cu siguranță îți este dor de ele, zise Alwan, aranjând capul lui Khaled în scaunul lui.

— Da, bineînțeles. Amândurora ne este. Dar e plăcut să fim singuri, doar eu și Jamal, dacă înțelegi ce vreau să zic, râse Maisa. Veniți, luați loc. Bun venit.

Nur îngheță și Alwan fu vizibil scandalizată de faptul că această femeie făcea aluzie atât de liber la intimitatea cu soțul ei. Nazmiyeh se rezemă de spătarul scaunului, satisfăcută de potențialul pentru bârfe. Din contururile cuvintelor lor, din posturile schimbătoare, din privirile involuntare și din ticurile nervoase aproape imperceptibile ale ochilor și obrajilor, Nazmiyeh începu să priceapă motivul acestei invitații, al acestei *ghada*.

— Allah să-l țină pe *el doktor* veșnic puternic pentru tine, zise Nazmiyeh, uitându-se la Nur, care își încleștase fălcile.

Printre pălăvrăgeala incomodă și aperitivele delicioase, o femeie tânără, angajata casei, începu să pună masa. Alwan încercă să ajute, așa cum cereau tradiția și buna-cuviință, dar

Maisa, așezată confortabil, le explică că slujnica fără nume era din tabăra de refugiați Shati și avea nevoie de locul de muncă.

— Facem și noi ce putem să ajutăm, zise ea. Tocmai li s-a asigurat de curând apă curentă. Foarte trist, clătină din cap Maisa.

Nazmiyeh, Nur și Alwan se priviră, comunicându-și impulsul comun de a pleca.

— Soțul meu tocmai mi-a trimis un SMS. Parchează mașina, zise Maisa. Masa e pusă. Bun venit la *ghada* noastră.

Rhet Shel începu să împingă scaunul fratelui ei spre masă.

— Vezi? Ți-am zis eu că au o masă specială pentru mâncare, îi șopti ea lui Khaled.

Nazmiyeh fu surprinsă să afle că doctorul Jamal venea singur. De bună seamă nu avea să rămână, să fie singurul bărbat cu un grup de femei.

Jamal intră pe ușă cărând pungi cu pâine proaspătă și fructe, recuzită pentru o poveste fictivă despre o familie fericită, poveste care se destrămă imediat căci Nur fu prima femeie asupra căreia i se opriră ochii și îl atrase către ea, după care se opri, schimbă direcția și își salută soția, cu pungile în mână.

Tânăra slujnică, Sherine, puse orez în farfurii. Nazmiyeh îi mulțumi, îndemnând-o să se așeze și să mănânce cu ele.

— Allah să-ți dăruiască viață lungă, *hajje*, răspunse Sherine. Continuă să servească, apoi se întoarse în bucătărie.

Nesigură pe care dintre multele tacâmuri din jurul farfuriei să-l folosească, Nazmiyeh luă lingura mare din dreapta pentru orez și se apucă să rupă carnea cu mâinile. Scoase carnea de pui și de miel de pe oase și o împărți familiei din jurul ei, așa cum făcea mereu la mese, și păstră oasele

pentru sine, ca să ia bucățelele de carne rămase prinse de os și să sugă măduva, partea cea mai gustoasă. După ce umplu farfuria lui Rhet Shel, puse un morman de bucăți fragede pe farfuria lui Jamal și el se împotrivi imediat. Însă Nazmiyeh insistă:

— Fiule, știi că așa facem noi lucrurile. Muncești din greu și meriți să te hrănească cineva.

Maisa simți împunsătura acelei remarci, se foi stânjenită pe scaun, apoi se întoarse spre Nur, pe care încercă să o atragă într-o conversație în engleză. Însă Nur îi răspundea numai în arabă. În cele din urmă, cu o batjocură prost mascată, Nazmiyeh lăsă să-i scape singurele cuvinte englezești pe care le știa: „Mâncare. Bun. Bun venit“, și continuă în arabă, lăudând mâinile care au gătit mâncarea și urându-le gazdelor ca Allah să le dea belșug fără margini.

Jamal îți ținu privirea îndreptată în farfurie, mișcând mâncarea cu furculița, abia mâncând.

— Îmi cer scuze, *hajje*. Cum fiicele mele sunt plecate, n-am mai vorbit cu cineva în engleză de multă vreme. De obicei vorbim doar engleză și franceză acasă, ca să nu uităm de tot, zise Maisa, explicând că, deoarece Jamal era plecat tot timpul cu serviciul, era încântată să aibă pe cineva ca Nur cu care să își exerseze engleza.

Nazmiyeh nu rezistă să nu șoptească în spațiul dintre ea și Nur:

— Pot să înțeleg de ce *el doktor* stă toată ziua plecat.

Nur fu singura care auzi aceste cuvinte, însă ceilalți le simțiră energia. Se lăsă tăcerea și singurele sunete care se mai auziră fură cele făcute de Rhet Shel în timp ce mânca și îi

vorbea lui Khaled, fără să-și dea seama de ce se petrece în jurul ei.

Jamal abia dacă scoase o vorbă în timpul mesei și își luă rămas bun la scurt timp după aceea, lăsând-o pe Maisa să se târască prin aerul îngroșat al căminului lor, silindu-se să creeze o poveste falsă pentru viața ei. Însă în tăcerea schimbătoare care le întrerupea conversațiile, *hajje* Nazmiyeh își putu da seama că Maisa o să plângă și o să se certe cu soțul ei după plecarea lor. Gândul acesta o mulțumi.

Masa delicioasă fu urmată de fructe, dulciuri, ceai și cafea fierbinte, din care cea mai mare parte fură consumate de *hajje* Nazmiyeh și Rhet Shel. În drum spre casă, amândouă se purtară ca două fetițe de cinci ani, arătându-se încântate de burțile lor pline, dezbătând care fel de mâncare a fost cel mai bun și luându-se la întrecere cine a mâncat cel mai mult.

— Păi, bineînțeles că eu, de vreme ce am o burtă mai mare, în care încape mai multă mâncare, îi zise *hajje* Nazmiyeh nepoatei.

— Însă mâine tu o să fii mai grasă, dar eu voi fi mai înaltă, strigă Rhet Shel, repetând cuvintele pe care i le spusese *teta* ei în trecut. *Hajje* Nazmiyeh trebui să se oprească pentru a-și recăpăta suflul după atâta râs.

— Allah să mă ajute, Rhet Shel se dovedește o glumeață ca *teta* ei, zise Alwan. Râdea în timp ce se chinuia împreună cu Nur să-l așeze pe Khaled în mașină. După ce amândoi copiii fură în mașină, *hajje* Nazmiyeh le făcu semn lui Nur și lui Alwan să stea un pic. Ele se apropiară, atrase de aerul serios al lui *hajje* Nazmiyeh.

Hajje Nazmiyeh vorbi domol, cu fața serioasă și nemișcată:

— Credeți că Maisa țipă în franceză și engleză când o fute *el doktor*?

Izbucniră într-un râs care le îmboldi mișcările pe când urcau în mașină. Nici măcar Alwan, care în mod normal ar fi deplâns nerușinarea mamei ei, nu se putu abține să râdă.

Vrând să se alăture veseliei, Rhet Shel spuse un banc.

— Cât e ora când un elefant se așază pe gardul tău? întrebă ea, apoi zise imediat răspunsul: E ora la care trebuie să-ți iei un gard nou!

Râseră cu ea și hohotiră și mai tare când Alwan adăugă:

— Și în timp ce slujnica angajată din tabăra de refugiați îți pune gardul cel nou, te duci în Canada să-ți exersezi engleza și franceza.

Rhet Shel fu încântată că a provocat hohote de râs și se ghemui mai aproape de fratele ei nemișcat.

— Clipește dacă râzi în sinea ta.

Când Rhet Shel începu să moțăie, *hajje* Nazmiyeh puse în cuvinte povestea nerostită pe care o sesizase la *ghada*.

— Recunosc că mâncarea ei a fost gustoasă și că era lună în casă, dar nu-ți face griji, Nur, ea nici nu se compară cu tine.

Nur apăsă instinctiv frânele.

— Mergi mai departe, Nur. Nu poți să ascunzi lucruri de mine. Doar sunt *hajje* Nazmiyeh. Nimic nu-mi scapă, zise ea. Bărbatul ăla e îndrăgostit de tine și este limpede că nevastă-sa știe. Ăsta a fost motivul invitației. Ea a vrut să vadă cum arăți și să se asigure că vezi cât sunt de fericiți împreună. De ce altceva să stea bărbatul ăla de unul singur cu un grup de femei, dacă nu silit de ea? Stătea acolo ca un vagin nepoftit

când e la ciclul menstrual. De rușine a lăsat o femeie să-l controleze în felul ăsta.

— *Yumma*, încetează, zise Alwan, sătulă de măscările ce le auzea de la maică-sa.

— Nu-mi spune să încetez. Nu-mi place când faci asta. Nu spun decât adevărul. Și nu e nimic greșit ca el să fie îndrăgostit de Nur. Allah și Profetul lui, pacea fie asupra sa, au făcut să fie legiuit ca un bărbat să își ia încă o soție. Și de ce nu? Își poate permite. Nur o să aibă tot ce-i trebuie. Nu e nici o rușine în asta.

— Aici are dreptate. Deci nici măcar nu trebuie să presupui că ea este interesată măcar, protestă Alwan, dar Nur rămase tăcută, cu ochii ațintiți asupra drumului.

— N-am nevoie s-o întreb. Știu deja că îl iubește. Nu-i așa? *Hajje* Nazmiyeh îi zâmbea lui Nur, ale cărei degete se strânseră în jurul volanului. Poate că de aia ai venit aici din capul locului. Nici în asta nu-i nici o rușine. *Hajje* Nazmiyeh se foi pe scaun și asta păru să-i schimbe gândurile. Și cum dracu' pot femeia aia și fiicele ei să călătorească atât de nestânjenit prin Gaza, când bolnavii și muribunzii sunt împiedicați să primească tratament în exterior? Spuneți-mi voi ce înseamnă asta!

— *Astaghfirullah*! *Yumma*, destul cu asta. E păcat să vorbești așa despre onoare.

— Nu, nu e un păcat. Uneori cred că moașa te-a schimbat la naștere, zise *hajje* Nazmiyeh. Ceea ce e un păcat e că nu avem o mașinărie medicală de pozat, pentru ca medicii să poată să facă o poză capului nepotului meu ca să-l ajute. E un păcat că nu putem să-l ducem la Cairo, la doar câteva ore de mers cu mașina, ca să-l consulte un medic specialist. Tot un păcat e și

că ai slăbit atât de mult și mă ții trează noaptea cu tusea ta. Dacă nu mergi la doctor în zilele următoare, o să te bat cu papucul ca pe o fetiță. Văzând-o pe Rhet Shel deschizând ochii alarmată, Nazmiyeh îi șopti la ureche: N-am de gând s-o bat cu papucul.

Nur se întoarse spre Alwan, cu milă în ochi, și în spațiul dintre ele, unde singurătatea se recunoscu pe ea însăși, se formă ceva foarte blând. Se văzură una pe alta: Alwan epuizată și bolnavă, iar Nur dezesperant de singură. Fu o clipă de vulnerabilitate care trecu iute și lăsă în urmă-i un fel de sentiment că erau ca niște surori.

— Ce-ar fi să rămâi peste noapte la noi, Nur? Mâine vine familionul și o să fac sărmăluțe în foi de viță pentru *ghada*. Pot să te învăț să le faci, zise Alwan.

Hajje Nazmiyeh o asigură pe Nur că ea va găti, iar Rhet Shel săltă entuziasmată în sus și în jos pe banchetă, zicându-i lui Nur:

— Poți să dormi cu mine și mami.

Liniștea întunericului serii le strânse laolaltă, trei generații de femei și doi copii, una înflorind și celelalte ofilindu-se. Nur nu se mai întoarse niciodată la hostel decât pentru a-și lua puținele lucruri rămase acolo.

Khaled

„Am mers îndeajuns de departe ca să știu unde începe toamna: acolo, după râu, ultimele rodii se coc într-o vară prelungită și în sămânța mărului crește o aluniță.“

Mahmoud Darwish

De câte ori mi-era dor de mama, mă apucam pur și simplu de flacăra lumânării și aceasta mă aducea acasă. Apoi puteam să văd, să aud și să miros Gaza în aroma mâncării tetei*. Această latură a vieții, în interiorul vârstei de zece ani, este minunată, dar incompletă și nu pe deplin acasă. Când vorbesc cu Rhet Shel și Nur, asta le face foarte fericite, însă este de asemenea prea obositor pentru corpul meu. Aveam multe să le spun, însă nu aveam putere, cuvintele mele s-au retras de pe tăblița cu litere pe care au creat-o ele. Nu mai contează dacă ele știu că Mariam încă mai citește lângă râu, sau că există un alt „acum“ în care Beit Daras este redat copiilor săi, ori că Nur e a noastră, fiind nepoata de frate a* tetei*. Aș vrea să-i spun mamei să nu se teamă. Dar în ultima vreme nu pot să găsesc flacăra lumânării. Suleiman a zis că, la un moment dat, lumânarea nu va mai pâlpâi.*

Uneori nu am nevoie de ea. Mă duc acasă pur și simplu pentru că mami mă trage spre ea, așa cum făcea din cauza

umilinței. Am putut s-o văd, la masă la femeia aceea, îngrijindu-se de nevoile acelui trup țintuit în scaunul cu rotile, trupul meu, deși nu-l mai simt ca fiind eu*. Am devenit corpul acela pentru că sora mea se bazează pe mine să clipesc. Își măsoară lumea după frecvența clipitului meu. Rhet Shel n-are stare, se agață de mami, apoi de trupul meu, pe urmă de Nur. Iar eu mă simt tot mai îndepărtat.*

Înțeleg chinul mamei și dorința ei de a riposta. Însă sunt atât de multe alte emoții în camera aia. Ceva dens și lipicios se petrece între Nur și doctorul Jamal. Suleiman îmi zice că e iubire și mă gândesc la Yusra și la ultimul ou Kinder pe care i l-am dăruit. Dar asta nu e la fel. Ceea ce curge între acești doi oameni este încremenit. Ei nu-l pot răscumpăra și nici nu se pot elibera, iar eu vreau să fiu o parte din el. Îi simt greutatea, ademenitoare și contrariantă. Rămâne între ei chiar și când Nur pleacă cu mama, teta*, trupul meu și sora mea. Discuția din mașină creează un peisaj schimbător, plin de emoție. Clipesc pentru Rhet Shel când ele râd și voioșia lor jucăușă se fixează pe dragostea statornică a* tetei*, uimirea mamei și urma vâscoasă a gândurilor ce persistă între Nur și doctorul Jamal. Apoi eu plec cu Suleiman.*

48

Nur a încetat să mai poarte pantaloni scurți în clasa a VIII-a, după ce un băiat i-a spus că picioarele ei seamănă cu niște trunchiuri de copaci. La liceu, o colegă de clasă, o fată populară, i-a zis că fundul ei e atât de mare, încât ar trebui să se sinucidă. Un an mai târziu, aceeași fată a învățat-o pe Nur cum să fie frumoasă. „Pur și simplu vâră-ți cele două degete mijlocii pe gât după fiecare masă.“ Tot atunci a început să poarte lentile de contact căprui, ca să nu arate ca un „monstru“. Când în cele din urmă și le-a dat jos, ochii ei ne-au zguduit lumea. În fiecare zi veneau vizitatori ca să audă povestea și să slăvească infinita înțelepciune și milă a lui Allah. Teta *a reînceput să vorbească cu Mariam și au reapărut zvonuri despre duhul Suleiman. Soarta fusese crudă să ia pe una de-a noastră, să-i facă destinul din frânturi de singurătate, exil, respingere și dor, apoi s-o aducă acasă ca pe o străină. Oamenii spuneau* Allahu akbar *și slăveau înțelepciunea Lui infinită, pentru că-i dăduse ochii lui Mariam ca s-o ajute să vadă drumul spre casă.*

În baie nu exista oglindă. Nur și Rhet Shel se uitau una la alta pe când se spălau pe dinți și pe față înainte de culcare.

— Ce-ți faci la ochi? întrebă Rhet Shel.

— Îmi scot lentilele de contact. Nu pot să dorm cu ele. Vezi? îi arătă Nur, ținând prima lentilă în echilibru pe vârful degetului.

— De ce?

— Dacă le țin puse prea mult timp, ar putea să-mi vatăme ochii.

— De ce?

Nur zâmbi.

— Vrei să vezi un secret? întrebă ea, scoțând cealaltă lentilă de contact.

— Ai ochii de culori diferite! exclamă Rhet Shel. Cum ai făcut asta?

— Așa m-am născut. Ce părere ai?

— E minunat! Rhet Shel era uluită. Mi-aș dori să am și eu culori diferite la ochi.

Înainte ca Nur să apuce să răspundă, Rhet Shel era deja afară din baie, trăgând-o pe Nur de braț, strigând:

— Mami, *teta*, Khaled! Ia ghiciți ceva!

— Rhet Shel, mai încet. E târziu, zise Alwan din ușă, în drum spre casa unei vecine ca să împrumute cardamom pentru cafeaua de dimineață.

— Nu-i mai spune să tacă! își mustră fiica *hajje* Nazmiyeh. Vino aici, *habibti*, și spune-i *tetei*, zise ea, ridicând-o în poală pe Rhet Shel.

— Nur are un ochi verde! zise ea cu glas scăzut, dându-i ascultare mamei ei. Are un ochi normal și unul colorat. E verde. Uite! arătă ea entuziasmată în sus spre Nur, care zâmbea.

Brațele lui Nazmiyeh se lăsară în jos, fără vlagă. Ridurile de pe chipul ei se înclinară într-o expresie de credință uluită, în

răsplata unei vechi speranțe. Îi curgeau lacrimile, șiroindu-i și adunându-i-se sub bărbie, împotriva gravitației, de parcă voiau să urce înapoi în ochi și să cadă din nou într-o buclă, precum cercurile gândurilor ei.

— Ce s-a întâmplat, *teta*? țipă Rhet Shel, scuturând-o pe bunica ei.

Nur se lăsă la podea, ochii ei de culori diferite uitându-se lung la *hajje* Nazmiyeh dintr-un alt timp. În inima ei, Nur înțelese.

— Tatăl meu a fost Mhammad. Bunicul meu a fost Mamdouh Baraka și bunica mea a fost Yasmine.

Un fel de șoaptă înecată scăpă dintr-un puț al tăcerii dinlăuntrul lui *hajje* Nazmiyeh.

— Tu ești Nur a noastră?

Mâini nesigure mângâiară obrajii lui Nur, apoi îi luară fața în căușul palmelor.

— *Allahu akbar! Allahu akbar!*

Nur tremură sub mâinile blânde ale lui *hajje* Nazmiyeh. Se afla acolo unde începuse, acolo unde se plămădiseră primele frânturi din ea.

Hajje Nazmiyeh se întoarse spre Rhet Shel, zicându-i:

— *Habibti*, adu-mi cutia lui Mariam.

Rhet Shel se duse repede la șifonier și se întoarse cu o cutie uzată din lemn.

Nazmiyeh o deschise încet, izbucnind din nou în plâns la amintirea momentului în care primise un pachet din Statele Unite, cu mulți ani în urmă.

Era la câțiva ani după acea zi fatidică din *souq*, când vechiul prieten al lui Mamdouh o sunase pe Nazmiyeh la

telefonul roșu al negustorului de mirodenii, telefon care transmisese o durere răsunătoare. Bărbatul mai sunase încă o dată. Situația lui Nur încă nu fusese lămurită și asistenta socială care lucra la cazul ei își făcea griji că posesiunea cea mai importantă a fetei ar putea să se piardă pentru totdeauna. O carte pe care ea și Mamdouh o creaseră împreună. Potrivit legii, asistenta socială nu putea să o păstreze. Și nici nu avea încredere în integritatea poștei din Israel când e vorba de trimiterea pachetelor în Gaza. Așa că l-a întrebat pe prietenul lui Mamdouh, care reușise să trimită lucrurile personale ale bunicului ei la sora acestuia în Gaza, dacă ar vrea să trimită și lucrurile lui Nur. Nzinga îi explicase lui Nur situația, dar Nur era la vremea aceea mai preocupată să se descurce cu viața ei de adolescentă decât să se agațe de un trecut imposibil de regăsit. Prima era o cutie mică de pantofi cu ceasul lui Mamdouh, fotografii vechi, un Coran ferfenițit, verigheta lui și cea a lui Yasmine și ce mai rămăsese din *shabka* lor – o brățară împletită din aur, care îi fusese dăruită lui Yasmine de către Nazmiyeh la nunta lor.

Nazmiyeh capitulase în fața nenorocirii de a nu o vedea, poate, niciodată pe Nur. Așa cum făcuse când își pierduse sora, mama, fratele, fiul și soțul, ea se adresă providenței, strigă rugăciuni presărate de lacrimi și își lăsă inima la voia sorții.

— Cartea asta pare că ar trebui să-i aparțină dintotdeauna lui Nur. Nu știu cum aș putea să i-o dau vreodată, îi zisese lui *hajje* Nazmiyeh prietenul lui Mamdouh. Se temea că nu va putea îndeplini datoria de *amana*, promisiunea sacră de a păstra în siguranță ceva pentru o altă persoană. În final, el a dar cartea unui alt prieten, care urma să facă o călătorie în Gaza și care avea să o caute pe Nazmiyeh și să i-o ducă ei. Așa

se trimiteau lucruri în Palestina. Călătorii își încredințau pachete unii altora, chiar dacă nu se cunoșteau, și nimeni nu încălca datoria de *amana*.

Nazmiyeh dădu la o parte capacul din lemn și Nur putu să vadă conținutul cutiei. Ceasul de mână familiar, o mulțime de hârtii acoperite cu un scris copilăresc pe care nu-l putea descifra. Nazmiyeh scoase încet hârtiile și iat-o acolo. Nur întinse mâna după carte, îi atinse coperta, mângâind cuvintele scrise de ea cu atât de mult timp în urmă. *Eu și jiddo*. Un desen cu ea (o fetiță zâmbitoare cu părul negru), brațul ei (o linie) care întindea mâna (cinci liniuțe) ca să ajungă la cele cinci liniuțe legate printr-o linie dreaptă desenată până la un bătrân zâmbitor cu părul negru încărunțit. Nur luă cartea din cutie; panglica ei prăfuită și roasă de vreme era încă legată într-o fundă. Pe când ținea capetele fundei, ele se transformară într-o panglică de păr, de un albastru strălucitor, ținută de niște mânuțe întinse.

— *Jiddo*, îmi legi și mie asta în codițe, te rog? îi răsună în minte glasul unei fetițe.

O mână matură luă panglica.

— La care dintre ele? întrebă el. Vocea lui era profundă și blândă, și Nur scormoni în amintirea aceea ca să-i găsească fața. Însă nu reuși. Numai panglica, mâinile ei și ale lui, vocea ei și a lui.

Deschise ochii, strângând cartea la piept, și îi zise lui *hajje* Nazmiyeh:

— Nu pot să-mi aduc aminte chipul lui *jiddo*.

Lacrimile lui Nazmiyeh se transformară în râs.

— *Allahu akbar*! Își repetă tare și puternic cuvintele de slavă și începu să vorbească cu sora ei răposată: Știu că e mâna ta aici, Mariam. Știu că ești aici. N-ai plecat niciodată. O, Allah e îndurător. Lui i se cuvine toată recunoștința. Copila noastră e acasă.

Apoi se uită în ochii aceia de culori diferite, ținu în palme fața lui Nur, o ridică mai aproape de a ei.

— Nur a noastră e acasă. N-am încetat niciodată să mă rog pentru tine. N-am încetat niciodată să-l rog pe Allah să te aducă acasă. Ai fost aici tot timpul! *Allahu akbar*. Uite cât de atoateștiutor e Allah. Uite cum ne-a adus El laolaltă. Vezi, copila mea? Vezi cât e de înțelept Allah? *Hajje* Nazmiyeh sărută fața lui Nur, și trupurile li se legănau prin forța acestei grații divine. O, cum plutesc acum în această casă mirosurile lui Mamdouh și Yasmine! O, Allah, Dumnezeul meu, cât ești de îndurător.

Vrăjită de misterul care se desfășura în fața ei, Rhet Shel dădu fuga să o aducă pe mama ei de la casa vecinei.

— *Allahu akbar!* Am știut eu că era ceva la tine. Nu ai părut niciodată o străină. *Allahu akbar!* zise Alwan, îmbrățișând-o pe Nur în clipa în care intră, cu prietena din vecini în urma ei.

Dădură telefoane restului familiei și toate cumnatele veniră a doua zi dis-de-dimineață. Vestea se răspândi prin tabără în toate direcțiile asemenea zvonurilor în Roma despre o statuie a Madonei care plânge cu lacrimi de sânge.

— Ați auzit? Americanca aia! S-a dovedit a fi nepoata lui *hajje* Nazmiyeh. V-aduceți aminte ziua aia la *souq*? V-amintiți că fratele ei avea o nepoată și că *hajje* Nazmiyeh încerca să o aducă aici? Americanca aia e fata! Tocmai au descoperit, slavă lui Allah!

Lumea veni acasă la *hajje* Nazmiyeh să o felicite pentru că i s-a răspuns la rugăciuni și apărură încă o dată zvonuri despre duh, răspândindu-se în tabără. În hărmălaia miracolelor, rugăciunilor și aluziilor la duh, Nur se retrase înăuntrul ei până când seara întunecă văzduhul și îi alungă pe toți, în afară de aceia care orbitau în jurul inimii ei – străbătușa ei Nazmiyeh, Alwan, Rhet Shel și Khaled. Viața strânsese fragmentele ei și o dusese înapoi la izvorul iubirii. Nu fusese o coincidență. Lumea era uimitoare și lui Nur îi trecu prin minte că nici măcar o singură dată de când se afla în Gaza nu simțise vechiul impuls de a-și goli stomacul. Apoi, noaptea, ținu în mâini rămășițele iubirii și îi citi din paginile acesteia lui Rhet Shel până când veni somnul, cu cântecul de leagăn al sforăitului lui *hajje* Nazmiyeh, tusea lui Alwan și adânca tăcere a lui Khaled. Gândurile ei cutreierau înăuntru și în afara amintirilor și dorurilor. Întotdeauna, ele reveneau la Jamal. La amănuntele și părțile și întregul lui.

VI

Cuvinte și povești erau aduse de apă la mal pe acel drum străvechi al mării și făceam din ele cântece noi. Soarele răsărea iar, aruncând umbre pe care le cojeam de pe stradă ca să facem din ele veșminte noi.

49

Când mami era fetiță, a înotat fără să știe într-un banc de meduze și a fost înțepată foarte rău. După aceea, nu a mai vrut să lase marea să-i atingă altceva decât picioarele, însă teama nu a făcut decât să mărească prezența mării în lăuntrul ei și sunetul valurilor care se spărgeau i se părea asemenea bătăilor inimii atunci când stătea pe mal. Acolo, se uita în larg la imensitatea albastră a lui Allah și îl simțea pe baba *de parcă îl aștepta să plutească înapoi la mal, cu plasele pline de belșug.*

Alwan se îmbrăcă trăgând de timp, în speranța că Nur o să se supere și o să plece la serviciu. Erau deja în întârziere la programare, căci Alwan se întorsese târziu de la cooperativă. Într-un ultim efort de a o enerva pe Nur într-atât încât să renunțe la programare, Alwan încercă să stârnească o ceartă.

— M-am săturat să găsesc hărmălaia asta când vin acasă, zise ea cu țâfnă, oprind muzica pop și făcându-le astfel pe Rhet Shel și pe prietenele ei să se oprească din dansat. Nur îi făcu în taină cu ochiul lui Alwan și răsuflă ușurată că Alwan oprise muzica aia groaznică, căci ea nu avusese inima să o facă. Alwan bombăni când văzu că planul ei avea exact efectul opus și se aplecă să o îmbrățișeze pe Rhet Shel, care se năpusti să-și întâmpine mama.

— Muzica e ca să-l facem pe Khaled să clipească, mami! protestă Rhet Shel.

Alwan îl sărută pe Khaled pe frunte. Întrebarea pe care i-o punea zilnic lui Nur – „A reacționat vreun pic astăzi?“ – o punea doar din obișnuință și nu aștepta un răspuns.

— L-am sunat deja pe doctor și i-am zis că vom întârzia câteva ore, zise Nur. Avem timp berechet și ar trebui să mănânci ceva înainte să plecăm.

Alwan bombăni, exprimându-și țâfna și mai zgomotos.

Nur îi strigă din nou:

— Alwan, e un meci de fotbal pe terenul de pe pământurile din sud. Îi duc pe copii acolo să se uite, așa că nu te grăbi.

— Îi plăcea la nebunie să se joace cu băieții ăia, zise Alwan, speriind-o pe Nur când apăru în spatele ei pe marginea terenului.

— Nu mi-am dat seama că ești aici! exclamă Nur. Ești gata de plecare?

Doi dintre prietenii lui Khaled alergară la Alwan, îmbrățișând-o pe *Amto Um* Khaled a lor și rugând-o fierbinte să îi dea voie fiului ei să rămână cu ei.

— Dacă crezi că o să aibă grijă de el, s-ar putea să-i facă bine să fie în preajma vechilor lui prieteni, zise Nur, și băieții, încurajați de aprobarea americancei, au devenit și mai stăruitori în rugămințile lor.

— Bine, Wasim. Tu și Tawfiq erați cei mai buni prieteni ai lui. Însă el nu poate să-și poarte singur de grijă, așa că trebuie să promiteți c-o să-l țineți cu voi tot timpul. Nu trebuie să vă jucați cu tuburile lui, căci ar putea să capete vreo infecție. Acasă la noi, lângă perete, e o tăbliță cu litere. Luați-o dacă

vreți. Uneori îți vorbește clipind, da sau nu. Alwan făcu o pauză, uitându-se țintă în ochii băieților, ca să vadă dacă au priceput. Ați înțeles tot ce taman v-am zis? îi întrebă ea.

— O, da! O să avem mare grijă de el, încuviințară ei într-un glas.

— Uitați aici picăturile lui pentru ochi. Alwan le dădu un flacon din poșetă. Îi puneți câte o picătură în fiecare ochi dacă nu clipește singur. Mă întorc într-o oră-două. Aveți grijă să fie acasă pe atunci, nu mai târziu, și să stați cu el tot timpul. Credeți că puteți face asta?

Ei izbucniră în promisiuni liniștitoare, luându-și repede prietenul invalid în scaunul lui cu rotile. Pe când se îndepărtau, vorbeau:

— Pun pariu că putem să-l facem să se trezească. O să fie ca pe vremuri.

Rhet Shel își întinse în sus brațele ca să apuce mâna mamei, apoi pe cea a lui Nur și începu să-i strige fratelui ei să nu plece pe când toate trei mergeau la mașină.

Khaled

„Nu vreau să mor.“

Omsiyat, 15 ani

Pare o altă viață de când eu, Wasim și Tawfiq eram mereu împreună. Eram cu doi ani mai mic decât ei, mediatorul atunci când se certau și obiectul tachinărilor lor atunci când se înțelegeau bine. Erau verișori din două părți, căci mamele lor erau surori, iar tații lor erau frați. Odată, am furat o revistă deocheată de la vărul însurat al lui Wasim și am îngropat-o într-o ascunzătoare secretă. Nimeni n-a știut niciodată. Ne iubeam ca frații și asta și eram. Frați.

În ziua aia când mami s-a dus la doctor, Wasim și Tawfiq m-au împins cu ei, manevrând scaunul cu rotile printre pietre. Ne-am petrecut timpul lângă cimitirul vechi, un loc în care mergeam de obicei pe vremuri. Ei au fumat țigări și mi-au vorbit, au vorbit despre mine, neștiind dacă îi pot auzi. Uneori puteam să clipesc. Atunci n-am putut. Ochii mi-au rămas deschiși și ei au aplicat obsesiv picăturile. Îmi închipuiam cum arătăm noi vizitând din nou vechile noastre locuri de hoinăreală, mai ales când am ajuns la Punctul de Observație Paradisul, o mică fereastră de observație, una dintre mai multele scobite de gloanțe în zid. Raiul era pe partea cealaltă.

Yusra avea șase ani când m-am îndrăgostit de ea. Eu aveam șapte. Ea avea șase surori și nici un frate. Orașul îi zicea tatălui ei Abu al Banat, care înseamnă pur și simplu „tatăl fetelor“. Toate erau atât de frumoase, încât tatăl lor obișnuia să spună că o să moară de infarct făcându-și griji din cauza lor. S-a întâmplat să moară înecat.

— Dumnezeu să mă ierte că zic asta, începu Wasim, dar de când a fost martirizat Abu al Banat, Allah să-i odihnească sufletul, nu e la fel de periculos să venim aici să ne uităm la viitoarele noastre neveste, chiar dacă tot trebuie să ne facem griji din cauza mamei lor și a vecinilor.

Mă ridicară ca să-mi pună ochii care nu clipeau în dreptul găurii.

— Fetele nu sunt în curte, așa că trebuie să te uiți în sus, la a doua fereastră din dreapta.

N-am putut să văd nimic, dar mi-am închipuit-o pe Yusra de odinioară pieptănându-și părul, certându-se cu surorile ei. Ajutându-și mama la spălatul vaselor.

— Trebuie să luăm mai mult de la Dealul Tarmal pentru mâine. N-am adus nici pe departe destul astăzi, zise Wasim.

Nu puteam să aud tot căci erau cu fața la zid, cu nasurile lipite de beton ca să se uite prin găuri. Însă știam că vorbeau despre fier vechi; modalitatea prin care ajutau la întreținerea familiilor lor de când Tawfiq încetase să mai lucreze în tuneluri. Pe urmă s-au certat:

— Fii bărbat. E cel mai bun loc pentru fier vechi. Oricum e ziua de sabat. Soldații n-au voie să omoare pe nimeni în ziua lor sfântă, prostule. Pun pariu că lui Khaled nu-i e frică să meargă. Dacă s-ar putea ridica din scaunul lui, deja ar alerga într-acolo.

— Tu ești ăla prost. Gândește-te la bombardamentul de anul trecut. Sunt foarte sigur că nu s-au oprit în ziua sabatului lor afurisit, zise Tawfiq.

— Bombele sunt altceva.

— Eu mă duc acasă și ai face bine să vii și tu, zise Tawfiq. Oricum trebuie să-l ducem pe Khaled înapoi.

Vocea lui Wasim deveni mai profundă:

— Vino, frate. Mami se bazează pe mine.

50

În liniștea din trupul meu, am început să-mi amintesc mai multe. Cum ar fi ziua în care s-a născut Rhet Shel și ochii lui baba *tremurau de iubire când a ținut-o în brațe. Și de ziua mea, când pământul s-a zguduit și s-au prăbușit clădirile și* baba*... a țipat la Rhet Shel să fugă. Ea se agăța de piciorul lui și el a îndepărtat-o lovind din picior, înainte ca greutatea pereților de beton care îi apăsau spatele să-l învingă și să-l zdrobească. Rhet Shel a fugit plângând și s-a prins de piciorul meu. Apoi a trăit ghemuită în ea însăși, sugându-și degetele mari până la sânge, până când a apărut Nur cu muzică, cărți și lumină dintr-un alt loc.*

Rhet Shel stătu cu Nur cât doctorul o examină pe mama ei în spatele draperiei. Nu avea încredere în doctori și nici în oricine altcineva care aștepta să înfigă ace în brațele și fundulețele fetițelor. Sus pe brațul ei era o cicatrice perfect rotundă, acolo unde o înțepase cândva un doctor cu un ac și cu o minciună cum că n-o va durea. Acum, frecându-și brațul în locul acela, Rhet Shel se ridică de pe scaunul ei ca să se așeze în poala lui Nur în timp ce așteptau.

Doctorul nu prea vorbea în spatele draperiei și Rhet Shel era pregătită să o audă pe mama ei țipând din cauza injecției.

Însă nu veni nici un țipăt. Mama ei își făcu apariția obosită, urmată de medic, care scoase din halatul alb o punguță cu migdale glasate și i-o oferi lui Rhet Shel. Ea îi mulțumi și se răzgândi în privința doctorilor.

Adulții stătură de vorbă și Rhet Shel nu pricepu pe de-a-ntregul, dar frânturi din ce vorbiseră ei urmau să-i rămână latente în amintire până când, ani mai târziu, avea să le recupereze pentru a uni fragmentele vieții ei. Asediul despre care auzise atât de multe, cel pe care îl făceau israelienii, era dificil, ziceau ei. Pe când ea sugea migdale și se lingea pe degete, medicul zise că „au rămas fără“ și deschise un dulăpior, arătându-le rafturile aproape goale. „Nu avem nici măcar…“ Rhet Shel nu știa cuvântul pe care-l spuse medicul, dar acel cuvânt contorsionă chipul doctorului și Rhet Shel înțelese că lucrul acela, indiferent ce-o fi fost, era important de avut. El zise că cel mai bine era „să fie înlăturați“ și că mama ei ar trebui să se gândească la ei ca la niște „simple umflături din carne“; că asta le-ar putea oferi un an întreg.

Rhet Shel cugetă la umflăturile din carne, închipuindu-și bucăți gătite de carne fragedă de miel, și se trase în sus ca să-i șoptească la ureche lui Nur:

— Putem să ne luăm shaorma de miel când ne întoarcem?

Fără să înțeleagă expresia de pe chipul mamei, Rhet Shel știu din instinct să se urce în poala ei și să-i șoptească și ei la ureche:

— Mami, putem să ne luăm shaorma în drum spre casă?

— Sigur că da.

Taxiul le duse la taraba lui *Abu* Rahman de pe țărm și toate trei împărtășiră câteva momente de liniște, mâncând un pic în

timp ce ascultau marea respirând, apoi se îndreptară înapoi spre tabăra de refugiați.

Când taxiul se apropie, putură vedea că tabăra se agita. Energia fricii, furiei și a jignirilor țâșnea din centrul ei. Oamenii alergau fără nici o țintă, parcă în cerc. Alwan își duse mâna la inimă.

— Mila ta, Allah. Mila ta. Probabil e vorba de încă un martir. Îl imploră pe Allah să-i dea mamei respectivului, oricine ar fi fost ea, puterea de a îndura această soartă cumplită. Mi se pare că tot ce facem e să mergem la înmormântări de martiri, zise Alwan.

Când coborâră din taxi, văzură că mulțimea alerga spre ele.

— *Um* Khaled! strigă cineva la Alwan, iar ea grăbi pasul, lăsându-și inima și pe Rhet Shel pe pământ, pentru a fi ridicate de Nur.

— *Amto Um* Khaled! Te căutam, zise un puști.

— Alwan, fiul tău! strigă una dintre cumnatele ei, înspăimântând-o pe Alwan.

Alwan începu să alerge, ținându-se după puști. Unii încercară să o oprească, dar apoi i se alăturară, alergând în urma ei și strigând:

— *Allahu akbar*!

Și asta doar ca să facă ceva în acest moment când nu se putea face nimic. O tot rugau să se oprească.

Ea alergă. Alergă până i se tăie respirația. Umflăturile de carne de pe piept, pline de tumori, care o omorau lent, după cum zisese doctorul, îi zvâcneau în sutienul vechi. Lacrimile i

se rostogoleau pe obraji. Apoi auzi înverșunarea din glasul unei femei în spatele ei:

— De ce îi acordă toată lumea atâta atenție băiatului ăla? E mort. Doar respiră în scaunul ăla, între vii și morți. Familia aia e blestemată. El e motivul pentru care a fost martirizat Tawfiq. E vina lui. El i-a încetinit!

Tawfiq a fost martirizat. Alwan continuă să meargă, târându-și picioarele unul după altul prin forța respirației și fricii. *Khaled a fost motivul.* Alwan continuă să se deplaseze. *Doar respiră, între vii și morți.*

— *Allahu akbar*!

Simțea freamătul mulțimii scandând neregulat alături de respirația ei greoaie și de pașii ei târșâiți. *Familia aia e blestemată.*

Iată-l acolo, în depărtare. Începea să se întunece.

— *Um* Khaled, o să te împușt și-or să-ți lase fata orfană. Pentru numele Profetului lui Allah, așteaptă, femeie. Fiii ăia ai lui Satana joacă un joc. Vor schimba turele peste o jumătate de oră. O să-l luăm atunci. Acum e prea periculos.

Putea să-l vadă în depărtare. Părea liniștit. Dacă ar fi fost oriunde altundeva, ar fi arătat doar ca un băiat în scaun cu rotile care privea apusul. *Hajje* Nazmiyeh era întinsă pe pământ, dându-și palme, țipând la Mariam să-i spună de ce i-au paralizat din nou picioarele.

— De ce se frământă toată lumea atâta din cauza băiatului ăsta care e mort de multă vreme?

Alwan se întoarse spre femeie, care își repeta vorbele înveninate:

— E vina lui că Tawfiq a devenit martir!

Tawfiq a murit. Un bărbat o plesni pe femeie. Era soțul ei, care apoi spuse mânios un verset din Coran:

— „O, voi, cei ce credeți, feriți-vă foarte de prepus; oarecare prepuse este păcat și nu vă puneți la iscoadă și nimenea să nu clevetească pe altul, dacă nu e de față. Oare îi place vreunuia din voi să mănânce carnea fratelui său mort?[1] Voi v-ați lepădat de aceasta.“[2]

Cum? De ce? Tawfiq chiar a murit?

Alwan se scutură din șoc și se împinse prin mulțime spre fiul ei și toată lumea fu recunoscătoare că leșină înainte să apuce să ajungă la el.

Rhet Shel fu în mare parte apărată în brațele lui Nur, însă era un copil din această lume violentă și înțelese destul cât să se facă ghem și să amorțească lumea mușcându-și degetul mare.

1. „Adică să-l defăimeze“ (nota din ediția în limba română a Coranului, aparținând traducătorului acestuia, Silvestru Octavian Isopescul).
2. Coran, *Sura Odăilor*, 49:12, ed. cit., p. 410.

Khaled

„Însă n-am mai văzut niciodată soldați ademenind copiii ca pe niște șoareci într-o cursă și omorându-i ca să se distreze.“

Chris Hedges

Pe urmă ne aflam în mișcare. Se opreau repetat ca să mă facă să clipesc din ochi, folosindu-și degetele, sau ca să-mi pună picături în ei, până când am ajuns la dunele interzise, care fuseseră cândva un cartier, căminul a mii de oameni. Însă Israelul l-a demolat cu ani în urmă pentru a extinde Zona Neutră. Acolo rămăsese mult fier vechi.

Wasim avea dreptate, nu eram speriat, dar după o vreme au început să mă înțepe ochii. În graba lor de a strânge cât de mult metal puteau, au uitat de picăturile mele.

M-am concentrat să-mi mișc pleoapele și am încercat să-l chem pe Suleiman să mă ajute. Lumea părea pustie în jurul meu, tăcerea adâncă fiind întreruptă doar de frânturi de sunete de la mișcările grăbite ale lui Wasim și Tawfiq. Era tăcerea din Zona Neutră. Tăcerea dunelor. Apoi fu un mic pocnet, asemenea unei pietricele care lovește niște ape liniștite. Ochii începuseră deja să mă doară, dar am reușit să văd când s-a prăbușit Wasim. Un alt sunet scăzut veni de la el, ca un strănut. Cred că

nu-l voi uita niciodată. L-am auzit pe Tawfiq alergând; zgomotul respirației lui și al salturilor haotice a destrămat tăcerea și am început să simt fiorul fricii. În dune sălășluia moartea și noi o treziserăm.

Clipește, clipește, fir-ar să fie. Ajută-mă, Suleiman!

O altă pietricică a lovit apele.

Clipește, fir-ar să fie!

— O să mă întorc cu ajutoare! a țipat Wasim.

Clipește!

Lumina slabă a înserării veni și îmi înfășură trupul într-o pătură de gheață. În sfârșit am clipit și m-am pomenit într-un deșert, valurile sale de nisip întinzându-se înainte-mi precum o cărare familiară. M-am ridicat din scaun. Știam exact unde eram și unde trebuia să merg. Am început să pășesc pe acel drum cunoscut, de la ridurile mici de pe urechea stângă a tetei*, în sus de-a lungul cărărilor întretăiate spre fruntea ei, apoi pe poteca lungă până pe cealaltă parte a capului ei. Am mers și am mers pe suprafața nisipoasă a acestui deșert care era chipul bătut de intemperii al* tetei *până când am ajuns în colțul ochiului ei drept și m-am așezat pe punctul de tuș ca să aștept. Au venit tata,* jiddo *Atiyeh și stră-*khalo *Mamdouh, așa cum știam că vor face, și împreună am mers pe jos la Beit Daras. Acolo ne-am așezat lângă râu și am stat de vorbă. Din depărtare s-au apropiat trei călăreți și când au ajuns mai aproape am văzut că unul dintre ei era Tawfiq. M-am dus în salturi spre el.*

*— Khaled! N-o să-ți vină să crezi! Ăsta e stră-*jiddo *al meu și caii pe care-i avea familia mea în Beit Daras.*

Jiddo *și stră-*khalo *Mamdouh îi cunoșteau pe toți și împreună ne-am dus să vizităm casa lor din Beit Daras,*

lăsându-le pe femei la râu. M-am uitat încă o dată în urma mea. Mariam încă nu era acolo, însă când am trecut pe lângă fântâna din Beit Daras am auzit pe cineva șoptindu-mi numele. M-am uitat și am văzut-o pe Mariam ghemuită înăuntru pe o mică platformă. Părea înspăimântată și, fără să miște din buze, mi-a șoptit abia auzit:

— Spune-i surorii mele Nazmiyeh să vină să mă găsească.

51

Odată, pe când mami încă purta niqab*-ul, o femeie occidentală a abordat-o foarte politicos în* souq *și interpretul acesteia i-a explicat mamei că e o scriitoare feministă care lucrează la un articol despre* niqab*. Interpretul i-a explicat feminismul ca fiind o luptă pentru drepturile femeilor. Femeia i-a zâmbit cu o expresie de beatitudine, a atins brațul mamei în felul unui mântuitor și i-a zis: „Văd niște ochi exotici, foarte frumoși, și tânjesc să văd chipul minunat care știu că însoțește ochii aceia“. Mami s-a îndepărtat fără să răspundă. Ea înțelegea adevărurile mai profunde despre oameni. Așa că nu m-am mirat când i-a șoptit într-o zi corpului meu imobil: „Fiule, nu trebuie să reziști pentru noi dacă te cheamă îngerii. Noi vom fi bine“. Iar când i s-a răspândit prin trup groaza că s-ar putea să fiu ucis la dunele de nisip, am priceput că atunci când voi pleca, ea voia să o fac așa cum vreau eu. Poate că a-și pune un* niqab *și apoi a și-l da jos fusese un mod de a trăi așa cum gândea.*

Până să-și revină Alwan în simțiri, orășenii îl recuperaseră deja pe Khaled și oameni de peste tot așteptau vești despre băiatul blocat în propriu-i corp, singur în una dintre zonele de măcel din Gaza. Wasim și Tawfiq plecaseră șchiopătând după ajutor, dar numai Wasim a supraviețuit cât să iasă dintre

dune. Soldații l-au lăsat în pace pe Khaled. Însă el a stat două ore singur înainte să fie îndepărtat de primejdie să meargă cineva la scaunul lui cu rotile și să fie tras înapoi la loc sigur. Mai devreme, doi paramedici încercaseră să înfrunte distanța, însă se trăsese în ambulanță până când au făcut cale întoarsă. Oamenii nu au putut să facă nimic mai mult decât să privească neputincioși, dar se simțiră oarecum liniștiți că Khaled va fi cruțat, de vreme ce lunetiștii nu îl împușcaseră deja. Nu s-au gândit că i se uscau ochii.

Vocea acelei femei nemiloase pluti peste oraș după aceea. Mulți gândeau că moartea ar fi o binecuvântare pentru băiat, mai ales acum când se părea că va fi și orb. Însă lucrurile se schimbară după ziua aceea, căci nimeni nu putea să înțeleagă cum de supraviețuise Khaled. Tuburi, perfuzii și pungi îl hrăneau și îi colectau urina și fecalele. Nu putea să vorbească sau să se miște. Acum era posibil să fie orb și nimeni nu știa dacă înainte putuse vedea. Orășenii se gândiră că Allah îl ținea pe Khaled pe acest pământ cu un scop măreț. Însă unii credeau că mama sau bunica făcuseră un pact cu diavolul. Iar legenda lui Suleiman fu din nou povestită.

Hajje Nazmiyeh trebui să fie cărată acasă de fiii ei, care își aduceau aminte de o vreme din trecut când picioarele mamei lor nu se mai mișcaseră. În noaptea aceea, după ce plecară cumnatele și vecinele, *hajje* Nazmiyeh, Alwan, Nur, Rhet Shel și Khaled stătură împreună pe pernele de pe podea, lăsând liniștea să se aștearnă în jurul lor. Ochii lui Khaled erau bandajați și Alwan îi ținu capul la pieptul ei, mângâindu-l pe păr. Rhet Shel, care nu părăsise brațele lui Nur, rămase așa și adormi în poala lui Nur, rezemată de perete. *Hajje* Nazmiyeh se legăna încet, cu picioarele amorțite întinse în față, șoptind

deasupra fiecărei mărgele de rugăciune *Misbaha* care îi trecea printre degete.

— *Habibi*, Khaled. Poți să mă auzi? Dragul meu, fiul meu, suspina Alwan.

Ochii lui Nazmiyeh o priviră și îi mângâiară pe amândoi. Atunci Alwan îi spuse. Nu avea să fie niciodată un moment potrivit să-i spună mamei ei că e pe moarte și acesta era la fel de bun ca oricare altul.

— *Yumma*... trebuie să-mi tai sânii ca să trăiesc mai mult. Dar aș putea să mor și în timpul operației. Făcu o pauză ca să-și șteargă lacrimile, apoi continuă: Oricum ar fi, e sigur că o să mor.

Nazmiyeh se opri din legănat, un protest rigid împotriva necazurilor care parcă nu se mai terminau. În ea se aprinse un foc, un protest arzător împotriva destinului, Împotriva lui Allah și a gropii de bălegar a morții de neînduplecat.

— Prostii. N-o să las nimic să mi te ia. N-o să las, fiica mea.

— *Astaghfirullah*, *yumma*. Aduci păcatul în casa noastră când vorbești așa împotriva vrerii lui Allah, oftă Alwan.

— Noi suntem credincioase și astăzi fiul nostru a fost salvat. Mâine e altă zi și, *inshallah*, totul va fi bine. *Allah bifrigha*. Acum odihnește-te și hai să cugetăm toate la mila Lui, fiica mea.

Hajje Nazmiyeh nu putea auzi sau primi o asemenea veste. Nu o lăsă nici măcar să ajungă la ea, de parcă nu o auzise deloc.

Astfel, viața, iubirea, moartea și voința se îngrămădeau laolaltă în spațiul mic al căminului lor și le obosiră până adormiră împreună pe jos în noaptea aceea. Se treziră dimineață revigorate și hotărâte și toată lumea fu încântată să

vadă că picioarele lui *hajje* Nazmiyeh se treziseră și ele o dată cu ea.

— Allah nu ne dă niciodată mai mult decât putem duce, zise ea.

52

Fu nevoie de ceva efort ca Nur să se dezvețe de ideile americane cu care a venit. Prima oară când a făcut duș la noi acasă, teta *a trebuit să dea buzna în baie ca să închidă robinetul înainte ca Nur să consume toată rezerva noastră de apă pe o lună. Apoi mami a învățat-o să facă baie luând apă dintr-o găleată și să recicleze cât de mult putea din apa folosită. Apa murdară trebuia captată în altă găleată pe care o foloseam ca să curățăm toaleta. Rhet Shel o ajută să învețe să se descurce în timpul perioadelor lungi în care era oprit curentul electric. Iar* teta *o învață cele mai bune înjurături, când să le folosească și cum să înfrunte hărțuirea bărbaților de pe stradă. „Dacă le spui să se care și nu se cară, ia de jos cea mai mare piatră pe care poți s-o ridici și du-te la ei cu intenția hotărâtă de a le da cu ea în cap. Arată-te nebună. Crede-mă, n-o să te mai deranjeze.“ Soțiile unchilor mei o învățară cum să-și înlăture părul de pe corp cu zahăr caramelizat. „Bărbații se rad. Tu nu ești bărbat“, o dojeniseră ele. Cea mai încăpățânată idee a ei era, probabil, aceea că soarta poate fi controlată printr-o mulțime de mituri, munca grea, câștigarea la loterie sau părerea că soarta rea poate fi cumva schimbată prin obiecții sau procese în instanță.*

A doua zi după violențele de la dune, mami și teta *îi arătară lui Nur, fără să intenționeze asta, cum să meargă mai departe fără înverșunarea mușcătoare care vine din furia neputincioasă.*

Jamal lucra în Rafah și nu primi vestea despre Khaled decât după două zile, când Nur îi trimise un SMS, explicându-i ce s-a întâmplat și solicitând încă o zi liberă de la serviciu. „Nur, ar fi în regulă dacă aș veni în vizită azi?“

Hajje Nazmiyeh nu-l chemă pe nici unul dintre fiii ei să fie de față la venirea doctorului în vizită.

— Tu ești bărbatul în casă, îi zise ea nepotului ei. Îl sărută pe frunte deasupra bandajelor de la ochi și îl duse cu scaunul cu rotile în bucătărie, unde începu să pregătească o masă pentru oaspetele lor, chiar dacă acesta insistase că va veni doar într-o vizită scurtă ca să-l vadă pe Khaled.

Nur era plecată cu Rhet Shel și Alwan li se alătură mamei și fiului ei în bucătărie.

— Oricum nu contează. Probabil că soția lui va veni cu el, zise Alwan.

— Întâi de toate, nu cred că ei îi place să se murdărească venind în taberele de refugiați. Dacă într-adevăr va veni, e din cauză că vrea să stea cu ochii pe el când e în preajma lui Nur. Dacă nu va veni, atunci e fie pentru că el nu-i va spune, fie pentru că se vor certa din cauza lui Nur și el va ieși val-vârtej și va veni oricum, zise *hajje* Nazmiyeh, încântată de analiza ei.

Hajje Nazmiyeh îl întâmpină pe Jamal în după-amiaza aceea:

— *Tfadal*, fiule. Ia loc. Minunata ta soție vine?

Bunul doctor se scuză în numele ei, inventând o poveste – că era bolnavă – despre care toți știau că e o minciună. Nur le văzu pe Alwan și *hajje* Nazmiyeh uitându-se una la alta cu înțeles și schimbă subiectul, îndreptând conversația spre bârfa momentului. Nur se chinuia să înțeleagă cum lucrurile tulburătoare din zilele ce abia trecuseră putuseră să fie uitate atât de repede. La *hajje* Nazmiyeh și Alwan se mai puteau vedea doar urmele vagi ale devastării pe care o simțiseră. Rhet Shel, de asemenea, poate că imitându-și mama și bunica, își scosese degetul din gură și nu mai stătea făcută ghem. Amărăciunea de la înmormântarea lui Tawfiq se simțea încă în tot ce mâncau și respirau, dar nu mai discutau despre ea. Era rezistență? Negare? Nur căuta termeni psihologici: era *compartimentare*? *Detașare*?

Nur se apucă să povestească ce se petrecuse. Era esențial să vorbească despre asta ca să înțeleagă.

— Ce s-a întâmplat s-a întâmplat. Să ne punem soarta în mâinile lui Allah și să ne rugăm pentru vederea lui Khaled, zise *hajje* Nazmiyeh, întrerupând-o.

Nur se supuse, ținu pasul cu conversația politicoasă din jurul ei, dar se strecură în părțile ascunse din ea însăși. În locurile singuratice ale pantofilor vechi și colierelor descâlcite.

Jamal venise dinadins târziu ca să se asigure că ele vor fi mâncat deja, dar *hajje* stărui și el nu putu să refuze când ea îi spuse că îl așteptaseră fără să mănânce. Nur îl privea fără să se uite la el, simțind ce spune, cum se mișcă. El mâncă cu poftă și Nur se pomeni punându-i mai multă mâncare în farfurie, așa cum le văzuse pe femeile de peste tot din Gaza făcând pentru oaspeții, copiii și soții lor. Nu băgă de seamă comunicarea tăcută dintre Alwan și *hajje* Nazmiyeh. Iar după

plecarea lui, deși Nur nu-și putu aduce aminte mare lucru din ce se discutase, prezența lui stăruia încă și transformă orele într-o constrângere care o apăsă pe Nur. Orele trecură cu sarcinile banale de după masă; schimbarea, ștergerea, golirea pungilor lui Khaled și căutarea unor semne de infecție; îngenuncherea, prosternarea; brodatul lui Alwan, care încerca să recupereze munca rămasă în urmă; Nur ajutând-o pe Rhet Shel la teme; *hajje* Nazmiyeh strângându-se cu prietenele acasă la acestea la ceai, dulciuri și narghilele.

Curentul electric veni la timp, exact când se întuneca și Rhet Shel trebuia să vină în casă, după ce se jucase pe afară cu prietenele ei. Nur și Alwan, ca aproape toți din tabără în acel moment, își puseră din reflex telefoanele la încărcat. Bateria de la aparatul de respirat al lui Khaled era deja băgată în priză, așteptând. Urma o telenovelă și *hajje* Nazmiyeh se grăbi înapoi acasă ca să se uite la ea. În zilele când nu era curent electric, se ducea să vadă serialul la o casă unde cineva avea generator.

— Prefer să îl văd acasă la mine, zise ea, vorbind apoi despre personaje, deplângând soarta unuia, blestemându-l pe altul, dorind ca altuia să i se întâmple un anumit lucru. Uneori țipa la ecran, râdea sau plângea și îl folosea ca instrument de învățare pentru Rhet Shel. „Vezi asta? Așa obții ce ai nevoie în viață“ sau „ăsta e genul de bărbat cu care trebuie să te măriți când vei fi mare“.

Nur se uită și ea cu ele până când un mesaj de la Jamal o nedumeri cumplit.

Poți vorbi? Mă duc la malul mării să-mi limpezesc mintea. Mi-ar prinde bine un prieten.

Nur crezu că i-a trimis SMS din greșeală. Dar el nu i-l trimisese din greșeală. Zise că își părăsește soția. Viața lui era lipsită de iubire de foarte mult timp. Ce tot zicea el? De ce-i spunea lui Nur? Intimitatea bruscă a cuvintelor lui o înspăimântă și o încântă.

— Mi-ar fi frică. Părăsește-l pe nemernic. Te înșală cu toate târfele din oraș! le dădea *hajje* Nazmiyeh sfaturi personajelor de la televizor.

Apoi el o spuse, într-un SMS.

Ea știe că sunt îndrăgostit de tine.

Nur se holbă la telefon; lumina de la televizor dansa pe pereții întunecați din jurul lor; nu era conștientă că Alwan o privește. Nur nu răspunse la mesaj și Jamal îșI ceru scuze repede. Îi zise că a crezut că și ea simte la fel. Că ea l-a făcut să se simtă viu pentru prima oară după mulți ani.

Cu mâini tremurânde, ea scrise și șterse că simțea la fel ca el. Scrise și șterse că voia cu disperare să-l vadă. Primi un alt SMS.

Te rog, spune ceva.

Conștientă că Alwan e atentă la ea, Nur se duse la toaletă și îi răspunse:

Pot să mă întâlnesc cu tine lângă mare, în apropiere de Tal Umm al Amr, peste trei ore.

Nur își aminti de prima oară când a dus-o el la acele ruine străvechi ale mânăstirii Sf. Ilarion, care dăinuise secole, de pe

vremea Imperiului Roman până în perioada Dinastiei Omaiade. Se opriseră să mănânce prânzul după vizitele la pacienți și Jamal vorbise prin cinci mii de ani de istorie.

Telenovela se terminase de ceva timp și se uitau de o bună bucată de vreme la un film egiptean când s-a oprit curentul. Nu conta, căci Rhet Shel adormise deja și atât Alwan, cât și *hajje* Nazmiyeh moțăiau.

Mai trecu o oră, iar ea visa cu ochii deschiși și întunericul se îngroșa cu această dorință insuportabilă. Nur dădu încet învelitorile la o parte și, când se ridică din pat, fu speriată de Alwan, care o apucă de mână.

— Iubirea mea, marea poate să aștepte, șopti Alwan din adâncurile somnului.

Nur așteptă până se așternu din nou liniștea și se furișă afară din dormitor, apoi pe lângă *hajje* Nazmiyeh, care sforăia pe patul ei de campanie din camera de zi. Ușa scârțâi ușor în balamale și Nur se opri până când simți ritmurile nopții, apoi păși afară, în beznă. Nu cunoscuse niciodată un întuneric atât de deplin ca nopțile Gazei. În locurile unde lumina apare în orice moment prin apăsarea unui întrerupător, străzile sunt întotdeauna luminate. Lumina se revarsă din dormitoarele insomniacilor. Din chemarea vitrinelor magazinelor non-stop. Iluminat stradal. Iluminatul de pe autostrăzi. Bezna adevărată ca aceasta era imposibil de văzut altundeva, căci nu era doar absența luminii, ci prezența a ceva imposibil de perceput, ce umplea toate crăpăturile vieții. În acest întuneric, nici măcar luna sau stelele cele mai strălucitoare nu puteau lumina mai mult decât propria lor periferie. Nur mergea prin beznă, rămășițele zilei, singurătatea și dorința agățându-se de zidurile acestui întuneric pentru a o călăuzi. Valurile sonore

ale mării, țârâitul greierilor, zgomotul mersului grăbit al pisicilor sălbatice și șobolanilor și intonațiile scăzute ale pașilor ei alcătuiau muzica acelei nopți. Continuă să meargă până când știu unde se află. Nu departe, în acest negru minunat, aștepta Jamal. Nur se duse la locul unde cândva luaseră prânzul împreună. Luna dansa pe suprafața mării, pe marginile unora dintre ruine. Ea merse până auzi pași pe care nu îi făcea. Se mișcă din loc, apoi îi auzi din nou, până când Jamal fu în spatele ei.

— Nur, zise el. Mi-era teamă că n-o să vii.

Însă cuvintele păreau niște musafiri nepoftiți, așa că nu mai ziseră nimic altceva. Întunericul gâfâia și Nur avea răsuflarea întretăiată. Gustul pielii lui, umezeala buzelor lui care se mișcau în jos pe gâtul ei. Respirația lor deveni sacadată și lacomă. Nur își simți sânii goi apăsându-se de el și inspiră aerul de lângă pielea lui cât de adânc putu. Iar când el îi alunecă în trup nerăbdător, un icnet slab îi arătă ei că e acasă.

Khaled

„Așa va fi întunericul lumină, și nemișcarea dans.“

T.S. Eliot

În ziua aceea mi-au închis ochii și întunericul s-a înfășurat în jurul meu asemenea unei pături iarna. M-am gândit că s-a terminat. Că puteam să nu mă mai întorc în trupul nemișcat. Însă am auzit-o pe mami vorbind despre boala și teama ei și despre iubire. Cred că nici ea nu mai e pentru mult timp pe aici, căci acum stă așezată pe jos și se joacă ore în șir cu Rhet Shel. Din cauza purtării ei noi, molcome. Fiindcă dacă n-ar fi pe moarte, ar fi pocnit-o pe Nur când Nur i-a povestit despre bărbatul ăla însurat și despre ce făcuseră pe țărm. Mami se trezise în toiul nopții și găsise ușa descuiată. Însă n-a țipat la Nur. Nu i-a spus tetei *și nici n-a făcut-o pe Nur spărgătoare de căsnicii sau curvă. I-a zis lui Nur că e egoistă și nesăbuită cu viețile altora, așa cum sunt toți americanii. Apoi n-a mai vorbit cu Nur multe zile; îi vorbea doar când nu avea încotro, și atunci o făcea pe un ton sec.*

Nur a implorat-o să o ierte. Dar mami n-a vrut să audă. Stătuse trează așteptând și Nur se întorsese cu puțin înainte de răsăritul soarelui. Simțeam deznădejdea crescând în Nur, exact la fel cum creștea cancerul în mami, și amândouă mi se

confesau. Eram depozitarul neintenționat al secretelor și al fricii nerostite. Un depozit viu, care respira, de înțelegere care nu judecă și nu răspunde obraznic. Nur mi-a zis: „Nimeni nu m-a iubit sau m-a vrut vreodată așa cum o face Jamal“. Iar mami mi-a spus: „Americanii sunt învățați să se gândească numai la ei înșiși“. Ele își puteau descărca sufletul în același timp în care schimbau perfuzii și pungi, curățau tuburi și ștergeau salivă și căcat și îngrijeau escare.

Mami n-o considera pe Nur imorală. Indiferent că voia sau nu să recunoască, mami era fiica mamei ei și nu ar fi putut evita ideea că soții care înșelau, și nu amantele lor, erau cei care își distrugeau propriile căsnicii. Mami o considera pe Nur egoistă pentru că nu se sinchisea să se gândească la urmările pe care acțiunile ei le-ar putea avea asupra restului familiei. Asupra lui Rhet Shel. Casa lor avea să fie cunoscută ca o casă de curve și frații ei, deși locuiau pe cont propriu în apropiere, aveau să fie blamați, stigmatizați și siliți să îndrepte jignirea adusă femeilor aflate în responsabilitatea lor.

— Toată lumea ar putea avea de suferit, fiule, mi-a zis ea. Și pentru ce? Oftă. Tuși. Rămase tăcută. Apoi zise: Allah să aibă milă. Allah să-mi apere copiii, în numele Profetului și al cerului. Acolo era mami. Ea planifica, se ruga și se îngrijora, se ocupa cu nevoile și cu tot ce alimenta frica.

Însă Nur nu aparținea niciunui loc. Era sensibilă și total pierdută. Nu mai văzusem niciodată o singurătate atât de devastatoare. Nur m-a infectat cu această singurătate și trebuia să o las acolo, vorbind unui corp pustiu. Doctorul începuse să o evite și nu-i scria, nici nu o suna. Pământul i-a fugit de sub picioare și-i simțeam bătăile neregulate ale inimii, lacrimile necontenite, pe care nu le putea vărsa, strângându-se și

devenind un vârtej care o aspira și mai adânc în ea însăși. Faptul că mami o evita o împinse pe Nur și mai departe în înstrăinarea ei. Cine din Gaza putea să înțeleagă cum femeia asta care avea tot – libertatea de a călători și de a trăi unde voia, libertatea de a se afla în siguranță, de a obține orice educație voia, de a munci și a-și câștiga existența, de a fi binecuvântată cu un trup sănătos și un viitor promițător – putea să sufere într-un fel atât de greu de înțeles?

Rhet Shel mi se confesă:

— Nur e tristă pentru că mami e supărată pe ea.

În cele din urmă, teta *le apucă pe amândouă de braț și le zise:*

— Așezați-vă aici și povestiți-mi toate amănuntele despre ce naiba se întâmplă, că de nu, Allah să mă ajute, îmi scot papucul și vă bat pe amândouă în cap cu el.

Eu am plecat. Suleiman a venit și ne-am dus din nou la râu. Mariam se mutase de pe pragul din fântână în spațiul din spatele zidului din fosta noastră casă din Beit Daras și am așteptat să mi se deschidă ochii ca să transmit mesajul ei către teta *Nazmiyeh.*

Bandajele și leucoplastul au fost înlăturate fără menajamente. O asistentă medicală la clinică. Doar mama și eu. Așa voia ea. Ochii nu îmi muriseră, a zis asistenta, dar nu știa dacă puteam să văd sau nu. Mi-au cerut să clipesc. Am clipit. Asistenta mi-a acoperit un ochi, apoi pe celălalt, cerându-mi să clipesc dacă puteam să-i văd mâna.

— Slavă lui Allah, încă poate să vadă cu ochiul drept, a zis asistenta.

— Dar cel stâng? a întrebat mami.

Asistenta credea că nu pot să văd cu el. Îi zise mamei să se încreadă în Allah, dar apoi se întrebă dacă mai conta.

Mami nu mai spuse nimic și plecă. Atunci când mi-a împins căruciorul afară, lumina zilei m-a asaltat în ciuda ochelarilor de soare și m-am întors în confortul întunericului din spatele ochilor mei.

53

*Toți aveam piele cafenie și păr negru, dar cârlionții surorii mele și pielea ei întunecată te făceau să te gândești la originea noastră africană mai mult decât în cazul celorlalți dintre noi. Unii îi ziceau „*abda*“, chiar ca un alint. „Frumoasa* abda*“, ziceau, și rareori își făcea cineva probleme, până când veni Nur și se împotrivi atât acestui cuvânt, încât până și voința neînduplecată a* tetei *se topi. A fost unul dintre acele prilejuri când logica americană a lui Nur a avut sens și ne-a schimbat, ne-a făcut mai buni. De-ai fi auzit-o pe* teta *amenințând oamenii din cauza acelei vorbe, ai fi crezut că ea n-a folosit-o niciodată. Nur îi arătă lui Rhet Shel la calculatorul ei poze cu regine și zeițe africane din locuri precum Egipt, Zanzibar și Gabon, și Rhet Shel începu să viseze la acele locuri îndepărtate, unde toată lumea arăta la fel ca ea.*

Vinerea era ziua fără școală, de curățenie generală în casă, de rugăciune la moschee și cu cel mai bun serial *musalsal* la televizor. Însă această vineri fu altfel. Lentă și ușoară. Rhet Shel fu prima care se trezi. Făcu cafeaua, neagră fără zahăr pentru mama ei și Nur, cu mult zahăr pentru *teta*. Deși Rhet Shel nu putea să sufere gustul amar, îi plăcea la nebunie aroma de cafea măcinată și proaspăt fiartă.

Puse tava cu două cești pe podea între mama ei și Nur, care dormeau pe saltele aproape una de alta, în timp ce *teta* sforăia în celălalt colț al camerei.

Mai întâi o scutură pe mama ei, apoi pe Nur.

— Treziți-vă.

Rhet Shel se trezise cu dorința de a le face fericite pe maică-sa și pe Nur căci păruseră foarte triste cu o seară în urmă. Deși Rhet Shel încercase să le deslușească vorbele din șoaptele slabe din camera alăturată, tot ce a putut să prindă fu că *teta* ei era supărată pe amândouă și că n-avea de gând să trăiască într-o casă în care oamenii nu-și vorbeau.

— O, micuța mea Rhet Shel, ce m-aș face eu fără tine! Nimeni nu m-a mai trezit așa, cu cafeaua gata făcută, zise Nur.

Poate că n-ar fi existat cuvinte mai frumoase, până când mami o trase pe Rhet Shel aproape de ea, o sărută pe obrajii dolofani și declară:

— O iubesc pe fata asta mai mult decât pe oricare fată de pe planetă.

— *Allah yostur* cu toată iubirea asta! glumi *hajje* Nazmiyeh, zâmbind. Unde sunt pupicii mei? întrebă ea, prefăcându-se supărată, și Rhet Shel sări să o sufoce cu pupături.

— Mă duc să-l aduc pe Khaled, ca să poată sta cu noi cât ne bem cafeaua, zise Alwan, chinuindu-se să se ridice. Rhet Shel observă că șuieratul din respirația mamei ei devenise mai puternic.

Văzând umbra care trecea peste ochii nepoatei ei, *hajje* Nazmiyeh zise:

— Rhet Shel, ce-ar fi să-ți iei niște lapte, ca să-l poți bea și tu cu noi?

Cele trei stătură de vorbă, așezate pe pernele de pe podea, Rhet Shel în poala *tetei* ei, Nur lângă ele bând din cafea, în timp ce Alwan se schimbă și îl pregăti pe Khaled. Iar când fură toți într-o singură cameră, Rhet Shel anunță:

— Am așteptat să vă arăt ceva. Aranjă capul lui Khaled astfel încât ea să fie pe raza privirii lui. Poți să-mi vezi tot corpul, Khaled? Clipește! Și Khaled clipi o dată. Ea șovăi, apoi zise: Khaled, clipește de două ori ca să știu că nu clipeai doar așa. El clipi de două ori cu ochiul pe care-l mai avea bun. Asta o mulțumi pe Rhet Shel, care se ghemui și începu să se dea de-a rostogolul pe podea. Apoi făcu o roată perfectă.

— V-a plăcut? Am exersat toată săptămâna. M-a învățat prietena mea!

Toate o aplaudară și Rhet Shel se urcă mai întâi în poala lui Khaled și depuse un sărut pe buzele acestuia. Ți-a plăcut, Khaled? El clipi de multe ori, prelungind elanul din zâmbetul lui Rhet Shel. Apoi ea se târî în spațiul dintre Alwan și Nur ca să bea din cana ei cu lapte, prefăcându-se că e cafea, satisfăcută că le-a făcut să nu mai fie triste.

54

Odată, una dintre vechile prietene ale tetei *din Beit Daras care nu avea fiice se îmbolnăvi și avu nevoie de ajutor în traiul de zi cu zi, dar refuză să meargă să locuiască la vreunul dintre fiii ei din pricină că nevestele lor erau, după spusele ei, niște „scorpii afurisite“. Când fiii femeii încercară să o forțeze să se*

mute, teta *îi făcu de ocară și ei plecară aproape plângând, revenind mai târziu pentru a săruta picioarele mamei lor.* Teta *se mută la prietena ei ca să aibă grijă de ea. Îi gătea, o îmbăia și o spăla în părțile intime când se ducea la toaletă. Amândouă știau că zilele femeii pe acest pământ erau numărate și* teta *stătu la ea până la final. Unele dintre celelalte femei care fuseseră fete în Beit Daras, spălându-și rufele la râu, și care acum erau bunici și străbunici veneau aproape zilnic să stea împreună în jurul patului de moarte al prietenei lor, aducându-și aminte de vremuri mai bune – „Alea au fost vremuri“ – și deplângându-și soarta: „Cine a știut că vom muri ca refugiate?“. Iar când prietena lor nu le putea auzi, bârfeau despre scorpiile afurisite și despre soții lor care erau dispuși „să-și vândă mama pentru păsărica unei neveste“. Desigur, astea erau cuvintele* tetei *și râdeau toate, delectându-se cu obrăznicia prietenei lor, așa cum făcuseră mereu.*

Veselia din acea dimineață obișnuită de vineri se prelungi în același ton în care începuse. După reprezentația de rostogoliri a lui Rhet Shel, curățară, tocară și înmuiară ingrediente pentru *ghada* de mai târziu a familiei, apoi se duseră la moschee pentru rugăciunile *jomma*. În drumul înapoi spre casă, care avea să se umple în curând cu restul familiei, Alwan vru să se plimbe pe lângă mare.

Buna dispoziție a lui Rhet Shel păru să sporească și fetița alerga încolo și încoace pe plajă, oferind bisuri la tumbele și roțile ei în timp ce cele trei femei o priveau, cu apa clipocindu-le la picioare. *Hajje* Nazmiyeh se așeză, întinzându-și picioarele pe nisip, iar Alwan și Nur i se alăturară. La câteva

minute, Rhet Shel alerga la Khaled să-i aranjeze capul în așa fel încât ea să rămână în raza privirii lui în timp ce se juca.

— Fratele meu, Allah să-i odihnească sufletul – *jiddo* al tău, Nur – obișnuia să aducă familia aici când locuiam în Beit Daras, începu Nazmiyeh, cu ochii cercetând orizontul. Noi credeam că marea va fi altfel după ce am devenit refugiați. Nu știu de ce. Poate ne gândeam că și marea va fi o refugiată. Eram doar eu și scumpul meu frate Mamdouh. Am venit aici și ne-am plimbat chiar pe acolo, ținându-ne de mână de parcă eram iubiți. El s-a jenat la început, râse ea, arătând în depărtare cu mâinile-i pătate de bătrânețe. Aia a fost ziua în care am descoperit că numai unul dintre picioarele lui crește normal.

Nur își aminti cântecul mersului șchiopătat al unui bătrân.

Nur și Alwan ascultau în liniște, trăgând cu urechea la amintirile lui *hajje* Nazmiyeh.

— Era un om bun. Un bărbat care asigura traiul familiei și o proteja. Avea grijă de toți cei din jurul lui. Un frate bun, un fiu bun și un soț bun. A fost un tată bun și un bunic bun. *Hajje* Nazmiyeh se întoarse spre Nur cu ochi umezi și tandri: Te iubea infinit de mult. Erai prea mică să-ți amintești, dar i-a dat mamei tale toți banii pe care-i avea ca să te poată păstra. Voi doi urma să veniți înapoi aici când s-a îmbolnăvit. A așteptat un pic pentru că voia să-și vândă mașina ca să poată avea niște bani gheață. Pe fața cafenie și zbârcită a lui *hajje* Nazmiyeh luceau lacrimile. Bani afurisiți! Ar fi trebuit să fii crescută aici, cu familia ta, Nur. Îmi pare rău că n-am fost în stare să te aduc înapoi. Mi-a fost teamă să te întreb despre viața ta. Ar fi trebuit să ți-o petreci aici, cu familia ta. Aș fi fost mămica ta.

Nur își simți lacrimile, i se puse un nod în gât și se înecă atunci când încercă să vorbească. Își îngropă mâinile în nisip și le strânse în jurul firelor calde, simțindu-le cum îi alunecă printre degete.

— Și lasă-mă să-ți spun asta, fiica mea, continuă Nazmiyeh. Trebuie să te gândești bine ce faci cu doctorul ăla. La noi nu se petrec asemenea lucruri aici și trebuie să înveți asta foarte repede. Poate că-l iubești și el te-o fi iubind, însă o să-ți distrugă viața. Mai rău, când o să afle lumea, și întotdeauna află, nimeni n-o să vrea să se însoare cu tine. Te gândești la asta în timp ce-i trimiți mesaje toată ziua? *Hajje* Nazmiyeh se uită țintă în ochii de culori diferite ai lui Nur. Nu sunt proastă, fiica mea, zise ea, apoi zâmbi fugar. Nu când vine vorba de iubire. Așa că acum, că îți trimite iar mesaj, ce zice?

Nur șovăi, lăsând ochii în jos.

— A spus că mă iubește și că vrea să-și părăsească soția.

— Ei bine, asta e o schimbare față de săptămâna trecută. Unde îi va fi mintea săptămâna viitoare? zise *hajje* Nazmiyeh, pocnind din limbă.

Nur privi în jos și trase aer în piept ca pentru a răspunde, dar *hajje* Nazmiyeh continuă:

— Să nu spui nimic. Nu e nimic de spus. Am trăit îndeajuns de mult ca să știu cum o să se termine asta. Nevasta aia a lui mai degrabă o să-i taie pula decât să-l lase să o părăsească sau să-și mai ia o soție. Oamenii ăia nu sunt ca noi.

— *Yumma*, de ce trebuie să fii atât de vulgară? Te poate auzi Khaled! își încruntă Alwan fruntea.

Hajje Nazmiyeh n-o luă în seamă pe fiica ei.

— Nur, nu pot să te țin de rău din cauza obiceiurilor tale americane, pentru că ar fi trebuit să încerc mai mult să te

aduc înapoi. Însă acum ești aici și nu trebuie să apuci pe această cale a păcatului. Bărbatul ăla ar face bine să nu vină în casa noastră decât dacă o face onorabil, ca să îți ceară mâna. Tu înțelegi ce spun aici?

Alwan se întinse după mâna lui Nur și cele două femei se uitară în zare, respirând adierile Mediteranei, privind doi copii miraculoși și încercând să alunge gândurile despre zilele care li se așterneau înainte.

Privindu-și nepoții – pe Rhet Shel jucându-se cu alți copii și pe Khaled țintuit în scaunul lui la umbră – *hajje* Nazmiyeh apucă mâna fiicei ei și i-o strânse.

— Spune-mi, fiica mea, zise ea, simțind cuvintele nerostite din copilul ei. Ți-ai făcut programarea pentru operație?

Iar acolo, cele trei femei stătură în șir cu fața spre întinderea albastră, ținându-se de mână, uimite de strânsa apropiere dintre o asemenea mulțumire și durerea ce avea să vină, în timp ce Rhet Shel se juca în miezul tuturor gândurilor lor.

Nici una nu îndrăzni să o spună, dar toate înțelegeau că Khaled se stingea încet. Respirația lui devenise tot mai greoaie, depinzând tot mai mult de aparatul de respirat, și doctorul zicea că nu se mai putea face nimic pentru el în Gaza. Soarta lui e în mâinile lui Allah, ziseseră medicii, iar Alwan i-a asigurat: „Soarta tuturor e în mâinile Lui“.

55

Sora mea s-a prefăcut că-i citește mamei unul dintre mesajele mele de pe tăblița cu litere, dar majoritatea lor au ajuns să fie puse bine alături de vechile ei lucrări și desene de la școală. Poate că îi era jenă că încă nu citește. Sau nu a vrut să împărtășească nimănui altcuiva cuvintele mele. Poate că într-o zi, când va fi mai mare, le va găsi și va citi despre lumea mea lăuntrică care scapă timpului și morții și stă cu baba*, Mariam și stră-*khalo *Mamdouh, și înoată în mări și simte oamenii fără să-i vadă sau să-i audă. Poate va crede că totul e o creație a închipuirii și a memoriei. Însă va citi și cât am iubit-o și va ști că totul a fost real.*

Micile momente ale acestei zile se petrecură așa cum se petreceau de obicei. Rhet Shel dădu fuga acasă de la școală, unde era clasa I, și fu întâmpinată de mama ei, care o sărută pe frunte înainte de a se chinui să iasă pe ușă pentru a merge la slujba de la cooperativă. După ce-și conduse mama, următoarea oprire a fetiței fu ca să arunce o privire înăuntru la Khaled. Se urcă în poala lui ca să-l sărute, zicând:

— Mă întorc imediat, Khaled.

Apoi se duse iute să facă în sfârșit pipi. *Teta* Nazmiyeh gătea în bucătărie. Nur era încă la lucru.

— *Habibti*, azi suntem doar tu, Khaled și eu. Nur lucrează în sud cu un grup de copii și s-ar putea să rămână la un hostel cu unii dintre colegii ei, îi zise *hajje* Nazmiyeh nepoatei. Maică-ta o să se întoarcă pe la ora cinei. Centrul a vândut

dublu numărul de *thobe* și pun rămășag că o să vină acasă cu niște dulciuri!

Rhet Shel țipă de bucurie, țopăind.

— Azi ți-ai făcut rugăciunile *thuhr*? îi aminti *teta,* și Rhet Shel se grăbi să își facă rugăciunile.

După câteva clipe, se urca în scaunul fratelui ei.

— M-am întors, Khaled, zise ea, trăgându-i fața spre ea. Nur nu vine acasă azi.

Khaled nu clipi.

— Clipește, Khaled! pretinse Rhet Shel. Fratele ei clipi. De două ori. Hai să facem chestia aia cu literele, zise ea, sărind să ia tăblița cu litere.

Acum putea să citească unele cuvinte, dar mare parte din ce copia îi scăpa și se necăji gândindu-se că nu pricepe tot.

— Asta e o scrisoare pentru mine?

Khaled nu reacționă.

— E pentru mami?

Nimic.

— E pentru Nur?

Tot nimic.

— E pentru *teta*?

El clipi.

— Clipește de două ori dacă scrisoarea asta e pentru *teta*, zise Rhet Shel, și Khaled clipi de două ori.

Mândră să fie purtătoarea mesajului lui Khaled, Rhet Shel încercă din răsputeri să-l descifreze. Erau doar câteva cuvinte, dar nu aveau nici un sens, așa că se dădu bătută, dându-i *tetei* hârtia.

— Du-te și adu aici primul om pe care îl vezi și care știe să citească, îi porunci *teta*.

Rhet Shel se întoarse după câteva momente cu un elev din clasa a V-a. *Hajje* Nazmiyeh îi arătă băieţelului un şekel, răsplata pentru osteneala lui. Băiatul îşi făcu propriile mâzgăleli, cu faţa schimonosindu-i-se de atâta gândit. Ridică privirea de câteva ori spre *hajje* Nazmiyeh, nesigur, până când ea îşi pierdu răbdarea.

— Nu ştii să citeşti, băiete? se răţoi ea.

— Ba da, *hajje*, răspunse el cu voce şovăitoare. Apoi minţi: Scrie că Mariam ar vrea să daţi o petrecere. Ea… ea zice că n-a plecat niciodată şi că ea… ea e în Beit Daras.

Băiatul şi Rhet Shel priviră cum cenuşa uimirii inunda pielea lui *hajje* Nazmiyeh. Băiatul înhăţă şekelul şi o zbughi afară cât putu de iute.

Rhet Shel încercă să o aline pe *teta*, care acum plângea în hohote. *Hajje* Nazmiyeh plânse până când de pe faţa ei se revărsă râsul. Apoi se aplecă să o liniştească pe nepoată cu un sărut şi zise:

— O să dăm încă o petrecere.

Se ridică şi se duse la scaunul lui Khaled.

— *Habibti*, adu-i bătrânei tale *teta* un scaun, îi zise ea lui Rhet Shel, apoi se apucă să-i şoptească lui Khaled cuvinte la ureche, la ochi, pe frunte, pe obraji, presărând tot atâtea sărutări acolo unde rostea cuvintele.

Rhet Shel o auzi pe *teta* spunând:

— Am ştiut eu.

Apoi o auzi vorbind neîntrerupt cu cineva nevăzut:

— Sunt gata, surioară, de data asta o să te salvez.

Pe urmă *hajje* Nazmiyeh zise:

— Rhet Shel, *habibti*, eu, tu şi Khaled vom merge la *souq* să luăm mâncare pentru mâine. Ia-ţi nişte prietene cu tine ca să

ne ajute să cărăm pungile. Adu cinci prietene. Toate ajutoarele vor primi bomboane.

56

Nur încercă să se oprească, dar chinul inimii ei mistuite o atrase mai adânc în aventura amoroasă. Departe de a-i oferi ușurare, SMS-urile, telefoanele și întâlnirile secrete doar îi îmboldiră inima până când aceasta îi învinse voința. Comunicarea dintre ea și doctor era plină de dorință. Ea le minți pe mami și teta. *Le spuse că vizita niște pacienți în sud. Că va rămâne la un hostel pentru ca să evite să călătorească singură pe timp de noapte. Însă își petrecură noaptea aceea într-un apartament secret de care făcuse el rost. El îi zise că vrea să se trezească lângă ea, dar nu dormiră deloc și el plecă în timp ce luna încă stăpânea cerul întunecat.*

Nur încercă să intre în casă în liniște. Mai multe glasuri se înălțau și coborau, iar tonul îl dădea *hajje* Nazmiyeh prin tachinările și râsul ei. Ezită înainte de a intra, ascultând. În aer înfloreau și pluteau, ca niște decorațiuni, cuvinte pline de entuziasm și nerăbdare. Când dădu colțul, auzi un mic țipăt:

— *Khalto* Nur! *Teta*, a venit *khalto* Nur! strigă Rhet Shel, alergând în brațele lui Nur. Erau acolo toate nurorile și câteva femei din cartier, cu copiii. Unele beau cafea, altele ședeau în jurul lui *hajje* Nazmiyeh, pregătind mâncare. Tocând și mărunțind, plângând din cauza cepei. Umplând o legumă sau

alta, întinzând și rulând aluat, amestecând orez cu ulei de măsline și mirodenii. Ridicară privirile și o salutară cu veselie pe Nur, făcându-i loc să se așeze în încăperea aglomerată.

— Dăm o petrecere mâine, fără nici un motiv! îi raportă Rhet Shel agitată, atentă să nu divulge mesajul secret de la Khaled.

Nur păși în centrul întregii agitații, își îndoi genunchii și sărută mâna lui *hajje* Nazmiyeh.

— Stai jos, fiică frumoasă, îi zise *hajje* Nazmiyeh. Sunt foarte fericită că ești acasă. Muncești prea mult. Allah să le privească întotdeauna pe fiicele mele cu bunăvoința și bunătatea Lui, amin.

Nimeni nu înțelese petrecerea aceea venită pe neașteptate, dar nimeni nu o refuză. Era o distracție întâmplătoare, dar poate că nu atât de neobișnuită dat fiind că sursa ei era *hajje* Nazmiyeh. Pe mese împrumutate erau aliniate șiruri de tăvi cu mâncare. Orez picant aburind, cu muguri de pin prăjiți, pui fraged, cartofi și zucchini umpluți, sărmăluțe în foi de viță. Contribuiră femeile din tot cartierul, dar cea mai bună și mai mare contribuție veni din partea văduvei bătrânului stupar din Beit Daras.

— Nimeni nu poate da o *hafla* surpriză ca *hajje* Nazmiyeh, zicea lumea.

Dansară. Bătrânele matroane și bătrânii patriarhi se uitau la cei tineri și băteau din palme. Își aminteau de o vreme și un loc demult dispărute. Se legănau în ritmul muzicii și al vântului. Veniră cupluri tinere cu copii și, pentru o zi și o noapte, necazurile și temerile dispărură. Când cerul se întunecă și nu mai fu curent electric, apărură lumânări pe

fiecare pervaz, pe mormanele de moloz, la ferestre. Bărbații se prinseră de brațe, umăr lângă umăr, și dansară *dabke* după *dabke*. Femeile li se alăturară sau își formară propriul lor șir de *dabke*. Toată lumea întrebă ce se sărbătorea și toți acceptară răspunsul lui *hajje* Nazmiyeh, oricât de mult îi nedumeri:

— Pentru că viața e magică și ne oferă o a doua șansă care ar trebui sărbătorită.

Mulți încuviințară, adăugând că o *hafla* e cel mai bun leac tradițional din închisoarea lor de pe litoral.

— Ne găsim căile noastre spre libertate. Fiii ăștia sioniști ai lui Satana nu pot să ne înăbușe bucuria, nu-i așa?

Nazmiyeh aprobă, împingând scaunul cu rotile al nepotului ei oriunde se ducea, vorbindu-i în șoaptă. Unii o auziră zicându-i:

— Întotdeauna am știut că tu ești Khaled al lui Mariam. Am știut că ești tu.

Oamenii presupuseră că în mintea bătrânei matroane se instala demența.

Deși Nur o mai întâlnise pe văduva stuparului, în acea după-amiază află pentru prima oară că stuparul fusese străbunicul ei. Femeia aceasta era mama vitregă a *tetei* Yasmine.

— Dar nu pare mult mai în vârstă decât tine, îi zise Nur lui *hajje* Nazmiyeh.

— Nici nu e. Bătrânului stupar îi plăceau femeile tinere și își lua o nevastă nouă după ce le obosea complet pe celelalte, râse *hajje* Nazmiyeh. Aceasta era marfă stricată. Nu putea să aibă copii și ăsta a fost un lucru bun. A iubit-o pe *teta* Yasmine a ta și a avut grijă de ea cu toate că era cu doar câțiva ani mai

mare. Lumea o îndrăgește, dar ea e retrasă și nu prea iese. Trăiește singură de când au plecat bunicii tăi. Oamenii cumpără de la ea plante medicinale pentru răceli și virilitate. Și nimeni nu gătește ca ea. Nici măcar eu. Dar vezi și tu: femeie mai puternică, mai grasă și mai modestă în singurătatea ei nu găsești.

Nur își dorea ca Jamal să fi fost acolo. Voia să-i povestească despre această nouă dezvăluire. Un alt fragment al vieții ei era descoperit. Încercă să-l sune în zadar și își imagină o viață cu el în care aveau să danseze împreună la astfel de *hafla*. Formă întruna numărul lui până când el îi trimise, în sfârșit, un SMS în care îi zise că o va suna a doua zi. „Soția mea mă părăsește. Nu mă contacta până când nu te caut eu“, spunea mesajul.

Timpul trecea, se sărutară de noapte bună și copiii care dormeau fură cărați acasă. În ciuda efortului herculean de a rămâne trează, Rhet Shel căzu devreme pradă somnului. Alwan îi urmă exemplul, frântă de oboseală, imediat după ce plecară oaspeții. Nu era niciodată ușor de distins dacă Khaled e treaz sau doarme, căci ochii lui erau adesea închiși când era treaz sau deschiși când el se afla în altă parte. Epuizarea nu era pe măsura lucrurilor care se stârneau în interiorul lui Nur, pentru care nu avea etichete. Pentru care nu avea cuvinte.

La insistența vechii ei prietene *hajje* Nazmiyeh, văduva bătrânului stupar rămase la ele și își deschise cuferele memoriei pentru ca Nur să le cutreiere. Istorisiri despre soțul ei, stuparul, și tânărul lui ucenic, Mamdouh. Despre cum Mamdouh o privea pe furiș pe Yasmine, crezând că ea nu-l vede. Povești despre plante și copaci din Beit Daras. Despre

Yasmine, căreia la început nu-i plăcuse de ea, dar care îi devenise cea mai bună prietenă și fiică atunci când ele n-au mai avut pe nimeni altcineva după Naqba. Despre Mamdouh, bărbatul adult care șchiopăta, care muncise la Cairo pentru a economisi bani ca să se însoare cu Yasmine. Sau despre cum au plecat prima oară în Kuwait, apoi în America, și putuseră să se întoarcă numai în vizite. Despre iubirea din glasul lui Yasmine când sunase ca să-i spună văduvei despre nepoata lor, Nur.

În curând, pâlpâitul lumânărilor din Gaza se topi și încetă treptat, una câte una, de parcă și noaptea își închidea ochii pe măsură ce zarva festivă se ducea acasă. Pe cerul Gazei se lăsă liniștea cea mai pură și Nur rămase trează până când somnul îi potoli, în cele din urmă, larma gândurilor și uită de mesajele doctorului.

57

Stăteam pentru Rhet Shel. Mă îndurera că nu-mi puteam anima trupul pentru ea și era cu atât mai dureros căci ea se mulțumea cu clipitul meu din ochi. Însă apoi a sosit timpul. Eram lângă râul Suqreir cu jiddo *Atiyeh când Mariam a venit cu Mamdouh, ținând o lumânare. Am știut că e timpul să sting flacăra. Am inspirat adânc și am suflat.*

Alwan se trezi prima, și credea că va fi o vineri de leneveală după *hafla*. Nur era adormită pe cealaltă parte a

patului și Rhet Shel era rășchirată între ele, trupșorul ei ocupând cea mai mare parte din pat. Alwan zâmbi, trăgând plapuma peste ele când se dădu jos din așternut. Merse târșâit până în bucătărie și puse un ibric cu apă la fiert pentru cafea, apoi se duse să vadă de Khaled. Mai întâi îi verifică punga pentru urină, apoi se aplecă să-l sărute pe frunte. Când buzele îi atinseră suprafața rece a pielii, mâna simți rigiditatea brațului. Alwan nu se mișcă, rămânând încremenită într-o poziție altfel obișnuită. Inima i se zgudui în piept și plânse, lacrimile îi căzură pe fruntea lui, umezind locul unde avea să-l sărute. Ochii ei tremurară, apoi întregul corp. Îi fu teamă să se îndrepte de spate, să-și miște buzele, mâna. Bălmăji rugăciuni, nesigură ce să facă acum. Dacă se ridica în picioare, avea să trebuiască să se confrunte cu moartea fiului ei și cu inima frântă a fiicei.

Brațe puternice și blânde o înconjurară și o ajutară să meargă până la un scaun și să se așeze. Era văduva stuparului. Pe când Alwan se îndepărta de fiul ei, scoase un strigăt de jale. *Hajje* Nazmiyeh sări de pe pernele patului ei și nu trebui decât să-și vadă fiica pentru a ști ce s-a întâmplat.

— *Allahu akbar... la ellah illa Allah*, începu ea să scâncească și să se roage, deși nu se putu ridica. O lăsau din nou picioarele.

În bucătărie, ibricul cu apă fierbea și văduva stuparului începu să se îngrijească de femeile casei. Le aduse amândurora apă și se duse înapoi să facă cafeaua. Arse salvie din bucătărie, înăbușind șocul și tristețea cu aburul parfumat al vindecării. *Hajje* Nazmiyeh scoase bucata de hârtie pe care Rhet Shel scrisese mesajul lui Khaled.

— Am crezut că urma să fiu eu. Am crezut că el voia să am o *hafla* pentru că îmi venise sorocul, bălmăji *hajje* Nazmiyeh. *La ellah illa Allah*.

— *Yumma*, despre ce tot vorbești? își miji Alwan ochii prin ceața din mintea ei.

Nur intră exact când *hajje* Nazmiyeh îi dădea fiicei ei bucata de hârtie.

— Uite. Vezi? Khaled i-a dictat asta lui Rhet Shel de pe tăblița aia cu litere și eu am făcut ce a cerut el. Am crezut că mi-a venit rândul să mă duc și că Mariam voia să am o petrecere. *Hajje* Nazmiyeh continuă să geamă. *Allahu akbar*... *La ellah illa Allah*.

Alwan despături hârtia, încercând să descifreze mâzgăleala. Văzu însemnările băiatului din vecini, care încercase și el să deslușească literele întâmplătoare. Însă nu aveau nici un sens. Totul era o vorbire nedeslușită așa cum fuseseră toate încercările lor de a comunica cu Khaled. Fiul ei murise de multă vreme și Alwan începu să simtă oarecare putere știind că fiul ei își găsise pacea acum, în sfârșit. *La ellah illa Allah*.

— Vezi? Fiica mea, vezi? Khaled mi-a trimis mesajul ăla, repetă *hajje* Nazmiyeh printre lacrimi.

— Da, *yumma*. Asta zice mesajul. I-ai oferit *hafla* de adio pe care o voia. Alwan vârî hârtia în buzunar și îngenunche lângă mama ei în timp ce Nur îi sună pe frați să vină.

Chiar atunci o auziră pe Rhet Shel, care se urca în poala lui Khaled.

— Clipește, Khaled.

Nur lăsă telefonul să cadă și alergă să o ia în brațe și întreaga lume fu scăldată brusc în plânsul lui Rhet Shel. Se

strânseră toate să o liniștească, dar de câte ori plânsul ei începea să se domolească, vederea fratelui ei o făcea iar și iar să izbucnească în hohote de plâns, până când veniră frații și luară trupul lui Khaled, iar casa lor fu din nou ticsită de lume, mai întâi familia, toți cu ochii cârpiți încă de somn, apoi vecinii și alții care veniră să-și prezinte condoleanțele.

Khaled

„El muritorilor le-a deslușit / poteca prevederii, dându-le/ un îndreptar: *A învăța prin suferință*./ Chiar în adâncul somnului,/ când împrejurul inimii mustește chinul / amintitor de suferințe,/ <pe oameni> îi pătrunde, fără voia lor,/ înțelepciunea. Iată harul,/ cu sila revărsat de zeii așezați pe tronuri sfinte.“

Eschil

În dimineața când am plecat, vecinii noștri se treziră în cadența sumbră a recitării din Coran. Oamenii ieșiră în hainele de noapte încercând să vadă de unde vine jalea. S-a răspândit repede vestea că s-a întâmplat ceva acasă la noi. Unii văzură că unchii și verii mei, care plecaseră de la petrecere cu doar câteva ore în urmă, reveneau cu cearcăne întunecate sub ochi. Ya Sater*, se rugau toți într-un fel sau altul pentru ce era cel mai bine.*

— E băiatul, zise o vecină. Allah să-i odihnească sufletul.

— Biata familie. Asta se întâmplă când cineva îndrăznește să dea o petrecere fără nici un motiv? Nu putem și noi să ne veselim fără să urmeze o pedeapsă? zise alta.

— Mușcă-ți limba, femeie. O să mergi în iad de pui la îndoială voia lui Allah în felul ăsta.

Ore în șir, oamenii intrară și ieșiră. Unchii mei îmi spălară trupul, se rugară pentru el, îl înfășurară într-un giulgiu alb și îl binecuvântară pentru înmormântare. Mama, teta *și Nur se înveșmântară în negru. Nur avea grijă de Rhet Shel, care fu din fericire distrasă de verișorii noștri și se duse să se joace afară.*

Multe dintre femeile care veniră să-și aducă omagiul erau curioase ce făcuse Nur. Ziseră că e un miracol felul în care își găsise drumul spre familia ei după o viață cu americanii. Unele dintre ele se uitau într-o parte și alta și își coborau glasurile șușotind despre „ea și doctor".

— El doktor *Jamal?*

— *Allah să ne păzească de limba diavolului!* Astaghfirullah*! Nu scorni asemenea vorbe despre onoarea unei femei! Și încă atunci când ei sunt în doliu!* Astaghfirullah*!*

Însă acelea au fost doar câteva. Majoritatea femeilor veniră să ajute. Rămăsese destulă mâncare de la hafla *pentru a hrăni vizitatorii veniți să-și prezinte condoleanțele și sosi și mai multă mâncare în zilele de doliu care urmară, pe când versetele din Coran răsunau prin pereții casei noastre. Din respect, nici unul dintre vecini nu puse muzică și își ținură televizoarele cu volumul oprit. Lumea venea și pleca pe notele cântării cuvintelor lui Allah, intrând cu capetele plecate, bând cafea amară. Bărbații și femeile se adunau în camere separate. Nu erau podoabe, machiaj sau unghii date cu ojă. Nici o culoare. Așa e rânduiala durerii apăsătoare.*

Văduva bătrânului stuparului rămase să ajute, mai ales că picioarele tetei *încă nu își reveniseră. Luă comanda bucătăriei, asigurând ritmul constant de mâncare și vase curate.*

Sosi o femeie pe care nu o recunoscu nimeni. Toată lumea o observă, căci nu avea părul acoperit și, deși era îmbrăcată

modest în negru, mersul ei avea siguranța dată de bani și poziția socială. Se auziră șoapte:

— E soția lui el doktor *Jamal.*

O auziră exprimându-și condoleanțele față de teta *și mama. Nur ieși în cele din urmă din dormitor și Maisa păru uimită de ochii șocanți ai lui Nur. Însă își recăpătă repede stăpânirea de sine, exprimându-și condoleanțele în numele ei și al soțului ei. Zise că Jamal e plecat și că e păcat că postul lui Nur la centru avea să se încheie în curând.*

— Cum zboară timpul, spuse ea, și adăugă că soțului ei îi plăcuse entuziasmul lui Nur. A zis că ești distractivă, făcu Maisa cu subînțeles, apoi plecă.

58

La Orfelinatul Mills*, locul în care își petrecuse Nur adolescența, rezidenților li se impunea să ia parte la slujbele de la biserică de trei ori pe săptămână. Nur era singura musulmană din campus și când fu prinsă fumând iarbă în subsolul bisericii cu o prietenă, ea fu pedepsită și pentru ofensa reprezentată de religia ei. Administratorii și asistenții maternali din orfelinat se uitau la ea cu scârbă. Sarcinile ei gospodărești fură dublate și i se interzise, pe termen nedeterminat, să facă orice altceva în afară de ceea ce era legat de școală și biserică. Nur găsi o singură cale de scăpare din această închisoare. Așa că, într-o miercuri la slujba din capelă, păși pe culoarul dintre strane pentru a îmbrățișa credința lui Iisus. Fu botezată în duminica aceea și toți se bucurară. „Acum ești mântuită“, ziceau ei. Fu iertată și pedeapsa îi fu înlăturată, dar Nur își făcea griji pentru sufletul ei și se ruga la Allah.*

Moartea lui Khaled modifică energia și rutina casei. Nu-și dăduseră seama cât de intensă fusese prezența tăcută a lui Khaled. Cât de mult se învârtise viața lor în jurul umplerii și golirii pungilor care îi asiguraseră hrana și colectaseră murdăriile corpului său. Sau cât de mult timp petrecuse Rhet Shel cu tăblița lui cu litere. Nur realiză că, încercând să

descifreze aceste sesiuni cu Khaled, Rhet Shel învățase să citească și să scrie cu mult peste nivelul obișnuit pentru vârsta sa. O vreme, scaunul lui cu rotile rămase la locul său, precum un lujer fără floare. Însă în curând familia îl vându și locul lui Khaled se micșoră încet, pe măsură ce Rhet Shel își făcea noi prietene și începea să petreacă mai mult timp jucându-se în vecinătate. Nur își luă liber de la serviciu. *Hajje* Nazmiyeh insistă să facă asta.

— Ți-am permis multe lucruri în privința bărbatului ăla, dar gata, o mustră *hajje* Nazmiyeh pe Nur pentru prima oară. Ești ca o adolescentă nechibzuită. În ciuda vârstei și educației tale, gândurile îți sunt precum cele ale unui copil neglijat care găsește iubire pentru prima dată. El e un soț care înșală și un oportunist care nu ți-a respectat dragostea și care ți-a necinstit onoarea. Și, pe Allah și pe Profetul Lui, dacă-l văd vreodată o să-i tai scula. *Hajje* Nazmiyeh făcu o pauză, adunându-și mânia, apoi continuă: Aici nu e America, unde toată lumea fute pe cine vrea când vrea pentru că e distractiv. Aici e Gaza. E un loc islamic. Ar fi trebuit să fiu mai convingătoare să previn ce s-a întâmplat între voi doi.

Nur se făcu mică, lăsă capul în jos și își plecă ochii. Telefonul ei mobil arăta mai multe mesaje și apeluri fără răspuns decât se așteptase.

Pe urmă, *hajje* Nazmiyeh se înmuie și o trase aproape pe Nur.

— Te rog să ai încredere în mine, nu te las să pici de fraieră. Crezi că nevastă-sa a venit aici ca să-și prezinte condoleanțele? Bineînțeles că nu. Nu-i pasă dacă trăim sau murim. A venit aici ca să-ți demonstreze că a câștigat. A fost o declarație de victorie. Nazmiyeh se foi, de parcă n-ar fi știut ce

să facă cu propriu-i trup. Am vrut al naibii de tare s-o plesnesc. Dar cum puteam să fac asta într-un asemenea moment? Eram așa de furioasă, chiar dacă tu ești cea care a greșit. Însă aș fi făcut-o, căci tu mi-ești rudă de sânge și pentru că genul ăsta de grozăvie n-ar trebui adusă în pragul unei familii îndoliate.

Întărâtată de propriile-i cuvinte, Nazmiyeh nu se putea opri. Îi făcea bine să simtă indignare și mânie. Își legănă trupul și continuă:

— Zile în șir, te-am urmărit cum te uitai întruna la telefonul ăla. N-o să te sune și n-o să-ți răspundă la mesaje. Linge-ți rănile cât vrei în intimitate, dar în public ar fi mai bine să ții capul sus. *Hajje* Nazmiyeh se foi din nou, aţâţată de propriile-i convingeri. Ăsta e un lucru pe care să-l înveți de la mine. Celălalt lucru e că aici, în țara, cultura și originea ta prin naștere, ceea ce faci îți afectează toată familia. Iar protejarea familiei trebuie să fie mai presus de orice toană.

În urma cuvintelor lui *hajje* Nazmiyeh, rădăcina slab împletită a ființei lui Nur fu deopotrivă destrămată și refăcută. Era aceasta o alegere între femeia care fusese și cea care voia să fie? Cea nepriponită, care trăia după bunul ei plac și într-o libertate care dezechilibra? Sau cea care descindea dintr-o familie înrădăcinată într-un pământ străvechi și era responsabilă față de iubirea și loialitatea familiei, dar și întărită de acestea?

Pe când Nur stătea acolo, cu prelegerea lui Nazmiyeh topindu-se în zgomotul agitației ei lăuntrice și al nerăbdării de a-l vedea pe Jamal, pe telefon îi apăru un mesaj, făcând ca lumea să se oprească în loc în răstimpul de care avu nevoie ca să-l citească.

„Te rog să nu-mi trimiți mesaje. Lucrurile stau foarte rău acasă. Încerc să îmi păstrez familia și voi fi obligat să-ți scriu un e-mail pe care îl vei primi mai târziu în cursul zilei de azi. Te rog să ai în vedere că mesajul nu arată deloc ce simt.“

59

Văduva bătrânului stupar mai fusese măritată înainte de a se căsători cu stuparul, dar soțul divorțase de ea pentru că nu putea să aibă copii. Stuparul avea aproape 60 de ani când s-a însurat cu ea. Ea avea 20, cu cinci ani mai mult decât Yasmine, noua ei fiică vitregă de care a avut grijă după sărbătoarea din 1948. Era o femeie simplă, prietenoasă din fire, care se distingea printr-o apropiere indisolubilă de sol și mâncare. Își petrecea zilele săpând, plantând, recoltând și gătind. Iar când dormea, lua pământul cu ea, sub unghii și între degetele de la picioare.

În decursul zilelor de doliu, când văduva bătrânului stupar rămase cu familia, ea observă starea fizică precară a lui Alwan și o descusu.

— Copilă, sunt aproape oarbă, dar pot să simt boala care-ți vine printre coaste. Spune-mi ce a zis doctorul, se interesă ea, cu trupul masiv revărsându-se într-o maternitate senzuală.

— E boala cea rea. În curând o să mă duc să-mi taie sânii, răspunse Alwan, fără să-și creadă propriile cuvinte.

— Ai credință în Allah, *Um* Khaled, și lasă-mă să te ajut. Avem leacurile noastre arabe. Ne-am vindecat singure de

secole, explică ea. Lasă-mă să te ajut, copilă. Suntem rude și prietene vechi.

— Allah să-ți dăruiască viață lungă, *hajje*. Mi-am pus soarta în mâinile lui Allah și voi face orice îmi va scoate El în cale. Spune-mi ce să fac.

Văduva bătrânului stupar îi dădu instrucțiuni lui Nur, nepoata lui Yasmine a ei. Desenă imagini cu plante și îi spuse unde avea să le găsească în grădina ei.

— S-ar putea ca *Abu* Shanab, grădinarul, să fie acolo. Arată-i desenele astea și spune-i că te-am trimis eu. O să te ajute el, zise ea. Ia-o pe Rhet Shel cu tine, *habibti*, și ai grijă să nu știe nimeni de grădina asta!

Pe când Nur dădea să plece, văduva stuparului continuă:

— Și pe urmă o să vorbim despre ce anume te întristează, bine?

Hajje Nazmiyeh o auzi și se băgă și ea în vorbă:

— Bine, soro. Cu cât vom fi mai multe să-i băgăm mințile în cap copilei noastre, cu atât mai bine.

Lui Nur îi plăcu cum suna *copila noastră* și reuși să schițeze un zâmbet slab pe când lua instrucțiunile desenate într-o mână și pe Rhet Shel cu cealaltă.

Pe drum, în timp ce mergeau pe ulițe înguste și printre viețile strâns țesute ale refugiaților aflați acolo de-o viață, Nur se uită îndelung la ceea ce semăna cu plantele de canabis. Zâmbetul i se lăți pe chip și iuți pasul. Grădina era situată lângă marginea vestică a Gazei, care era întrucâtva periculos de cultivat din cauza minelor antipersoane și a proximității posturilor de pază israeliene, însă văduva stuparului cultiva pământul de acolo de mulți ani. Nur deschise poarta și fu uluită să descopere șiruri numeroase de plante bine îngrijite.

Printre variatele plante medicinale și legume creșteau fire de marijuana, la fel cu cele pe care le văzuse numai în imagini cu capturi de droguri. Erau separate într-o secțiune aridă a grădinii și erau acoperite cu un strat de rășină lipicioasă. Nur și Rhet Shel începură să taie și să adune cât de multe putură. Nur îi aminti lui Rhet Shel să nu spună nimănui despre grădina lor secretă, ceea ce spori entuziasmul lui Rhet Shel, și, într-o complicitate care le înveseli, își umplură sacoșele. *Abu* Shanab veni chiar când aproape terminaseră. Păru deranjat de prezența intruselor și repetă avertismentul de a nu spune nimănui despre grădină.

— N-o să spun, promise Rhet Shel, uitându-se în sus la chipul lui posac. Sunt o bună păstrătoare de secrete.

Nur îngenunche, cercetând fața lui Rhet Shel. O sărută și o strânse în brațe o clipă, înainte de a porni înapoi.

— Dar să nu ai niciodată secrete față de noi, îi zise Nur.

Se întoarseră după mai multe ore, pe când chemarea muezinilor la rugăciunea de seară se răspândea din numeroasele minarete care susțineau cerul.

— Taman la țanc, zise văduva stuparului. Hai să vedem ce-ați adus.

Nur și Rhet Shel își răsturnară sacoșele.

— E suficient, *hajje*? întrebă Rhet Shel cu mândrie.

— E perfect, *habibti*. *Inshallah*, asta o va ajuta pe mămica ta. Primul lucru pe care trebuie să-l facem e să le punem la uscat. Am făcut deja curat pe acoperiș și am așternut pături. Trebuie doar să le întindem, ca să se usuce la soare mâine. Apoi vom începe să preparăm leacul, zise văduva stuparului.

A doua zi, după-amiază, Nur și Rhet Shel munciră cot la cot cu văduva stuparului, în timp ce ea repeta ciclurile de

înmuiere a frunzelor uscate într-un solvent obținut de la un sudor din vecinătate, extrăgând uleiul, spălând și filtrând. Văduva stuparului lucra cu aceeași încântare pe care o avea când gătea. Nu măsura nimic niciodată și știa după miros, culoare sau textură când să adauge un alt ingredient sau când să înceapă pasul următor.

Picioarele lui *hajje* Nazmiyeh funcționau din nou și ea plecă în vizită la vecine. Văduva stuparului bănuia că paralizia ei fusese mult mai scurtă decât lăsase Nazmiyeh să se înțeleagă.

Pe seară, erau deja gata să evapore apa reziduală de la ultima spălare și să extragă uleiul medicinal. Rhet Shel se plictisise și se dusese să se joace cu prietenele ei. La începutul după-amiezii, Alwan plecase și ea la cooperativă. Doar Nur și văduva stuparului erau acasă.

— Nur, *habibti*, nu locuiesc prea aproape și, la cât sunt de mare, e greu să mă deplasez. Mi-ar plăcea dacă ai veni să mă vizitezi mai mult, zise văduva stuparului, turnând o găleată de solvent în alta cu ajutorul unei pâlnii peste care pusese o pânză de tifon.

— O să vin. Contractul meu la serviciu e pe sfârșite și eu…

Nur nu știu cum să-și încheie gândul.

— Da, în legătură cu munca ta. Spune-mi că nu e nimic între tine și doctorul ăla, zise matroana cea trupeșă, pe un ton blând, dar ferm.

Nur lăsă privirea în jos la telefon.

— Nu știu, începu Nu, dar șovăi când întâlni ochii uimiți care se uitau la ea. Adică..

Bătrâna văduvă se opri din ce făcea și cercetă chipul nepoatei americance a lui Yasmine a ei. Nur arăta de parcă ar

fi putut fi fiica lui Mamdouh și a lui Yasmine, nu nepoata lor.

— Copila mea, ești frumoasă și școlită. Provii dintr-o familie bună. Orice femeie din Gaza și-ar dori să fie la fel de înaltă ca tine sau să aibă forța și independența ta. Vei întâlni pe cineva care nu e însurat și care merită dragostea ta. *El doktor* are o familie și n-o s-o părăsească. În afară de cazul în care ești dispusă să fii o a doua soție…

— Nu, o întrerupse Nur.

— Da, și asta este exact ce va zice și soția lui. Nu mă îndoiesc că el te iubește sincer, dar chiar de-ar vrea să divorțeze, apropiații lui mai în vârstă nu vor permite asta. Ar fi o rușine și pentru fiii lui Nazmiyeh. În Gaza nu e loc pentru asemenea lucruri. Ar răni pe toată lumea, pe tine cel mai mult dintre toți. Trebuie să dai ascultare celor mai vârstnici, copila mea, zise ea, mângâind chipul lui Nur. Acum dă-mi pipeta aia.

60

La liceu, Nur se îndrăgostise de un băiat pe nume Clay Jared, care o iubea și el. Doamna Whitter, asistenta ei maternală, i-a interzis să-l vadă. Însă Nur n-a putut să sfideze poruncile inimii ei și a fost prinsă în timp ce îi dădea pe furiș un telefon lui Clay Jared. Doamna Whitter a înhățat telefonul, a închis-o din nou pe Nur și i-a zis că e o „chiulangioaică iubitoare de negri pe care nici măcar Iisus n-o poate mântui“.

Nur o asculta pe văduva stuparului, ajutând după cum i se cerea la rețeta medicinală care umplu casa de un miros urât. Nur se uită din nou la telefon, sperând la un nou mesaj de la Jamal. Nădăjduia să vină curând curentul electric, ca să poată verifica dacă are vreun e-mail de la el. Știa că n-ar fi de bine. Însă el îi spusese că e obligat să-l scrie.

Nur privi cum uleiul negru urca în tub de fiecare dată când văduva stuparului apăsa pipeta.

— Alwan trebuie să ia șase doze din ăsta în fiecare zi. Are gust de bălegar, zise văduva, și Nur își aduse aminte de vremurile când fuma iarbă la facultate. Își dori să fi pus deoparte pentru ea una dintre plantele alea.

Electricitatea lumină încăperea și Nur se ridică repede să vadă dacă reușește să își conecteze laptopul la internet. În câteva minute, citea mult-așteptata scrisoare de la Jamal.

Dragă Nur,

Ceea ce am făcut noi a fost o greșeală. A fost greșit și îmi pare rău că nu am spus asta deschis. Sunt căsătorit cu singura femeie pe care am iubit-o cu adevărat vreodată și mă dedic reclădirii relației mele cu ea, am trădat iubirea ei și familia pe care am făurit-o împreună. Cum data oficială a încheierii contractului tău temporar a fost devansată din cauza decesului, aș fi recunoscător dacă ai putea să-ți strângi lucrurile din birou când nu sunt eu acolo, între orele 12 și 14, când voi fi acasă cu soția mea.

Toate cele bune,
dr. Jamal Musmar

Nur citi scrisoarea, apoi o citi iar. Și iar. Dădu fuga la un *internet café* din apropiere ca să o printeze înainte să se ia din nou lumina. Trebuia să se înjunghie cu fiecare cuvânt, cât de

mult timp putea. Trebuia să sângereze ca să se poată opri să-l sune și să-i scrie.

Împături scrisoarea în mână, apoi o desfăcu și o împături din nou în timp ce se îndrepta spre țărm, unde familiile trândăveau pe pături sau pe scaune din plastic, înotau în marea luminată de lună și stăteau grămadă în jurul focurilor de tabără. Mergea prin umbra serii, uitându-se după silueta neclară a lui Jamal, așteptând-o pe ea. Însă știa că el nu va fi acolo. Încet, trupul ei se pierdu într-o boare, până când nu mai rămase nimic acolo unde stătea ea, doar un pantof vechi și scâlciat care ținea o scrisoare, plângând. În sfârșit plângând. Singură în ceața nopții și cu inima frântă pe un țărm care sclipea sub lumina lunii, Nur plânse, cu toată ființa ei sfărâmată în trei părți: un pantof vechi, o scrisoare mototolită și o menstruație care nu avusese loc.

61

Teta nu ar fi recunoscut, dar avea nevoie de văduva stuparului și credea că înțelepciunea nemărginită a lui Allah e cea care o adusese pe văduvă în mijlocul lor.

Zilele treceau cu o încetineală ireală. Laboratorul urât mirositor al văduvei, plin de solvenți, găleți, filtre, pâlnii, strecurători, oale clocotinde și pipete, se umplu și se goli până când ea făcu un flacon de ulei negru pentru dozele de a doua zi din leacul scârbos, pe care Alwan îl consumă supusă,

încrezându-se în voia lui Allah. Nazmiyeh ajunse să o accepte și ea pe văduva stuparului drept noua suverană a bucătăriei ei, domnitoare peste toate vasele, oalele și polonicele. Iar cele două bătrâne, care-și trăiseră viețile prin aceleași dureri ale războiului și pierderii și care erau ele însele înrudite prin căsătorie, deveniră prietene foarte apropiate. Deși mândria nu-i permitea lui Nazmiyeh să fie altfel decât ospitalieră, în sine nu se înmuie față de lovitura de stat din bucătărie decât atunci când ochii lui Alwan prinseră din nou viață.

La început, cele două *hajje* discutau despre nimicuri politicoase, de care *hajje* Nazmiyeh se sătură repede. Dar apoi, din sedimentele oaselor lor ieșiră la lumină amintirile și vechile povești. Fantomele lui Mamdouh și Yasmine și ale altora pe care îi iubeau răzbăteau prin vorbele lor. Văduva stuparului rememoră vremurile lui *Um* Mamdouh și Suleiman. Râseră, văduva stuparului aducându-și aminte de bârfa din oraș în timpul anilor când Nazmiyeh era paralizată, dar continua să facă întruna copii. Uneori plângeau. Amândouă regretau ziua în care Mamdouh și Yasmine plecaseră din Gaza.

— Ei, cu siguranță ești cea mai bună bucătăreasă pe care am cunoscut-o vreodată. Nimeni nu poate să nege asta, admise *hajje* Nazmiyeh. Însă nu eram eu oare cea mai frumoasă fată din Bait Daras?

Bătrâna văduvă râse.

— Ai înnebunit câțiva flăcăi, Nazmiyeh, și multe inimi s-au frânt când te-ai măritat cu Atiyeh.

Mulțumită de cele spuse, Nazmiyeh abdică din toată inima și-și pierdu bucătăria în mâinile noii regine, care fu fericită s-o învețe să prepare leacuri și remedii.

— O să-ți mai spun o taină, Nazmiyeh, zise bătrâna văduvă, și eleva ei ciuli urechile. Plantele din care fac leacul sunt frunze de hașiș.

— Allah să alunge diavolul! exclamă *hajje* Nazmiyeh, foindu-se pe scaun, neștiind ce să zică la auzul acestor vorbe ale văduvei stuparului, o persoană pe care o considerase mereu o femeie pioasă, care nu s-ar fi dedat niciodată la necurățenia hașișului.

Văduva stuparului râse.

— Tânăra Nazmiyeh din Beit Daras ar fi stârnită de o astfel de dezvăluire. Ar cere să-l încerce, zise ea.

Hajje Nazmiyeh se holbă la ea, surprinsă și, într-adevăr, stârnită. Își miji ochii care părură brusc a avea jumătate din vârsta ei, își arcui buzele într-un zâmbet șiret și izbucni într-un râs pe care până și vecinii îl auziră. Iar după ce amândouă râseră îndeajuns încât să-și golească trupurile de toată supărarea, *hajje* Nazmiyeh își coborî glasul la șoapte și complot.

— Vrei să zici că în toți anii ăștia de când te cunosc tu ai fumat hașiș? Cum de n-am știut un asemenea lucru?

— *Um* Mazen, sunt totuși o femeie cu frica lui Dumnezeu. Allah a creat această plantă pentru toți cei care trăiesc pe pământul Lui. Nu ne-a oprit s-o folosim, zise ea, și Nazmiyeh încuviință.

Deși aveau aproape aceeași vârstă, văduva statornici un fel de afecțiune maternă față de Nazmiyeh și se formă o nouă ordine în această casă de femei unde o alianță a matroanelor ticlui lucruri, se drogă, complotă și se rugă pentru revenirea vieții în căminul lor. Pentru vindecarea lui Alwan, recuperarea lui Nur și înflorirea lui Rhet Shel.

62

Mama era fidelă credinței și îi judeca pe cei care nu erau așa. Însă moartea care se furișase în sânii ei o schimbă. Îi slăbi legătura cu regulile sociale și, în schimb, o apropie de Nur. Mama și Nur găsiră una la cealaltă o frică împărtășită: se temeau de pierdere, singurătate și le era dor de dragoste, iar asta le legă ca pe două surori.

La șase săptămâni de la fiertura groaznică a văduvei stuparului și a senzației de vindecare pe care aceasta o insuflase în trupul ei, Alwan porni dis-de-dimineață la o altă programare la medic. Ea și Nur călătoriră în microbuzul maro într-o solitudine numai a lor. La clinică, asistenta îi luă sânge din braț în timp ce amândouă priveau.

— Facem o analiză pentru markeri ai bolii ăsteia nesuferite și asta ne va spune dacă sunt mai ridicați sau mai scăzuți. Dar, din păcate, *Um* Khaled, nu ne putem încrede total în aceste analize deoarece kiturile vin prin tuneluri, unde nu se respectă condițiile de temperatură sau alte reguli. Așa că nu știm dacă s-au stricat la soare sau din cauza expunerii la vreo altă intemperie. Vom face tot ce putem pentru dumneata cu ce avem și vom lăsa restul în mâinile lui Allah, zise asistenta medicală. Acum putem să-ți facem o radiografie. Însă sunt mulți pacienți înaintea dumitale. Probabil că va dura vreo trei ore și apoi o să te consulte doctorul.

— *Allamdulillah*, îi mulțumi Alwan lui Allah pentru toate lucrurile.

În timp ce așteptau doctorul și Alwan își tot frământa mâinile, Nur o strânse de braț, ieșind din propria-i însingurare și alăturându-se lui Alwan. Și cele două stătură așa, cu același dor tăcut de viață, tot mai multă și mai multă, indiferent cât de chinuită.

În spațiul de consultație de după o draperie, Alwan insistă să i se permită surorii ei, Nur, să intre în timp ce medicul îi palpa trupul dezgolit, pe sub un cearșaf înflorat. Cele două femei se ținură de mâini.

— Bine. Pune-ți hainele și o să stăm de vorbă, zise doctorul.

Alwan se îmbrăcă în grabă cu ajutorul lui Nur și cele două femei ieșiră de după draperie, găsindu-l pe medic ținând în lumină două radiografii și comparându-le. Amândouă o văzuseră pe cea din mâna lui stângă, care indica două tumori de mărimea alunelor în sânii ei.

— Alwan, nu sunt sigur ce se întâmplă, rostiră buzele lui, însă ochii săi spuneau altceva. Îi spuneau lui Alwan că filmul din mâna lui dreaptă, cel fără alune, arăta că tumorile abia dacă se mai vedeau.

— Simt că mă fac bine, zise Alwan, cu mâna nemișcată a lui Nur în mâna ei.

— Păi, după cum știi, radiografia e singura formă de imagistică pe care o putem face și nu e de încredere, dar în comparație cu primele radiografii de acum câteva luni se pare că tumorile s-au micșorat. Uneori se întâmplă să existe o remisie și tumorile să nu crească mai mult, dar rareori am văzut tumori care să se micșoreze într-o asemenea măsură. Încă sunt acolo, dar mult mai mici, zise el.

Alwan și Nur se uitară una la alta, strângându-se de mâini.

— Mulțumesc lui Allah. Doar El știe cele neștiute, zise Alwan, atentă să nu ispitească soarta.

Pe când așteptau microbuzul, Alwan găsi un mic luminiș și îngenunche într-o rugăciune recunoscătoare. În microbuz, Nur continuă să vorbească plină de vioiciune despre leacul văduvei, despre împărtășirea veștii bune restului familiei. Se gândi la cât de minunată avea să fie următoarea *jomaa ghada* cu toți frații, cumnatele și copiii.

— Încetează să vorbești așa, Nur. Poartă ghinion să vorbești întruna despre binecuvântarea lui Allah. Atrage deochiul, spuse Alwan. În plus, vreau să discut cu tine despre altceva.

Alwan își coborî vocea, calmând-o cu compasiune.

— Nur, am băgat de seamă că în ultima vreme n-ai mai folosit tampoane și…

Nur încremeni. Nu se așteptase la asta.

— Ce? îngăimă ea.

— Nur, trebuie să știi că sunt de partea ta, spuse Alwan, mutându-se mai aproape de Nur când aceasta începu să plângă. De la seara aceea pe țărm cu scrisoarea, lacrimile păreau oricând gata să o podidească.

Se așternu tăcerea. Apoi Nur zise:

— N-am fost niciodată recunoscătoare pentru faptul că sunt grasă până când nu mi-am dat seama. Am crezut că asta o să-mi permită să ascund sarcina o vreme.

Nur se uită afară la stradă și Alwan văzu deșertul pustiu și izolat din ochii ei. Mărturisi că i-a scris lui Jamal, dar că el nu i-a răspuns. Zise că la început a crezut că el are nevoie de timp ca să se gândească, dar trecuse o săptămână fără nici un răspuns. S-a gândit că poate nu primise e-mailul pe care i-l

trimisese ea. În timp ce Nur vorbea, Alwan îi zări în ochi ceața descurajării.

— Fiu de cățea. Nu mi l-aș fi închipuit niciodată atât de ticălos, o întrerupse Alwan. Apoi spuse ceea ce era evident pentru lumea lor: Aici nu poți să ai un copil în afara căsătoriei. Trebuie să ne gândim la ceva și trebuie să îi spunem mamei noastre.

Ceva din felul în care Alwan rosti *noastră* – mama noastră – o făcu pe Nur să plângă și mai tare.

— În regulă. Plângi cât vrei, dar nici prea mult plâns nu este permis în Gaza, glumi Alwan, chiar dacă vorbele ei aveau o urmă de adevăr.

Pe când intrau în casă, Alwan crezu că arde ceva, dar Nur recunoscu mirosul. *Hajje* Nazmiyeh și bătrâna văduvă aveau ochii roșii și nu părură să bage de seamă că mai era cineva acolo.

— Mami, ce e mirosul ăsta? Ce se petrece? Unde e Rhet Shel? întrebă Alwan, panica din glasul ei crescând cu fiecare întrebare.

— *Habibti! Hajje* Nazmiyeh ridică un braț în semn de invitație iubitoare pentru fiica ei să se apropie. Rhet Shel e cu verișorii. Suntem doar noi în seara asta. Stai jos și spune-ne ce a zis doctorul. Orice ar fi, vom îndura împreună.

Încă nedumerită, dar liniștită și acum intrigată, Alwan dădu ușurată vestea. Uitându-se la văduva bătrânului stupar, îi zise cu un zâmbet:

— Leacul dumitale nesuferit dă rezultate.

Nazmiyeh începu să urle, cântând ceva de neînțeles. Izbucni în țipete prelungi. Văduva râse, scuturându-și pliurile

de grăsime, și o mustră pe *hajje* Nazmiyeh:

— Taci, femeie! O să audă vecinii. Vrei să vină să-și vâre nasul în treburile noastre?

— O, nu, zise Nazmiyeh, chinuindu-se să se potolească.

— Ce fumați acolo? arătă acuzator Alwan spre o țigară răsucită.

— *Habibti*, nu ți-ai dat seama de asta? zise Nur, punându-și mâna pe umărul lui Alwan.

Alwan tot nu înțelegea. Apoi pricepu.

Hajje Nazmiyeh râse mai tare și în curând Alwan încerca o țigară. Tuși îndeajuns de puternic să vomite, dar două lovituri fură destul să o ia cu amețeală.

— Allah să mă ierte! Asta e o nebunie, zise ea.

— Ce tot vorbești, copilă? replică văduva. Nu e nimic de iertat. El a creat chestia asta exact așa cum te-a creat pe tine. Și El a pus-o în viața ta ca să-ți vindece trupul.

Nur refuză să fumeze, ducându-și instinctiv mâna la burtă. Gestul acela, combinat cu felul ciudat în care Alwan își feri privirea, îi atrase atenția lui *hajje* Nazmiyeh.

— Voi două ascundeți ceva și vreau să știu ce, zise ea, fără să mai râdă.

Nur începu să plângă.

Bătrâna văduvă plescăi din buze, zicând:

— Pot să ajut. Pot să fac un leac care să ajute acolo unde ți-ai pus mâna.

63

Nur era imprudentă din fire. Se mișca prin lume cu un aer lipsit de apărare, care invita deopotrivă protectori și prădători. Era cea mai educată dintre noi. Cea mai privilegiată. Cea care avea cele mai multe oportunități, cea care promitea mai mult și cea care avea un viitor mai sigur. Însă durerea ei era cea mai palpabilă și forța îi venea din nevoia celorlalți, din ajutorul pe care-l dădea altora. Așa că noi am învățat să o protejăm pe Nur având nevoie de ea.

Zilele se adunară în burta lui Nur. Femeile din casa ei se îngrijorau și Nur făcea tot ce putea pentru a se feri să stea de vorbă, căci apărea mereu aceeași întrebare: „Ce ai de gând să faci?“.

Nur se ducea zilnic la *internet café*, unde stătea cu rușinea ei tainică, sperând să găsească un mesaj de la Jamal sau să o prindă pe Nzinga pe Skype. Îi scria lui Jamal. El nu răspundea. Nur încercă rugămințile, apoi îl blestemă, sperând să provoace un răspuns – orice pentru a diminua pustiul ce se întindea tot mai mult în inima ei. Ce proastă era. Cum se putea aștepta să o iubească un bărbat, când propria ei mamă n-a putut să facă asta? Nur nu era în stare să-l învinovățească. Nu era nimic de iubit. O spărgătoare de căsnicii grasă, cu picioare ca trunchiurile de copac, pe care nici măcar Iisus n-o putea mântui. Se ducea la baie, îngenunchea în fața vasului de toaletă și își vâra degetele pe gât, dar apoi se oprea, își punea brațele în jurul burții și se ridica.

De două ori, se duse în apropierea biroului și aștept㎠dar Jamal nici nu intră, nici nu ieși din clădire. Nur nu mai avea timp. Rămânea fără bani și fără idei. Se duse în al-Rimal, cartierul unde locuia el, dar nu-l văzu intrând sau ieșind din clădire. Nici pe soția lui.

Se duse la Mediterana, de-a lungul coastei unde mărșăluiseră atât de mulți cuceritori de când se născuse istoria. Gaza fusese dintotdeauna un loc al războinicilor și supraviețuitorilor. Nur adună rămășițele de curaj ce zăceau în nisip și se duse înapoi în al-Rimal, urcă scările blocului lui Jamal și ciocăni la ușa lui. Nu răspunse nimeni. Ciocăni din nou.

Ușa vecinilor se deschise și o tânără de vreo douăzeci și ceva de ani ieși cu niște cărți în mână, plecând la cursuri.

— Bună, zise ea. O cauți pe soția fratelui meu?

— Ești sora doctorului Jamal?

— A, nu. Ei nu mai locuiesc aici. Familia mea a închiriat apartamentul lor pentru fratele meu, care tocmai s-a însurat.

Ceva înăuntrul lui Nur se prăbuși, poate inima ei, și ea o prinse înainte să se izbească și să se sfărâme pe pardoseala vieții.

— Unde au plecat?

— S-au mutat în Canada. A fost o petrecere mare și tot tacâmul. Le-au ieșit în sfârșit actele de emigrare! Sunt foarte norocoși, zise ea. Soră, n-arăți bine. Pot să-ți ofer un pahar cu apă?

— O, nu, mulțumesc. Sunt o veche prietenă. Am fost plecată și nu mi-am dat seama că ei au plecat deja. Îți mulțumesc. Allah să te binecuvânteze cu succes la școală, soră. *Salaam*.

Un pantof vechi aruncat, uimit și însărcinat, se așează din nou lângă apă. Slavă Domnului că a creat apă. Nur crezu că are s-o podidească plânsul, dar nu plânse. Un cântec fu adus la mal de ape și ieși dansând pe mal.

O, găsește-mă
Voi fi în acel albastru
Dintre cer și ape
Unde timpul este numai acum
Și unde pentru totdeauna
Curgem precum un râu.
O, găsește-mă
Acolo unde-i mereu ziuă
Și mereu noapte.
Nu există ore aici
În albastrul
Dintre cer și ape.
Nu există țări aici,
Nici soldați,
Nici suferință sau bucurie,
Ci doar albastrul dintre cer și ape.

Când cerul se întunecă, Nur o luă înapoi și trecu pe la *internet café*. În sfârșit, iconul de lângă numele Nzingăi de pe Skype era verde. Nur începu să tasteze de zor.

— Nzinga! Ce mă bucur că ești on-line. Mi-e foarte dor de tine.

— Bună, *boo*! Și mie îmi este dor de tine. Ești încă în Gaza?

— Da. Poți să vorbești? Pot să împrumut niște căști. Fără imagine, însă. Camera folosește prea mult internet. Curentul electric s-ar putea întrerupe în orice moment și trebuie să-ți spun ceva.

— Sigur, copilă. Ia-o mai încet. Ți-e bine?

Nur inspiră adânc și din ochi începură să i se prelingă lacrimi pe când se chinuia să-și conecteze căștile.

— Nzinga, sunt disperată să vorbesc cu tine. Am dat de necaz și…

— Are legătură cu grantul?

Nur înființase un mic birou în Nusseirat pentru a ține ședințe de terapie individuale și în grup pentru femei și copii și căuta finanțare. Urma să primească un mic grant de la Uniunea Europeană, dar ea nu voia să accepte bani americani sau europeni. Așa că desfășurase o corespondență cu Nzinga în legătură cu căutarea unor surse de finanțare în state africane.

— Nu, adică… Da, dar nu… este… Nur se pomeni brusc fără cuvinte.

— OK. Calmează-te și spune-mi tot. Dacă vom fi întrerupte, găsește o modalitate să-mi trimiți un e-mail. Am tot vrut să-ți scriu, pentru că urmează să particip la o conferință panafricană în Egipt săptămâna viitoare și speram să pot să te văd, de vreme ce vom fi atât de aproape, zise Nzinga. Dar spune-mi ce te frământă, scumpo.

— Jamal.

Nzinga scoase un sunet despre care Nur știa că vine odată cu buzele strânse cu o expresie mustrătoare și cu sprâncenele ridicate, punând stavilă înjurăturilor cărora voia să le dea drumul la auzul numelui acelui bărbat. Nur îi povestise că s-a terminat și mințise spunând că și-a revenit.

— A plecat definitiv din Gaza… cu familia lui, începu Nur.

— Călătorie sprâncenată. Știu că s-ar putea să-ți fi frânt inima, dar ți-am zis că asta n-o să se termine cu bine. Din fericire, n-a durat mult și acum poți să te vindeci și să-ți vezi

de viața ta. Am vești despre grant și acum… Nzinga se opri din vorbit, apoi zise: Nur?

Locul dinăuntrul Nzingăi unde ea era o tânără asistentă socială care a întâlnit o fetiță cu pielea maronie și păr negru și cârlionțat care se agăța de bunicul ei muribund devenise populat de-a lungul anilor cu ornamente din amintiri, învățătură și iubire între ele. Cuvintele se formară în acel spațiu pe care Nzinga nu-l băgă de seamă până când nu le auzi ieșindu-i din gură.

— Nur, ești gravidă?

64

Sora mea îmi vorbea când eram numai împreună, înainte să adoarmă. Apoi noi o vizitam în vise și știa că voi fi mereu cu ea, chiar dacă nu-și putea aminti acele vise la trezire.

Dintre buzele lui Rhet Shel atârna bățul unei acadele. Fetița o sugea zgomotos, privind cum hainele împăturite erau puse una peste alta.

— *Khalto* Nur, pot să merg cu tine în Egipt? întrebă Rhet Shel.

Nur se opri și îi zâmbi cu părere de rău:

— De data asta nu, *habibti*.

— De ce te duci în Egipt?

— Vreau să-mi vizitez o veche prietenă, care a avut grijă de mine când eram mică. De asemenea, vreau să mă interesez de

un grant pentru noul nostru birou, pe care tu și cu mine o să-l zugrăvim când mă întorc.

— Pot să aleg eu culoarea? zâmbi Rhet Shel.

— Da! De fapt, cred că ar trebui să avem un perete întreg doar pentru copii, să scrie pe el.

— Uau! exclamă fetița, făcând ochii mari de uimire. Ai de gând să lași copiii să scrie pe perete?

Expresia de uluire a fetiței în fața unei asemenea idei o amuză pe Nur.

— Da! Iar tu poți să alegi culoarea cu care să vopsim peretele.

— Când?

— Imediat ce mă întorc din Egipt.

— Când?

— Peste doar câteva zile.

— Și dacă egiptenii și israelienii nu te lasă să vii înapoi?

— Atunci pur și simplu o să aștept până se deschide granița. Nur se opri din ce făcea și o sărută pe față pe Rhet Shel, adăugând: Dar poți să pui pariu că o să mă întorc.

— Promiți?

Nur șovăi, apoi zâmbi, spunând:

— O să-ți aduc și cadouri.

65

Văduva stuparului se mută de tot la noi. Nimeni nu își amintea când sau cum, dar era firesc ca locul ei să fie în casa

noastră. Trupul ei imens a ajutat la astuparea golului lăsat de dispariția mea. Ea propuse un leac pentru năpasta lui Nur. Însă toată lumea vedea că asta o îngrozește pe Nur. Le îngrozea și pe ele. Însă ele credeau că Nur e încă prea americancă pentru a înțelege pe deplin ce înseamnă să faci un păcat. Mama a fost cea care le surprinse spunând: „Păcatul s-a făcut deja. Ceea ce va face va fi, inshallah*, un copil de același sânge cu noi“. Văduva stuparului spuse vrute și nevrute, sugerând că poate oamenilor n-o să le pese, de vreme ce Nur fusese crescută în America și cei de acolo fac tot felul de lucruri.* Teta *se uită pieziș la ea și zise: „Întâi de toate, pentru prima oară, fiica mea are dreptate și eu greșesc. Avortul este tot un păcat. Chiar dacă lumea n-o să știe despre asta, Allah va ști“. Apoi începură să facă planuri. Nur putea să nască în străinătate și să se întoarcă de parcă ar fi adoptat un copil. Putea să plece și să pretindă că s-a măritat, etalând un inel. Putea să spună că soțului ei nu i se dădea voie să treacă granița. Sau putea pur și simplu să spună că era deja căsătorită când venise prima oară în Gaza. O vizită la soțul ei în Egipt, apoi un divorț aveau să explice nașterea. Cum naiba avea să afle lumea altceva?* Teta *și văduva stuparului, chiar și mama, începură să viseze în taină la un bebeluș în casă.*

Alwan o privi pe Nur intrând în cameră cu o valiză mare. Gândul mărturisirii o făcea să se încline umil, ca și cum s-ar fi rugat. Intenționa să plece foarte devreme dimineață.

— Cred că am împachetat. Valiza e aproape goală și, *inshallah,* o s-o umplu la întoarcere. Dar încă nu mi-ați spus ce-ați vrea să vă aduc de la Cairo, zise Nur.

— Nu vrem nimic, începu Alwan. Doar du-te și vino înapoi acasă cu bine.

— Vorbește doar în numele tău! protestă *hajje* Nazmiyeh. *Um* Zhaq a murit luna trecută, Allah să-i odihnească sufletul, și s-ar putea ca *Abu* Zhaq să-și caute o nevastă. Trebuie să mă pregătesc. Râdea deja când adăugă: Adu-mi niște haine de culcare sexy, în caz că Allah îmi trimite un soț.

Atât *hajje* Nazmiyeh, cât și bătrâna văduvă se zguduiau de râs, cu atât mai mult cu cât Alwan se arătă, previzibil, scandalizată. Când *hajje* Nazmiyeh reuși să-și recapete răsuflarea, îi zise lui Alwan:

— *Habibti*, doar glumeam. Chestia aia a mea de jos n-a mai fost folosită de atât de mult timp, încât probabil a ruginit.

Acum cele două femei râdeau atât de tare, că bătrâna văduvă făcu pipi pe ea.

— Uite ce m-ai silit să fac, fată nerușinată! Și-ți mai zici *hajje*.

Nur și Alwan nu se putură abține să li se alăture în timp ce o ajutau pe bătrâna văduvă să se ridice în picioare ca să se schimbe.

— De n-ar trebui să ne pișăm, poate am uita chiar și că a existat acolo! adăugă *hajje* Nazmiyeh.

Bătrâna se duse grăbită la baie, strigându-i lui *hajje* Nazmiyeh printre accesele de râs:

— Blestemată să fii, femeie! M-ai făcut să mă piș iar pe mine!

— Știi că-i adevărat. Sunt văduvă de mult mai puțin timp decât tine și a mea a căzut cu multă vreme în urmă, zise *hajje* Nazmiyeh, neputându-se abține să se prostească.

— Slavă Domnului că n-o aude nimeni altcineva! șopti Alwan.

Văduva stuparului veni înapoi, aprinzând tămâie într-un mic bol. Rămase așa până se făcu seară, în această lume a femeilor, a veseliei și smirnei. Pregătiră cina și Rhet Shel veni acasă, obosită de atâta joacă. Mâncară împreună, Rhet Shel râzând ori de câte ori râdeau adulții, chiar dacă nu știa de ce râde. Le spuse bancuri, majoritatea lipsite de noimă, dar râseră toate și-o primiră în cercul lor. Alwan îi făcu baie lui Rhet Shel după ce strânseră masa și, deși fetița era prea obosită să rămână trează, refuză să se ducă la culcare, simțind că oamenii mari se vor distra fără ea. Ochii ei obosiți aveau să se închidă ușor și apoi să se zbată la orice schimbare de ritm al conversației, până când în cele din urmă o cuprinse somnul, ghemuindu-se lângă mama ei. Nur le ură noapte bună devreme și se duse la culcare.

Când casa lor fu cuprinsă de liniștea nopții, bătrâna văduvă se întoarse spre Alwan, care stătea sprijinită de perete ținând-o în brațe pe Rhet Shel, acum adormită.

— Când ai de gând să ți-i scoți?

Alwan tresări uimită, dar își veni în fire și își folosi memoria.

— Am însemnat data în calendar. Medicii au zis că vor avea loc pentru mine peste două săptămâni, *inshallah*, dacă Israelul nu ne atacă până atunci și nu se vor umple din nou spitalele.

— Nu fi atât de tristă. E cel mai bun lucru, zise bătrâna văduvă. Acum că tumorile sunt atât de mici, s-ar putea să te vindeci dacă îi scoți!

— Oricum, la ce mai folosesc după ce copiii sunt prea mari să se mai hrănească de la ei și dacă nu mai există un bărbat care să-i sugă! începu *hajje* Nazmiyeh, dar Alwan se săturase.

— *Yumma*, încetează! se răsti ea.

— Bine, *habibti*, zise *hajje* Nazmiyeh cerându-și iertare, obosită. Numai nu fi tristă. Încercam să te fac să râzi.

— Iartă-mă, *yumma*. Sunt obosită. Noapte bună.

— Da. Bine. Păi... da. bine. Noapte bună, *habibti*, zise *hajje* Nazmiyeh, și încercă să se întindă mai comod pe salteaua ei. Apoi luă o pernuță și o azvârli în bătrâna văduvă, ca să-i întrerupă sforăitul.

— Urăsc când adoarme înaintea mea. Sforăitul ei mă scoate din sărite!

— *Yumma*, de ce nu dormi cu noi în pat? În plus, nici sforăitul tău nu e tocmai o simfonie, zise Alwan, cărând-o pe Rhet Shel în dormitor.

— Îmi place aici. Du-te la culcare. O să fiu bine. Numai lasă-mi niște lucruri cu care să arunc în ea când am nevoie, zise *hajje* Nazmiyeh, întinzându-se după mai multe perne.

Alwan o culcă pe Rhet Shel în pat lângă Nur. O cuprinse senzația plăcută a nopții și ieși afară. Aleile erau împestrițate de lumina lunii. Vru să își continue mersul spre mare, dar sunetul pașilor ei alunga tăcerea. Așa că se așeză pe verandă și se rezemă de ușa din metal. În liniștea nopții, deveni conștientă de zumzetul micilor creaturi târâtoare, zburătoare și târâitoare care se mișcau în crăpăturile din bezna pașnică. Întâmpină totul cu bucurie în trupul ei, îi mulțumi lui Allah pentru leacul văduvei și îl rugă să o mai țină un pic pe acest pământ.

66

Nzinga se măritase și făcuse trei copii până când Nur și-a terminat studiile de master. A fost prezentă la ceremonia de absolvire (a treia a lui Nur) cu întreaga familie și formau o insulă gălăgioasă în public. Copiii Nzingăi agitau pancarte cu numele lui Nur și fluierau și aplaudau cu toții când a fost strigată ca să-și primească diploma. Nur a zâmbit larg și le-a trimis un sărut de pe scenă.

Călătoria până la Cairo fu lungă și epuizantă, deși mult mai ușoară decât se așteptase Nur. Granița de la Rafah era deschisă și trecerea ei a fost relativ simplă. Îi luă doar câteva minute să treacă de controlul Hamas, care fu tipic, și egiptenii o făcură să aștepte doar vreo două ore. Apoi își văzu de drum, hurducând pe bancheta din spate a unui microbuz ce se îndrepta spre Cairo cu alți pasageri. Își puse mâna pe burtă, fredonând un cântec de leagăn pe taina de sub buric. Nu era singura femeie din Gaza aflată într-o asemenea situație dificilă. Indiferent cât de puține sau multe, toate mergeau în Egipt dacă puteau, întorcându-se cu pântecul golit și ochi pustiiți.

Nur se uită la telefon să vadă cât era ora, dornică să ajungă la hotelul la care stătea Nzinga. Mai avea încă două ore cel puțin. Fu învăluită de liniștea nemărginită, străveche a deșertului Sinai, dealurile sale domoale de nisip trecând cu viteză pe lângă geamul ei. Închise ochii și își privi gândurile transformându-se în vise.

Acolo, Khaled culegea cuvinte de pe jos, mărgeluțe împrăștiate, și le înșira laolaltă, făcând un colier. E pentru mine? întrebă ea. *Desigur*, răspunse el. Întotdeauna erai tu în visele mele? Din nou, *Desigur*. Ce să fac, Khaled? *Ajută-mă să culeg toate astea de pe jos*. Nur se uită la mărgelele-cuvinte. „Drăguță“, „Lumina vieții lui *jiddo*“, „Deșteaptă“. Se aplecă să le strângă, dar căzu în față. Microbuzul frânase brusc. Nur se lovi cu capul de scaunul din fața ei. Era singura pasageră rămasă.

— Hotelul Laleaua Galbenă! strigă șoferul, întors spre partea din spate a mașinii.

Nur aștepta, nerăbdătoare să o vadă pe Nzinga, care era la un workshop până la ora șapte. Acum era șase. Ieși din hotel și colindă străzile din cartierul Zamaalek. Seara își arunca umbrele și în curând întunericul mergea pe străzi cu ea. În Gaza, Nur adora densitatea nopților negre. Erau blânde și alinătoare. Însă aici noaptea era agitată și întunericul vibra de amenințări nevăzute, în ciuda câtorva stâlpi de iluminat. Erau reale sau era adevărat că sarcina le face pe femei mai atente și mai protectoare față de trupul lor? Se întoarse grăbită spre luminile hotelului.

Nzinga era în holul de la intrare, întrebând de ea la recepție.

— Zingie!

Se îmbrățișară entuziast, cu lacrimi în ochi. Toate emoțiile acumulate în Nur dispărură. Dispăru tot, până nu mai rămase nimic decât o fetiță cu un bebeluș în burtă, care se ținea strâns de mâna Nzingăi.

Vorbiră fără oprire și mai târziu, la o cină întârziată, tot mai avură multe de vorbit. Conversația lor sări între relații și pluti peste continente, iar în cele din urmă ajunse în trecut.

— Știi, îngrijirea oferită de centrele de plasament era în regulă, zise Nur. Nu m-am confruntat și n-am asistat niciodată la poveștile de groază care se aud uneori. Era destulă mâncare, adăpost, aveau grijă de toate nevoile. Nu m-a abuzat nimeni acolo. Și totuși a fost, oarecum, vătămătoare.

Nzinga ascultă cu ochi atenți, materni, în timp ce Nur continuă.

— Pe drumul cu mașina prin Sinai mi-am dat seama de ce. Și e același motiv pentru care tu ești singura persoană din lume pe care aveam cel mai mult nevoie să o văd în acest moment. Nur făcu o pauză, făcându-și de lucru cu mâncarea din farfurie. Totul se rezumă la a avea un fir care să-ți unească anii. A avea pe cineva care pur și simplu să te cunoască. Cineva care te-a văzut din copilărie. Asta e piesa lipsă în Gaza. Ei mă iubesc. Știu că mă iubesc. E ceva aproape instinctiv. Dar mă întreb cât de mult mă cunosc. Ei nu mă văd așa cum mă vezi tu, Zingie. Cu defecte, și speriată, și…

— Stai un pic. Nu așa te văd eu, protestă Nzinga.

— Vreau să zic…. Nu știu. Pur și simplu nu știu ce să fac. Nu pot să nasc copilul ăsta în Gaza, dar nici nu pot să-l avortez. Și în Statele Unite nu e nimic pentru mine. Singurele mele legături acolo sunt niște instituții și o mână de prieteni de care nu mai sunt apropiată.

— Ei bine, s-o luăm cu începutul. Eu nu văd defecte și teamă când mă uit la tine. Văd forță, hotărâre, deșteptăciune, rebeliune obrăznicie, bunătate, iubire. Pot să mai adaug, dar pun pariu că asta vede și familia ta. În al doilea rând, știu că

ești speriată și că asta pare o situație imposibilă. Dar nu este. Întotdeauna ți-ai trăit viața așa cum ai vrut. Asta e ceea ce obții când nu ai o familie. Ai ocazia să fii stăpân pe deciziile tale, să-ți faci propriile reguli și să trăiești în conformitate cu ele. Însă acum ai familia pe care mereu ai vrut-o și crezi că e o alegere între a fi consecventă cu ceea ce ești, cea pe care ai făurit-o de una singură, sau a trăit după reguli sociale noi pentru a proteja și iubi familia care te protejează și te iubește la rândul ei. Cum mă descurc până acum?

— Faci să pară atât de simplu, dar tot este o alegere imposibilă, zise Nur.

— Am dreptate să spun că: unu, vrei să rămâi în Gaza? Și doi: că vrei să-ți păstrezi și să-ți crești copilul? continuă Nzinga să limpezească haosul lăuntric al lui Nur.

— Da.

— Știm că nu poți să naști copilul în Gaza fără să fii măritată. Dar ce zici să crești în Gaza un copil adoptat?

Alwan îi pomenise despre această posibilitate și despre altele, la care se părea că se gândise și Nzinga. Discutară despre aceste scenarii până când lumea nu mai păru atât de sumbră.

Familia Nzigăi fusese activă în lupta împotriva politicii de apartheid și ea însăși ajunsese să fie cunoscută în domeniul ei de asistență socială și organizare comunitară; putuse chiar să facă rost de un grant pentru Nur prin intermediul instituțiilor guvernamentale. Aceasta fu vestea pe care Nzinga i-o împărtăși acum.

— Știi, Nur, Congresul Național African a sprijinit întotdeauna lupta palestiniană. Așa că multe programe

guvernamentale internaționale sunt deschise pentru palestinieni, mai ales pentru palestinieni..

Nur își atinse burta și zise:

— Asta e probabil singura dată în viața mea când sunt fericită că sunt grasă. Pot să mă duc înapoi și să mai stau vreo lună ca să mă gândesc la ce am de făcut. Nu-ți pot mulțumi îndeajuns că m-ai ajutat să obțin un grant ca să continui proiectul de consiliere psihologică. Mă simt bine să fac ceva care contează. Grantul ar putea să-mi ofere prilejul de a fi plecată atât cât am nevoie și nu voi fi nevoită să merg înapoi în Statele Unite.

— Cum rămâne cu celălalt lucru? Știi că nu poți face asta acum. Cuvintele Nzingăi o apăsară pe Nur. O, Nur, nu te uita la mine ca un semn de întrebare. Știi cum te rugam mereu să-mi arăți unghiile când eram pe Skype?

Nur fu și mai nedumerită.

— Da.

— Nu mă uitam niciodată la unghiile tale, scumpo. Mă uitam după cele două semne de deasupra încheieturilor de la degete, făcute de dinții tăi.

Nur își întinse mâna în față, văzând vechile semne maronii bătătorite care cândva fuseseră roșii, carne vie, oricât de mici erau. Nu credea că le observase cineva vreodată, locul în care apăsau cei doi dinți din față pe mâna ei atunci când își provoca voma.

Nzinga îi luă mâna cu dragoste, zicând:

— Așa am știut că ești acasă când ai mers în Gaza. Nu mai aveai semnele alea roșii.

— Nu, nu mai fac asta, zise ea, pe punctul de a începe să plângă.

— Poate că tu nu-ți dai seama acum, dar cred că bărbatul ăla are legătură cu sunetele astea. Și iubirea sinceră a unui bărbat, chiar dacă a fost doar pentru puțină vreme, e ceva ce nu cred că ai simțit cu adevărat vreodată de când a murit *jiddo* al tău, zise Nzinga.

— Poate. Și poate că ăsta e unul dintre motivele pentru care l-am căutat mereu pe *tío* Santiago, zise Nur.

Și pe măsură ce se scurgeau orele, Nzinga întrebă despre ultima întâlnire pe care Nur o avusese cu mama ei.

— Nu vreau s-o iau de la cap acum, zise Nur.

— De fapt, n-ai vorbit niciodată despre asta, Nur. De fiecare dată când a venit vorba, ziceai că nu vrei să reiei, exact ca acum. Ești pe cale să devii mamă și poate că ar trebui să îmi povestești despre asta acum, ca să poți auzi, cu glas tare, despre genul de mamă care nu vrei să fii. Am toată noaptea la dispoziție. Dar mai întâi hai să ne luăm niște cafea.

67

Tío Santiago fusese mereu un izvor de iubire pentru Nur, oricât de scurtă și fragmentară era prezența lui. Uneori, Santiago o suna pe Nzinga să întrebe de Nur când ea era încă la școală. Apoi dispărea pentru lungi perioade de timp și Nzinga știa că fie era la dezintoxicare, fie era la închisoare, fie consuma droguri la greu. Când Nur și Nzinga se întâlniră la Cairo, Nur îi arătă muzicuța cea veche. „A fost un bărbat cu inima bună și sufletul chinuit“, zise Nzinga.

Chelnerul le turnă celor două femei câte o ceșcuță de cafea arabă.

— Arabii chiar știu să facă cafea, zise Nzinga, flirtând cu tânărul chelner, care zâmbi prietenos și răspunse:

— Arabii au inventat cafeaua, doamnă.

— Adevărat? întrebă ea, țintuindu-l pe loc cu ochii ei mari, căprui. Dă-mi voie să te întreb ceva, fiule. Se uită rapid la pielea lui întunecată și la părul lânos, zicând: Te consideri arab sau african?

— Sunt egiptean, doamnă.

— Egiptenii sunt africani sau arabi?

— Ambele, doamnă, zise el. Când văzu că în mod limpede ea avea și alte întrebări, continuă: Ca egiptean, sunt mândru să fiu și african, și arab. Nu se exclud una pe alta.

— Spui asta pentru că sunt negresă? întrebă Nzinga, întorcându-se la flirtat.

— Vă considerați negresă sau africană? i-o întoarse chelnerul. Nu e negrul o categorie de pigmenți pe care au inventat-o albii proprietari de sclavi pentru a-i înjosi pe locuitorii de pe continentul nostru și cultura lor?

De-acum, pe chipul Nzingăi se întinsese un zâmbet mare, cu strungăreața dintre dinții din față ca un accesoriu al bunăvoinței ei.

— Ooo! Chipeș și al naibii de isteț! De eram mai tânără, ar fi fost mai bine să te păzești. Ce spui e adevărat, dar știi, acum stăpânim cuvântul negru și ne punem unitatea în el și ne recăpătăm puterea, vezi tu. Nzinga râse, ridicând un pumn care simboliza Puterea Negrilor. Ai făcut cunoștință cu prietena mea Nur?

La aceste cuvinte, Nur și chelnerul roșiră și înclinară politicos din cap. Apoi Nur îi vorbi în arabă:

— Mulțumesc pentru cafeaua asta excelentă, frate.

— Cu plăcere, soră, răspunse el, după care se îndepărtă.

De îndată ce chelnerul nu mai avea cum să le audă, Nzinga șopti:

— Ar trebui să te dai la bunăciunea aia de frate, Nur!

— Nzinga, îmi aduci atât de mult aminte de mătușa mea Nazmiyeh. N-am făcut niciodată legătura până acum, dar vă asemănați foarte mult.

— Pare grozavă, zise Nzinga. Ar trebui să înveți să flirtezi un pic. Nu e nici un rău în asta.

— Ăsta e ultimul lucru la care mă gândesc acum, oftă Nur.

— O să fie bine. Primul lucru pe care trebuie să-l limpezești e dacă ai de gând să păstrezi copilul. Știi ce părere am despre asta, dar e viața ta și e corpul tău.

— Cred că știi ce vreau, Zingie.

— Spune-o.

Nur ezită, coborî vocea și zise:

— Vreau…

— Ce vrei?

— Să-l păstrez, zise Nur, dar expresia Nzingăi pretinse mai mult. Vreau să fiu mamă, continuă Nur. În ochiii lui Nur apărură lacrimi, care apoi căzură, deschizând drum altor lacrimi tăcute și apoi altor cuvinte: Vreau pe cineva pe care să iubesc și care mă va iubi la rându-i. Cineva care e al meu. Nu în sensul de posesie, ci în sens spiritual. Vreau să știu cum e asta.

— Dragostea e cel mai bun motiv să ai un copil, fata mea, zise Nzinga. Iar copilul ăsta deja te-a schimbat. Te știu de

aproape toată viața ta și în seara asta e prima oară când te văd plângând de când erai mică. Ăsta e un lucru bun. Totul o să fie bine, Nur. De acolo începi. Chiar dacă e greu. O să fie bine. Tu o să fii bine, fată frumoasă.

Asta o făcu pe Nur să plângă și mai mult, însă plânse tăcut și cu oarecare fericire și ușurare.

— Te mai frământă ceva? întrebă Nzinga. Așteptă mult un răspuns.

— Dacă voi fi o mamă rea..., reuși Nur să articuleze până la urmă, apoi își înghiți vorbele cu un hohot de plâns.

— Nu e nimic în tine care să semene măcar de departe cu mama ta, Nur, zise Nzinga, luând-o de mână pe Nur. Nur nu spuse nimic și Nzinga continuă: Dă-mi voie să te întreb asta: O iubești pe Rhet Shel? Adică te uiți la ea și vrei pentru ea tot ce poate să-i ofere viața mai bun?

— Bineînțeles.

— Asta e dovada că nu ești mama ta și nu vei fi niciodată. Sunt sigură că ți-ai dat seama pe parcurs că ea e un exemplu clasic de narcisist.

— O să-ți povestesc despre ultima oară când am văzut-o.

Nur își feri privirea, apoi se uită din nou la cafeaua ei. Luă o gură, apoi puse ușor ceașca înapoi. Era de-acum ora două dimineața. Noaptea se întindea peste Cairo în timp ce Nur retrăia o traumă din amintire.

68

Eram închiși în Gaza. Din un milion și jumătate de oameni, cinci-șase puteau să intre sau să iasă în fiecare zi prin Egipt. Nefericirea se scurgea pe străzi și dospea la soare de ani de zile. Dar să o văd pe Nur mă ajuta să înțeleg libertatea pe care o am. Voiam să consumăm lumea din afara granițelor noastre, să vedem soarele de pe un alt țărm, să ne deschidem ochii spre o lună de pe un alt cer, să pășim pe solul unui alt pământ. Voiam să trăim, să ne deplasăm și să călătorim, să muncim, să producem și să exportăm. Închisoarea noastră nu avea voie să vadă sau să facă și scăparea noastră era să găsim mijloace pentru a gusta din restul lumii. Lui Nur îi era permis să se deplaseze așa cum noi nu puteam. Însă în loc să absoarbă tot ce exista, ea se ducea pretutindeni încercând să se golească, căci închisoarea ei sălășluia în ea însăși și scăparea la care tânjea însemna să se dezbrace de propria-i piele. Asta până când în burta ei fu plantată dragostea și aceasta începu să crească acolo.

Lui Nur îi fu ușor să găsească adresa mamei ei. Ea și Sam se mutaseră la San Diego, unde se născură gemenii lor, Eduardo și Tomás, care erau la gimnaziu când Nur se hotărî să meargă în vizită, pe când era încă la facultate.

Nur aștepta într-o mașină închiriată, peste drum de casa mamei ei din cartierul Clairemont. O lumină slabă începu să lumineze strada. Din umbre se ivi roșul ușii de la intrare și apăru gardul stricat, alb cândva, din jurul micii proprietăți dărăpănate. Nur își aminti că mama ei își dorise mereu să

locuiască într-o casă cu gard alb. Și auzi cuvintele răsărind din cimitirul memoriei: *De ce nu putem să folosim fondul fiduciar pentru o casă? De ce nu se poate ca un singur lucru afurisit să fie cum vreau eu?*

Un bătrân care-și plimba câinele bătrân se uită cu atenție în mașina ei, suspicios, în timp ce trecea pe trotuar. Micul zgomot făcut de o pisică în timp ce scotocea în gunoiul cuiva îi distrase lui Nur atenția. Când își întoarse privirea înapoi, zări ieșind din casă o versiune tragică a lui Sam, închizând ușa în urma lui. Părul lui blond era presărat cu cenușiu. Purta blugi ponosiți și un tricou negru ce părea a fi făcut în întregime din tristețe. De departe erau greu de distins detaliile chipului, dar povara mâhnirii care trăgea de ființa lui era inconfundabilă. Viața se ofilea și se târa prin el, de parcă abia aștepta să-l părăsească, iar el mergea cu pași greoi și o expresie goală. Nur îl privi până când dispăru în josul străzii, după colț. Ciudat, nu simți deloc supărare. Nici măcar când încercă. Doar milă.

Ușile altor case se deschiseră și se închiseră, cu bărbați, femei și copii care plecau pentru a-și începe ziua la serviciu sau la școală. În curând, ieșiră doi băieți. Eduardo și Tomás, în mod sigur. Erau slăbuți, cu păr șaten, sârmos și ciufulit, și în spate le atârnau ghiozdanele. Nur își mijea ochii încercând să le deslușească trăsăturile când zări o femeie slabă în blugi strâmți și o bluză frumoasă, de culoarea piersicilor, ieșind în urma lor. Femeia se întoarse imediat să încuie ușa și, într-un gest ce părea un obicei, băieții o sărutară pe obraji înainte de a pleca în fugă pe stradă, dispărând după colțul spre care se îndreptau și alți elevi. Deja dispăruseră din raza privirii când femeia se întoarse după ce încuie ușa de la intrare. Din mașină, Nur văzu chipul mamei ei, părul bine strâns la ceafă.

Anii nu o îmbătrâniseră și Nur se miră de cât de frumoasă părea. Un val de căldură invadă pieptul lui Nur, care se simți slăbită de un sentiment de iertare. Bâjbâi la clapa portierei până când reuși să iasă din mașină și stătu lângă aceasta astfel încât mama ei să o poată vedea bine. Femeia își lungi gâtul pentru a distinge chipul celei care se holba la ea de peste drum. Apoi înlemni. Chiar și de la depărtare, Nur putu să perceapă caracterul ei de piatră și contururile unor gânduri înghețate brusc. Impulsul inițial al lui Nur de a alerga în imaginarele brațe întinse ale acestei femei fu potolit de aerul rece al dimineții și călcat în picioare de pantoful vechi care devenea tot mai mare în lăuntrul ei. Rămase nemișcată, iar soarta ei fără mamă își opri cursul pentru o clipă.

Mama ei se răsuci pe călcâie înapoi spre ușa roșie, inversând mișcările din urmă cu câteva clipe. Nur o privea, încă incapabilă să se miște, și observă cât de mică era talia mamei ei – și o amintire veni nepoftită.

Cu siguranță n-ai moștenit rahatul ăsta de la mine, zisese cândva mama ei, ciupind carnea de pe burta lui Nur. *Uite ce tăliuță am eu*, continuase ea, și Nur își supsese abdomenul pentru a ascunde cât de mult din ea putea.

Ușa roșie se deschise în sfârșit și mama lui Nur dispăru înapoi înăuntru. Nur răsuflă. Își simți genunchii moi și urcă repede în mașină, unde apucă strâns volanul încercând să-și domolească tremuratul. Rămase așa un răstimp care păru o veșnicie și, pe când își adunase puterea de a-și mișca membrele, fie pentru a porni mașina ca să plece, fie pentru a deschide portiera ca să iasă din nou – nu știa care din două –, cineva îi bătea în geam. Tresări, se uită în sus și văzu un polițist. O chestionă sumar și îi sugeră să plece.

În timp ce pornea mașina, Nur ridică privirea spre casa mamei ei și văzu colțul draperiei de la o fereastră de la etaj ridicat, cu o siluetă stând în cameră. Apoi draperia fu trasă. Nur se uită din nou la polițist, apoi plecă.

— E ceva ieșit din comun să fii respins de mamă, îi zise ea Nzingăi. E ceva ce sărăcește sufletul. Lasă găuri peste tot și îți petreci viața încercând să le umpli. Cu orice reușești să găsești. Cu mâncare. Cu droguri și alcool. Cu toți bărbații nepotriviți, care știi că te vor părăsi, astfel că poate ei vor reproduce suferința de la început. O faci ca să simți abandonul iar și iar, pentru că ăsta e singurul lucru pe care-l știi despre mama ta. Și e tot ce știi să faci ca să o aduci mai aproape.

— O, Nur, copila mea. Pentru prima oară, Nzinga nu știu ce să spună.

— E în regulă, Zingie. M-am împăcat cu asta cum am putut. Cea mai importantă parte este angajamentul de a fi genul de mamă pe care am vrut întotdeauna să o am eu însămi. N-am de ales decât să iubesc copilul ăsta, indiferent ce înseamnă.

— Nur, încă de când erai mică, ai avut o anume cunoaștere de sine. Oamenii trăiesc și mor fără să se cunoască vreodată pe ei înșiși așa cum te cunoști tu, zise Nzinga. Spune-mi, este și ăsta motivul pentru care insiști să te întorci în Gaza?

— Poate că da. Mă tot gândesc la Rhet Shel. Nu știu cât va mai trăi Alwan și mătușa Nazmiyeh e prea bătrână ca să aibă grijă de ea. Are o familie numeroasă. Unchi, mătuși, veri. Dar Rhet Shel se va pierde pur și simplu în mutatul dintr-un loc în altul. Toți au foarte mulți copii. La început, mi-a fost dificil să țin minte toate numele și care al cui copil era. Nu mai e loc

pentru Rhet Shel să primească aceeași iubire și atenție. Iar ea merită asta.

Tura următoare începu să intre pe rând în hotel. Era aproape cinci dimineața când cele două femei se dădură bătute în fața oboselii. Nur stătu întinsă în pat, uitându-se în sus, până când pe tavanul alb începu să danseze un vis.

Era un râu și băiețelul din visele ei își făcu apariția pentru lecția lor de arabă.

— Khaled! strigă Nur. Tu ai fost în tot acest timp!

— Chiar eu.

— Dar unde e Mariam?

— O așteaptă pe sora mea Nazmiyeh în fântână, zise o voce de bărbat.

— *Jiddo*!

Nur se trezi în sunetul *adan*-ului de la ora prânzului.

VII

În abandonul acelei solitudini, puteam să vedem cât suntem de mici, cât de mic și de lipsit de apărare era pământul nostru. Și din această cumplită demnitate, auzeam murmurul cuvintelor unei bătrâne de demult: *Ținutul ăsta se va ridica din nou*.

69

Nur era întotdeauna pe drum. Poate că era așa din pricina locului unde se afla. A ideii de a îmbătrâni în sau în afara unui cămin; de a nu putea să te întorci, odată plecat. Nu avea ancore reale în lume, așa că era mereu pe drum. Pe drumul către ea însăși. Pe drumul către izbăvire. Pe drumul către limbă. Către ceva îndeajuns de greu încât să o ancoreze împotriva vântului.

Întoarcerea în Gaza fu dificilă, plină de fleacurile birocrației și întrebările oprimării. Egiptenii închiseră granița, apoi o deschiseră pentru a o închide iar. Documentelor lui Nur le lipseau un punct și o cratimă. Răspunsurile ei erau insuficiente. Îi spuseră să aștepte. Ea stătu de vorbă cu oamenii. Cântă în pântecul ei. Apoi găsi un drum spre tuneluri cu alți călători. Tineri cu negreala muncii subterane pe piele și pe suflete o conduseră pe Nur și un grup de călători prin tuneluri, trăgându-le bagajele într-un vagonet pe o șină din lemn. Nur se ținea de balustradă cu o mână și de burtă cu cealaltă în timp ce cobora treptele în lumea subterană rece și umedă. La baza tunelului, ochii i se adaptară la întuneric. Felinare mici puse la câțiva metri unul de altul pe o sârmă ce se întindea pe toată lungimea tunelului, perle efervescente sclipind într-un vid negru ce șoptea despre șobolani, șerpi și

creaturi târâtoare care mușcau. Ea continuă să meargă. Timp de douăzeci de minute. Apoi se făcu lumină și se pomeni la celălalt capăt, înapoi în Gaza.

Se duse la cel mai apropiat taxi gol de la graniță.

— Puteți să mă duceți la Nusseirat? întrebă ea.

În timp ce plecau, văzu un grup mare de oameni alergând să întâmpine o femeie și pe copiii ei care străbătuseră tunelurile cu ea. Se îmbrățișară și se sărutară după obiceiul familiei și al dragostei. Nur și le imagină pe Alwan, Rhet Shel, toate verișoarele și cumnatele înconjurând-o. Nu dăduse telefon ca să anunțe pe toată lumea că a reușit să treacă granița. *Vor fi surprinși*, se gândi ea. Inima îi bătu cu putere, nerăbdătoare să ajungă.

— Cotește aici, îi zise șoferului. Pe când taxiul rula încet pe strada îngustă, claxonând la copii să se dea la o parte, un băiat aruncă spre mașină o minge de fotbal și îi strigă șoferului să nu mai claxoneze.

— Lăsați-mă să cobor aici. E puțin de mers și mașinile nu pot să treacă mai departe.

Mai mulți copii alergară să o ajute cu gențile. Unul dintre ei încercă să rostească puținele cuvinte pe care le știa în engleză și Nur auzi un tânăr strigând:

— Prostule! Nu e o străină! Asta e rudă cu *hajje* Nazmiyeh.

Nur îl recunoscu și îi făcu cu mâna, spunând:

— *Salaam*, Wasim.

El înclină din cap și dădu fuga să o ajute la căratul genților. Soarele era încă pe cer și viața își vedea de ale ei. Nur grăbi pasul.

— *Khalto* Nur! *Khalto*! țipă un glas de copil, și Rhet Shel ieși în goană dintr-o mulțime de copii.

Nur o ridică repede, îmbrățișând-o. Se îmbrățișară și se pupară până când Rhet Shel se desprinse din brațele ei și se îndepărtă alergând, luând-o înainte ca să anunțe vestea. Când Nur o ajunse în cele din urmă, femeile din viața ei se revărsaseră din casă și o așteptau. Chiar și bătrâna văduvă care nu se prea putea deplasa ieșise.

În mijlocul grupului plin de căldură alcătuit din mătușa Nazmiyeh, Alwan, cumnate, câțiva dintre frați, Rhet Shel, vecini și mai mulți copii decât putea să numere, Nur își atinse burta. Râsetele și conversațiile se învârtejeau în jurul ei. Ceai, cafea și dulciuri și gustări fură împărțite tuturor. Era prima petrecere de bun venit acasă de care avusese parte vreodată. Prima oară când se întorsese într-un loc care o accepta. Întotdeauna se simțise împoldită să plece. Să plece și să spere că locul următor va fi mai bun.

Încă având mâna pe centrul vieții ei, Nur se uita în juru-i cu ochi bucuroși. Însă pentru o clipă interminabilă, tot ce auzi fu bătaia de inimă a certitudinii. *Hajje* Nazmiyeh se uită la mâna lui Nur, apoi la chipul ei, și o trase mai aproape. Se aplecă spre fața lui Nur și îi șopti la ureche:

— O să rezolvăm noi asta. Lumea o să-și ducă mâna respectuos la frunte când va pomeni numele tău sau al copilului tău. E sânge din sângele meu. Dar deocamdată ia-ți palma de pe burtă pentru ca oamenii să nu înceapă să se gândească prea mult la ce poate să însemne asta.

Nur se trase înapoi ca să se uite la fața bătută de vreme a lui *hajje* Nazmiyeh. Ochi jucăuși care iubeau viața îi întoarseră privirea.

Nur adusese daruri de la Cairo, dar nimic nu făcu o mai mare impresie decât magicele ouă de ciocolată.

— Ăsta e un ou Kinder, zise Nur, dându-i unul lui Rhet Shel, căreia mai că nu-i veni să creadă ce noroc are. Îi fu teamă să-l desfacă, să-l mănânce sau să descopere jucăria-surpriză dinăuntru, ca nu cumva să dispară. Dar când își dădu seama că mai era o cutie întreagă în bagajul lui Nur, fetița își invită verii. Decojiră folia subțire cu băgare de seamă și trăiră un moment de ciocolată atât de plăcut, încât toți cei din jurul lor îl simțiră. Rămaseră în vraja acelei zile până când casa se goli treptat de oaspeți și se făcu noapte. Rhet Shel adormi în poala mamei ei și bătrâna văduvă începu să sforăie.

— Hai să facem mâine încă o reuniune pe plajă în cinstea întoarcerii lui Nur, zise *hajje* Nazmiyeh, aruncând cu o pernă în bătrâna văduvă, ca să o trezească. Însă pe *ea* n-o invităm.

Fără să-și deschidă ochii, bătrâna văduvă zise:

— Te-am auzit. N-o să vină nimeni dacă vor afla că nu fac eu mâncarea.

— *Fasharti!* râse *hajje* Nazmiyeh. *Abu* Zhaq o să vină.

— Fetițo, zise bătrâna amenințând cu degetul spre *hajje* Nazmiyeh, încercând să nu râdă, de ce aduci întruna vorba de *Abu* Zhaq? Ori ai gustat un pic din chestia aia mică, ori te-ai gândit la asta.

Alwan și Nur se uitară amândouă la Rhet Shel, să se asigure că doarme.

— Am auzit că nimic nu e *mic* la bărbatul ăla! râse *hajje* Nazmiyeh.

— *Yumma*! exclamă Alwan, aruncând cu o pernă în mama ei. Îți sărut mâinile și picioarele și fac orice vrei tu dacă nu

mai vorbești așa!

Hajje Nazmiyeh și bătrâna văduvă râseră cu înțeles.

— Bine, fiica mea. Dar nu trebuie să-ți faci griji. Singurul șarpe pe care l-am văzut a fost cel al tatălui tău, zise Nazmiyeh.

— Allah s-o ajute pe femeia asta să găsească calea cea dreaptă, Alwan ridică mâinile a capitulare și se duse cu Rhet Shel la culcare.

— Asta zic și eu întruna, zise bătrâna văduvă.

— Dumneata ești la fel de rea ca ea, pufni Alwan peste umăr spre văduva stuparului.

Nur se ridică și ea să li se alăture lui Alwan și Rhet Shel.

— Vă iubesc pe amândouă, le zise ea celor două bătrâne.

Hajje Nazmiyeh se uită în spate spre văduva stuparului.

— Dar de astălaltă ce zici? Nu o deranjează că vorbim despre *Abu* Zhaq, dar nu încetează cu americanismul ăsta de *Te iubesc*.

Rămășițele veselie zilei se potoliră și camerele se umplură de duruitul sforăitului celor două *hajje*, ca un cântec de leagăn ce purta casa spre tărâmul viselor.

70

Când eram mai mic, luptătorii Hamas au prins un soldat israelian pe nume Gilad Shalit. Israelul a întors pământul cu fundul în sus în căutarea lui, dar n-au reușit să-l găsească. Au ucis pe foarte mulți dintre noi ca să-și primească soldatul, dar

n-au izbândit. Asemenea unui copil răsfățat care face o criză, Israelul a azvârlit spre noi cu obiecte ale morții și distrugerii și ne-a nimicit. Însă s-au pomenit din nou cu mâinile goale. Hamas a fost mai presus de violența lor.

Tachinarea dintre *hajje* Nazmiyeh și bătrâna văduvă s-a reluat dimineață, alternând între indecență și prostie, în timp ce rulau frunze de viță de vie ca să facă *waraq dawali*, curățau pui pentru *msakhan* și înmuiau orez și scobeau zucchini pentru *koosa*.

Când s-a trezit Alwan pentru serviciu, *hajje* Nazmiyeh avea micul dejun pregătit pentru ea, alături de ceai fierbinte.

— Nu fi supărată pe bătrâna ta mamă, *habibti*, zise ea.

— Depinde de cât de bun e micul dejun, zâmbi Alwan.

— Sigur ești fiica mea! Nu te-a schimbat nimeni la naștere, spuse *hajje* Nazmiyeh.

Alwan plescăi de plăcere în timp ce mânca ochiurile cu gălbenușurile aurii așa cum îi plăceau, *zeit* și *za'atar* cu pâine prăjită. Ceaiul era dulce și parfumat cu multă mentă.

— *Yumma*, e perfect, zise ea. Nu uita că Rhet Shel are oră de muzică la zece. O mai las să doarmă cu Nur, zise Alwan, îndreptându-se spre ușă ca să livreze două caftane pe care le brodase. Însă bătrâna văduvă o opri.

— Încă trebuie să bei ăsta în fiecare zi, spuse ea, întinzându-i sticluța cu ulei de marijuana.

Alwan îl dădu pe gât.

— Are gust de fiu de curvă! se plânse ea, scuturând din cap ca să scape de gustul rău.

Rhet Shel tocmai se pregătea să plece, fără tragere de inimă, la lecția de muzică atunci când se întoarse mama ei și se rugă de ea să rămână acasă, ca să nu piardă petrecerea.

— *Habibti*, nu e o petrecere. Doar facem o *ghada* pe țărm. Îți promit că n-o să înceapă nimic înainte să ajungi tu acasă.

— N-o să pot să ajut la pusul mesei, protestă Rhet Shel.

— Asta e. Acum du-te! zise Alwan, și Rhet Shel plecă pufnind.

Peste câteva momente, veni înapoi, cu o expresie alarmată în ochi, urmărită de claxoane și de zgomotul strigătelor de pe stradă. Femeile casei ieșiră pe verandă și descoperiră că vecinii făceau la fel. Unii erau mânați de curiozitate, alții priveau temători, unii alergau în tabără în timp ce alții mergeau agale. Mașini ticsite cu tineri claxonau în timp ce treceau. În curând, lumea începu să se reverse pe străzi și alei și apărură șuvoaie de trupuri care dansau. Prin haos apăru vestea că Hamas câștigase. Gilad Shalit, soldatul israelian capturat, urma să fie dat la schimb pentru o mie de deținuți politici palestinieni.

Hajje Nazmiyeh își legă în grabă baticul și ieși în fugă pe ușă, strigând:

— Mazen!

71

Am zis-o înainte: eram obișnuiți să fim cei care pierd. Așa că micile victorii erau îmbătătoare și toți făceau o pauză în viețile

lor pentru a sărbători împreună. Numele lui khalo *Mazen era pe listă și* teta *umbla iute pe străzi, cu fața și brațele întinse spre ceruri, strigând* Allahu akbar*. Toată Gaza făcu la fel. Aceeași bucurie. Aceeași ușurare și același triumf. Același sentiment că Allah e milostiv. Că demnitatea răbdării și umorile familiei sunt izvorul puterii noastre. Rhet Shel nu înțelegea, dar fu de ajuns să știe că școala se anulase pentru o sărbătoare mare.*

Când euforia se domoli, apărură detalii despre schimbul de prizonieri. Urmau să fie eliberați în etape, transferul efectiv al unui prizonier israelian având loc în Egipt după ce erau trimiși înapoi acasă cinci sute de palestinieni. Peste șapte zile, Mazen avea să fie trimis înapoi acasă.

— Azi e marți, nu-i așa? întrebă *hajje* Nazmiyeh.

— Da, *yumma*, răspunse Alwan. Au zis că Mazen va fi acasă lunea următoare, *inshallah*.

Hajje Nazmiyeh numără pe degete, apoi zise:

— Asta înseamnă șapte zile.

Mai numără o dată, să fie sigură.

— *Inshallah*, fratele meu va fi acasă cu noi la următoarea *jomaa ghada* a familiei, zise Alwan, și își sărută mama pe frunte.

— Toată lumea e cu mic cu mare pe plajă azi. Dar noi tot ar trebui să ne strângem acolo. Îmi place să mă rog lângă mare. Mă face să mă simt mai aproape de Allah. Lui *hajje* Nazmiyeh îi tremură bărbia și începu să plângă. Fiul meu, scânci ea. Mazen vine acasă. N-am crezut că voi apuca să văd ziua asta. *Auzi ce zic, Mariam?*

Văduva stuparului găti fără pic de răgaz, cu gândul la scorul recent: Israel: 1 – Hamas: 1000. Ca stăpână a bucătăriei, își instruia supusele, pe Nur și Rhet Shel, să culeagă legume și frunze din grădina ei, să-i dea una sau alta, să curețe și să toace asta sau aia, să fiarbă, să soteze, să pună sare și să condimenteze.

— Allah e milostiv. *La ellah illa Allah*. Ne oferă daruri când nu ne așteptăm la ele, îi zise ea lui *hajje* Nazmiyeh, care plecă la moschee. Pe când se întoarse, mâncarea era preparată și acoperită, așteptând să fie dusă cu căruța la mare. Rhet Shel abia aștepta. Vestea din acea dimineață se impregnase în întreaga zi și bucuria plutea în aer ca o ceață ușoară. Îi era dor de fratele ei Khaled și își dori ca el să fie încă acolo, în timp ce ea și Nur stăteau pe scândurile căruței trase de măgar a lui *Abu* Marzoog, cu tăvile de mâncare săltând pe drumurile brăzdate de făgașe și pe nisipul plajei, cu alți copii alergând pe lângă ele. Când ajunseră pe plajă, văzură că fuseseră deja așternute pături de către cumnate și frații tocmai făceau un foc ce avea să ardă până noaptea târziu.

După *ghada*, alte familii veniră să li se alăturare. *Hajje* Nazmiyeh și bătrâna văduvă a stuparului stăteau împreună, alături de alte matroane din tabără; iar locul în care stăteau ele deveni capul mesei, punctul central și comandamentul de pe plajă. Marea îi stropea ușor și împingea vântul să le mângâie fețele. Femeile astea stăteau în cerc pe scaune din plastic. Purtau caftane cusute și brodate acum o mie de ani și baticuri la fel de vechi ca islamul. Fumau narghilele, deși Hamas le interzisese femeilor să fumeze în public. Nimeni nu putea să scape dacă le lua la întrebări pe aceste bunici și

străbunici și sfidarea lor era o declarație publică ce arăta demnitatea și autoritatea mamelor. La cârma acestei impertinențe se afla *hajje* Nazmiyeh, veșnic capul răutăților, care se scălda acum în bunăvoința răsuflării mării, cu gândul la mântuirea ce avea să vină în doar șapte zile. Vorbeau despre o mie de fii și fiice ale Palestinei care aveau să se întoarcă acasă în curând, slăvit fie Allah. Toate femeile aveau rude închise în Israel și fiecare își imagina reunirea și se ruga pentru ea.

— *Inshallah*, Mazen și toți camarazii lui, toate rudele noastre ținute captive vor fi cu noi data viitoare când ne vom aduna așa, zise *hajje* Nazmiyeh, și toate femeile își înălțară rugile spre ceruri, pentru a sprijini această rugăciune.

Lui *hajje* Nazmiyeh îi trecu o idee prin cap și îi șopti bătrânei văduve:

— Poate că Mazen și Nur se vor căsători! El va avea nevoie de o nevastă și ei îi trebuie un soț. Asta e soluția perfectă, dacă ei vor fi de acord, *inshallah*.

— Americanii nu se căsătoresc cu rude, așa cum facem noi. Și crezi că Mazen va consimți să fie tatăl copilului unui alt bărbat? replică bătrâna văduvă. Dar Allah e mare. Se va face voia Lui.

— Ea nu mai e americancă, iar fiul meu e un suflet bun și blând, răspunse *hajje* Nazmiyeh cu țâfnă. Allah e mare. Se va face voia Lui.

Cineva scoase o tobă *tabla* și bărbații formară un șir pentru *dakbe* și dansară. Lumea cânta. Rhet Shel și toți copiii se jucau, se băteau, țipau, râdeau, dansau și se pârau unii pe alții. Alwan era fericită într-un fel în care nu mai fusese de mulți ani. Era o bucurie inexplicabilă, poate felul de fericire ce vine

din a primi de atâtea ori sărutul morții și a fi în cele din urmă cruțat. Așa că dansă cu alte femei în jurul focului de tabără. Pentru generația ei era un lucru rar ca femeile să-și unească brațele cu bărbații într-un *dakbe*, ca acum. Însă mulțimea oferea adăpost acestei ofense aduse purtării cuviincioase.

Dansă și Nur și sărbătoarea continuă până când soarele obosi și ziua dispăru. Apoi se cufundară în tăcere în timp ce cerul strălucea cu dungi de auriu, ruginiu și roșu învăpăiat. Nur văzu o lacrimă alunecând pe fața lui *hajje* Nazmiyeh pe când soarele galben cobora spre marginea mării, revărsându-se peste apele Gazei. Se scufundă până deveni un semicerc, apoi doar o creastă în timp ce se învelea cu valul de apă și oamenii priveau în tăcere umilă. Apoi soarele dispăru.

Hajje Nazmiyeh mormăi, fără a se adresa cuiva anume:

— Mama mea zicea că ținutul ăsta se va ridica din nou.

Focul de tabără fu ațâțat iar și se înălță asemenea unui pumn sfidător. Luna apăru plină, un oaspete binevenit pe care-l salutară toți cu venerație. Era aceeași lună care privea în jos peste lumea de dincolo de cușca lor de la malul mării și îi făcu să se simtă liberi.

Totul părea posibil în acele momente. Incertitudinile și precaritatea bătrâneții, o boală în remisie în trupul unei mame, tați și frați fără slujbă, un fiu care se întorcea după o viață în detenție, un copilaș într-un pântec de femeie nemăritată și viitorul promițător al unei fetițe; mărginite de o mare și de nave de război la vest, de garduri electrificate și lunetiști la est și de armate formidabile la capetele din nord și sud, toate puteau fi mântuite.

Se făcu târziu și, pe când împachetau ca să se retragă la casele lor, un cântec familiar le dansă în măduva oaselor. *Hajje*

Nazmiyeh îl cântă prima și ceilalți i se alăturară.

O, găsește-mă
Voi fi în acel albastru
Dintre cer și ape
Unde timpul este numai acum
Și unde pentru totdeauna
Curgem precum un râu.

Khaled

„În armonia de la început, totul de-a pururi este.“

William Wordsworth

Eram acolo cu femeile din viața mea. Mă aflam între culori. În nuanțele de vinețiu, violaceu și corai ale unui soare obosit. În albastrul dintre cer și ape.

Mă aflam acolo, privind. Vorbele și râsetele lor țineau pământul în loc, măturau ușor țărmul cu apă, susțineau cerul și îl decorau cu stele, lună și soare. Toate astea s-au întâmplat în Gaza. S-au întâmplat în Palestina. Și am rămas cât de mult am putut.

Epilog

La scurt timp după ce am terminat acest roman și l-am trimis spre publicare, în vara anului 2014, Israelul a atacat Gaza cu deosebită brutalitate. Șapte săptămâni israelienii au bombardat micuța enclavă, deja închisă și aflată sub asediul lor. În proza rece a statisticii, au fost uciși 2191 de palestinieni, covârșitoarea lor majoritate (circa 80%) civili, dintre care 527 de copii; au fost uciși 71 de israelieni, 93% dintre ei soldați combatanți; au fost răniți 11239 de palestinieni, au fost bombardate 61800 de case palestiniene, alături de 220 de școli, 278 de moschei, 62 de spitale și ultima centrală de producere a curentului electric din Gaza. În tot acest timp, luptătorii din rezistența palestiniană, ascunși în tuneluri doar cu pâine, sare și apă, au refuzat să se predea și au continuat să lupte contra unei forțe militare mult superioare. În ciuda ororilor și terorii pe care le îndurau, palestinienii din Gaza au sprijinit rezistența pentru că, după spusele unui bărbat, „Am prefera să murim luptând decât să continuăm să trăim în genunchi, ca niște vieți lipsite de valoare pe care Israelul le poate folosi ca să-și testeze armele“.

Aș dori să-i salut pe acei luptători palestinieni. Ei au intrat de bunăvoie într-un tărâm unde moartea e sigură, pentru

nimic mai puțin decât *libertatea*. Curajul lor a inspirat multe legende.

Mulțumiri

Aș dori să mulțumesc mai multor oameni pentru contribuția lor la acest roman. Mame Lambeth a citit și comentat întregul manuscris în prima lui formă, apoi din nou o altă variantă. Înainte de asta, Martha Hughes, editorul meu principal, a citit bălmăjeala inițială, un adevărat „flux al conștiinței“, cum era la început acest roman. Ea mi-a rămas alături, încurajându-mă când m-am îndoit de mine până când povestea a căpătat, în sfârșit, formă. Mulțumiri speciale lui Anton Mueller și Alexandrei Pringle pentru că au crezut în acest roman și tuturor celor de la Bloomsbury care au ajutat la transformarea acestui manuscris într-o carte; echipei de la Pontas Literary Agency pentru excelenta lor reprezentare. Mulțumesc tuturor editorilor mei străini, mai ales lui: Gunn Reinertsen Næss, Synnøve Helene Tresselt și lui Asbjørn Øverås de la Aschehoug; Gunilla Sondell de la Norstedts; Fabio Muzi Falconi de la Feltrinelli și Britta Claus de la Diana Verlag. Îi sunt recunoscătoare prietenei mele Sameeha Elwan, care și-a făcut timp în programul ei încărcat să citească această poveste, mai ales pentru acuratețea culturală și geografică a descrierilor din Gaza, căminul ei. De asemenea, prietenilor mei Amal Abdullah, Hanan Urick, Jacqueline Berry, Rana Baker și profesorului universitar Richard Falk, care au citit manuscrisul și mi-au oferit sugestii prețioase. Cartea lui Ramzy Baroud, *My Father Was a Freedom Fighter* (*Tatăl meu a fost un luptător pentru libertate*), a oferit baza pentru locul desfășurării acestei narațiuni: Beit Daras și Gaza. Le sunt etern recunoscătoare pentru înțelepciune, cunoștințe și prietenie.

Sursele citatelor folosite ca motto:

P. 11: Conal Urquart, „Gaza on Brink of Implosion as Aid Cut-off Starts to Bite“, în *Observer*, 15 aprilie 2006;

P. 157: „Breaking the Silence“, *Breaking the Silence: Soldiers' Testimonies from Operation Cast Lead, Gaza 2009*, Shovrim Shtika, Ierusalim, 2009; www.breakingthesilence.org.il;

P. 165: Mads Gilbert și Erik Fosse, *Eyes in Gaza*, Quarter Books Ltd, Charlottesville, Va, 2010;

P. 185: Mahmoud Darwish, „Stage of Siege“, în *Modern Poetry in Translation* 3, nr. I (2004), editori Helen Constantine și David Constantine. Din *Halat Hisar* (State of Siege), Riad El Rayyes Books, Beirut, 2009. Folosit cu permisiunea Syracuse University Press;

P. 201: Mahmoud Darwish, „A Traveler“, în *Jadaliyya* (august 2011). Din *La Uridu Hadhi 'l-Qasidati An Tantahi* (*Nu vreau ca poezia asta să se sfârșească*); Riad El Rayyes Books, Beirut, 2009;

P. 215: Nour Samaha, „The Voices of Gaza's Children“, în *Al Jazeera*, 23 noiembrie 2012;

P. 221: Chris Hedges, „A Gaza Diary“, în *Harper's*, octombrie 2001;

P. 230: T.S. Eliot, „East Coker“, *Opere poetice 1902-1962*, traduceri de Șerban Foarță, Mircea Ivănescu, Sorin Mărculescu și Șerban Foarță & Adriana-Carmen Racoviță; Humanitas, București, 2011, p. 369;

P. 249: Eschil, *Agamemnon* în *Tragedii*, traducere, prefață și note de Alexandru Miran, Univers, București, 2000, p. 218;

P. 297: William Wordsworth, „Ode: Intimations of Immortality from Recollections of Early Childhood“, *Poems in Two Volumes*, 1807.